Lady Macbeth din Siberia

N. LESKOV

Editura Univers

CW

Clasicii

Literaturii Universale

Nikolai Leskov

LADY MACBETH DIN SIBERIA

Povestiri

Prefață de AL. SEVER

București — 1971
Editura UNIVERS

Coperta colecţiei: *Vasile Socoliuc*

După:

Н. С. ЛЕСКОВ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

Государственное издательство
Художественной Литературы
Москва 1956

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

NIKOLAI SEMIONOVICI LESKOV

NĂSCUT ÎN 1831, mort în 1895, Nikolai Semionovici Leskov este în întregime un om al secolului al XIX-lea. A trăit, s-a format și a scris într-una din cele mai tulburi și, în același timp, una din cele mai uimitoare epoci din istoria Rusiei. Este epoca care a pregătit revoluția și a văzut născîndu-i-se toți marii scriitori : Gogol, Goncearov, Turgheniev, Dostoievski, Tolstoi, Korolenko, Cehov, Gorki ; Leskov a fost, ca scriitor, contemporan cu cei mai mulți dintre ei, iar artisticește ține de același trunchi viguros al romanului rus care a uimit lumea cu roadele sale.

Deși a scris romane, n-a fost propriu-zis un romancier ; structura artistică și tehnica sînt ale unui povestitor ; dar a fost un povestitor genial, cu harul infinit al limbii orale. Prin gustul pentru fantastic ni-l amintește pe Gogol ; cultul principiului moral și senzația de viață pe care o comunică ne duce cu gîndul la Tolstoi ; în cercetarea fenomenelor de descompunere a personalității, n-a fost întrecut decît de Dostoievski ; prin sentimentul acut al înstrăinării se înrudește cu Korolenko ; prin întinderea operei, varietatea temelor și numărul personajelor memorabile, e comparabil cu Cehov. Neîndoios, a fost unul dintre cei mari !

După un debut formal, de jurnalist, două romane mediocre, interpretate ca un atac împotriva inteligheniei revoluționare, îi înstrăinează simpatia cercurilor progresiste ; rupt, în cele din urmă, din cercul foștilor săi prieteni, rămîne moralmente un suspect pentru ambele tabere. Această pendulare de la dreapta la stînga, de amplitudinea cîtorva decenii, în care unii au văzut semnul derutei ideologice și marca slăbiciunii artistice, a fost socotită de Leskov însuși, cu o înțelegere mai adîncă a propriei sale

evoluții, drept o criză de creștere. Nu-i mai puțin adevărat că această criză a grevat adînc destinul său de scriitor. I se va contesta talentul, i se va suspecta fealitatea, i se vor cenzura cărțile, va fi alungat din slujbă. Nu i-a lipsit succesul, dar succesul n-a fost niciodată atît de mare ca să-i asigure prețuirea inteligheției ; nu i-a lipsit prețuirea confraților, dar din prețuirea asta a lipsit aproape întotdeauna entuziasmul. Abia Gorki, cu perspectiva mai limpede a operei și a omului, va recunoaște în Leskov pe unul din marii scriitori ai Rusiei.

Printre cei mari Leskov nu face excepție : epoca îi vorbește, el o tălmăcește. Este epoca care a premers și a urmat eliberării iobagilor. Epoca care a pus sub semnul întrebării toate valorile și a cunoscut frămîntarea teribilă pentru edificarea altora. O epocă în care se descompune, lent și chinuitor, întreg ansamblul mecanismului social. O epocă care se înstrăinează de ea însăși : care își abandonează vechile norme morale și nu găsește nicăieri altele al căror prestigiu să-i impună. Este o epocă confuză și Leskov a fost prin excelență observatorul momentului de confuzie.

Într-un tren provincial, călători timorați, curioși, bănuielnici și iscoditori, suspectează a fi un nihilist un individ care se dovedește a fi un procuror la Curtea de Apel (*Călătorie cu un nihilist).* E vorba, așadar, de o confuzie și sentimentul care regizează jocul contradictoriu al aparențelor e teama. Într-o altă povestire, Ivan Leontici, negustor onorabil, și nepotul său, închipuindu-și îngroziți că sînt urmăriți de niște tîlhari, atacă un individ care se dovedește a fi un pașnic diacon care, și el, la rîndu-i, în beznă și pe viscol, îi luase drept niște tîlhari. Mai mult, nepotul, băgînd de seamă că-i lipsește ceasul și socotind că nu face nimic altceva decît să-și ia înapoi ceea ce îi aparține, îl jefuiește, de fapt, pe bănuitul tîlhar de un ceas *(Tîlhărie).* Ca și în *Călătoria cu un nihilist,* ceea ce izbește în vesela încurcătură e percepția falsificată a realității. Tot de o confuzie, chiar dacă mai subtilă, e vorba și în *Rivali prin înțelegere.* Contele Kankrin, ministru de finanțe, om curtenitor și spirit liber de prejudecăți, dorind să asigure lui Ivan Pavlovici, adică amantului de inimă al amantei sale, o situație mai bună, îl recomandă în minister ; sugestia inițială a ministrului e suficientă pentru ca Ivan Pavlovici, slujbaș modest, să fie propus spre avansare și să avanseze apoi, sistematic, spre însăși uluirea ministrului, în posturile cele mai înalte. Evident, sursa confuziei aici e în supralicitarea mecanică a unei sugestii minime. Puterea mecanismului, odată declanșat, arivistul propă-

şeşte în confuzia generală, ignorîndu-se total punctul lui de pornire.

Anecdotice la origine, interesante uneori prin pictura atentă a moravurilor, asemenea povestiri sînt, totuşi, cum nu se poate mai semnificative pentru tot acest anotimp al confuziei şi înstrăinării, prelungit prin ultimele decenii ale secolului trecut, pînă în pragul revoluţiei. Într-o asemenea epocă — ca să folosim o formulă gorkiană — oamenii din toate clasele şi de toate condiţiile „ştiu să fie la fel de nefericiţi". Căsătorită cu Zinovi Borisîci Izmailov, negustor bogat, dar om de vreo cincizeci de ani, Katerina Lvovna, femeie tînără, dezamăgită, crunt plictisită, se aprinde după Serghei, unul din slujbaşii soţului. Ca să-şi păzească secretul adulterului, Katerina îşi otrăveşte socrul ; ca să-şi păstreze amantul, îşi ucide soţul ; ca să le rămînă întreaga avere, îşi înăbuşă nepoţelul ; cînd, în fine, ucigaşii sînt condamnaţi şi Serghei o abandonează, pe drumul surghiunului, pentru o altă femeie, Katerina o îneacă cu preţul propriei sale vieţi. Aceasta este faimoasa *Lady Macbeth din judeţul Mţensk.* [1]

Asociaţia ar putea sugera o pastişă, adică o lucrare întemeiată ironic pe/o aluzie literară. Totuşi, nu de aşa ceva e vorba, nici în acel *Hamlet al judeţului Şcigrî* [2], sau în acel *Rege Lear al stepei*, ai lui Turgheniev. Tulburător, cu adevărat, în asemenea istorii înrudite în spirit, nu este îndemnul, oricît de fecund, al unui creator fabulos de tipul lui Shakespeare, ci triumful convingerii străvechi că, oriunde în univers, condiţia omului este esenţial aceeaşi : triumful credinţei în comunitatea de destin a omului. Ideea că sub un alt titlu povestirea şi-ar fi putut afirma originalitatea într-un spirit de independenţă mai desăvîrşit e naivă ; cu un titlu sau altul, povestirea lui Leskov ar fi fost exact ceea ce este, adică drama unei femei care cunoaşte revelaţia cumplită a obligaţiei de a ucide şi o asociaţie cu Lady Macbeth s-ar fi impus, în cele din urmă, oricum. Înscriind în titlu numele Lady-ei Macbeth şi nu acela al Katerinei Lvovna, Leskov nu făcea nimic altceva decît să expliciteze o filiaţie, să-şi înserieze eroina într-o ordine incontestabilă, al cărei prototip, mai vechi chiar decît ero-

[1] Titlul rusesc al povestirii apărute în prezenta ediţie sub titlul *Lady Macbeth din Siberia* (n.r.).

[2] Titlul rusesc al povestirii apărute în româneşte sub titlul *Un Hamlet provincial* (n.r.).

ina lui Shakespeare, poate fi identificat încă în mitologie. Pentru un spirit clasic, umanitatea este, într-adevăr, pretutindeni aceeași, nici un pămînt nu duce lipsă de drame și dacă, în genere, ne lipsește ceva, apoi nu caracterele teribile ne lipsesc ci, mai adesea, marile talente care să le descopere și să dea seamă de ele.

Ca și în cazul Lady-ei Macbeth, nimic nu prevestește la început irupția impulsului ucigaș. Cel puțin Shakespeare nu ne spune aproape nimic despre existența anterioară a cuplului ; putem, cel mult, bănui pe de o parte un eșec al maternității, pe de altă parte o ambiție latentă, înăbușită de împrejurări ; nu-i mai puțin adevărat însă că această discreție shakespeariană este nespus de rodnică căci — întotdeauna avizi să reconstituim logica unei tragedii oricît de obscure — pentru a ne putea explica într-un fel ecoul imediat în conștiință al sugestiilor pe care împrejurările le oferă cu atîta generozitate și dispoziția nemaipomenită de a le fructifica cu atîta promptitudine, sîntem obligați să presupunem existența unui vast și cețos teritoriu al așteptărilor nedefinite și fără direcție, în care destinul, ignorat, își caută steaua lui polară. Despre acest moment care precede tragedia, fără s-o prevestească încă, Leskov pare că ne spune mai mult ; de fapt, cu același instinct artistic, ne refuză orice siguranță. Aparent, căsătoria bogată a stins în Katerina orice ambiție socială, iar rutina alcovului îi întreține iluzia satisfacției matrimoniale ; că averea nu-i aparține decît prin efortul unei alianțe juridice și că simțurile, neștiutoare de ele însele, îi sînt numai adormite și nu, cum s-ar putea crede, de-a binelea moarte, aceasta e o situație care poate să alimenteze un sentiment de frustrare, dar conștiința acestei frustrări, Katerina încă n-o are. Suspectă, deocamdată, e numai plictiseala ei enormă, „plictiseala rusească" a mediilor îmbuibate. Cum s-ar spune : femeia tînjește. Dar nimeni, nici ea însăși, nu bănuiește că tînjirea asta prelungită tăinuiește un surplus de energie necheltuită.

Lucru cu adevărat tulburător : irupția impulsului criminal se însoțește de eliberarea violentă a instinctului sexual. Ceea ce este pentru Macbeth întîlnirea cu vrăjitoarele și pentru Lady Macbeth scrisoarea care îi anunță această întîlnire, același lucru e pentru Katerina intrarea lui Serghei în dormitorul ei de femeie neglijată : momentul de inserție al vrăjii în țesătura cea vie a realității. Trezirea violentă a simțurilor adormite trezește totodată toate puterile obscure ale sufletului ei ucigaș. Existența celor din jurul ei îi devine o povară, exact din momentul cînd nu mai

prețuiește decît existența ibovnicului său ; ura se va întemeia solid pe sentimentul exarcerbat al dragostei ; ucide pentru ca să iubească nestînjenit. Dacă n-o mînă pasiunea puterii, ca pe Lady Macbeth, o mînă pasiunea iubirii și ea nu e mai puțin pustiitoare. Regalitatea la care aspiră Katerina este exclusiv aceea a Erosului ; teritoriul în care vrea să-și impună dictatura începe în perimetrul gospodăriei sale ; tronul ei este patul conjugal ; depinde numai de cine este stăpînul pentru ca patul să fie instrumentul unei regalități, sau obiectul de uz comun al unui act rutinier.

Ceea ce ar putea iarăși aminti de Lady Macbeth este absența totală a simțului moral, acceptarea imediată și fără rezistență a omorului, ca soluție unică, absolută. Acolo unde o inteligență cultivată și simțul educat al convenienței ar încerca o politică mai subtilă, mai suplă, mai curent feminină, de temporizare, de acoperire, de dispersare a atenției, de cultivare a aparențelor, Katerina acționează deschis, violent, fără nici o reținere, provocatoare chiar, cu disprețul total al uzanțelor, cu aptitudinea evidentă a unei femei care a izbutit să realizeze deziderațul teribil al Lady-ei Macbeth, miracolul terifiant de a-și însuși o inimă de războinic și o mentalitate masculină. Acolo unde o femeie bănuită ar încerca măcar să nege, ea recunoaște adulterul fără nici cea mai mică sfială, cu obrăznicie desăvîrșită ; acolo unde o soție chemată să dea socoteală ar încerca să explice, să justifice, să se facă iertată, să se despartă, ea își trage amantul pe pat, sub ochii soțului uluit, și declară fără echivoc că nu poate trăi fără amant. Aici, obrăznicia, deși, ca întotdeauna, nepremeditată, este, evident, pregătită de un instinct obscur, care nu așteaptă decît reacția bărbatului pentru ca să se dezlănțuie. Și, într-adevăr, amenințarea vagă a lui Zinovi atrage imediat, după sine, lovitura hotărîtoare a Katerinei : femeia îi sare în spinare ca o pisică sălbatică, îl doboară neașteptat de lesne, îi bagă mîinile în beregată, îl cheamă pe Serghei s-o ajute, iar cînd omul, disperat, încearcă să se scuture de dușman, ea îl lovește cu un sfeșnic greu. Ceea ce îl pierde și pe bătrînul Izmailov și pe feciorul lui este rutina reacțiilor, de fapt, rutina convenienței, incapacitatea de a sesiza la timp caracterul irepresibil al Katerinei. Bătrînul, de pildă, surprinzîndu-l pe Serghei ieșind din odaia Katerinei, îi trage o bătaie bună — amîndoi avînd astfel sentimentul de a fi în spiritul unei soluții tradiționale — și cu asta își închipuie că a intervenit la timp în îndreptarea răului ; Zinovi, bărbatul, își închipuie, de asemenea, că amenințarea oricît de vagă a unui soț legiuit este suficientă să

sperie o femeie și că autoritatea sa e salvată. Numai că femeia, în chipul cel mai nepios cu putință, nu reacționează potrivit uzului : nu plînge, nu-și cere iertare, nu fuge ; nerușinarea femeii îi paralizează, loviturile ei îi surprind dezarmați, nici unul nu are suficientă imaginație ca să presimtă iminența primejdiei. Abia cînd e la podea, cu mîinile Katerinei în beregată, își dă seama Zinovi că femeia e hotărîtă să scape de el, dar e deja prea tîrziu. Superioritatea ucigașei stă în absența oricărui principiu moral.

Oricîtă premeditare este în otrăvirea socrului, sau în înăbușirea nepotului, ceea ce izbește totuși e spontaneitatea ideii ucigașe. Înaintea oricărei alte soluții, soluția care i se impune e crima. În privința asta, Katerina nu se deosebește cu nimic de Lady Macbeth. Totuși, măcar în punctul de declanșare a șirului de crime, o deosebire există : particularitatea situației în Shakespeare stă în aceea că omorul este unica soluție. Un tron nu se poate obține decît sau prin moștenire, sau prin violență ; cum de moștenire nu poate fi vorba, soluția obligatorie e violența. Alternativa renunțării la crimă este echivalentă cu acceptarea perpetuă a mediocrității. Odată Duncan ucis, toate celelalte omoruri sînt imperios cerute de logica luptei pentru consolidarea și păstrarea tronului cucerit. Katerina însă nu e obligată să-și ucidă socrul. Ca să-și ascundă adulterul și să-și păstreze ibovnicul există în condițiile vieții burgheze mii de soluții. Katerina o alege pe cea mai radicală. O altă deosebire : regia crimei. Lady Macbeth știe foarte bine cum trebuie să surîdă gazda unui rege, își sfătuiește soțul să se arate bine dispus și ospitalier, mai tîrziu îi drogheză pe paznicii regelui, iar după ce regele e omorît, nu pregetă să intre în încăpere să-i mînjească cu sînge pe slujitori pentru ca să-i poată învinui de omor. Așadar, lady Macbeth joacă teatru ; ea știe că o crimă trebuie nu numai să fie săvîrșită, dar că trebuie să fie săvîrșită inteligent pentru că o crimă prostească în sfera puterii de stat este o dovadă de inabilitate politică. Ceea ce caracterizează crimele Katerinei este absența inteligenței. Chiar uciderea socrului, adică însuși faptul de a fi ucis într-un moment cînd crima nu e absolut necesară, pune în evidență supremația instinctului în raporturile sale cu inteligența. Crimele Katerinei sînt, de regulă, săvîrșite rapid, sub inspirația împrejurărilor, cu mijloacele cele mai la îndemînă, sub presiunea mobilului imediat, fără perspectiva clară a consecințelor posibile. Uciderea socrului e un fel de farsă ; unica șiretenie este de a asocia mîncării de ciuperci otrava pentru șoareci, desigur cu ideea că otrăvirea ar putea trece

drept o indigestie. Cît privește rațiunile acestui prim omor, dacă lăsăm la o parte faptul că în ceasul acela gîndul de a pune mîna pe averea Izmailovilor încă nu se conturase în mintea Katerinei și că suprimarea bătrînului nu însemna suprimarea oricărui martor al adulterului, căci asemenea martori puteau fi, în definitiv, și sluga din casă și slujbașii din curte, mobilul crimei rămîne pe seama unei porniri necontrolate, izvorîtă din ranchiună și spirit de răzbunare, adică din tot ce este mai adînc instinctual și mai fatal inteligenței. Uciderea soțului e și mai puțin premeditată ; sosirea lui, noaptea, o surprinde cu amantul în pat. Afară de ideea vagă că trebuie să scape și de bărbat, ca „să-l facă negustor" pe Sereoja al ei, n-are nici un alt plan. Își lasă bărbatul să bată la ușă, îl ascunde pe Serghei în galerie, hotărîndu-i însă să nu plece — recomandare care divulgă mai mult intuiția unei situații posibile decît un plan elaborat — se bagă apoi îndărăt în pat pentru vreo zece minute ca să aibă aerul unei femei greu adormite, fericită, de fapt, că a dejucat planul bărbatului de a surprinde adulterul, iar cînd, în cele din urmă, îi dă drumul în casă, îl primește ca o soție cuminte și se duce să-i aducă samovarul. Regia e minimă, rudimentară și impusă de împrejurări. E suficient însă ca bărbatul să găsească în pat brîul lui Serghei, pentru ca femeii să-i devină evident că domnealui știe, de fapt, tot ce s-a întîmplat, și să renunțe pe dată la orice teatru. Tot ceea ce urmează, e lipsit de orice inteligență și poate că tocmai de aceea și izbutește imediat : își aduce ibovnicul în odaie, încuie ușa, își bate joc de bărbat, îi sare în spinare. Mai îndelung premeditată este uciderea lui Fedea, nepoțelul. Prilejul i-l oferă un ajun de sărbătoare cînd bunica copilului se duce seara la biserică, lăsînd copilul pe mîna Katerinei. Cum de cîtăva vreme băiețelul e bolnav, gîndul ei dintîi e că moartea lui s-ar putea eventual motiva cu un tratament nepotrivit. Se suie în foișor, îl așteaptă pe Serghei, cînd acesta vine nu-i pune decît două întrebări esențiale — dacă a pus obloanele la ferestre și dacă slujba va dura mai mult — apoi coboară împreună și împreună ucid : ea ține copilul să nu se zbată și Serghei îl sugrumă. Acest al treilea omor este, prin premeditare, tehnică și fior, cel mai shakespearian dintre toate. Scena premergătoare omorului, dintre mătușa ucigașă și copilul naiv, încrezător și sensibil, amintește de uciderea copiilor lui Macduff, sau a copiilor lui Eduard. Pentru prima oară în acest omor există o scăpărare de inteligență : în momentul cînd mulțimea bate în obloane și Serghei, înfricoșat, și-a pierdut capul, Katerina se întoarce în

camera lui Fedea, ca odinioară lady Macbeth în dormitorul lui Duncan, îndreaptă capul copilului pe pernă ca să-i dea o poziție firească și se duce apoi să deschidă ușa mulțimii înfuriate. Ideea ei era desigur de a sugera mulțimii un copil adormit ; nu știa însă că fuseseră văzuți pe cînd îl sugrumau și toată cheltuiala ei de inteligență se dovedește inutilă.

Ceea ce demonstrează încă și mai bine spontaneitatea impulsului ucigaș este lipsa totală a oricăror măsuri de prevedere. Nici o clipă nu-i trece prin minte că otrăvirea socrului ar putea da de bănuit ; își ucide soțul și-l îngroapă în beci deși nu au absolut nici un indiciu liniștitor că întoarcerea lui Zinovi acasă nu e deja cunoscută în oraș și că brusca lui dispariție n-ar orienta, imediat, toate bănuielile asupra ei și asupra lui Serghei, cunoscut ca amant al stăpînei ; ucide mereu și nici o clipă nu-i trece prin minte că chiar și numai simpla aglomerare de decese în aceeași casă și într-un spațiu de timp relativ scurt ar fi de ajuns să stîrnească bănuieli. Curios este că împrejurările și inerția mediului o ajută un timp foarte bine. Moartea socrului este pusă, bineînțeles, pe seama ciupercilor ; moartea soțului, întrucît Zinovi a venit noaptea și a coborît din trăsură departe de casă, nici măcar nu e bănuită : se vorbește numai de o dispariție, ba se acreditează zvonul că a fost văzut ici și colo, mînat de afacerile sale. Poate chiar că nici moartea lui Fedea n-ar fi stîrnit bănuieli, dacă întîmplarea n-ar fi împins cîțiva curioși, întorși de la biserică, să privească prin interstițiile oblonului. De fapt, Katerina desfide lumea cu aceeași nerușinare aiuritoare cu care și-a sfidat socrul și bărbatul ; gîndul că ar putea fi prinsă n-o neliniștește niciodată ; chiar cînd e prinsă, neagă total, deși fără nici o șansă ; realitatea propriei sale ființe îi face neverosimilă orice altă realitate ; credința în infailibilitatea sa este, la urma urmei, curat mistică.

Nimic n-o îmblînzește, nici măcar maternitatea : însărcinată cu copilul lui Serghei, îl ucide pe Fedea. Cînd după naștere i se înfățișează pruncul în închisoare, îl respinge ; îl dorise în cei cinci ani de conviețuire cu Zinovi pentru că o soție stearpă e o femeie rău văzută și, mai ales, pentru ca să aibă o ocupație ; îl socotise bine venit atît timp cît îi întărea dreptul de moștenire ; acum îi e inutil și indiferent. Ca și Lady Macbeth, nu are vocația maternității. Lady Macbeth mai invocă cîteodată divinitățile întunericului, Katerina nu pronunță niciodată numele lui Dumnezeu, cel mult, cu un gest instinctiv, își face cruce într-un moment de spaimă. Lady Macbeth șovăie să-l ucidă ea însăși pe Duncan numai pentru

că chipul lui îi aminteşte de acela al tatălui, Katerina şovăie la căpătîiul lui Fedea poate pentru că chipul lui de copil îi aminteşte cumva de copilul pe care îl aşteaptă, totuşi îl ucide. Somnambulă, Lady Macbeth revelă tot ceea ce firea ei voluntară ascunde : nu atît remuşcarea, cît o mare oboseală a spiritului. Acolo unde somnul a fost ucis, Lady Macbeth este condamnată la insomnie şi neodihnă ; nici trează, nici adormită, regina a devenit o fiinţă ambiguă : acolo unde Macbeth vede fantoma, somnambula este propria sa fantomă. O fantomă al cărei unic vis e o pată de sînge. O pată pe care nici o apă n-o poate spăla, căreia toate parfumurile Arabiei nu-i pot acoperi mirosul, căreia nici o putere nu-i poate lua apăsătoarea greutate. Pata este hieroglifa oboselii psihice. O fantomă visează şi Katerina. Dar ce fantomă ? Un motan ! Un motan gras şi băgăreţ. De două ori îl visează : o dată, felină lasciv, a doua oară, felină cu capul lui Boris Timofeici, socrul. Aşadar, un fel de centaur de bucătărie, o fantomă ambiguă care, precedată de corul real al mîţelor drăgostite pe acoperiş, îi vorbeşte totodată de dragoste şi de crimă. E multă ironie leskoviană în apariţia acestui motan burghez ca şi în dialogul amoros al ucigaşilor, foarte asemănător, în spirit, cu sentinţele casnice ale tablourilor de bucătărie, din cîrpă şi ată. Nu e vorba, cum s-ar putea crede, de ironia tipică pastişei, ci de expresia unei mentalităţi suburbane a cărei notare intensifică fiorul. Abia pe malul Volgăi, cu presimţirea ultimei crime pe care o va săvîrşi, i se va părea Katerinei că valurile iau, pe rînd, înfăţişarea lui Boris Timofeici şi Zinovi Izmailov. Dar şi pe malul Volgăi, ca şi în patul ei, dacă fantomele o sperie, n-o determină. Spaima e mare, dar remuşcarea lipseşte cu desăvîrşire. În timp ce somnambulismul Lady-ei Macbeth anunţă ruptura unui echilibru, destrămarea fiinţei, desprinderea ei de tărîmul vieţii, moartea ucigaşei, aici, cel de al doilea vis al Katerinei precede, în aceeaşi noapte, uciderea lui Zinovi. Cu alte cuvinte, nu există în jurul Katerinei nici o putere care să-i impună respect, nici o autoritate care să-i impună o disciplină morală, nici o amintire dulce care să-i inmoaie inima, nici o împrejurare în care misterul vieţii să-i revele un teritoriu sfînt şi intangibil. Nici un regret n-o tulbură, nici o penitenţă nu-i este necesară. Nu ştie să plîngă, nu cunoaşte niciodată remuşcarea. Remuşcarea implică o ordine morală : Katerina nu cunoaşte nici una. Frica însă este expresia cea mai directă a instinctului de apărare : ca orice instinct care nu cunoaşte controlul inteligenţei, el preferă, pentru ca să se manifeste, teritoriul incontro-

labil al visului. Dar frica Katerinei nu este nici frica care paralizează, nici aceea care ucide, e frica care avertizează. Un avertisment pe care Katerina nici măcar nu-l recunoaște. Ea se ignoră așa cum, pînă mai dăunăzi, își ignora rezervele de iubire, de ură și de inițiativă. Spiritul își are alfabetul lui ; cînd e vorba să-i silabisească arătările, Katerina se dovedește analfabetă.

Prinsă, judecată, condamnată, deportată, ea continuă să fie o ființă cu colosală inițiativă la distrugere. Și aici strălucește încă o dată geniul admirabil al lui Leskov. Prinderea și condamnarea ucigașilor pare, după canoanele tradiționale, să fie sfîrșitul firesc al povestirii. Cu toate acestea, sfîrșitul nu e aici. Chiar în lanțuri, Katerina va continua să ucidă și victimă îi va fi de astă dată Sonetka, rivala. Și crima asta, ca și celelalte, va purta amprenta aceleiași spontaneități, aceleiași lipse de inteligență, aceleiași lipse de prevedere. Ucide chiar dacă pentru asta trebuie să moară ; sau mai bine zis, tocmai pentru că trebuie să moară, ucide ; și moare în aceeași îmbrățișare mortală cu care își trage rivala în adîncul apei. E în gestul ei din urmă un gust al morții întors asupră și, o pornire de autodevorare care sperie mintea cu sugestia finală a demenței.

Mai slab se arată Serghei. El este față de Katerina în același raport de dependență în care se află Macbeth față de femeia sa. Incapabil de inițiativă, Serghei e un simplu călău, executorul unei stranii legislații, înscrise în măruntaiele fierbinți ale ibovnicei. Slăbiciunea lui n-o fac remușcările : nici măcar nu le știe gustul ; slăbiciunea lui o face frica : o frică mai activă. La origine e un golan fără căpătîi, un fante de mahala, cu vocația unui întreținut. O bucățică de pîine mai albă, cam asta e tot ce rîvnește ; abia aviditatea femeii îi sporește dorința la dimensiunea unei ambiții. A i se substitui lui Zinovi Borisîci, în patul și în averea lui, e un vis de căpătuială perfect realizabil. Prins de bătrînul Izmailov, acceptă ordinea uzanțelor, bătaia legiuită ; surprins de Zinovi, fuge ; tras de Katerina, revine ; ca să-și înfrunte rivalul, trebuie să aibă, în prealabil, exemplul femeii ; ca să-l ucidă, trebuie mai întîi să-l vadă la pămînt ; surprins de mulțimea înfuriată, i se pare că se cutremură întreg pămîntul ; înfricoșat, i se pare că vede fantoma lui Borisîci zburînd prin aer ; prins, mărturisește imediat, și nu numai uciderea lui Fedea, dar și aceea, la care nu-l obliga încă nimic, a lui Zinovi, „îngropat necreștinește". Cu alte cuvinte, chiar dacă sub puterea unei voințe mai puternice dispretuiește existența unui principiu de ordine, în forul lui interior nu i-a refuzat ni-

ciodată legitimitatea şi, odată prins şi condamnat, îi recunoaşte numaidecît întreaga autoritate. Crima l-a înstrăinat numai temporar ; momentul tipic al apelului la ordine e acela în care mulţimea furioasă bate în obloane şi năvăleşte în casă. Cel dintîi act de reintegrare e, odată cu mărturisirea, renegarea Katerinei ; al doilea act, va fi abandonarea ei totală. Chiar în condiţiile unui condamnat la ocnă, el îşi reconstituie vechea înfăţişare de fante irezistibil şi-şi regăseşte, fără dificultate, vechea deprindere de a dispreţui tot ceea ce nu-i poate fi de folos. Ofilită, fără avere, declasată, Katerina e o femeiuşcă lipsită de orice ispită, pe care o poţi bate, vindicativ, sau de dragul dorinţei de a o înjosi, ca pe orice banală ibovnică. Numai că Serghei, ca şi Izmailovii odinioară, ignoră colosala ei rezervă de iniţiativă şi forţă de distrugere, şi numai automatismul spiritului criminal, fixat exclusivist asupra a tot ce năzuieşte să-i dispute bărbatul, face ca victima Katerinei să fie noua ibovnică a lui Serghei şi nu Serghei însuşi.

Curios e că toate simpatiile mulţimii merg spre Serghei ; mulţimea intuieşte adică că bărbatul nu e atît de primejdios ca femeia, că un bărbat care seduce o femeie e mai aproape de ordinea lumii decît o femeie care corupe un bărbat : seducţia, oricît de mizerabilă, este, la urma urmei, un instrument al vieţii, în timp ce corupţia, ca orice act care inaugurează un proces de descompunere, este un instrument al morţii. În mentalitatea mulţimii Serghei este, va să zică, mai mult o victimă, decît un complice.

Nici vorbă, Lady Macbeth şi Katerina Izmailova aparţin aceleiaşi familii vorace ; le înrudeşte, deopotrivă, absenţa totală a simţului moral şi ignorarea oricărui principiu etic, spontaneitatea instinctului ucigaş şi acceptarea, fără rezistenţă, a crimei, lipsa vocaţiei materne şi absenţa remuşcărilor, spiritul de iniţiativă şi spiritul de distrugere. Dar oricîte asociaţii şi disociaţii se pot face între personajul lui Shakespeare şi acela al lui Leskov, sensul adînc al crimei e cu totul diferit. Pentru o ureche atentă, diferenţa e sensibilă încă de la început : cu unele accente ironice se introduce, oricît de discret, un sens polemic. Paralelismul dintre cele două opere există, dar e un paralelism de sens invers : el se precizează într-adevăr tocmai acolo unde se defineşte semnificaţia crimei. Dacă e adevărat că orice crimă e un atentat la ordinea morală a lumii, atunci se poate observa că în timp ce crimele cuplului ucigaş din *Macbeth* tind să distrugă o ordine morală legitimă, aici, în cazul Katerinei Izmailova, faptul cel mai tulburător e acela care face ca tocmai un şir de crime să denunţe

o ordine morală care nu lasă iubirii toată libertatea la care are dreptul. Personajul capătă, pe neașteptate, dimensiunea unui revoltat; revolta e demență, dar nu e mai puțin revolta unui spirit siluit, a unei vocații deturnate de la obîrșie de presiunea insuportabilă a unei ordine aberante. E ordinea întunericului; și e mult întuneric în această „împărăție a întunericului" care este imperiul țarului. Acum se vede bine: tragedia Katerinei este aceea a unei înstrăinări. Femeii supuse, plictisite, indiferente, i se substituie, sub vraja unei patimi demente și în climatul unei intoleranțe absolute, femeia desfrînată, aprigă, violentă, plină de inițiativă ucigașă. E o înstrăinare în care vechea Katerina dispare complet; o metamorfoză totală și ireversibilă; o demonie care substituie un suflet, altuia.

Tema asta a înstrăinării, care în *Lady Macbeth* își află una din cele mai complete realizări, este în opera lui Leskov o temă fundamentală; împletită cu alte teme, și în diferite variante, o vom regăsi foarte adesea. În *Pelerinul vrăjit,* tema ia înfățișarea unei povestiri fantastice. Schema povestirii este în chip vădit aceea a unui basm în care eroul trece prin mai multe încercări și scapă teafăr din toate. Ivan Fleaghin are, chiar de la început, trăsăturile unui erou popular: un bogatîr rus, neaoș, simplu, bun la inimă și modest. Ca în unele basme, unde părinți fără copii obțin, în cele din urmă, prin rugăciuni fierbinți, îndurarea divinității, Ivan va fi „un copil de rugă" și, fiindcă s-a născut din îndurarea lui Dumnezeu, va fi totodată „un fiu juruit", adică un fiu făgăduit cerului, obligat să devină călugăr. E, așadar, un destin dinainte hotărît și, cu toate acestea, înlăuntrul schemei prestabilite a existenței sale, viața sa cunoaște prefaceri din cele mai uimitoare. Ca și cum, pentru a deveni călugărul care trebuie să fie, sufletul său ar trebui, mai întîi, să cunoască, obligatoriu, toate metamorfozele posibile. Surugiu la un conte, ucide din goana cailor, fără să vrea, un călugăr; drept pedeapsă mortul îi prorocește în vis că adesea va fi în primejdie de moarte, dar că nu va muri înainte de a se împlini sorocul călugăririi. Așadar, pedeapsa de a simți adesea amenințarea morții e condiționată de posibilitatea de a scăpa cu viață. Ceea ce e echivalent cu harul nemuririi pe timp limitat. Un accident confirmă prorocirea numaidecît; încercînd să salveze viața contelui într-o călătorie în care caii iau vînt, Ivan cade într-o prăpastie, laolaltă cu caii: caii mor, Ivan scapă teafăr. Nemurirea sa e provizorie, dar reală. O pozną stupidă, de pe urma căreia se alege cu o bătaie soră cu moartea, dar

nu mortală, îl hotărăşte să fugă. Şi de astă dată o nouă întîmplare caracteristică : ca iobag fugar nu are nici o şansă să scape de urmărire, fără acte ; prima lui grijă va fi deci aceea de a agonisi nişte acte şi aceste acte nu pot fi decît nişte acte false ; înstrăinarea se oficializează pe hîrtie. De aici încolo, Ivan va fi dădacă pe lîngă pruncul unui boier polonez căruia i-a fugit nevasta ; „tătar", printre tătarii în mijlocul cărora fuge ; misionar din întîmplare ; geambaş din vocaţie ; ofiţer în Caucaz ; funcţionar, după ce, în calitate de ofiţer, este pus în retragere ; artist ; călugăr şi, în calitate de călugăr, proroc specializat în prorocirea războaielor. Bineînţeles, avatarurile sale sînt nenumărate : se bate „tătăreşte" ca să obţină un cal faimos ; în calitate de tătar e însurat cu de-a sila de cîteva ori şi capătă copii, sumedenie de Nataşe şi de Ivani ; ca să nu fugă, tătarii îl schilodesc ; ca să fugă, îi sperie cu nişte artificii ; fuge în cele din urmă, dar nu înainte de-ai boteza creştineşte ; se îndrăgosteşte de o ţigancă pentru care cheltuieşte bani ce nu-i aparţin ; iar cînd ţiganca, devenită ibovnica unui cneaz, e abandonată şi vrea să moară, Ivan e acela care îi împlineşte dorinţa şi o împinge în prăpastie. Era omul să moară în prăpastie, era să moară din bătaia de la curtea contelui, din bătaia tătărească pentru cal, din încercarea de evadare, mai apoi ca ostaş în Caucaz ; dar moartea l-a cruţat mereu. Ivan Fleaghin e un fel de Ivan Turbincă, un „Înşală-moartea", — atît numai : un înşelător care a obţinut dinainte privilegiul înşelăciunii. E un picaro şi ca orice picaro : un actor risipit în roluri diferite. În acelaşi timp : un picaro rus. Adică un picaro cu sentimentul unei misiuni ! Misiunea finală de a sluji pe Dumnezeu trebuie să fie pregătită de misiunea de a descoperi lumii un sens superior. Dar care este acest sens ? După ce himeră aleargă Ivan Fleaghin prin toată Rusia, dintr-o meserie în alta, dintr-o categorie socială în altă categorie ? El ne aminteşte de un personaj al lui Korolenko, evadat perpetuu, cu obsesia ţinutului natal ; veşnic înstrăinat, Ivan are, s-ar zice, obsesia unui paradis terestru în care sufletul originar s-ar regăsi, în fine, intact. Povestirea e o sinteză unică de basm şi de poveste picarescă, de fantastic şi de realism, de ironie şi de nelinişte metafizică.

Un înstrăinat este şi Şeramur, din povestirea care îi poartă numele. Fiu al unei iobage şi al unui aristocrat, dar acceptat oficial sub numele unui slujbaş, el este încă de la origine în situaţia falsă a unui străin, adică a unui individ căruia nu i se poate atribui o cetăţenie sigură în nici o categorie socială şi în nici o fa-

milie. Mai mult : obligat, de pe urma unor vagi tulburări studențești să se expatrieze, Șeramur se înstrăinează în sensul cel mai propriu cu putință. Echivoc ca individ social, nu e mai puțin echivoc ca înfățișare : păpușă bărboasă, un Cernomor cu păr negru și umeri ispititori, pitic cu aparența unui gnom, pe jumătate om, pe jumătate spiriduș, pare un avorton expulzat din două lumi simultane. Dacă intelectualicește e un infirm cu învățătură pospăită și vocabular confuz, sufletește e un delicat : un pitic cu suflet mare. Și, lucru infinit semnificativ pentru această unică alcătuire de contraste : toată ideologia lui, întemeiată solid, nu atît pe un concept riguros de justiție, cît pe un sentiment profund de compasiune universală, și-a împrumutat, paradoxal, formula cea mai energică din domeniul celei mai prozaice și mai iluzorii dintre îndeletnicirile umane, aceea pentru care flămîndul a născocit sinonimul cel mai expresiv al verbului a mînca : *a hali*, sau cu varianta lui încă și mai fecundă în înțelesuri, *a crăpa*. Nu a crăpa de foame, ci a mînca pe crăpatelea. Copil înfometat, înfrigurat, azvîrlit de colo-colo, adolescent protejat de o contesă scrîntită întru Hristos, gata să fie violat de o englezoaică bătrînă, ispitită de umerii lui de serafim, suflet de iobag, altoit pe neputință aristocrată — toate suferințele lui și-au transferat înțelesul în sfera senzației de foame ; și tocmai de aceea, toată filozofia revoluției e rezumabilă pentru Șeramur într-o singură formulă : a hali. Sătul sau flămînd, ziua și noaptea, gîndul lui e într-o singură direcție : la mîncare ; tot ce nu-i mîncare e lux ; a mînca orice, de la oricine, e unica deviză a unei strategii superioare ; între tot ceea ce știe să facă mai bine, știe să urle ca un lup flămînd. E un Flămînzilă cu sufletul unui Făt-frumos : căci foamea lui nu e egoistă ; plăcerea lui cea mai mare e să satur pe alții și e adînc convins că unicul rost al artei e să propage ideea îmbuibării universale : „să aibă toți ce să crape." Oriunde se poate mînca, la Paris, la Viena, sau la Praga, Șeramur e prezent. Pretutindeni în Europa, Șeramur își are prietenii, cunoscuții, birtașii și fraierii care îi pot da o masă. Ca să salveze haleala slavilor furați de turci, se duce să facă război în Serbia ; funcția lui cea mai importantă în război : bucătar la spital ; înduioșat, pînă și muribunzilor le bagă în gură o bucățică de carne, să moară împăcați : „na, crapă". Întors din război cu o mînă de galbeni vrea să trîntească o „haleală mondială" ; pricepînd că cel mai sigur mod de a asigura haleala nemîncaților e să fructifice banii, își încredințează galbenii lui tanti Grillade, o birtașă berechetă ; și cum tanti Grillade condiționează

afacerea de o căsătorie, Șeramur își jertfește libertatea pe altarul compasiunii universale și se însoară. Ca un adevărat oneaz al serii sale de nuntă, își ospătează princiar haimanalele, pentru ca mai apoi să-și facă conștiincios datoria conjugală. Șeramur e, așadar, un „idiot" generos ; un Prinț grotesc, dar sublim ; un sfînt crucificat pe trupul lui tante Grillade pentru ca miracolul înmulțirii bucatelor să se perpetueze la infinit. Într-un fel, odiseea lui o amintește pe aceea a lui Ivan Fleaghin, cu deosebirea că în birtul parizian al nehaliților, înstrăinatul de totdeauna descoperă, în fine, oricît de provizoriu, măcar o parte din teritoriul acelui Paradis în care nimănuia nu-i mai este foame și în care nimeni nu-i mai poate contesta cetățenia.

O victimă a virtuților sale este inginerul neamț din *O voință de fier :* Hugo Karlovici Pektoralis. Priceput în meseria lui, perseverent, punctual, metodic, cu gustul cuvîntului dat, el are de la început, în zestrea personalității sale, însușirile unui om răzbătător și implicit premisele unei izbînzi în viață. Atîtea avantaje ar putea să facă din el un om eminent. Și totuși nu este pentru că acolo unde virtutea ar trebui să se lase guvernată de inteligență, Pektoralis întronează rigid, o dată pentru totdeauna, cultul unei norme de viață întemeiat excesiv pe ideea de voință. Rezultă de aici, pe încetul, o mutație în chiar interiorul personalității, o înstrăinare care atinge și minează pe rînd toate punctele de sprijin ale existenței sale, transformînd însușirile cele mai frumoase în contrariul lor, punîndu-le în slujba ruinei sale.

Ceea ce îl definește încă de la început, este incapacitatea de a înțelege particularitatea unei situații, la urma urmei, incapacitatea de a se adapta, cu un efort de simpatie, împrejurărilor. Chemat în Rusia să monteze o uzină și obligîndu-se să fie la punctul de montaj la o anumită dată, Pektoralis pornește la drum. Dacă nu găsește caii de schimb, așteaptă pînă se găsesc, dacă e frig, rabdă. El face, cu alte cuvinte, tot ce se poate face printr-un efort de voință. Dar nu bagă de seamă că distanțele rusești sînt imposibil de străbătut cu sistemul defectuos al cailor de schimb, că drumurile mizerabile lungesc călătoria, că zăbovind pe drum riscă să rămînă fără bani de cheltuială, că frigul l-ar putea doborî, că necunoscînd limba țării va fi incapabil să ceară măcar cai de schimb sau o bucată de pîine, că în mod normal n-are nici o șansă de a ajunge acolo unde trebuie să ajungă. Cu altă ocazie, întrebat dacă îi place ceaiul mai slab sau mai tare răspunde, necunoscînd bine limba și fără să-și dea seama în ce fel greșește, că preferă

ceaiul tare ; va ajunge să bea teină curată, numai pentru ca să nu recunoască o greşeală inocentă. Povestea se repetă cu un muştar franţuzesc, care îi arde gura, dar pe care îl rabdă ca să salveze, nu principiul cuvîntului dat, ci principiul cuvîntului spus. Pektoralis are orgoliul virtuţilor sale şi acolo unde un om inteligent ar trece cu o glumă peste o situaţie imposibilă, el are impresia că e în joc însuşi principiul său de viaţă. Culegînd din curiozitate ştiinţifică un cuib de viespi şi adăpostindu-l imprudent în propriul său buzunar, se trezeşte înţepat îngrozitor ; în loc să-l arunce imediat, Pektoralis, cu instinctul cenzurat de pasiunea ideii, preferă să se lase mîncat de viu ; Pektoralis nu pricepe, adică, un lucru altminteri elementar : că marile principii nu-s făcute să slujească cauzele meschine. Un Mucius Scaevola care şi-ar arde mîna pentru împrejurarea meschină de a-şi prăji un cotlet, ar fi ridicol ; reprimîndu-şi spontaneitatea, înfrîngîndu-se mereu, Pektoralis are numai sentimentul că se depăşeşte. O dată cumpără pe încredere un cal orb, dar refuză să accepte că s-a înşelat şi cînd Erofeici, vînzătorul, plin de remuşcări, îi trimite un cal de trei sute de ruble, îl refuză şi i-l înapoiază mînios. De fapt, aici nici nu mai este vorba de exerciţiul voinţei, decît poate în sensul foarte limitat al menţinerii unui refuz ; greşeala mizerabilă a lui Pektoralis e de a transfera, fără discernămînt, sub semnul conceptului de voinţă, toate împrejurările vieţii ; în felul acesta totul devine încercare ; toată existenţa fiind gîndită în termenii unui conflict, spiritul trăieşte în tensiunea permanentă a stării de război.

Dar dacă în împrejurările comune ale vieţii, obsesia voinţei face din Pektoralis un individ ridicol, în împrejurările decisive îi dă un facies tragic. Hotărît, cu simţul deplin al răspunderii, să nu întemeieze un cămin înainte de a fi adunat trei mii de taleri, Pektoralis îşi lasă logodnica în Germania şi vine în Rusia ; o dată dobîndiţi cei trei mii de taleri, se căsătoreşte, dar căsătoria nu se consumă pentru că, în virtutea aceluiaşi spirit de răspundere, a hotărît că nu e cazul să riste consecinţele coabitării înainte ca cei trei mii de taleri să fi devenit zece, drept care îşi ia soţia şi şi-o aduce intactă în Rusia. Aici însă se dovedeşte că femeia „n-are voinţă" şi-i oferă unui concetăţean ceea ce soţul, principial şi credincios principiului stabilit, refuzase să ia la timp potrivit.

Episodul care decide însă toată existenţa lui Pektoralis e acela al războiului său cu Safronîci, proprietarul unei mici turnătorii, beţivan faimos şi leneş fără pereche, falimentar din indolenţă,

care, atunci cînd neamțul își deschide alături, pe cont propriu, o mică uzină, refuză să-i cedeze terenul de care proaspătul industriaș are nevoie ca să-și extindă întreprinderea, pe temeiul faptului că, deși terenul îi aparține acestuia, vechiul contract de închiriere încă n-a expirat. Ca să-l determine, Pektoralis îi interzice accesul prin terenul cumpărat și-i pune lacăt pe poartă, retezîndu-i, practic, orice comerț, obligîndu-l chiar, dacă vrea să iasă din casă, să sară peste gardul vecinului. Judecata recunoaște dreptul lui Pektoralis de a bloca poarta lui Safronîci, dar, socotind că faptul în sine îi aduce numitului Safronîci o pagubă zilnică de circa cincisprezece ruble, îi acordă beţivanului, care nu cîștigase niciodată atît bănet, dreptul la o despăgubire corespunzătoare. Plătind ani de zile o despăgubire de care simpla înlăturare a unui lacăt l-ar fi putut scuti în orice clipă, Pektoralis se ruinează și soția îl părăsește. Poarta nu va fi deschisă decît la moartea inamicului său ; dar cu acest prilej, participînd la praznic, Pektoralis acceptă neprevăzător o nouă provocare, o întrecere cu popa, adică, de fapt, un nou război, de astă dată privind capacitatea de a înghiți blinele și, bineînțeles, rău antrenat, moare îmbuibat.

Povestirea a fost interpretată adesea ca o satiră directă a spiritului dogmatic, ceea ce, pe anume dimensiune a ei, așa și este. De altfel, primul capitol unde „toporului german" i se opune „aluatul rusesc", divulgă foarte limpede intenția polemică, un efort, de loc izolat în epocă, de a lua poziție împotriva prejudecății cu privire la supremația spiritului germanic, prejudecată statornicită încă de pe timpul lui Frederic cel Mare și revitalizată de faima lui Bismarck, cancelarul de fier. Mai puțin s-a observat însă că satira aceasta este căptușită, de fapt, cu o tragedie. Nici vorbă, Pektoralis e „o minte pătrată", incapabilă să se adapteze, împrejurare agravată încă de faptul că se află într-o țară străină, căreia nu-i cunoaște, la început, nici limba, căreia nu-i va cunoaște, niciodată nici spiritul. Un înfrînt ar fi fost Pektoralis chiar și în propria lui țară, lucru pe care îl dovedesc foarte bine reacțiile soției sale. Cu alte cuvinte, Pektoralis ar fi fost și în țara lui ceea ce aici este prin simpla trecere a graniței : un dezadaptat. Faptul că existența lui se consumă într-o țară străină nu face nimic alta decît să scoată cu încă și mai mare putere în evidență fenomenul înstrăinării. Asta cel puțin în planul strict al realității imediate. Dar ca foarte adesea la Leskov, planul realității face pe undeva pereche cu un plan fantastic : este tocmai planul în care virtuțile cele mai frumoase slujesc

ruina eroului. Dar care e puterea care săvîrșește această misterioasă și irezistibilă metamorfoză ? Ea nu poate aparține nici unui Dmitri Erofeici, pișicher bătrîn care vinde un cal orb din spirit de contradicție și pune apoi lumînări la icoană ; nici lui Vasili Safronîci, bețivan și leneș ; nici lui Jiga, contopistul cotcar ; nici judecătorilor șurubari ; nici popii, amator de praznice bogate și campion, antrenat o viață întreagă, în îngurgitarea blinelelor. Adevăratul erou pozitiv care i se opune lui Pektoralis nu este un om anume, ci *genius loci*, duhul locului, voința difuză de a rezista unei logici străine, unei demonii inacceptabile. Logica îngustă a lui Pektoralis este pur și simplu alta decît logica complicată a locului ; nici un calcul, oricît de savant, nu poate să prevadă toate cursele pe care i le întinde fantezia nesfîrșită a unui pămînt străin ; nici o voință, oricît de tare, nu se poate impune spiritului unui pămînt îmbibat de virtutea rezistenței. Tragedia lui Pektoralis e tragedia unei virtuți rău plasate.

Un suspect, ca și Pektoralis, neamțul, este englezul Den *(Veninosul)*. Administrator excelent, organizator de mîna întîi, metodic și civilizat, el e angajat să pună ordine în administrația unei moșii. Ceea ce ignoră și el e spiritul pămîntului ; metodele sale, excelente oriunde aiurea, transplantate aci dau roadele cele mai neașteptate. Refuzul lui de a trata țăranii cu asprime medievală și ironia lui englezească sînt foarte suspecte. Suspiciune moralmente îndreptățită, pentru că, în definitiv, Den, englezul, nu-și propune — și, de altfel, nici n-ar putea — să modifice statutul de iobag al țăranului, ci încearcă doar, în limitele unei legislații, să obțină, cu mijloace mai potrivite, ceea ce alții obțin prin bătaie și penalizări de tot felul. Printr-un transfer de suspiciune, blîndețea și caracterul civilizat al străinului sînt interpretate ca o fățărnicie : omul ar fi, pasămite, un *veninos*. Țăranii încep prin a-l denunța pentru tot felul de pricini imaginare și, cum cercetarea oficială nu găsește englezului nici o vină, sfîrșesc prin a da foc conacului, ceea ce este echivalent cu o revoltă.

Un război între două voințe avem și în *Bărbatul din Kolivan*. Situația e aproximativ aceeași din *O voință de fier*, numai că aici victoria este într-adevăr a voinței. După o căsătorie nefericită cu o „domnișoară de casă bună" care îl înșală cu aplomb aristocratic, după o a doua căsătorie „de formă" cu o partizană a amorului liber care îl înșală în chipul cel mai principial cu putință, pretinzîndu-i în același timp jumătate din soldă, ofițerul

de marină Ivan Nikitici Sipaciov, rus get-beget, se căsătorește cu o nemțoaică din Revel (odinioară Kolîvan). Lina e o fată frumoasă, simțitoare, cultivată și cuminte. Bineînțeles, omul vrea să trăiască rușește, să-și crească adică odraslele în legea lui, numai că niciodată nu izbutește să trăiască așa cum își propune. Strategia Linei e tot atît de rigidă ca aceea a lui Pektoralis: de cîte ori rămîne însărcinată, familia manevrează ca soțul să fie trimis pe mare; în lipsa lui, copilul se naște, e botezat în religia mamei sale și primește un nume absolut nemțesc. Sistemul funcționează perfect, de trei ori la rînd, fără nici o cheltuială de fantezie, fără nici un plus de invenție. Ivan Nikitici face de fiecare dată cîte un scandal teribil și, de fiecare dată, se împacă, cucerit de farmecul familiei și prizonier al unei situații ireversibile. Nici chiar moartea Linei nu-i lasă posibilitatea unei politici rusești, căci, grijulie pentru soarta familiei, Lina, pe patul morții, smulge soțului făgăduiala de a se recăsători cu Aurora, verișoara ei. Cum cea de a patra căsătorie nu mai poate avea loc în Rusia, Ivan Nikitici se stabilește în Germania; aici, Aurora îi va naște alte trei fete, odraslele sale se vor înstrăina complet de patria-mamă, el însuși, contra-amiral în retragere al armatei ruse, moare în străinătate și e îngropat într-un cimitir nemțesc. Bărbatul din Kolîvan e, așadar, un om slab care, înstrăinat încetul cu încetul, pierde contactul cu duhul pămîntului și „se nemțește". Interpretată însă îngust, ca o satiră mai mult sau mai puțin patriotică, povestirea e banală. Înțelesul ei superior stă în faptul că Ivan Nikitici Sipaciov e o victimă a eternului feminin. Nu cine știe ce voință germanică e aceea care îl seduce și-l preface, ci farmecul infinit al femeii.

Dacă Ivan Nikitici Sipaciov sfîrșește într-un cimitir german, Laputin sfîrșește în *Père Lachaise*, sub numele de Lepoutan *(Meșterul de cîrpituri)*. Burghez de spiță nouă, aspirația lui cea mai înaltă e aceea de a-și depăși condiția, iar modelul său cel mai fascinant e aristocratul cu nume vechi. Cum însă Laputin e un nume foarte comun, omul are sentimentul că-l pîndește primejdia celui mai negru anonimat. Întîlnind un cîrpaci cu același nume, Laputin are ideea de a-i impune să-și schimbe numele de pe firmă, — din Laputin în Lepoutan — cumpărîndu-i omonimului său o casă de treizeci de mii de ruble, dăruindu-i în plus o altă mie de ruble și făgăduindu-i sprijin pe toată viața. Cu alte cuvinte, năzuind să suprime posibilitatea oricărei asociații dezavantajoase pe partea inferioară a scării sociale, Laputin ima-

ginează soluția fantastică de a-și cumpăra, cu oricîtă cheltuială, dreptul exclusiv de a-și purta numele. A conferi calitate de unicat numelui său burghez, e un fel de a-i conferi o valoare socială echivalentă cu aceea a unui aristocrat. Cum însă întreprinderea este, firește, imposibilă — și întîlnirea unui valet cu același nume în anticamera unui conte îi dă sentimentul exact al neputinței — Laputin se expatriază și, pentru că e mai lesne să-ți schimbi propriul tău nume decît să obligi mii de oameni să și-l schimbe pe al lor, va deveni domnul Lepoutan. Nu un francuz vrea Laputin să fie în Franța, ci un aristocrat ; trecînd hotarul, el nu încearcă nimic alta decît să-și procure iluzia că trece granița care îl închide în condiția lui de burghez. Bineînțeles, totul rămîne o simplă iluzie : tragedia sa — dacă se poate vorbi aici de o tragedie — e în eternul său prizonierat ; el nu poate fi nimic altceva decît exact ceea ce este. Pînă și noul său nume nu e propriu-zis un nume franțuzesc, e pur și simplu același Laputin în grafie franceză : Lepoutan. Între „maître tailleur Lepoutan", cu firmă moscovită și monsieur Lepoutan cu lespede într-un cimitir parizian, deosebirea e că unul rămîne ceea ce a fost întotdeauna, adică un om credincios sieși, identic cu el însuși, chiar sub firmă franțuzească, în timp ce celălalt, oricît de rus și de burghez rămîne, în fond, prin substanța mentalității sale, e în celula sa morală un înstrăinat.

Cu ispita înstrăinării luptă într-o altă povestire *(Alungarea diavolului)* și Ilia Fedosievici, mai marele negustorilor din Moscova. Numai că, mai aproape de matca originară, își suspectează pornirile obscure și le combate tradițional, ca pe o demonie. O dată pe an organizează pentru o sută de persoane, la un mare restaurant, o orgie cu uși închise, după care se duce la biserică să se lepede de păcate și, dacă are prilejul, nu se dă în lături să mai facă și cîte o faptă bună, de pildă, să înapoieze unei surori urgisite la căsătorie zestrea ce i se cuvenea. Orgia este, așadar, un fel de exorcisare a diavolului : Ilia Fedosievici îi cedează o dată pe an, sistematic și cu mare cheltuială, pentru ca tot restul anului să se scutească de orice necazuri. Adevărul e că Ilia Fedosievici aparține unei burghezii inculte și fără tradiții, care încă nu știe ce altceva să facă cu banii decît să agonisească alți bani. Cum însă puterea acumulată a banului este imensă, iar omul nu are suficientă imaginație s-o folosească, presiunea puterii în conștiință riscă să arunce în aer toate zăgazurile spiritului. De aici funcția eliberatoare a gestului extravagant, uneori de-a

binelea neronian, atît de frecvent în romanul clasic rus. O nebunie bine organizată e o supapă de siguranță împotriva nebuniei.

Pentru ca să-ți rămîi credincios fără sacrificiul omeniei, trebuie să ai conștiința demnității sau sentimentul unei misiuni așa cum îl are Ivan Fleaghin sau Șeramur. Din tagma acestora din urmă face parte și Postnikov *(Un om de santinelă)*. Soldat în garda palatului, deși regulamentul îi interzice să-și părăsească postul, el îl părăsește totuși pentru ca să salveze un om de la înec. Ieșind din perimetrul îngust al palatului, el este, așadar, în raport cu morala meschină a regulamentului, un dezertor ; dar dincolo de perimetrul postului, acolo unde salvează un om de la moarte, Postnikov este acel care a fost întotdeauna : un om de omenie. Între datorie și omenie, Postnikov alege, cornellian, omenia ; ceea ce își păzește el îndeosebi nu sînt cei cîțiva metri liniari dintr-un zid imperial, ci propriul său suflet. Dilema superiorilor săi imediați, îngroziți îndeosebi de perspectiva complicațiilor penale, e totuși, în esență, o dilemă morală : interpretată ca dezertare, fapta e susceptibilă de pedeapsă ; interpretată ca act de omenie, ea ar trebui răsplătită. Un judecător solomonic, surprinzînd mai subtil unitatea dialectică a gestului ar fi hotărît măcar o pedeapsă căptușită cu o răsplată. Superiorii lui Postnikov, inspirați de obscuritatea împrejurărilor, decid altfel : santinela și-a părăsit postul, trebuie să fie pedepsită ; un om a fost salvat, salvatorul trebuie să fie recompensat. Cum nu e cu putință ca același individ să fie în același timp și pentru aceeași faptă și pedepsit și răsplătit, înseamnă că nu e cu putință ca același individ să-și fi părăsit postul și să fi salvat un om ; deci, pentru părăsirea postului, va fi pedepsit Postnikov, iar pentru actul de curaj și omenie, va fi recompensat altcineva : un ofițeraș oarecare aflat întîmplător prin apropiere. Inventînd un salvator și substituindu-i-l lui Postnikov, situației de fapt i se substituie o onorabilă situație de drept ; în același timp, rezervîndu-i lui Postnikov exclusiv situația unui dezertor și pedeapsa cu bătaia, se falsifică, de fapt, situația lui de drept ; căci partea caraghioasă a lucrurilor — dacă n-ar fi cu totul lamentabilă — e că personajul investit cu cinstea unui salvator a fost inventat tocmai pentru ca să se ascundă dezertarea lui Postnikov : cu alte cuvinte, oficial vorbind, Postnikov n-a dezertat ; de fapt însă, va mînca o bătaie soră cu moartea. Toată această infinită confuzie dintre situația de drept și cea de fapt divulgă perfect principiul care distribuie în socie-

tate folosul şi ponosul, adică principiul care falsifică întregul regim de repartiţie a beneficiilor.

Izbitoare aci, ca şi în alte lucrări ale lui Leskov dedicate „oamenilor drepţi", este îndeosebi virtutea constantă a eroului de a-şi rămîne credincios sieşi în împrejurările cele mai potrivnice. Cînd vorbim, în spiritul lui Leskov, de înstrăinarea unor asemenea eroi, vorbim, de fapt, de înstrăinarea lor în raport cu spiritul curent al acelei „împărăţii a întunericului", în mijlocul cărora trăiesc. Există însă pentru Leskov — lucru foarte evident — o morală superioară, a cărei sorginte e populară şi al cărei unic tezaurizator e poporul. Ca aproape toţi marii scriitori ruşi din epocă care, căutînd în jur un punct de sprijin, un principiu moral nu-l pot identifica nicăieri altundeva decît în sînul poporului, a descoperi şi imagina un erou popular era un fel de a confirma artisticeşte o realitate necesară [1]. De aici şi efortul, mereu reînnoit, cu veche tradiţie în literatura rusă, de a fixa imaginea unui „erou pozitiv" şi de a-i defini morala superioară. Ceea ce caracterizează „omul drept" al lui Leskov este tocmai raportul de simpatie cu această morală. Ivan Fleaghin rămîne, prin toate avatarurile, acelaşi bogatîr rus, simplu şi cu inima bună ; Şeramur, rămîne, pînă la urmă, acelaşi „Prinţ" al ospăţului universal ; Postnikov, acelaşi om de omenie pe care nici o uniformă nu-l poate schimba.

Tipică e situaţia lui Selivan din *Sperietoarea*. Modest şi sfios, are faima unui răufăcător ; căsătorit, din compasiune, cu fiica nenorocită a unui călău, adică cu odrasla unui om exilat din societate, se contaminează parcă de faima călăului şi e socotit un fel de vrăjitor întreţinînd legături cu puteri malefice. Hanul său singuratic, pe care toată lumea îl ocoleşte, închipuie, cum nu se poate mai bine, ostracizarea omului, surghiunul impus. Ceea ce sperie aici nu e Selivan, omul cumsecade, căsătorit cu o fată persecutată şi chiriaşul unui han nesolicitat — ci faima lui. Dar faima asta nu-i decît o poveste scornită şi uimitoare aici e tocmai forţa închipuirii, adică faptul că forţa închipuirii se dovedeşte mai puternică decît realitatea unei fiinţe. Pînă ce o întîmplare demonstrează cinstea şi omenia hangiului şi, odată restabilit acordul dintre ceea ce este el cu adevărat şi ceea ce pare, vraja faimei sale cade, surghiunul social e ridicat, şi sperietoarea încetează de a fi o sperietoare.

[1] Leskov va alcătui chiar un volum : *Oameni drepţi*.

Cu asemenea uimitoare perspicacitate de a urmări în societatea timpului dislocările în conștiință și direcțiile de ruptură, nu se putea ca Leskov să ignoreze domeniul atît de vast al disputelor religioase, adică domeniul propriu-zis al credinței, acela în care sentimentul de înstrăinare pune la încercare, în chipul cel mai acut, echilibrul ființei. Ca parte a unui organism viu, Biserica nu se poate sustrage procesului de prefacere a întregii societăți și Leskov, sensibil, înregistrează fenomenul cum nu se poate mai interesat. Faptul că însuși Leskov-tatăl s-a rupt de preoție pentru o carieră obscură de funcționar, poate să-și fi avut importanța lui ; sigur e că toată viața, problema raporturilor cu biserica, care practic pune în discuție însăși esența creștinismului — va fi pentru Leskov-fiul o preocupare majoră și ea își va găsi expresie în numeroase scrieri, între care, pare-se, *Soborenii*, *Îngerul pecetluit* și *Mărunțișurile vieții de arhiereu* sînt monumentele principale. Ceea ce s-a remarcat în aceste opere e spiritul critic în care sînt abordate relațiile cu Biserica și nu e întîmplător că, în această privință, Leskov se apropie atît de mult de Tolstoi. Ca și Tolstoi, el este un creștin care încearcă să regăsească sensul originar al creștinismului. Puritatea creștinismului și administrația complicată a sentimentului religios sînt momente antagonice în toate aceste opere. Dacă *Mărunțișurile vieții de arhiereu* sînt o critică a moravurilor bisericești, în *Soborenii* avem romanul unei revolte. În dezacord cu Biserica, Tuberozov, protoiereul, se ridică în numele unei credințe mai pure, va convoca la biserică pe fruntașii orașului ca să-i mustre, va refuza să retracteze și va muri neîmpăcat. Sensul creștinismului autentic îl va căuta Leskov într-un alt mic roman, de factură vag-istorică : *Muntele*. Eroul credinței nefalsificate este aici Zenon, un meșter aurar din Alexandria, care în momentul cînd creștinii, persecutați, sînt în primejdie de a fi nimiciți, izbutește minunea — cerută oficial de guvernatorul ținutului — de a muta muntele în apa Nilului și de a provoca astfel revărsarea binefăcătoare a apelor. Romanul, subintitulat „poveste egipteană", este naiv, evocarea istorică discutabilă, dar ne dă o oarecare idee despre una din direcțiile principale ale preocupărilor lui Leskov. Ca și Tuberozov din *Soborenii*, Zenon este „un drept", un om care refuză să-și înstrăineze sufletul. Așa cum Tuberozov refuză tutela bisericii, Zenon refuză ispita frumoasei Nefora. Mai mult : Zenon nu este un preot, ci un simplu creștin și toate situațiile simetrice care îl opun patriarhului, tind să sugereze că superioritatea morală nu

recunoaşte nici o ierarhie. Într-o povestire scurtă *(Fiara)*, Hrapoşka, slujitorul unui conte, refuză să ucidă un urs îndrăgit şi contele, altminteri aspru şi mînios, se smereşte. Ursul căzut în groapă, obligat să-şi apere viaţa, aminteşte cumva de martiriul primilor creştini ; contele fioros e pe post de patrician roman ; Hrapoşka — sfîntul anonim — e sclavul eliberat de un stăpîn convertit. Hotărîtoare în fabula asta, totodată ironică şi mişcătoare, e superioritatea morală a slugii.

Neîndoios, aflăm aci o direcţie critică neobişnuit de puternică în epocă şi poate că numai împrejurărilor cu totul potrivnice le datorăm faptul că Leskov n-a mers, aşa cum plănuia, încă şi mai departe. Ar fi vrut într-adevăr, — aşa cum îi comunică şi lui Tolstoi — să scrie romanul unui răspopit şi-l ispitea foarte romanul unui „eretic inteligent". Şi dacă ne gîndim nu numai la ceea ce face un scriitor din opera sa, dar şi la ceea ce face opera dintr-un scriitor, rămîne o întrebare ispititoare dacă realizarea acestor proiecte n-ar fi făcut din Leskov însuşi un eretic, după ce atîtea alte opere făcuseră din el, moralmente, dacă nu un tolstoian, în sensul ortodox al doctrinei, în orice caz un schismatic.

Un artist atît de familiarizat cu avatarurile credinţei şi necredinţei, cu zonele de interferenţă dintre umbră şi lumină, atît de înclinat să observe duplicităţile spiritului, fenomenele complexe de la limita dintre aparenţă şi esenţă, dintre real şi ireal, se află desigur pe terenul privilegiat al fantasticului. Oricîtă ironie aflăm într-o povestire relativ banală cum e *Călătorie cu un nihilist*, întemeiată pe jocul aparenţelor, trebuie să ai totuşi foarte viu sentimentul fantasticului pentru ca să sugerezi propagarea neliniştii pînă acolo unde nişte minţi oprimate să vadă sub chipul unui procuror sever năluca unui nihilist ; era fantoma care cutreiera Rusia.

În schimb, despre o povestire ca *Fantoma din Castelul Inginerilor*, nici măcar nu s-ar putea spune că e fantastică : apariţia răposatului împărat nu e decît o farsă de şcolari, repetată tradiţional de fiecare generaţie de elevi ; iar năluca, care apare lîngă sicriul generalului-director, se dovedeşte a fi văduva generalului. În *Muntele*, fantasticul rămîne în limitele nevinovate ale miraculosului şi miraculosul însuşi — prăbuşirea muntelui şi furtuna — se întemeiază, perfect explicabil în ordinea realităţii, pe coincidenţa dintre manifestarea fenomenului natural şi aşteptarea, plină de tensiune, a minunii. În *Vulturul alb*, se poate bănui, prin întîmplarea încîlcită cu vedenii, o farsă regizată abil de un guver-

nator sub anchetă care vrea să scape de cercetările supărătoare ale unui demnitar petersburghez ; aici sentimentul fantasticului e mai viu numai pentru că explicația posibilă e suficient de echivocă ca să îndreptățească oricare alta.

Autenticul fantastic leskovian îl găsim însă acolo unde este adînc implicat în însăși țesătura unui destin. E, de obicei, un fantastic structurat în două trepte. În *Pelerinul vrăjit*, de pildă, avem mai întîi pragul fantasticului naiv : vise, presimțiri, apariții ; și pe fondul fantasticului naiv, fantasticul care scapă oricărei explicații coerente : de pildă, sentimentul lui Ivan Fleaghin că slujește o voință străină, împlinind voința altui om, sau toate pățaniile în care eroul ar putea să moară și totuși nu moare. Aici fantasticul e o dimensiune a destinului, și tocmai asta îl face tulburător. În *Sperietoarea*, de asemenea, există un fond de fantastic popular : Selivan pare un fel de vrăjitor aliat cu puteri obscure, interesat de toate întîmplările de sub jurisdicția vrăjii sale ; întîmplările cele mai banale — cum sînt acelea ale petrecerii risipite în pădure, sau rătăcirea copiilor — par fantastice numai pentru că sînt văzute cu ochiul miraculos al unui copil. Există totuși și aici un prag superior al fantasticului ; și domeniul acestuia e destinul însuși : fantastică cu adevărat în *Sperietoarea* e puterea cu care faima unui om lucrează împotriva lui, adică, de fapt, afirmarea unei puteri care scapă oricărui control. Vise, apariții și presimțiri găsim și în *Lady Macbeth...* ; fantastic este însă numai destinul Katerinei căruia nici o explicație — oricît de subtilă și oricît de savantă — nu-i poate epuiza taina.

ALEXANDRU SEVER

UN OM VENINOS

Relatările unui funcţionar însărcinat cu misiuni speciale

1

PE VREMEA CÎND mai era încă guvernatorul cel vechi, nu ni se dădea voie să fumăm în cancelarie. Funcţionarii superiori fumau de obicei într-o cămăruţă de lîngă cabinetul directorului, iar cei inferiori în odăiţa portarului. Fumatul ne lua o bună parte din timpul nostru de muncă. Eu şi cu colegii mei însărcinaţi cu misiuni speciale, deci nefiind obligaţi să stăm la cancelarie, n-aveam de ce să ne căutăm unghere pentru fumat ca toţi ceilalţi slujbaşi. Cu toate astea, fiecare din noi credea că este de datoria lui să vină şi el ca să afume cu ţigara pereţii camerei de lîngă cabinetul directorial. Camera asta ne folosea drept loc de întîlnire, fiecare grăbindu-se să vină aici ca să mai tăifăsuiască, să mai bîrfească puţin, să rîdă sau să se consulte cu colegii.

Într-o zi, după ce m-am săturat să mai lucrez la revizuirea concluziilor unei anchete pe care abia o terminasem, am ieşit şi eu să mă plimb. Ziua era cum nu se poate mai frumoasă şi caldă. De pe streşini picurau stropi mari de apă, iar pe la răscruci se făcuseră băltoace. Mergînd alene, am ajuns pînă la cancelaria noastră şi m-am gîndit să intru şi să fumez o ţigară, două. Directorul era la raport, la guvernator. În camera de lîngă cabinetul său i-am găsit pe cei doi subdirectori ai noştri, pe poliţaiul oraşului şi pe un tînăr coleg de al meu, abia reîntors dintr-o anchetă într-un judeţ îndepărtat. După ce ne-am strîns cu toţii mîinile, am aprins o ţigară şi m-am aşezat pe pervazul ferestrei, fără să iau parte la conversaţia

legată de ceilalți, încă înaintea venirii mele. Tînărul funcționar însărcinat cu misiuni speciale, recent reîntors din delegație, povestea foarte însuflețit despre abuzurile descoperite de el la o direcțiune de poliție. Istoria lui nu-mi trezea un interes deosebit și se pare că cel mai mult se delecta cu ea însuși povestitorul : credea că într-o organizație administrativă ca a noastră a descoperi un rău înseamnă a face primul pas pentru stîrpirea lui. Unul dintre cei doi subdirectori părea totuși că-l ascultă, pe cînd celălalt bătea cu degetele toba în geam fără să se sinchisească, iar polițaiul, stînd pe scaun cu picioarele încrucișate peste sabia lui de cavalerist, scotea tacticos rotocoale de fum pe sub mustață și parcă-i spunea tînărului povestitor : „Tare mai ești naiv, bobocule !“

2

În toiul acestei scene, ușa care da în cabinet se deschise și l-am auzit pe director cum îi spunea cuiva :

— Poftiți ! Ăsta-i clubul nostru. Vă rog, luați loc și fumați. Eu termin într-o clipă și atunci voi fi la dispoziția dumneavoastră.

În pragul ușii apăru un om blond, înalt, de vreo patruzeci de ani, cu un început de chelie și cu o expresie blajină și prietenoasă a feței.

— Domnul Den, ni-l recomandă directorul pe omul introdus de el. Domnul Den a sosit la noi cu împuterniciri din partea prințului Kulaghin pentru a administra moșiile dumisale de aici. Vă rog să faceți cunoștință... Colaboratorii mei, N, X, Y, Z, ne recomandă el domnului Den. Au început strîngeri de mîini și scurte exclamații : „Îmi pare bine de cunoștință, îmi face plăcere“ etc., etc.

Directorul s-a retras cu polițaiul în cabinet, iar noi am continuat conversația.

— Sînteți de mult pe meleagurile noastre ? îl întrebă pe Den tînărul meu coleg, care trecea drept un om de lume.

— În gubernia asta sînt pentru prima oară şi abia de aseară, răspunse domnul Den.

— Da... Numai că am vrut să vă întreb altceva. Cunoaşteţi gubernia noastră ?

— Nu ştiu ce să vă spun... Şi da şi nu. Cunosc moşiile prinţului din dările de seamă ce mi-au fost prezentate în biroul principal şi din cîte mi-a relatat mandatarul meu. Dar... eu unul cred că gubernia dumneavoastră este la fel cu guberniile Voronej şi Poltava, unde eu am mai administrat moşiile prinţului.

— Nu tocmai la fel, se amestecă în vorbă unul din subdirectori, care avea reputaţia de cunoscător în ale economiei politice.

— Şi în ce anume se manifestă particularităţile guberniei de aici ? se-ntoarse Den spre el. Vă voi fi foarte obligat pentru îndrumările bazate pe experienţa dumneavoastră.

— O, în foarte multe privinţe.

— Nu îndrăznesc să vă contrazic. Dar aş dori să ştiu de ce piedici anume risc să mă poticnesc, dacă voi menţine sistemul de administrare adoptat de mine de la venirea mea în Rusia. Sînt convins că dacă nu te abaţi niciodată de la sistemul adoptat, nu se poate să nu-ţi atingi scopul dorit.

Specialistul în problemele de economie politică nici n-a apucat să-i răspundă la această întrebare că tînărul meu coleg l-a întrerupt, întrebîndu-l pe Den :

— Sînteţi de mult în Rusia ?

— Al şaptelea an, răspunse Den.

— Dacă nu mă-nşel, sînteţi străin ?

— Sînt englez.

— Şi vorbiţi atît de bine rusește ?

— O, da ! Am învăţat limba rusă încă din Anglia, şi timp de aproape şapte ani am vorbit zi de zi rusește cu ţăranii. Nu-i de mirare.

— V-aţi obişnuit şi cu poporul nostru şi cu orînduielile noastre ?

— Aşa se pare, răspunse Den, zîmbind.

— Moşiile prinţului din gubernia noastră nu-s într-o stare prea înfloritoare.

— Da, am auzit.

— Veţi avea mult de lucru.

— Ca pretutindeni ! Dacă nu munceşti nimic nu se mişcă din loc.

— Şi aici poate mai mult ca oriunde.

— N-are a face. Trebuie numai să ai un sistem. Nu trebuie să fii nici barbar, nici prea îngăduitor. Totul e să conduci lucrurile sistematic, ferm şi cu dîrzenie, totodată însă şi cu discernămînt. Sistemul este indispensabil în toate.

— Şi unde aţi hotărît să vă stabiliţi cu reşedinţa, se interesă economistul nostru.

— La Rahmanî, cred.

— Şi de ce nu la Jijki ? Acolo a stat şi răposata prinţesă. Aţi avea acolo şi o casă perfect aranjată, şi servitori. Pe cînd la Rahmanî mi se pare că nu-i nimic, interveni funcţionarul cel tînăr.

— Am anumite motive.

— Sistemul propriu, nu-i aşa ? completă, rîzînd, subdirectorul.

— Întocmai.

Uşa cabinetului se deschise şi directorul, cu pălăria pe cap, îi spuse lui Den :

— Mergem !

Ne-am strîns din nou mîinile şi ne-am despărţit.

3

Satul Rahmanî este vecin cu cătunul Gostomlea în care am văzut eu lumina zilei şi unde locuia şi acum mama. Între cătun şi sat nu erau decît vreo nouă verste, nu mai mult, aşa că acolo se ştia tot ce se petrece la Rahmanî. Mergînd în judeţul R. în interes de serviciu, mă abăteam întotdeauna prin cătun ca s-o vizitez pe mama şi să-i văd vechea gospodărie. Mama mea făcuse cunoştinţă cu Stewart Iakovlevici Den şi cu soţia lui şi ori de cîte ori ne revedeam, n-avea destule cuvinte pentru a-şi lăuda noii vecini, mai ales pe domnul Den, pe care pur şi simplu îl ridica în slăvi.

— Uite, ăsta da om, zicea, om adevărat : deştept, punctual, cu judecată sănătoasă. La el totul e întotdeauna în ordine : ştie cît poate cheltui, cît să păstreze... Într-un cuvînt se cunoaşte altă educaţie, nu idioata educaţie rusească.

De altfel, nu numai mama mea, ci şi alţi vecini erau cu adevărat nebuni după Den. Den pur şi simplu ajunsese proverbial : „Den a spus că trebuie să se facă aşa“... „Den nu-i de părere“... Atîta auzeai : Den şi iar Den. Poveştile şi anecdotele despre Den nu se mai isprăveau. Se povestea cît de mult s-au schimbat toate pe moşiile prinţului o dată cu sosirea lui Stewart Iakovlevici, cum le-a pus el pe toate pe picioare, cum chiar şi pe hoţii cei mai înrăiţi i-a înhămat la lucru. Şi-n ce fel ? ! Pe leneşii cei mai vestiţi i-a făcut supraveghetori de lucrări, iar pe hoţii care au făcut puşcărie în mai multe rînduri i-a numit economi, chelari, magazioneri ! Şi totul mergea atît de bine că-l invidia tot districtul. „Ia te uită, mă gîndeam, ce cunoscător a mai venit şi pe capul ţăranilor noştri !“

Aş fi vrut să văd cu ochii mei minunile de la Rahmanî dar, nu ştiu cum, tot nu izbuteam. Între timp s-a terminat şi anul şi a venit din nou iarna.

4

Era la 4 decembrie seara, cînd un jandarm îmi aduse o hîrtie prin care eram convocat ceva mai tîrziu, pe la unsprezece, la guvernator.

— Dumneavoastră, mi se pare, sînteţi de prin partea locului ? mă întîmpină guvernatorul, după ce m-am prezentat.

Am răspuns afirmativ.

— Aţi locuit în judeţul K. ?

— Am copilărit acolo. Judeţul K. este cuibul familiei mele.

— Şi aveţi mulţi cunoscuţi acolo ? continuă să mă descoasă guvernatorul.

„Ce-o fi vrînd cu mine ? !“ mă gîndeam, supunîndu-mă acestui interogatoriu. I-am spus că eu cunosc bine tot județul K.

— Vreau să vă rog ceva, a început guvernatorul. Mi-a scris de la Paris prințul Kulaghin că a trimis aici, la moșiile sale, pe un englez, pe nume Den, un om foarte priceput, pe care prințul îl cunoaște mai demult ca pe un om de treabă, și iată că acum nu-și mai vede capul de atîtea plîngeri primite în ultimul timp împotriva lui. Făceți-mi un serviciu, vi-l cer ca unui prieten : plecați chiar acum în județul K. și cercetați lucrurile cu conștiinciozitate, ca să-mi dați și mie prilejul să procedez la fel.

Am plecat în orașul K. în aceeași noapte, și dimineața am ajuns la ceai la maică-mea. În cătun însă nici că se auzise de plîngerile țăranilor contra lui Den. O-ntreb pe mama :

— Nu cumva ai auzit cum o duc țăranii din Rahmanî ?

— Nu, dragul meu, n-am auzit nimic, spuse mama. Și, de altfel, ce li s-ar putea întîmpla, o dată ce Stewart Iakovlevici e cu ei ?

— Poate e prea sever, prea aprig ?

— Se-nțelege că le pretinde ordine.

— Sau, poate, îi bate prea des ?

— Vai, ce tot spui ! Dar la el nici pomeneală de bătaie cu vergi. Dacă se-ntîmplă acolo să bată pe careva, apoi numai după hotărîrea obștii, la adunare.

— Poate, nu prea e corect în alte trebușoare ?

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Dar cu „băsmăluțele roșii“ cum stă, nu e cumva mare crai ?

— O-o, te rog, te rog ! făcu mama și chiar scuipă.

— Dar de ce te superi, mamă ?

— Dar tu de ce vorbești prostii ?

— Prostii ! ? De ce ? Doar se mai întîmplă și așa ceva.

— Gîndește-te, omul e însurat !

— Dar, scumpa mea, îi spun, uneori și cei însurați visează la lucruri de-astea mai ceva ca holteii.

— Fugi de-acolo ! făcu mama, abia stăpînindu-și zîmbetul.

— Totuşi nu se poate, a făcut el ceva de i-a nemulţumit pe ţărani !

— Ei, şi ce nevoie avea să-i mulţumească ? Nişte neciopliţi ! Mîrlani au fost, mîrlani au rămas ! Lene şi hoţie — asta-i viaţa lor.

5

M-am dus pe la două-trei familii vecine. Acelaşi lucru ! De ziua sfîntului Nicolae a fost hram şi s-a făcut tîrg în sat. Am trecut pe la parohie de am stat de vorbă cu clerul, căutînd să-i mai descos şi pe preoţi, să aflu printre vorbe ceva în legătură cu nemulţumirea oamenilor faţă de Den, dar şi aici acelaşi lucru : toţi spuneau că Den este un administrator cum nu se află altul în lume. E un adevărat tată pentru ţăranii lui !

Ce să fac ? ! Pesemne, mi-am zis eu, ţăranii ăştia umblă cu minciuni.

Era, deci, să mă-ntorc cu mîinile goale la reşedinţa guvernatorului.

Dar, ajuns în oraşul K., m-am abătut aşa, într-o doară, pe la un bun prieten al răposatului meu părinte, bătrînul Rukavişnikov, un negustor cu vază. Voiam doar pînă mi se aduceau caii de poştă să mă-ncălzesc puţin cu un ceai fierbinte. Dar bătrînul n-a vrut nici în ruptul capului să mă lase să plec fără să fi luat masa cu el. „Noi, zice, serbăm azi ziua mezinului meu. Am o plăcintă grozavă în cuptor. Cum vrei să te las să pleci ? Nici nu te gîndi ! Că de nu, îmi chem bătrîna cu nurorile ei şi le pun să se ploconească în faţa dumitale."

Aşa că a trebuit să rămîn.

— Pînă atunci, propuse Rukavişnikov, hai să bem ceai.

Ni s-a adus sus în foişor un samovar pîntecos, şi împreună cu stăpînul casei m-am pus pe băut ceai.

— Ia spune, măi băiete, ai venit pe la noi de voie-de nevoie, sau din îndemnul inimii ? mă întrebă Rukavişnikov, după ce ne-am aşezat la măsuţă ; opărise ceaiul, acoperind ceainicul cu un prosop alb.

— Păi... Şi de voie, şi de nevoie, şi fiindcă am vrut să vă văd, Piotr Ananici, am răspuns eu.

Îl ştiam pe Piotr Ananici om isteţ, modest, cunoscînd judeţul K. ca pe propriul său buzunar.

— Uite numai, zic, ce poveste şi simplă şi încurcată rău ; şi-i spun ce însărcinare am primit.

Piotr Ananici mă ascultă cu atenţie, şi-n timp ce-i povesteam, zîmbi de cîteva ori. Iar cînd am isprăvit, numai atît mi-a spus :

— Păi bine, mă băiete, măi, astea nu-s lucruri de nimic !

— Dar dumneata îl ştii pe Den ?

— Cum să nu-l ştiu !

— Ei, şi ce părere ai ?

— Ce să zic, spuse bătrînul, desfăcîndu-şi larg braţele a nedumerire, e un boier cumsecade...

— Cumsecade ?

— Păi cum ! Foarte cumsecade !

— Cinstit ?

— Nici vorbă ! Nu i se poate imputa nimic.

— Poate prea sever ?

— Ba nu-i sever de loc, nici atîtica.

— Atunci cum vine asta ? De ce se plîng oamenii de el ?

— M-m, cum să-ţi spun ? E prea bun ! Aici ar trebui unul mai rău... De acolo tot necazul, toate plîngerile lor.

— Şi ce anume nu le place la el ?

— El le cere ordine. Auzi, ordine ! Iar noi ăştia, tocmai ordinea nu o prea răbdăm.

— Poate că-i încarcă prea mult cu lucrul ? am stăruit eu.

— Aş, de unde să-i încarce ! ? Acum o duc mult mai uşor ca înainte. A-a, stai-stai ! Uite, tocmai bine a venit de acolo un ţăran, nu ştiu ce-o fi vrînd... Hei, Filat, Fila-at ! strigă Rukavişnikov în oberlihtul deschis. Ia să vedem acuma ce-o să ne cînte ăsta ! adăugă el, închizînd oberlihtul şi aşezîndu-se la locul lui.

În cameră se strecură un ţăran mic de stat, privind chiorîş cu nişte ochişori roşii şi plini de puchini. Cum intră, începu să facă cruci la icoane.

— Bine ai venit, Filat Egorîci ! zise Rukavișnikov, după ce-l lăsă se se-nchine în voie.

— Bine v-am găsit, *batiușka* Piotr Ananici !

— Cum o mai duci cu viața ?

— Ai ?

— Cum o mai duci ? zic.

— Aha, aha ! Trăim, trăim cu toții, mulțumesc lui Dumnezeu !

— Și acasă, toți voinici-sănătoși ?

— Așa se pare, Piotr Ananici, toți îs bine.

— Care va să zică, sînteți mulțumiți cu viața ?

—Ai ?

— Zic, sînteți mulțumiți ?

— I-i, ce mulțumire mai e aia a noastră !

— Ei, ce nu prea merge ?

— D-apăi, tot, vezi, Dumnezeu știe cum, da' parcă nu ne este la îndemînă.

— Cum așa ? Iar administratorul ?

— D-apăi cine altul !

— V-a necăjit cu ceva ?

— Uite, vrea să facă fabrică...

— Ei și ?

— Și pe noi nu ne lasă să plecăm la lucru în Ucraina, să mai cîștigăm ceva parale.

— Pe nici unul ?

— Pe nici un tîmplar.

— Iaca vezi, asta nu-i bine !

— Ce să fie bine ! ! Ne-am plîns boierului... Două jalbe am trimis, și nimic, nici o „lezoruție".

— Ia te uită, ce necaz pe voi ! clătină din cap Rukavișnikov.

— Da ! Uite — așa ne mîncăm noi viața cu dușmanul ăsta al nostru.

— Ei, acum vezi, ce tîlhar e Den ăsta al vostru ! spuse Rukavișnikov, întorcîndu-se spre mine.

Țăranul își pironi privirea asupră-mi.

— Și acum să-ți spun și eu dumitale, ce tîlhar e Filat Egorîci ăsta.

Țăranul nu se arătă de loc emoționat.

— Domnul Den, administratorul lor, este omul cu cel mai bun suflet și cu cele mai cinstite principii...

— Apoi asta așa este ! întări țăranul.

— Da ! Dar domnul Den ăsta nu știe să se-nțeleagă cu ei. Tot introduce la ei, în Rahmanî, nu știu ce ordine... După mine, nici nu face nici un fel de ordine, ci pur și simplu este un om slab.

— Asta așa-i, e slab ! se băgă iar în vorbă țăranul.

— Da... De doi ani este acolo, la ei, dar întreabă-l și dumneata, l-a atins pe careva, barem cu un deget ? Ei, zic drept sau mint ?

— Așa-i...

— Și să vezi dumneata că tocmai asta nu le place lor. Chiar și pedepsele pe care le dă sînt ușoare. Și încă... dacă-i pedepsește ! Și munca tot așa : e obligatorie, dar ușoară ; ai gătat cu ea și du-te sănătos încotro poftești...

— Înseamnă, du-te...

— Ce ?

— Zic și eu : ți-ai făcut treaba, du-te unde poftești, repetă țăranul.

— Mda, și ei, oamenii, vezi, scriu plîngeri împotriva lui.

Țăranul tăcea.

— Dar de ce nu-i lasă să plece, să mai cîștige ? am întrebat.

— Iaca nu-i lasă și nu-i lasă ! Dar, ia întreabă-l mai bine pe Filat Egorîci, mult i-a adus fiu-său din Ucraina după doi ani de muncă ? Hai, povestește-ne, Filat Egorîci.

Țăranul tăcea.

— Să-ți spun eu ce le-a adus, domnul meu. O dăsagă ucraineană și-n ea o rindea englezească ruptă, iar tinerei sale neveste și copilașilor le-a adus un „cadou franțuzesc" de era să le cadă la toți nasurile... — Ce, poate spun minciuni ? i se adresă din nou Rukavișnikov țăranului.

— Nu-u. Așa a fost.

— Da, așa a fost. Ei, și atunci Stewart Iakovlevici și-a pus în gînd să clădească fabrica aia de spirt. Și pe bună dreptate. El nu vrea ceva colosal, nu ! Omul vrea o făbricuță mică, numai pentru cîte grîne are. Să facă spirt din grînele moșiei, iar cu borhotul rămas să-și crească vitele. Și au venit la el fel de fel de antreprenori. Cereau pentru clădirea fabricii, ca s-o ridice în antrepriză, cinci mii de ruble. Și el n-a dat, și de ce n-a dat ?

— Asta noi n-o putem şti, făcu Filat Egorîci.

— Ba minţi. Ştii de ce ! V-a făcut vouă întreaga socoteală, cum e şi cît îi cer străinii pentru a clădi fabrica aia şi cît v-ar veni de căciulă dacă aţi lucra voi la antreprenori. Şi apoi a oferit fiecăruia cîte o rublă peste preţul antreprenorului pe lună, ca să nu mai hoinăriţi pe drumuri, să lucraţi la voi acasă.

— Asta aşa-i. Aşa a fost vorba.

— Vezi, vezi ! Aşa da, nu mereu : „nu ştiu". Ei şi acum vezi ce scriu ei : cum că nu-i lasă să plece să-şi caute de lucru, că-i speteşte cu clăditul fabricii. Dar despre cît vă plăteşte, nu scrieţi nici un cuvînt. Aşa-i ?

— Asta nu ştiu...

— Păi, se-nţelege ! Aşa-i întotdeauna ! Poftim, ăsta-i Filat Egorîci, vechiul meu cunoscut şi prieten ! Te poftesc să-l cunoşti şi dumneata.

Ţăranul se hlizi prosteşte.

— Ia, să vin eu administrator peste voi ! continuă Rukavişnikov glumeţ, m-aţi primi ? Ai ?

— De ce să nu te primim, batiuşka ?

— Şi nu ne-am certa niciodată ! Totul ar merge de mai mare dragul. Pentru că ar domni o ordine după pofta sufletelului nostru : ai trîndăvit, n-ai lucrat, Filat Egorîci — bătaie ! Un flăcău mai fără minte a furat sau a făcut vreo altă poznă — trage-i o păruială ! S-a pricopsit careva cu sfrînţie prin Ucraina, ca feciorul tău Filat Egorîci — la spital cu el ! Şi pe urmă dă-i o stropeală zdravănă cu vergi şi du-te dragă ! Nu zic bine, Filat Egorîci ?

— Ba după noi cam aşa ar fi !

— Vezi că ştiu...

L-am lăsat pe ţăran să plece.

— Totuşi, cum vine asta ? !

— Uite aşa, cum ai văzut şi-ai auzit. Domnul Den e un om bun. Şi totuşi sfatul meu ar fi să plece cît mai degrabă de aici. Altfel ăştia îi fac un pocinog.

Toată tărăşenia asta i-am povestit-o în amănunţime guvernatorului. Guvernatorul nu mai putea de bucurie, că, vezi Doamne a fost şi dumnealui cîndva administrator şi era cum nu se poate mai încîntat la gîndul că are în gubernia sa un administrator de moşie ca Stewart Iakovlevici Den.

6

Era vineri, în săptămîna de lăsata secului. La guvernator era masă mare cu invitaţi la *„blinî“* [1]Se strînsese aproape tot oraşul. În toiul mesei, funcţionarul de serviciu îi înmînă guvernatorului un plic urgent. Guvernatorul rupse peceţile, citi hîrtia şi-l concedie pe funcţionar cu un scurt „bine“.

Se vedea totuşi că era ceva ce nu mergea prea bine.

Sculîndu-se de la masă, guvernatorul, după ce schimbă în treacăt cîteva vorbe cu musafirii, se retrase pe nesimţite în cabinet cu directorul nostru, iar un sfert de oră mai tîrziu am fost chemat şi eu acolo. Guvernatorul stătea în picioare, rezemat de pupitru, în timp ce directorul scria ceva la birou.

— S-a petrecut un lucru tare urît, îmi spuse guvernatorul. În Rahmanî a izbucnit o răscoală.

— Cum aşa o răscoală ?

— Da, uite citeşte.

Şi guvernatorul îmi întinse hîrtia primită adineaori la masă. Era raportul ispravnicului de la K., care ne înştiinţa cum că în ajun ţăranii din Rahmanî s-au răsculat împotriva administratorului lor. I-au ars casa, fabrica de spirt şi morile, iar pe administrator l-au bătut şi l-au alungat.

— Veţi pleca chiar acum în Rahmanî, mi-a spus guvernatorul, după ce am citit raportul ispravnicului. Veţi primi un ordin deschis către comandantul unităţii de invalizi. Luaţi un detaşament, faceţi tot ce credeţi de cuviinţă, numai să nu mai aud de această „răscoală“. Şi să mi-i găsiţi pe vinovaţi. Pregătiţi-vă imediat de drum, astfel ca mîine dimineaţă să fiţi la faţa locului, să mergeţi pe urmele proaspete.

— Daţi-mi voie să nu iau detaşamentul cu mine, l-am rugat pe guvernator. Eu îi cunosc pe toţi acolo şi sper să îndeplinesc cu bine însărcinarea. Detaşamentul m-ar încurca numai.

[1] Fel de mîncare tradiţional pentru lăsata secului.

— Faceţi cum ştiţi, dar pentru orice eventualitate luaţi totuşi ordinul către comandant.

Am salutat şi am ieşit. După patru ore îmi luam ceaiul la ispravnicul din K. cu care urma să plec la Rahmanî. De la oraşul K. pînă la Rahmanî nu erau decît vreo cincisprezece verste. Am ajuns noaptea acolo. De tras nu mai aveam unde trage : casa administratorului, birourile, cămăruţele servitorilor, chiar şi spălătoria şi atelierele, totul arsese o dată cu fabrica şi cu morile moşiei. Peste mormanele negre de cenuşă încă fierbinte se răsuceau spre cer firişoare subţiri de fum de la tăciunii care mai ardeau mocnit. Am poposit în casa starostelui şi-am trimis îndată după pristavul locului. Dimineaţa în zori a sosit şi pristavul, care a adus cu el pe un ţăran din Rahmanî, Nikolai Danilov, arestat în ajun sub bănuiala de a fi dat foc fabricii de spirt şi de a-i fi instigat pe ţărani la răscoală.

— Ce aţi stabilit pînă în prezent ?

— Focul a fost pus.

— Ce vă face s-o credeţi ?

— Clădirile nelocuite au luat foc noaptea şi toate în acelaşi timp...

— Şi pe cine-l bănuiţi ca incendiator ?

Pristavul îşi desfăcu larg braţele în semn de nedumerire.

— Pentru care motiv l-aţi arestat pe omul ăsta ?

— Pe Nikolai Danilov ?

— Da, pe el.

— Aşa. În ajun a fost pedepsit de Den ; de altfel, a mai fost şi altă dată obraznic cu el. Şi pe lîngă asta, tot el a rămas în noaptea aceea la fabrică, unde a luat foc mai întîi.

— Şi atît ?

— Da, atîta tot. Alte urme nu-s. Toţi ţăranii neagă.

— Aţi mai interogat pe careva ?

— Am făcut o anchetă.

— Şi n-aţi aflat nimic ?

— Deocamdată nimic.

A intrat starostele satului şi s-a oprit în prag.

— Ce mai spui, Lukian Mitrici ? l-am întrebat.

— Am venit la domnia-ta...

— Bine-bine, dar de ce tocmai la mine ?

— S-au adunat oamenii.

— Cine ţi-a spus să-i aduni ?

— Ei singuri s-au adunat. Vor să stea de vorbă cu domnia-ta.

— Şi unde sînt ei ?

— Ia, acilea... şi starostele arătă cu mîna spre fereastră. În dreptul ei se vedea o mare mulţime de ţărani, şi tineri, şi bătrîni şi oameni de vîrstă mijlocie. Toţi stăteau liniştiţi cu cuşma pe cap. Unii aveau bîte în mîini.

— Oho, cîţi s-au strîns ! spusei căutînd să-mi păstrez calmul...

— Tot satul, observă starostele.

— Du-te, Mitrici, şi spune-le că mă îmbrac şi ies îndată.

Starostele plecă.

— Să nu ieşiţi ! mă preveni pristavul.

— De ce ?

— Să nu se întîmple vreun păcat...

— Ehe ! Prea tîrziu acum ! Crezi că ne mai scapă uşile astea ? Dacă ne-au pus vreun gînd rău ne găsesc ei şi aici...

Mi-am pus şuba şi am ieşit în pridvor împreună cu ispravnicul şi pristavul. Deodată mulţimea prinse a se zbuciuma şi unii îşi scoaseră cuşmele, nu toţi odată şi parcă în silă. Ba unii din rîndurile de la urmă au rămas cu capul acoperit.

— Bună ziua, băieţi, am zis eu, scoţîndu-mi căciula din cap. Ţăranii răspunseră cu un „bună ziua" mormăit.

— Puneţi-vă căciulile, băieţi, e frig...

— Nu face nimic, veni surd răspunsul mulţimii şi ultimele cuşme dispărură de pe capul ţăranilor.

— Vă rog, oameni buni, puneţi-vă căciulile.

— Lăsaţi că stăm şi aşa.

— Noi sîntem învăţaţi...

— Ei, dacă-i aşa, vă poruncesc să vă acoperiţi.

— Păi, dacă asta-i porunca, e altceva !

Unul sau doi îşi puseră cuşmele, iar după ei şi alţii.

M-am liniştit. Vedeam că nu m-am înşelat refuzînd să iau cu mine detaşamentul.

În faţa scării stătea o sanie ţărănească cu doi cai şi-n ea Nikolai Danilov, cu picioarele prinse în obezi de

mesteacăn. Omul era îmbrăcat cu un suman negru strîns la brîu cu un capăt de frînghie, şi cu căciulă în cap. Arăta ca de treizeci şi cinci de ani. Avea un păr castaniu-închis, o bărbuţă ascuţită şi privire plină de nelinişte şi sfială. Toată înfăţişarea lui purta pecetea asupririi, avînd însă şi ceva plăcut, chiar aşa cum era — cu buza umflată şi cu o zdrelitură pe obrazul stîng. Omul stătea nemişcat şi privea cînd la mine, cînd la mulţime.

— Ce vreţi de la mine, băieţi ? i-am întrebat eu pe ţărani.

— Care va să zică, matale vii de la guvernator ? spuse un ţăran de statură mijlocie, care stătea în rîndul din faţă.

— Da.

— Şi eşti slujbaş ?

— Slujbaş.

— La guvernator ?

— Chiar aşa.

— Atunci e bine ! Vrem să stăm de vorbă cu matale.

— Poftim... Vă ascult.

— Nu. Coboară de acolo din pridvor, că noi am vrea să vorbim numai cu dumneata.

Am coborît fără să mai stau pe gînduri şi am intrat în mulţimea care se deschise în calea mea, primindu-mă în sînul ei şi se închise la loc în urma mea, despărţindu-mă astfel de ispravnic şi de pristav.

Ţăranul de statură mijlocie care mă poftise să cobor stătea chiar în faţa mea.

— Ei, despre ce vrei să vorbim ? am întrebat.

— Te-am chemat pe dumneata, pentru că eşti de-ai noştri de pe meleagurile astea.

— Şi ce voiaţi să-mi spuneţi ?

— Apăi, tot în chestia aia.

Din toate părţile se auziră suspine.

— De ce l-aţi alungat pe administrator ?

— Singur a plecat.

— Păi cum să nu plece ! Cît pe aci să-l omorîţi ! Tac.

— Şi ce-o să fie acum ?

— Tocmai-i asta-i... Am vrea să ne spui la ce să ne aşteptăm.

— Ocna vă aşteaptă.

— Pentru un administrator ! ?

— Da, pentru administrator, pentru punere de foc, pentru răscoală, pentru toate laolaltă.

— N-a fost nici un fel de răscoală, spuse cineva.

— Ce va să zică asta, băieţi ? Acum degeaba mai tăgăduiţi, am spus eu. Faptele sînt de faţă, şi faptele vorbesc. Şi dacă tot veţi tăgădui, o să-nceapă cercetări şi întrebări şi-o să minţiţi pînă vă veţi încurca în minciuni cu totul. Mai bine gîndiţi-vă cum s-ar putea drege lucrurile.

— Că bine zici, bodogăniră cîteva glasuri.

— Aşa şi este ! Şi acuma rămîneţi sănătoşi. Nu mai avem ce vorbi.

Am atins cu mîna umărul unui ţăran, care s-a dat în lături, iar după el îmi făcură loc să trec şi alţii.

7

Au început interogatoriile. Primul fu interogat Nikolai Danilov. Înainte de interogatoriu poruncii să-i scoată obezile. El se aşeză pe bancă privind cu nepăsare cum i le scoteau. Apoi tot atît de nepăsător se sculă şi se apropie de masă.

— Ce-i, nene Nikolai ? Vezi în ce încurcătură v-aţi băgat cu toţii... i-am spus arestatului.

Nikolai Danilov îşi şterse nasul cu mîneca şi nu-mi răspunse.

— Ce poţi să zici în apărare ?

— Ce să zic ? N-am ce zice. Spunînd asta îi tremura tare de tot vocea.

— Hai, zi măi frate, cum s-au petrecut lucrurile ?

— Păi eu lucrurile astea nu le cunosc, n-am cu ele nici în clin, nici în mînecă.

— Bine, atunci spune ce ştii.

— Eu atîta ştiu — ce-a fost cu mine...

— Ei, şi ce-a fost cu tine ?

— Administratorul şi-a bătut joc de mine.

— Şi cum şi-a bătut el joc de tine ?

— Păi, cum a vrut...

— Te-a bătut ?

— Asta nu. De bătut nu m-a bătut. Atîta numai... prea de tot mă scotea din răbdări...

— Ei, şi ce-ţi făcea ?

— Prea de tot mă făcea de ruşine.

— Cum te făcea el de ruşine ?

— Păi, pentru una ca asta el e la noi cel mai isteţ.

— Spune, spune, Nikolai. Spune tot... ca lumea. Că de nu, te las şi eu, am spus făcînd cu mîna un gest de nerăbdare.

Nikolai s-a gîndit cît s-a gîndit şi-a spus :

— Daţi-mi voie să stau jos, că de obezi mă dor picioarele.

— Bine, stai jos, i-am spus şi-am poruncit să i se aducă acuzatului o bancă.

— Eu m-am cerut să plec la lucru, a-nceput Nikolai Danilov. Încă din astă-toamnă, noi ăştia, i-am cerut voie. Dar el atunci n-a vrut să ne lase. Şi eu aveam nevoie să mă duc numaidecît pînă în gubernia Cernigov...

— Mai aveai de luat bani de la careva ?

— Nu.

— Atunci ce voiai acolo ?

— Aşa... Altă treabă...

— Ei şi ?

— ...Şi nu m-a lăsat. Mi-a spus să lucrez la fabrica aia. Eu am lucrat o săptămînă şi pe urmă am luat-o din loc.

— Încotro ?

— Păi... tot acolo, unde spusei.

— În gubernia Cernigov ?

— Ei da, acolo.

— Şi ce treabă, mă rog, aveai acolo ?

— Să bea vodcă... Că acolo-i mai ieftină, interveni pristavul.

Nikolai nu-l învrednici cu nici un răspuns.

— Ei, şi pe urmă ? Ce-a fost după aia ?

— Şi pe urmă m-au aristat la Korileveţ şi m-au trimis la urmă, în oraşul nostru. Şi cînd m-au adus acilea, m-au predat administratorului.

— Şi nu te-au pedepsit ?

— Ba întîi şi-ntîi m-au pedepsit şi apoi m-au predat. Iar el m-a şi pus din nou să lucrez. Iar eu, acum vreo zece zile, am plecat iar, dar am mas în satul meu, la Jogovo, şi acolo m-a înhăţat vătaful şi m-a trimis iar la urmă, la administrator.

— Şi el, el ce a spus, cînd te-au adus ?

— Mi-a poruncit să stau la colţ.

— Cum aşa, la colţ ?

— Uite-aşa. Oamenii, care va să zică lucrează, iar eu stau pe-un colţ al tălpii la clădirea a nouă... în văzul întregului sat, cu mîinile în sîn. L-am rugat să-mi dea şi mie un topor : „Daţi-mi, zic, c-o să lucrez". „Nu, zice, aşa să stai !"

— Şi ai stat ?

— Aş ! Am fugit din nou.

— De ce ?

— Doar m-am rugat de el : „Lăsaţi-mă să lucrez", i-am spus. Şi nu m-a lăsat. „Stai aşa, zice, să te vadă toată lumea. Asta, zice, ţi-e pedeapsa." „Dacă e să mă pedepsiţi, zic, apoi mai bine să mă bateţi cu biciul decît să stau aşa, de rîsul lumii." N-a vrut să facă aşa cum l-am rugat. Nu m-a bătut. Cum a sunat pentru prînz, oamenii au plecat la masă, iar eu mi-am şi luat tălpăşiţa. Dar m-au prins iar la ieşirea din sat...

— Şi ?

— Şi iaca, atunci şi-a rîs de mine în aşa hal, că mi-a fost peste poate să mai rabd.

— Cum aşa ?

Ţăranul tăcea ruşinat. În cele din urmă, zise :

— Uite, asta nu pot să vă spun.

— Şi totuşi trebuie.

— M-a legat... Cu o aţă.

— Cum aşa „cu o aţă" ?

— Aşa-a... zise Nikolai Danilov tărăgănat, roşind pînă-n vîrful urechilor. M-a mînat la fabrică şi a poruncit să se aducă din casa boierească un fotel daurit şi a icspus acest fotel pe o grămadă de surcele, apoi a înfipt în spetează fotelului un ac cu gămălie şi m-a legat cu o aţă de el ca pe o vrabie.

Toţi au început să rîdă, şi nici nu se putea să nu rîzi, privindu-l pe omul ăsta înalt şi spătos, povestind cum l-au legat cu aţă de fotoliu.

— Şi ai stat mult timp aşa, legat cu aţă ?

Nikolai Danilov oftă din greu şi-şi şterse faţa, că-l trecuseră toate năduşelile numai gîndindu-se la aţa aia.

— Am stat toată ziua aşa, în chip de vrabie.

— Iar seara a şi izbucnit focul ?

— Nu, noaptea... nu seara. La al treilea cîntat al cocoşilor, atunci s-a aprins.

— Şi cum ai aflat despre foc ?

— Au început oamenii să strige pe uliţă... Asta a fost.

— Dar pînă la izbucnirea strigătelor alea tu unde ai fost ?

— Acasă. Dormeam sub şopron.

O spunea liniştit, însă în ochi nu te privea.

— Ei, şi pe administrator cum l-aţi alungat ?

— Despre asta, uite, nu ştiu nimic.

— Dar cred că ai văzut cum l-au luat la bătaie acolo, în faţa fabricii.

Tace.

— Doar v-aţi strîns toţi acolo ?

— Toţi.

— Şi toţi au dat în el ?

— Cred că aşa a fost.

— Şi ai dat şi tu ?

— Nu, eu nu l-am bătut.

— Dar atunci cine l-a bătut ?

— Toţi.

— Şi n-ai băgat de seamă pe nici unul ?

— Pe nici unul.

L-au luat pe Nikolai Danilov şi au început să-i cerceteze pe rînd pe paznicii de noapte, pe şefii de echipă, familia lui Nikolai şi o mulţime de alţi oameni. În trei zile au fost interogaţi vreo sută de persoane. Dac-ar fi să se noteze fiecare interogatoriu în parte, ar trebui un top întreg de hîrtie. Noroc că n-a fost cazul : Toţi pînă la unul au declarat acelaşi lucru. Ce-a spus primul au repetat şi ceilalţi, pînă la cel din urmă. Iar primul interogat a declarat că el nu ştie care a fost cauza incendiului ; că se prea poate ca focul să fi fost pus, dar că el n-a luat

parte la incendiere şi nu bănuieşte pe nimeni, decît, poate, pe însuşi administratorul care-i un om atît de veninos, încît s-a apucat să-i lege pe oameni în toată firea cu o aţă, ca pe vrăbii. Cît despre administrator, apoi nu l-a alungat nimeni, a plecat el singur de bunăvoie, pentru că a avut neplăceri : atunci, cînd cu focul, l-a bătut careva.

— Şi cine l-a bătut ?

— Asta nu ştiu.

— Şi pentru ce ?

— Poate pentru răutatea lui, că prea ne-a scos pe toţi din răbdări : auzi, să ne lege cu o aţă ca pe nişte vrăbii !

Următoarele nouăzeci şi nouă de declaraţii erau cuvînt cu cuvînt la fel cu cea dintîi şi toate erau scrise cam în felul următor : „Ivan Ivanov Suşkin, de 43 de ani, căsătorit, umblă la spovedanie, n-a fost judecat. Arată acelaşi lucru ca şi Stepan Terehov !...

8

Vedeam că din povestea asta o să iasă ceva înspăimîntător. M-am gîndit, m-am tot gîndit, şi am poruncit să-l ţină sub observaţie pe Nikolai Danilov, iar ispravnicului şi pristavului le-am spus că voi pleca pentru trei zile la O. Am plecat acolo, am avut o întrevedere cu directorul nostru şi ne-am dus apoi împreună la guvernator. L-am găsit la ceaiul de seară. Era foarte bine dispus. I-am povestit în amănunte întreaga afacere, dîndu-i voit istorisirii mele un caracter naiv şi l-am convins că, de fapt, n-a fost vorba de nici o răscoală, şi că, dacă prinţul Kulaghin ar fi dispus să-i ierte pe ţăranii lui, s-ar putea trece cu vederea povestea incendierii şi atunci n-ar mai fi nici cercetări, nici pedepse cu bice şi cu muncă silnică, şi s-ar instaura din nou ordinea şi liniştea.

Cuvintele din urmă, „ordine şi linişte", i-au plăcut atît de mult guvernatorului, încît, după ce s-a mai gîndit, umblînd de colo-colo prin casă şi trăgîndu-se de buza de jos, a compus o telegramă de şaizeci de cuvinte către prinţul Kulaghin. Telegrama a fost în aceeaşi seară

transmisă la Paris, iar după două zile a sosit şi răspunsul de acolo. Prinţul telegrafia că le acordă amnistie ţăranilor săi, cu condiţia ca tot satul să-i ceară iertare domnului Den, fără să mai îndrăznească de acu înainte să se mai plîngă de el.

Cu această amnistie am mers din nou la Rahmanî, am strîns tot satul şi le-am spus oamenilor :

— Fraţilor, uite aşa şi aşa : prinţul vă iartă. M-am rugat pentru voi la guvernator, iar guvernatorul a intervenit la prinţ. Şi iată că v-a venit de la prinţ iertarea cu o condiţie însă : să cereţi şi voi iertare administratorului şi să nu vă mai plîngeţi degeaba de el de acum înainte.

Se ploconesc şi-mi mulţumesc.

— Ei, zic, cum rămîne ? Trebuie să alegeţi delegaţi, să-i trimiteţi la administrator în oraş şi să-i ceară iertare.

— Alegem.

— Şi trebuie s-o faceţi cît mai degrabă.

— Chiar azi trimitem.

— Şi să nu mai reîncepeţi cu prostiile.

— Da' parcă noi n-am fi bucuroşi ? N-avem nimic cu el ! Numai să se ducă de aici.

— Cum aşa „să se ducă" ? Prinţul aşa a-nţeles, că de acu înainte veţi trăi în bună înţelegere cu Den.

— Asta înseamnă că iar ni-l trimite pe cap ? au întrebat cîteva glasuri deodată.

— Sigur. Eu ce v-am spus ?

— Aşa-a ! Nu, cu aşa ceva nu ne învoim.

— Păi adineaori ziceaţi că trimiteţi delegaţi să-i ceară iertare.

— Noi iertare îi cerem, dar să-l mai primim la noi nu ne învoim.

— O să se facă anchetă.

— Fie ce-o fi ! Dar cu el nu putem să ne-mpăcăm.

— Ce tot vorbiţi ! Gîndiţi-vă bine, oameni buni, că vor trimite la ocnă o jumătate din sat.

— Nu ! Cu el nu ne-mpăcăm ! Ce să facem cu un duşman ca ăsta ? Nu-i locul lui acilea, printre noi.

— Dar ce v-a făcut ? Prin ce vă este el duşman ?

— Cum să nu ne fie duşman ? ! Auzi, să-l lege pe un

cogeamite bărbat cu o ață, ca pe o vrabie... și nu-i dușman ? !

— Da mai dați-o încolo de ață ! Parcă-i cine știe ce ! Ați trăit mai bine cînd era prințul aici ? Nu cădeați pe brînci tot curățind aleile din parc ? Nu-i priveați cu jind caii, cum se lăfăie în grajd ?

— Degeaba ! Ăsta era domn peste noi, era voia lui. Dar, așa ceva ca administratorul ăla prințul nu ți-ar fi făcut, Doamne ferește ! Să lege un om cu ață, ca pe o vrabie ! Așa ceva nici că n-am mai văzut de cînd mama ne-a făcut.

— Mai gîndiți-vă, fraților !

— Ce să ne mai gîndim ! E gata gîndit : cu el se poate întîmpla să intrăm și mai rău în păcat.

— Uite, n-o să vă mai lege cu ață. Mă pun chezaș, pentru el...

— O să născocească el ceva și mai-mai...

— Ce să născocească ?

— E un om veninos...

— Lăsați, oameni buni ! Trebuie să-i duc răspunsul guvernatorului.

Tac cu toții.

— Iaca, sîntem gata să-i cerem iertare administratorului.

— Dar pe el îl primiți înapoi ?

— Asta nu !

— Păi de ce nu ?

— E veninos...

. . . . . .

. . . . . .

N-am mai putut să obțin nimic de la oamenii din Rahmanî. Li s-a intentat un proces penal și trei dintre ei au fost condamnați la ocnă, vreo doisprezece la închisoare, iar ceilalți au fost bătuți cu biciul la tribunalul județean și apoi trimiși la urmă.

1863

LADY MACBETH DIN SIBERIA

„Cîntecul dintîi îl cînți
cu obrajii-nflăcărați"

Zicală

CAPITOLUL ÎNTÎI

UNEORI ÎNTÎLNEȘTI pe meleagurile noastre caractere de care, oricît timp ar fi trecut de la întîlnirea cu ele, nu-ți poți aduce aminte fără să te înfiori. Tocmai dintre astfel de caractere făcea parte și nevasta unui negustor, Katerina Lvovna Izmailova, căreia i-a revenit rolul principal într-o dramă zguduitoare și căreia, ascultînd o vorbă de duh scăpată cuiva, toată lumea i-a zis : *Lady Macbeth din Siberia.*

Katerina Lvovna nu era frumoasă de felul ei, însă avea foarte mult vino-ncoace. Mergea pe douăzeci și patru de ani. Nu prea înaltă, foarte zveltă însă, cu gîtul parcă sculptat în marmură, cu niște umeri rotunzi și cu sîni vîrtoși, cu un năsuc drept și subțire și cu o frunte mare, albă, ea avea ochii negri, plini de viață și un păr bogat, negru corb. A fost dată de nevastă unui negustor de-al nostru, unul Izmailov, de fel din satul Tuskari din gubernia Kursk. Nu s-a măritat cu el nici din dragoste, nici din simpatie, ci doar așa, pentru că Izmailov o peția, iar ea, ca fată săracă, n-avea cum să aleagă dintre pețitori. Familia Izmailov era printre primele în orașul nostru. Izmailovii vindeau făină de grîu de cea mai bună calitate și aveau în județ o moară mare cu arendă, o livadă bănoasă în împrejurimi și o casă frumoasă în oraș. În general, erau niște negustori cuprinși. Și pe lîngă asta, familia lor era mică de tot : socrul, Boris Timofeici, un om ca la optzeci de ani, văduv de mai mult timp, apoi Zinovi Borisîci, fiul lui și soțul Katerinei Lvovna, și el

trecut de cincizeci de ani, şi atîta. Iată al cincilea an de cînd era căsătorită cu Zinovi Borisîci, şi Katerina Lvovna tot n-avea copii. Izmailov n-a avut copii nici cu prima lui soţie, cu care a trăit mai bine de douăzeci de ani, pînă cînd, rămas văduv, s-a recăsătorit cu Katerina Lvovna. A tot sperat că poate Dumnezeu îi va da un moştenitor măcar acum, în a doua lui căsnicie, să aibă cui să-i lase numele şi capitalul. Dar nici de data asta cu Katerina Lvovna n-a avut noroc.

Lipsa de copii îl mîhnea nespus de mult pe Zinovi Borisîci şi nu numai pe el, ci şi pe bătrînul Boris Timofeici. Chiar şi Katerina Lvovna era tristă din pricina asta, mai ales că în casa asta bogată de negustori, împrejmuită cu gard înalt, cu zăvozii veşnic sloboziţi din lanţ, domnea o plictiseală greu de închipuit, de-o apuca pe tînăra femeie uneori un alean să-nnebunească, nu alta, şi, Dumnezeu ştie cît ar fi fost ea de bucuroasă să dădăcească un copilaş, că de alte cele şi de reproşuri era prea sătulă : „De ce te-ai mai măritat ? De ce l-ai încurcat pe viaţă pe omul ăsta, stearpo !“, parc-ar fi avut într-adevăr o grea vină faţă de bărbat, faţă de socru şi de-ntreg neamul lor de negustori cinstiţi.

Aşa că, cu tot belşugul din casă, cu toată averea soţului, viaţa Katerinei Lvovna era una dintre cele mai lipsite de bucurii. Nu-i plăcea să se ducă în vizită pe la lume şi nici nu prea se ducea, şi, chiar de se ducea cu soţul ei pe la negustorii cunoscuţi, tot prea puţină bucurie avea. Ei erau toţi oameni severi ; se uitau la ea cum se aşază, cum se scoală, cum umblă, iar Katerina Lvovna, ca fată mare mai sărăcuţă, era deprinsă cu trai simplu şi cu libertate. Ce n-ar fi dat ea acum să poată coborî ca altădată în fugă cu găleţile pînă la rîu, să facă baie, numai în cămaşă, lîngă debarcader, sau să arunce peste portiţă cu coji de sămînţă în capul vreunui flăcău în trecere ! Acum însă toate erau altfel : socrul său, ca şi bărbatul, se sculau devreme, odată cu găinile, şi la ora şase dimineaţa beau ceai şi apoi plecau de acasă după treburile lor, iar ea rămînea să se plimbe fără nici un rost din cameră în cameră. Peste tot în casă era curat, linişte şi pustiu ; candelele străluceau în faţa icoanelor şi de nicăieri nu auzeai în toată casa nici un zgomot, nici un glas omenesc.

Se tot plimba Katerina Lvovna prin odăile pustii, pînă ce începea să caşte de plictis ; atunci suia scăriţa spre odaia unde dormea ea cu bărbatul ei, sus, într-un foişor. Mai şedea ce şedea acolo, uitîndu-se pe fereastră afară, la oamenii din curte care cîntăreau tortul de cînepă, sau cărau în magazie saci cu făină de grîu şi din nou o apuca căscatul, iar ea era bună-bucuroasă : se culca o oră-două. Dar şi cînd se scula, regăsea din nou plictiseala, acea plictiseală a caselor negustoreşti care îl face pe om, zice-se, să nu-i pară rău nici cînd se spînzură. Katerina Lvovna nici de citit nu prea era dornică, şi apoi, nici cărţi nu se prea găseau în casă la ei, în afară de *Vieţile sfinţilor*.

Cinci ani de zile a dus Katerina Lvovna viaţa asta în casa cuprinsă a socrului, cinci ani de viaţă a petrecut ea alături de un soţ posac şi rece. Dar, după cum se obişnuia în tagma asta, nimeni nu-i băga în seamă plictiseala.

CAPITOLUL AL DOILEA

În al şaselea an de căsnicie a Katerinei Lvovna, apele primăverii au rupt stăvilarul de la moară şi, ca un făcut, tocmai atunci s-a strîns la moară mult de lucru, iar spărtura era foarte mare : apa a pătruns pînă sub talpa de jos a sterpului şi n-au putut s-o alunge la timp de acolo. Zinovi Borisîci strînse la moară lumea din satele dimprejur, fără să se mai clintească de acolo. Toate treburile din oraş au trecut pe mîna bătrînului, iar Katerina Lvovna tînjea acasă singură-singurică cît era ziua de mare. Primele zile îi era tare urît fără bărbatul ei, dar pe urmă i-a părut chiar bine : se simţea parcă mai liberă singură. De fapt, nu-l avusese niciodată la inimă şi barem acum, cînd lipsea, avea peste ea un stăpîn mai puţin.

Într-o zi, Katerina Lvovna, stînd în foişor, se uita pe geam afară şi tot căsca, pînă cînd i se şi făcu ruşine de atîta căscat. Iar afară era nespus de frumos : o vreme

caldă, lumină și veselie ; printre gratiile verzi ale gărduțului de la grădină se vedea cum zboară din creangă-n creangă fel de fel de păsărele.

„Da' zău, ce am eu de stau să tot casc mereu ? gîndi Katerina Lvovna. Ia, să mai ies puțin, să mă plimb prin curte sau să mă duc în grădină."

Își aruncă pe umeri o bundiță veche de adamască și ieși afară.

În curte era atîta soare și un aer atît de tare și de înviorător, iar pe galeria hambarului atîtea rîsete și atîta voioșie !

— Ce-i cu atîta rîs pe voi, băieți ? îi întrebă Katerina Lvovna pe slujbașii socrului său.

— Păi, uitați-vă și dumneavoastră, măicuță Katerina Lvovna, am cîntărit o scroafă vie, i-a răspuns un slujbaș mai în vîrstă.

— Care scroafă ?

— Care ? Scroafa Axinia, care l-a fătat pe Vasili și nu ne-a poftit la botez, sări un voinic îndrăzneț și vesel, cu o căutătură obraznică și cu un obraz tînăr și frumos, împrejmuit de niște plete negre ca smoala și abia umbrit de tuleiele bărbii mijinde.

Din cada de făină, care atîrna de brațul cumpenei celei mari, chiar în clipa aceea a răsărit mutra bucălată a rumenei bucătărese Axinia.

— Dracilor ! Diavolilor împielițați ! îi ocăra ea, încercînd să se apuce cu mîna de brațul de fier al cumpenei și să iasă din cada care se hîțîna încolo și-ncoace.

— Trage vreo opt puduri înainte de masă, iar după ce-nfulecă un sac de fîn nici nu ne mai ajung greutățile, o lămuri pe Katerina Lvovna flăcăul cel frumos și-ntoarse cada cu fundul în sus, scuturînd-o pe bucătăreasă pe o grămadă de saci strînși într-un ungher.

Femeia își îndreptă fustele, rîzînd și-njurînd.

— Ia să vedem cît trag și eu, glumi Katerina Lvovna și, apucîndu-se de frînghii, se urcă pe tăblia cîntarului.

— Trei puduri și șapte funturi, spuse voinicul cel chipeș, potrivind greutățile pe balanță. Mare minune !

— Ce te minunezi ?

— Că nu trageți decît trei puduri, Katerina Lvovna.

Eu zic să vă port în braţe o zi întreagă şi încă n-aş obosi... N-aş simţi decît plăcere, zău aşa !

— Da' ce ? Nu-s şi eu un om viu ? Nu te teme, ai osteni şi mata, spuse Katerina Lvovna şi se-nroşi uşor la faţă, nedeprinsă să i se vorbească astfel. Şi-i veni aşa deodată poftă să mai vorbească, să rîdă, să se sature de vorbe vesele şi glumeţe.

— Ei, Doamne Dumnezeule, apoi eu v-aş duce şi pînă în Arabia cea fericită, exclamă Serghei la cele spuse de ea.

— Uite, că nu prea judeci cum trebuie, măi voinicule, se amestecă în vorbă un ţăran care căra sacii cu făină. Ştii tu ce e greutatea din noi ? Parcă trage trupul omului ? ! Trupul, dragă, nu-i nimica la cîntar. Puterea din noi, puterea trage, şi nu trupul !

— Eu, ca fată mare, eram grozav de puternică, n-a răbdat-o inima pe Katerina Lvovna să nu se laude. Nu-mi putea sta împotrivă orice bărbat.

— Ia, dacă-i adevărat ce spuneţi, daţi puţin mînuţa dumneavoastră, se rugă flăcăul cel frumos.

Katerina Lvovna se cam fîstîci, dar îi întinse mîna.

— Au-u ! Lasă-mă... Verigheta !... Mă doare, strigă ea, cînd Serghei îi strînse mîna într-a lui, şi-i dădu un brînci puternic în piept cu mîna cealaltă.

Voinicul scăpă mîna stăpînei sale şi zbură din brînciul ei doi-trei paşi în lături.

— M-m-da ! Mai zi că-i femeie ! se miră ţăranul.

— Nu aşa ! Daţi-mi voie să ne prindem în luptă, se rugă Serghei, scuturîndu-şi pletele.

— Atunci, hai, apucă-mă, răspunse Katerina Lvovna, bine dispusă, ridicîndu-şi coatele-i mici.

Serghei o cuprinse pe tînăra stăpînă, îi strînse sînul vîrtos de cămaşa sa roşie. Katerina Lvovna abia mai mişcă cu umerii, cînd Serghei o ridică de la podea, o ţinu puţin în braţe, o strînse şi o aşeză încet pe o măsură răsturnată.

Katerina Lvovna nici n-a mai avut timp să folosească puterea ei cu care se lăudase adineaori. Roşie ca focul, îşi îndreptă bundiţa care-i alunecase de pe umeri şi plecă, tăcută, din hambar, iar Serghei tuşi, îşi drese glasul voinicește şi strigă :

— Ei, voi acolo, tontălăilor ! Lucrați, nu căscați gura ! Ce-o să prisosească să ne folosească !

Părea că nu dă nici o atenție celor ce s-au petrecut adineaori.

— O-oh, ce mai crai blestemat și Sereojka ăsta ! spuse Axinia, mergînd în urma Katerinei Lvovna. Și-i mîndru tîlharul, oricum l-ai lua : și la trup, și la chip, și ca frumusețe ! Și orice femeie ar fi, el o încîntă cu șoșele-cu momele și-o trage în păcat. Și-apoi tare mai e nestatornic, mișelul, mai flușturatec nici că se poate !...

— Dar tu, Axinia... Cum e... copilul tău ! Trăiește ? întrebă tînăra stăpînă mergînd înaintea bucătăresei.

— Trăiește, maică, trăiește... Ce să-i faci ! Copiii, tocmai acolo unde nu-i vrea nimeni, acolo trăiesc.

— Și cu cine, zici, l-ai făcut ?

— Ei, cu cine ! Din flori. Doar aici trăiești cu lume. E din petrecere.

— Și voinicul nostru e de mult aici, la noi ?

— Care, Serghei ?

— Da.

— Să tot fie o lună de zile. Mai înainte a fost băgat la stăpîn, la Kopciónov, dar l-a alungat stăpînul. Aici Axinia a mai coborît glasul : Auzi, se spune c-ar fi fost în dragoste cu stăpînă-sa. Ta-are mai e obraznic, fie el afurisit de trei ori !

CAPITOLUL AL TREILEA

Amurgul cald ca laptele abia muls se lăsa peste oraș. Zinovi Borisîci tot nu se întorsese încă de la stăvilar și nici socrul, Boris Timofeici, nu era acasă : petrecea la un prieten de ziua onomastică a aceluia și, plecînd de acasă, poruncise să nu-l aștepte cu masa. De plictiseală, și Katerina Lvovna a mîncat astă-seară mai devreme ca de obicei și stătea acum la ea în foișor, la fereastra deschisă, rezemată de pervaz, mîncînd semințe de floarea-soarelui. La bucătărie, oamenii terminară cina și se risipiră prin curte să se culce, care sub șopron, care în

hambare, care în podul plin de fîn înmiresmat. Cel din urmă a ieşit din bucătărie Serghei, a mai rătăcit puţin prin curte, a dat zăvozilor drumul din lanţ şi trecu fluierînd pe sub fereastra foişorului, îi aruncă o privire Katerinei Lvovna şi o salută, ploconindu-se adînc în faţa ei.

— Bună seară, răspunse încet de la fereastra foişorului Katerina Lvovna. Curtea era liniştită şi pustie.

— Cuconiţă, auzi ea peste cîteva clipe la uşa încuiată a odăii de culcare.

— Cine e ? întrebă Katerina Lvovna.

— Nu vă fie teamă. Sînt eu, Serghei, răspunse tînărul slujbaş.

— Ce vrei, Serghei ?

— Aş avea puţină treabă cu dumneavoastră, Katerina Lvovna. Vreau să vă rog ceva. Daţi-mi voie o clipă.

Katerina Lvovna descuie uşa şi-l lăsă pe Serghei înăuntru.

— Ce vrei ? întrebă ea, retrăgîndu-se spre fereastră.

— Am venit la dumneavoastră, Katerina Lvovna, să vă rog, poate aveţi ceva de citit. Mă omoară plictiseala.

— N-am nici un fel de cărţi, Serghei ! Eu nu prea citesc, răspunse Katerina Lvovna.

— Ce urît mi-este ! se văită Serghei.

— Ce ai de te-a apucat, aşa, plictiseala ?

— Vai de mine, Katerina Lvovna ! Cum să nu-mi fie urît ! Eu-s om tînăr, iar noi aici trăim ca la mînăstire. Şi cînd te gîndeşti că poate o să trebuiască să trăiesc aşa pînă-n mormînt, să-mi prăpădesc zilele într-o asemenea singurătate ! Zău, că-ţi vine aşa ca un fel de deznădejde...

— De ce nu te-nsori, Serghei ?

— Uşor de zis, „de ce nu te-nsori ?“ cuconiţă. Pe cine să iau ? Eu-s un om mic. O fiică de negustor n-o să se ducă după mine. Ştiţi şi dumneavoastră, Katerina Lvovna, că după sărăcia noastră oamenii-s fără carte. Ce pot ei să-nţeleagă ce-i aia dragoste ! Binevoiţi să recunoaşteţi că aşa ceva nu înţeleg nici cei bogaţi. Uite, de exemplu, dumneavoastră : pentru orice om care se simte aţi fi o mîngîiere, pe cînd dumneavoastră aici, la dumnealor, sînteţi, cum s-ar zice, ca un fel de canar, vă ţin închisă în colivie.

— Da, mă plictisesc, scăpă fără voie Katerina Lvovna.

— Păi cum să nu vă plictisiți, coniță, cu așa viață! Și chiar de-ați avea pe cineva de afară, pentru inimă, cum fac altele, nici n-ați putea să vă vedeți cu el.

— Ia vezi, că vorbești... ce nu trebuie. Mie, dacă mi s-ar naște un copilaș, atunci mi-ar fi și mie mai bine. Aș fi mai veselă.

— Dar și pentru asta... adică copilașul... dați-mi voie să vă spun, coniță, tot trebuie să se-ntîmple ceva! Adicătelea, noi ăștia, care atîția ani trăim pe la stăpîni, nu știm ce înseamnă viața femeii în casa unui negustor? Parcă nu înțelegem și noi? Știți cum zice cîntecul: „Fără dragul meu, mă usuc de dor!" D-apoi și dorul ăsta, ca să zic așa, Katerina Lvovna, eu unul îl simt cu toată inima mea, așa de tare-l simt, că, pot spune, mi-aș tăia pieptul cu un cuțit de oțel și-aș scoate inima asta ca s-o arunc la picioruşele dumneavoastră. Și mie mi-ar fi de o sută de ori mai ușor...

Aici glasul lui Serghei prinse a tremura.

— Ce-mi tot spui despre inima ta? Asta nu mă privește pe mine. Și acum du-te sănătos...

— Nu! Dați-mi voie, coniță, se împotrivi Serghei, fremătînd din tot trupul, și făcu un pas spre Katerina Lvovna. Știu, chiar simțesc prea bine și înțeleg că nici dumneavoastră nu o duceți mai ușor ca mine pe lumea asta. Numai că acum, în minutul ăsta, totul este în mîinile dumneavoastră, în puterea dumneavoastră...

— Ce-i cu tine, Serghei? Ce-i cu tine? De ce ai venit aici? Ce cauți la mine? Vezi că acum mă arunc pe fereastră afară, strigă Katerina Lvovna, cuprinsă de o nestăpînită spaimă și se apucă cu mîinile de pervaz.

— Viața mea cea fără de asemănare! De ce adică să te-arunci pe fereastră? șopti fără pic de rușine Serghei și, smulgînd-o pe tînăra-i stăpînă de lîngă fereastră, o strînse cu putere la pieptul său.

— Of, lasă-mă, lasă-mă! gemu încet Katerina Lvovna, lăsîndu-se moale sub sărutările înflăcărate ale lui Serghei și, fără să-și dea seama, se strîngea tot mai tare la pieptul lui puternic.

Serghei o ridică în brațe ca pe un copil și o duse într-un ungher întunecos.

În odaie se lăsă tăcerea, întreruptă numai de ticăitul ceasului bărbatului ei, atîrnat la căpătîiul patului Katerinei Lvovna. Dar tic-tacul ăsta nu împiedică nimic...

— Pleacă, îi spunea Katerina Lvovna lui Serghei o jumătate de oră mai tîrziu, fără să-l privească, pieptănîndu-şi părul desfăcut în faţa unei oglinjoare.

— Şi de ce să plec acum de acilea ? răspunse Serghei cu o voce plină de fericire.

— O să-ncuie uşile socru-meu !

— Ei, suflete, suflete ! Ce fel de oameni ai cunoscut tu pînă acum, pentru care calea spre femeie trece numai prin uşă ? Pentru mine toate uşile sînt deschise peste tot, de vin la tine sau de plec, îi răspunse voinicul rîzînd şi arătîndu-i stîlpii care sprijineau galeria foişorului.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Zinovi Borisîci n-a mai dat pe acasă încă o săptămînă, şi-n toată săptămîna aceea fiecare noapte Katerina Lvovna o petrecea pînă-n zori cu Serghei.

Mult vin a băut cu Serghei din beciul socrului ei în nopţile acelea, multe dulciuri au mîncat şi mult a mai fost sărutată guriţa dulce a stăpînei casei, mult a fost mîngîiat părul ei risipit peste pernele moi. Dar nu orice drum merge lin, se mai întîmplă şi hîrtoape.

Nu-i era somn lui Boris Timofeici şi bătrînul, numai cu o cămaşă de stambă pestriţă pe el, porni prin casa adormită, şi ba se apropia de un geam, ba de altul, cînd, ce să vezi, sub fereastra norei sale, pe un stîlp, alunecă fără zgomot în jos cămaşa roşie a lui Serghei. Ia te uită, ce mai noutăţi ! Boris Timofeici s-a repezit afară şi haţ ! l-a prins pe flăcău de picioare. Serghei era cît pe aci să-l cîrpească cu toată puterea pe bătrîn, dar s-a temut să nu se iţte zarvă mare.

— Ia spune, i-a zis Boris Timofeici, unde mi-ai fost, tîlharule ?

— Unde am fost, acolo nu mai sînt, Boris Timofeici, răspunse Serghei.

— Ai dormit la noră-mea ?

— Unde-am dormit, iarăşi o ştiu numai eu. Iar dumneata, Boris Timofeici, ascultă ce ţi-oi spune eu : ce-a fost, tătucule, înapoi nu se mai întoarce. Aşa că cel puţin să nu-ţi acoperi cu ruşine casa de negustor. Spune, ce vrei acum cu mine ? Cu ce să te împac ?

— Vreau să-ţi croiesc, aspidă, cinci sute de biciuri.

— A mea e vina, a dumitale voia, se-nvoi voinicul. Spune, unde să te urmez, şi mulţumeşte-ţi sufletelul, bea-mi sîngele.

Şi aşa l-a dus Boris Timofeici pe Serghei în cămara sa de piatră şi l-a bătut cu nagaica pînă ce n-a mai putut nici el. Serghei n-a scos nici un geamăt, în schimb şi-a ros cu dinţii o juma de mînecă de la cămaşă.

Şi pe urmă, Boris Timofeici l-a închis pe Serghei acolo, în cămară pînă cînd i se va vindeca spatele negru de bătaie cum e tuciul. I-a lăsat acolo o oală de pămînt cu apă şi l-a încuiat cu un lacăt mare, apoi a trimis după fiul său.

Dar şi acum, pe vremea noastră, calea de o sută de verste se face tare anevoie pe drumurile de ţară ale Rusiei. Iar Katerina Lvovna nu mai putea să trăiască fără Serghei nici măcar o oră. Parcă deodată şi-a dat drumul firii sale trezită fără veste şi a devenit plină de dîrzenie şi de neastîmpăr. A aflat, nu ştiu cum, unde-i Serghei, a vorbit cu el prin uşa de fier şi s-a repezit după chei. A ajuns pînă la socrul său : „Dă-i drumul lui Serghei, tată", zice.

Bătrînul s-a înverzit la faţă. Vezi că el nu se aştepta la atîta nerușinare din partea păcătoasei, dar pînă atunci mereu supusei sale nurori.

— Ce-i cu tine, aşa şi pe dincolo, începu el s-o înjure pe Katerina Lvovna.

—Lasă-l, zice, pe Serghei. Uite, îţi jur pe cugetul meu, că n-a fost nimic rău între noi doi...

— Aşa ! zice bătrînul, n-a fost nimic rău ! Şi scrîşneşte din dinţi. Şi ce-ai făcut tu cu el nopţi întregi ? I-aţi scuturat pernele bărbatului tău ?

Dar ea tot nu se lăsa : „Dă-i drumul, zice, şi dă-i drumul !"

— Ah, așa, izbucni Boris Timofeici, atunci uite cum o să fie : vine el, bărbatul tău, și-o să-ți tragem noi ție, cu mîinile noastre, o mamă de bătaie în grajd, iar pe nemernicul ăsta am să-l trimit chiar mîine la pușcărie !

Astfel a hotărît Boris Timofeici. Atîta numai că hotărîrea asta a lui nu s-a împlinit niciodată.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Seara, la cină, a mîncat Boris Timofeici niște ciuperci cu hrișcă și a început să-l ardă pe esofag ; apoi l-au apucat dureri grozave sub lingurică, cu vărsături, și spre dimineață a murit așa cum mureau la el prin hambare șobolanii pentru care Katerina Lvovna pregătea o mîncare deosebită, cu un praf alb foarte primejdios, încredințat ei spre păstrare.

Pe Serghei, Katerina Lvovna l-a scăpat din cămara de piatră a bătrînului și, fără să-i mai pese de ochii oamenilor din curte, l-a culcat în patul bărbatului său, ca să-l vindece de bătaia socrului. Iar pe socru-său, pe Boris Timofeici, l-a îngropat, fără să mai stea pe gînduri, după datina creștinească. Curios lucru ! nimeni nici n-a bănuit ceva rău : a murit Boris Timofeici, a murit după ce mîncase niște ciuperci, cum mor atîția alții după ce mănîncă ciuperci. L-au înmormîntat în grabă, fără să-l mai aștepte pe fiul său, pentru că afară era tare cald, iar omul trimis după el nu l-a mai găsit pe Zinovi Borisîci la moară : i s-a nimerit o ocazie să cumpere ieftin o pădure, cale încă o sută de verste mai încolo de moară, și se dusese s-o vadă, fără să fi spus cuiva mai lămurit unde pleacă.

O dată ce termină și cu asta, Katerina Lvovna și-a dat drumul și mai și. Nu era ea nici mai înainte fricoasă, dar acum chiar că nu putea ghici nimeni ce-și pusese în gînd. Umbla țanțoșă, poruncea peste tot în casă, iar pe Serghei îl ținea mereu lîngă ea. Oamenii din curte începură chiar să se mire, dar Katerina Lvovna știa cum să îmbuneze pe orișicine cu dărnicia ei, așa că în curînd le-a

trecut la toţi mirarea şi nu se mai minuna nimeni. „Se vede că stăpîna a început cu Serghei nişte «aligorie», spuneau oamenii, şi atîta tot. Asta-i treaba ei! Şi tot ea o să răspundă!“

Între timp s-a făcut bine şi Serghei : nu se mai cocoşa, umbla din nou voinicește şi se tot învîrtea pe lîngă Katerina Lvovna ca o gaie-mare. Şi din nou a început pentru ei un trai cum nu se poate mai frumos. Timpul însă trecea şi trecea, nu numai pentru ei doi : se grăbea acasă, după o lipsă îndelungată, şi bărbatul obijduit al Katerinei Lvovna, Zinovi Borisîci.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Afară era o după-amiază cu zăduf şi-o arşiţă dogorîtoare. Muştele sprinţare te scoteau din sărite. Katerina Lvovna a închis cu obloane fereastra de la odaia de culcare, ba a mai astupat-o şi pe dinăuntru cu un şal gros de lînă şi s-a culcat cu Serghei să se odihnească pe patul înalt, negustoresc, al bărbatului său. Dormea şi parcă nu prea dormea. Katerina Lvovna se simţea doară mai moleşită, cu faţa leoarcă de năduşeală şi cu răsuflarea fierbinte şi grea. Dormea şi prin somn părea că simte c-ar fi timpul să se scoale şi să meargă să bea ceai în grădină. În cele din urmă, a venit şi bucătăreasa şi a bătut la uşă : „Se stinge, zice, samovarul în grădină, sub mărul cel rotat“. Katerina Lvovna s-a trezit anevoie, stă şi mîngîie un motan. Iar motanul se tot înfige între ea şi Serghei, se tot freacă, şi-i frumos, mare, cenuşiu şi gras de nu-şi mai încape în piele, şi cu o mustaţă ca a vătafului cela care strînge dijma. Katerina Lvovna răscoleşte cu mîna blăniţa cenuşie, iar el se tot bagă în ea cu botul, tot dă cu capul bont în pieptu-i pietros şi toarce încet, încet, parcă-i zice de dragoste. „Şi cum oare a intrat aici motanul ăsta? gîndeşte Katerina Lvovna. Vai de mine! Am pus caimacul aci, în geam. O să-şi bage negreşit botul în el, spurcăciunea! Ia să-l alung de aci!“ hotărăşte ea şi dă să-l prindă pe motan şi să-l scoată afară.

Dar motanul parc-ar fi de ceaţă — îi scapă mereu, i se destramă între degete. Şi totuşi, de unde a apărut aici, în odaie, motanul ăsta?“ se întreabă Katerina Lvovna, zbătîndu-se în coşmar. „Nu, niciodată n-a mai fost în odaia de culcare motanul ăsta, şi acum, uite, s-a strecurat aici.“ Cît pe aci să-l apuce cu mîna! Cînd colo ia-l de unde nu-i. „Oh, ce să fie asta? Să fie ăsta cu adevărat un motan?“ se îndoieşte Katerina Lvovna şi deodată i se face aşa de frică, încît îi piere şi somnul şi moleşeala. S-a sculat, şi-a rotit privirea prin odaie: nici urmă de motan! Numai Serghei cel frumos sta culcat lîngă ea şi-şi lipeşte obrazul încins de pieptul ei.

S-a sculat Katerina Lvovna, s-a aşezat în capul oaselor, l-a sărutat pe Serghei şi l-a mîngîiat, l-a tot mîngîiat, apoi, după ce a mai îndreptat puţin perina răscolită, s-a dus în grădină să bea ceai. Soarele asfinţise aproape şi peste pămîntul încins de dogoarea zilei pogorîse o seară fermecătoare.

— Se vede c-am dormit prea mult, zise Katerina Lvovna Axiniei, aşezîndu-se pe covor sub mărul înflorit şi turnîndu-şi ceai. Mă tot gîndesc, ce-o fi însemnînd asta? întrebă ea pe bucătăreasă, ştergînd cu cîrpa de vase o farfurioară de ceai.

— Ce să-nsemne, măicuţo?

— Parcă n-a fost vis, ci aievea. Se tot băga în mine un motan... Şi nici nu ştiu de unde...

— Vai de mine, ce tot spui!

— Da zău, un motan! Şi se tot băga cu botul în mine...

Şi Katerina Lvovna se apucă şi-i povesteşte Axiniei cum nu-i dădea pace motanul ăla.

— Ei, şi ce ţi-a trebuit dumitale să-l mîngîi!

— Vezi, nici eu nu ştiu de ce l-am mîngîiat.

— Ciudat lucru, da, zău aşa! exclamă bucătăreasa.

— Şi eu singură stau acum şi mă tot minunez...

— Să ştii că vine cineva la dumneata de la drum sau aşa ceva...

— Ce anume?

— Ei, ce anume! Păi asta nu ţi-o poate lămuri nimeni dumitale. Atîta să ştii, că se-ntîmplă ceva...

— Întîi am tot visat craiul nou... şi acum motanul ăsta, spune Katerina Lvovna.

— Craiul nou prunc înseamnă.

Katerinei Lvovna i-a năvălit tot sîngele în obraji.

— Vrei să ţi-l trimit acilea pe Serghei, o-ncercă Axinia, care tare ar mai fi vrut să-i devină confidentă.

— Că bine zici, răspunse Katerina Lvovna. Trimite-mi-l aicea să-i dau şi lui un ceai.

— Apoi eu ce-ţi spun dumitale ! Ţi-l trimit, hotărî Axinia şi porni spre portiţă, legănîndu-se ca o raţă.

Katerina Lvovna îi povesti şi lui Serghei despre motan.

— Visuri şi nimic mai mult, zise Serghei.

— Da' de ce oare n-am ştiut eu şi mai înainte de visuri de astea ?

— Parcă puţine lucruri care sînt n-au mai fost niciodată ! Uite, altădată eu te priveam numai şi mă uscam pe picioare, şi acum, vezi, sînt stăpîn pe tot trupul ăsta alb al tău.

Şi Serghei o strînse în braţe pe Katerina Lvovna, o ridică în sus, o învîrti şi, glumeţ, o aruncă pe covorul pufos.

— Uf, am ameţit, spuse Katerina Lvovna, Sereoja, ia vino-ncoace, şi aşază-te lîngă mine, îl chemă ea, alintîndu-se, şi se lungi într-o poză superbă.

Serghei se aplecă, intră sub crengile lăsate ale mărului şi se aşeză pe covor la picioarele ei.

— Şi zi aşa, te uscai după mine, Sereoja ?

— Cum să nu, mă uscam !

— Şi cum te uscai oare ? Hai, spune odată !

— Cum să-ţi povestesc eu aşa ceva ? Parcă poţi să-i lămureşti altuia cum te usuci ? Mi-era dor.

— Şi atunci de ce, Sereoja, de ce nu simţeam eu că tu mori după mine ? Doar se zice că aşa ceva se simte !

Serghei tăcea.

— Şi de ce cîntai, dacă nu mai puteai de dorul meu ? Că doar te-am auzit cum cîntai pe galerie, continua ea să-l descoasă, alintîndu-se.

— Ei şi ce, dac-am cîntat ? Uită-te, şi ţînţarul cîntă toată viaţa, dar nu de bucurie, răspunse Serghei cu răceală în glas.

Amîndoi tăcură. Pe Katerina Lvovna aceste mărturisiri ale lui Serghei o umpleau de o nespusă încîntare. Ar fi vrut ca el să mai vorbească, dar Serghei se posomorî şi rămase tăcut.

— Uită-te numai, Sereoja, ce rai, ce frumuseţe-i aici ! exclamă Katerina Lvovna, privind printre ramurile mărului înflorit la cerul albastru, senin, pe care se ridicase între timp şi luna plină, vestind vreme bună.

Lumina lunii străbătea frunzişul şi florile mărului, revărsîndu-se în pete capricioase peste obrazul şi peste trupul Katerinei Lvovna, care stătea cu faţa în sus. În văzduh nici o mişcare. Doar o boare căldicică şi uşoară legăna alene frunzele, ducînd cu ea departe mireasma subtilă a ierburilor şi a florilor de măr. Totul în jur respira dorinţi nelămurite şi-ndemna la lene şi visare.

Serghei nu-i răspunse, şi Katerina Lvovna tăcea privind cerul printre florile de măr de un roz palid. Serghei tăcea şi el. Dar lui puţin îi păsa de cer. Cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele, părea cufundat în contemplarea cizmuliţelor lui.

O noapte de aur ! Linişte, tăcere, lumină, miresme de flori şi o căldură binefăcătoare ce te-nviora. Undeva departe, dincolo de rîpa din dosul grădinii, un trecător intonă un cîntec voinicesc ; de sub gard, din desişul de mălin, porni un tril răsunător de privighetoare. Într-o colivie atîrnată într-o prăjină înaltă bolborosi pitpalacul somnoros, iar de după o despărţitură a grajdului se auzi un oftat de alint al unui cal prea bine hrănit. Apoi o haită jucăuşă de cîini străbătu în goană izlazul şi dispăru în umbra neagră şi posomorîtă a vechilor depozite de sare, acum pe jumătate ruinate.

Katerina Lvovna se ridică puţin într-un cot şi privi ierburile înalte din grădină ; razele lunii se jucau prin ele, frînte de frunzişul şi de florile pomilor. Şi iarba părea plină de cerculeţe mărunte de aur, ce se risipeau, sclipitoare, fremătînd ca nişte fluturi de foc, şi toată iarba părea prinsă într-o plasă ţesută din raze de lună şi se legăna domol cînd într-o parte, cînd în alta.

— Ah, Sereojecika ! Ce-ncîntare ! exclamă Katerina Lvovna uitîndu-se împrejur.

Serghei îşi roti şi el ochii cu indiferenţă.

— Ce-i cu tine, Sereoja ? De ce eşti atît de plictisit ? Te-i fi săturat de dragostea mea ?

— De ce vorbeşti fără rost ? răspunse Serghei rece şi, aplecîndu-se peste ea, o sărută leneş.

— Tu eşti un trădător, Sereoja, spuse Katerina Lvovna, roasă de gelozie, eşti nestatornic !

— Eu astfel de cuvinte pe socoteala mea nici nu le pun la inimă, răspunse Serghei liniştit.

— Atunci de ce mă săruţi aşa ?

Serghei tăcea chitic.

— Astfel îşi sărută numai bărbaţii nevestele, continuă Katerina Lvovna, jucîndu-se cu părul lui. Uite aşa, parcă-şi scutură unul altuia praful de pe buze. Tu trebuie să mă săruţi aşa ca din mărul ăsta de peste noi să curgă florile la pămînt. Uite-aşa, făcu ea, răsucindu-se spre iubitul ei şi sărutîndu-l pătimaş.

— Auzi, Sereoja, ce-ţi spun ? începu ea după un timp. De ce oare toată lumea te vorbeşte că eşti nestatornic ?

— Care e ăla care spune minciuni despre mine ?

— Uite... gura lumii.

— Poate c-am şi înşelat pe cîte-una, care nu era bună de nimic.

— Şi de ce te-ai legat de cele care nu erau bune de nimic, prostule ? Cu de-astea nici nu trebuia să te afli în dragoste.

— Ce tot spui ! Parcă aşa ceva se face pe gîndite ? ! Aici lucrează amăgeala. Pur şi simplu ai încălcat cu cîte-una sfînta poruncă fără nici o intenţie, şi ea gata ! Ţi se şi atîrnă de gît. Iaca toată dragostea.

— Atunci uite ce, Sereoja ! Eu despre celelalte nu ştiu nimic, cum au fost ele, şi nici nu vreau să ştiu, dar pentru că tu ai fost acela care m-ai atras în dragostea asta a noastră şi ştii cît m-am lăsat eu singură şi cît m-ai sedus tu cu şiretenia ta... Aşa că dacă tu, Sereoja, mă vei înşela pe mine, mă vei schimba cu oricare ar fi ea, eu de tine, — să mă ierţi, iubitule, — eu de tine, zic, vie nu mă despart.

Serghei se-nvioră dintr-o dată.

— Dar, Katerina Lvovna, lumina mea, spuse el, mai gîndeşte-te şi tu cum stau lucrurile cu noi. Vezi, tu începi

să bagi de seamă că sînt pus mereu pe gînduri şi nu judeci că eu nu pot să fiu altfel. Poate că mi-e inima înecată-n sînge-nchegat !

— Spune, spune, Sereoja, spune-mi tot ce te doare.

— Ce să spun ! Uite acum, întîi şi întîi, dă Domnul şi pică bărbatul tău, şi-atunci tu, Serghei Filipîci, cară-te de-aici, du-te în curtea din dos, la muzicanţi, şi priveşte de sub şopron, cum la Katerina Lvovna, în odaia de culcare, ard lumînările, cum îşi aşterne ea patul de puf şi cum se culcă cu legitimul ei, cu Zinovi Borisîci.

— Aşa ceva n-o să se mai întîmple ! spuse veselă Katerina Lvovna, lungindu-şi vorbele, şi dădu din mînuţă.

— Cum aşa „n-o să se mai întîmple“ ? ! Eu ştiu că fără aşa ceva de loc, nu se poate. Apoi şi eu, Katerina Lvovna, am inimă şi pot să văd chinurile mele...

— Ei, lasă, lasă, ajunge despre asta.

Katerinei Lvovna îi plăcea această izbucnire geloasă a lui Serghei, aşa că începu să rîdă şi să-l sărute din nou.

— Şi iarăşi, continuă Serghei, ferindu-şi încet capul de braţele dezgolite pînă la umeri ale Katerinei Lvovna, şi iarăşi, zic, trebuie pus la socoteală şi faptul că şi starea mea de nimicnicie mă face, poate, să judec şi să răzjudec toate şi aşa şi altminterea, şi nu o dată ci, poate, de zece ori, sau şi mai mult. De-aş fi să-i zicem aşa, deopotrivă cu dumneata, boier ori negustor, atunci nu m-aş mai fi despărţit de dumneata, Katerina Lvovna, cîte zile aş mai avea. Dar aşa, gîndeşte-te şi dumneata, ce fel de om oi fi eu în ochii dumitale ? Să stau să mă uit acum, cum o să te apuce de mînuţele dumitale albe şi cum o să te ducă în odaia de culcare ? Şi eu trebuie să le rabd pe toate în inima mea şi cine ştie, poate, prin asta să ajung chiar pentru mine însumi pentru tot restul vieţii un om demn de dispreţ, Katerina Lvovna ! Doar eu nu-s ca oricare altul, pentru care-i totuna, numai să apuce şi el o bucurie de la femeie. Eu simţesc ce-nseamnă dragostea şi cum îmi seacă ea inima din mine ca o viperă neagră...

— Ce tot îmi împui tu capul cu de-astea ? i-o reteză Katerina Lvovna.

I se făcu milă de Serghei.

— Katerina Lvovna ! Păi cum să nu vorbesc despre astea ? Cum să nu vorbesc ! Cînd, poate, i s-au şi scris

dumnealui toate astea și i s-au tălmăcit și răstălmăcit... cînd, poate, nu mai e mult de așteptat, și chiar și pe data de mîine nu mai rămîne în curtea asta nici urmă, nici măcar duhul lui Serghei...

— Nu, nu ! Și nici să nu-mi mai vorbești despre așa ceva, Sereoja ! N-o să se întîmple pentru nimic în lume să rămîn eu fără tine, îl liniști cu aceleași mîngîieri Katerina Lvovna. Iar dacă ar fi să se-ntoarcă așa, treaba asta, apoi... ori el n-o să mai trăiască, ori eu, dar tu cu mine rămîi !

— Așa ceva nu poate, Katerina Lvovna, să se-ntîmple, răspunse Serghei trist, legănîndu-și capul. Eu însumi nu-s bucuros că trăiesc tocmai din cauza acestor dragoste ale noastre. De-aș iubi una de seama mea, m-aș mulțumi și cu asta. Dar cu dumneata cum să rămîn eu în veșnică dragoste ? Parcă-i spre lauda dumitale să-mi fii ibovnică ? Aș vrea să-ți fiu soț dinaintea sfintei și veșnicei biserici. Atunci da ! Deși m-aș socoti în veci mai mic, mai prejos ca dumneata, totuși aș putea dovedi înaintea ochilor tuturora cît merit am eu în fața soției mele prin considerația și prin respectul ce-i port...

Katerina Lvovna era de-a dreptul amețită de aceste cuvinte ale lui Serghei, de gelozia asta a lui, de dorința s-o ia de soție, dorință întotdeauna plăcută pentru femei, chiar și atunci cînd înaintea căsătoriei au existat cele mai scurte legături intime. Era gata acum să se arunce pentru el și-n foc, și-n apă, să meargă la orice cazne și la pușcărie. O făcuse să se-ndrăgostească pînă într-atîta, încît devotamentul ei față de el era fără de margini. Pur și simplu era nebună de fericire. Sîngele-i clocotea în vine. Nu mai era în stare să audă nimic altceva. Își apăsă iute palma peste buzele lui Serghei și, strîngîndu-i capul la sîn, spuse :

— Lasă, știu eu cum să te fac negustor și cum să trăim noi în toată legea. Numai tu să nu mă mîhnești degeaba pînă n-a venit timpul nostru.

Și din nou sărutări și dezmierdări.

Bătrînul vînzător care dormea dus în magazie a început să audă prin somn în tăcerea nopții ba niște șoapte și rîsete înăbușite, parcă undeva s-ar fi sfătuit niște copii năstrușnici cum să-și bată ei mai bine joc de șu-

brezia bătrîneţelor lui, ba nişte rîsete vesele şi zglobii, ca de argint, de parcă rusalcele din lac l-ar fi gîdilat pe vreun drumeţ rătăcit. Era Katerina Lvovna, care, scăldată în razele lunii, se rostogolea pe covorul pufos, zbenguindu-se cu tînărul slujbaş al bărbatului său. Şi cădeau, scuturîndu-se peste ei, florile dalbe ale mărului rotat, şi au tot căzut pînă ce au încetat să mai cadă. Între timp scurta noapte de vară se apropia de sfîrşit; luna apusese după acoperişurile ţuguiate ale hambarelor înalte şi acum se uita spre pămînt doar cu coada ochiului, tot mai palidă, tot mai ştearsă. De pe acoperişul bucătăriei se porni corul asurzitor al pisicilor; se auzea cum se scuipă, cum pufnesc cu arţag şi-ndată după asta doi sau trei motani bufniră zgomotos peste o legătură de scînduri rezemate de streaşina acoperişului.

— Haidem la culcare, zise Katerina Lvovna, ridicîndu-se alene de pe covor, frîntă de oboseală, şi porni prin curtea-nvăluită în tăcere şi umbră, aşa cum stătuse în grădină — numai în cămaşă şi-n fustă albă. Serghei mergea în urma ei, ducînd covorul şi bluza pe care stăpîna lui o lepădase de pe ea, zbenguindu-se sub mărul alb de floare.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Abia apucă Katerina Lvovna să sufle lumînarea şi să se aşeze despuiată de tot pe pernele moi de puf, c-o şi cuprinse somnul. A dormit sătulă de joacă şi de zbenguială atît de adînc că-i dormeau şi mîinile şi picioarele. Dar iată că prin somn aude iarăşi cum s-ar deschide uşa odăii şi cum pe pat cade ca un papuc greu motanul cenuşiu de adineaori.

„Ce chin, Doamne, şi cu motanul ăsta! gîndeşte Katerina Lvovna, cuprinsă de oboseală. Şi doar am închis uşa eu singură, cu mîna mea, şi-am încuiat-o şi cu cheia, am închis şi fereastra, şi iată-l, iarăşi aicea. Las' că-l dau acu afară", şi vrea să se dea jos din pat, dar nici mîinile,

nici picioarele-i somnoroase n-o ascultă. Iar motanul se suie pe ea, îi umblă peste tot trupul şi toarce atît de ciudat, parc-ar spune ceva omeneşte, de i se încreţeşte Katerinei Lvovna pielea.

„Nu, nu, repetă ea, nu-i altceva de făcut decît să iau cu mine în pat nişte agheasmă. Nu-i a bine că s-a înnădit la mine motanul ăsta ciudat."

Iar motanul tot : „fîrr, fîrr" la urechea ei, şi-o tot împinge cu botul şi deodată îi zice : „Crezi că-s motan ? Da' de unde ! Şi foarte bine ai zis, Katerina Lvovna, eu nu-s de loc motan, ci cinstitul negustor Boris Timofeici. Numai vezi, m-am şubrezit de tot acum că mi-au plesnit în mine toate mătişoarele de la bucatele cu care m-a ospătat nora mea dragă. De aceea, toarce el, m-am sfrijit tot şi arăt acum ca un motan pentru toţi cei care nu ştiu despre mine ce sînt eu cu adevărat. Ia spune, cum o duci acum aici, la noi ? Cum te mai simţi, Katerina Lvovna ? Ţii cu străşnicie sfînta lege ? Am venit înadins din cimitir să văd cum îi încălziţi voi, tu şi cu Serghei Filipîci, aşternutul bărbatului tău... Fîrr, fîrr ! Atîta că eu nu văd nimic. Să nu-ţi fie frică, nu te teme de mine ! Vezi, din ospătarea aia a ta mi-au sărit şi ochişorii. Priveşte-n ochii mei, nu-ţi fie teamă !"

S-a uitat Katerina Lvovna şi a răcnit ca din gură de şarpe. Între ea şi Serghei sta culcat motanul, şi avea acel motan capul lui Boris Timofeici, mare, cît a fost capul răposatului, iar în loc de ochi i se învîrteau două rotocoale de foc, unul într-o parte, celălalt într-alta, şi se-nvîrteau, se tot învîrteau !

Trezit de ţipătul ei, Serghei a liniştit-o pe Katerina Lvovna şi a şi adormit din nou. Ei însă îi fugise tot somnul şi tocmai la timp.

Cum sta ea aşa culcată, cu ochii deschişi, deodată aude parcă pe cineva că a sărit poarta în curte. Auzi ! s-au repezit şi zăvozii, dar au tăcut îndată. Se vede că-i cineva cunoscut. Se gudură. A mai trecut ca un minut şi a auzit cum a zăngănit jos, la intrare, clanţa de fier, cum s-a deschis uşa. „Ori mi se pare mie, ori s-a întors Zinovi Borisîci al meu... Pesemne că a deschis uşa de jos cu cheia pe care o are la el", gîndi Katerina Lvovna şi începu să-l zgîlţîie pe Serghei.

— Auzi, Sereoja ? zice şi se ridică într-un cot, ciulind urechea.

Pe scară se auzeau paşi. Se apropia cineva de uşa încuiată a odăii de culcare, şi se apropia tiptil, mişcîndu-şi cu fereală picioarele.

Katerina Lvovna, numai în cămaşă, sări iute din pat şi deschise fereastra. În aceeaşi clipă Serghei, desculţ, o zbughi pe galerie şi cuprinse cu picioarele stîlpul galeriei pe care mai coborîse pînă acum de atîtea ori din odaia de dormit a stăpînei sale.

— Nu, să nu pleci ! Rămîi aici. Piteşte-te uite acolo. Să nu pleci nicăieri de aici ! şopti Katerina Lvovna, şi, aruncîndu-i pe fereastră încălţările şi hainele, se băgă iar sub plapumă şi aşteptă.

Serghei o ascultă întocmai pe Katerina Lvovna ; nu se lăsă în jos pe stîlp, ci se piti pe galerie sub streaşina de draniţă.

Katerina Lvovna auzi cum bărbatul său se apropie, cum ascultă la uşă, ţinîndu-şi anevoie răsuflarea. I se părea că aude cît de tare îi bate inima lui geloasă. Ei însă nu-i era de loc milă de el. Un zîmbet plin de răutate apăru pe faţa Katerinei Lvovna : „N-ai decît să tot cauţi ziua de ieri", gîndea ea, zîmbind şi respirînd tot atît de uşor ca şi un prunc nevinovat.

Asta a durat vreo zece minute. În cele din urmă, s-a plictisit şi Zinovi Borisîci să adăste la uşă şi să asculte cum doarme nevasta sa, şi bătu.

— Cine-i acolo ? făcu într-un tîrziu Katerina Lvovna cu un glas somnoros.

— Oameni buni ! răspunse Zinovi Borisîci.

— Tu eşti, Zinovi Borisîci ?

— Eu... Ce, n-auzi !

Katerina Lvovna sări din pat cum era, numai în cămaşă, îi deschise bărbatului ei, să intre în odaie, şi se vîrî din nou în aşternutul cald.

— Nu ştiu, dar parcă se face cam rece mai spre dimineaţă, zise înfofolindu-se cu plapuma.

Intrînd în cameră, Zinovi Borisîci îşi roti privirea în jurul său, se-nchină la icoane, aprinse o lumînare şi iarăşi îşi plimbă privirea prin cameră.

— Ei, cum o mai duci ? Eşti voinică, sănătoasă ?

— Binişor, răspunse Katerina Lvovna' şi, ridicîndu-se în capul oaselor, începu să-şi încheie bluza de stambă cu nasturi în faţă.

— Să pun samovarul ?

— Nu, mai bine cheam-o pe Axinia, las-o pe ea să-l pună.

Dar Katerina Lvovna îşi şi trase ghetele în picioarele goale şi fugi afară. A rămas dusă cam o jumătate de oră şi-a dat o fugă şi pe la Serghei.

— Să stai aici ! Auzi ? îi spuse ea în şoaptă.

— Pînă cînd să tot stau ? o înfruntă tot în şoaptă Serghei.

— Vai, da' tont mai eşti ! Stai pînă ţi-oi spune eu.

Şi Katerina Lvovna îl împinse cu mîna la locul unde stătuse pînă atunci.

De aici, de pe galerie, Serghei putea să audă tot ce se petrecea în odaia de culcare. Stătea şi auzea cum a pocnit o uşă, cum Katerina Lvovna a intrat din nou la bărbatul ei. Se auzea tot, pînă şi fiecare vorbă.

— Ce-ai moşmondit atîta acolo ? îi spuse Zinovi Borisîci nevestei sale.

— Am pus samovarul, răspunse ea calmă.

Şi iar au tăcut. Serghei auzi cum Zinovi Borisîci îşi dezbracă surtucul, cum îl pune în cui. „Iată, acum se spală, fornăie şi stropeşte cu apă peste tot... Acum a cerut prosopul, şi iar reîncep vorbele"...

— Şi zi aşa, l-aţi înmormîntat pe tătuca ? se informează bărbatul.

— Aşa, răspunde nevasta, dumnealui a murit şi l-am înmormîntat.

— Nu zău ! Că-i de mirare !

— Dumnezeu ştie, răspunse Katerina Lvovna, zăngănind cu ceştile.

Zinovi Borisîci umbla trist prin odaie.

— Ei, şi dumneata cum te-ai mai distrat tot timpul pe acilea ? o întrebă Zinovi Borisîci din nou pe nevastă-sa.

— Bucuriile noastre cred că le ştie orişicine... Că la baluri nu prea ne ducem, la cheatru nici atîta...

— Dar parcă nici de soţul dumitale nu prea eşti bucuroasă, aducea vorba de departe Zinovi Borisîci, trăgînd la nevastă cu coada ochiului.

— Nu mai sîntem tineri nici noi amîndoi, ca să ne bucurăm ca nebunii de întîlnire. Cum vrei să mă mai bucur ? Iată, mă zbat, alerg pentru plăcerea dumitale.

Şi Katerina Lvovna fugi iar afară să aducă samovarul şi iar se repezi pînă la Serghei şi-l trase de mînecă, spunîndu-i : „Tu Sereoja, fii cu ochii în patru !“

Serghei nu ştia ce-o să iasă de aici, cu toate astea stătea gata să sară.

Katerina Lvovna s-a întors cu samovarul în odaia de culcare. Zinovi Borisîci se urcase cu genunchii pe pat şi-şi punea în cui, lîngă căpătîi, ceasul cu lănţucul de mărgele.

— Şi ca ce oare dumneata, Katerina Lvovna, fiind acasă singură, ai aşternut patul ca pentru doi ? o întrebă el deodată pe nevastă-sa privind-o într-un fel ciudat.

— Păi, te-am aşteptat şi eu, răspunse Katerina Lvovna cu o căutătură calmă.

— Mulţumesc cu plecăciune şi pentru atîta ! Dar ce caută obiectul ăsta pe perinţa dumitale ?

Şi Zinovi Borisîci ridică cu două degete de pe cearceaf brîuleţul îngust de lînă al lui Serghei şi-l ţinu înaintea ochilor nevestei sale.

Katerina Lvovna n-a stat să se gîndească.

— L-am găsit şi eu în grădină şi mi-am legat fusta cu el, răspunse ea.

— M-da, făcu Zinovi Borisîci cu un ton plin de subînţelesuri, am mai auzit şi noi cîte ceva despre fustele dumitale.

— Şi ce-ai auzit, mă rog frumos ?

— Apoi tot despre isprăvile dumitale frumoase...

— Eu nu ştiu nimic despre astfel de isprăvi ale mele.

— Lasă, c-o să ne lămurim noi şi-o să lămurim totul odată, spuse Zinovi Borisîci împingînd spre nevastă ceaşca golită.

Katerina Lvovna tăcea.

— Lasă, Katerina Lvovna, vom lămuri noi toate isprăvile dumitale şi-o să facem lumină peste tot, repetă după o scurtă tăcere Zinovi Borisîci, încruntîndu-se la ea.

— Numai că nu se prea sperie ea, Katerina Lvovna a dumitale... Nu se sperie ea dintr-atîta, zic ! îl înfruntă ea.

— Ce-e ? Ce-e ! strigă Zinovi Borisîci ridicînd tonul.

— Nimic ! Ce să fie ? Ce-a fost s-a dus, îi răspunse nevasta.

— Ia vezi ! Prea te-ai făcut vorbăreaţă !

— Şi adică de ce să nu fiu ? se răsti Katerina Lvovna.

— Mai bine te-ai gîndi la ce faci !...

— N-am la ce să mă gîndesc. Cine ştie ce gură rea ţi-a spus nu ştiu cîte minciuni, şi eu să rabd fel de fel de batjocuri. Ei, asta-i acum !

— Nu-i nici o „gură rea", se ştie sigur despre amorurile dumitale...

— Despre ce ? Despre care „amoruri" ale mele ? strigă Katerina Lvovna aprinzîndu-se de astă dată neprefăcut.

— Ştim noi care !

— Şi dacă ştii, parcă-i mare lucru ! Spune-mi şi mie, să ştiu şi eu.

Zinovi Borisîci împinse fără un cuvînt ceaşca goală spre nevasta sa.

— Se şi vede că n-ai ce spune ! făcu Katerina Lvovna dispreţuitoare aruncîndu-i cu năduf linguriţa pe farfurioară. Ia să-mi spui despre cine ţi-au clevetit ? Care-i ibovnicul meu în ochii dumitale ?

— Lasă c-ai să afli dumneata, nu te mai grăbi.

— Ce ţi s-a spus ? Poate minciuni despre Serghei.

— Le aflăm noi pe toate, o să le aflăm, Katerina Lvovna. Iar puterea noastră asupra dumitale nimeni nu ne-a luat-o şi nici nu ne-o poate lua... Şi o să ne spui toate singură...

— I-ih ! Nu mai pot răbda aşa ceva ! izbucni Katerina Lvovna deodată, scrîşnind din dinţi cu obrazul alb ca varul şi ţîşni afară din odaie.

— Poftim, uite-l, zise peste cîteva clipe intrînd în odaie cu Serghei tras de mînecă în urma ei. Poţi acum să ne întrebi, şi pe el şi pe mine, despre toate cîte le ştii. Poate afli şi mai multe decît ai fi vrut...

Zinovi Borisîci se cam pierdu cu firea.

Şedea la masă, privind cînd la Serghei, care rămase rezemat de uscior, cînd la nevastă-sa care, foarte calmă, se aşezase pe marginea patului cu braţele încrucişate. Nu-şi închipuia ce are să urmeze după asta.

— Şi ce vrei tu cu asta, viperă ? abia putu el să rostească, tot fără să se scoale din jeţ încă.

— Întreabă-ne despre cele ce le ştii atît de bine, îl înfruntă cu neruşinare Katerina Lvovna. Ai vrut să mă sperii cu bătaia, ai ? ! urmă ea, clipind cu înţeles din ochi. Află că aşa ceva nu se va întîmpla niciodată ! Iar ceea ce am vrut să-ţi fac şi mai înainte de aceste făgăduieli ale tale să ştii c-o voi face.

— Ce-i cu ăsta aici ? Afară ! ! se răsti Zinovi Borisîci la Serghei.

— Cum să nu, îl îngînă Katerina Lvovna, sări sprintenă, încuie uşa cu cheia, şi-o băgă în buzunar, şi din nou să aşeză pe pat răsturnată pe perine.

— Vino, vino aici lîngă mine, Sereojecika ! îl chemă ea pe flăcău.

Serghei îşi scutură pletele şi, sfidător, se aşeză lîngă stăpîna sa.

— Doamne, Dumnezeule ! Dar ce va să zică asta ? ! Ce faceţi voi, barbarilor ? strigă Zinovi Borisîci, vînăt de mînie, sărind în picioare.

— Ce ? ! Poate nu-ţi place dumitale ? Uită-te la şoimuleanul meu, aşa-i că-i frumos ?

Şi, izbucnind în rîs, Katerina Lvovna îl sărută pătimaş pe Serghei de faţă cu bărbatul său.

În aceeaşi clipă o palmă răsunătoare îi arse ca focul obrazul, iar Zinovi Borisîci se repezi la fereastra deschisă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

— A-a !... Aşa ! Ei bine, dragă prietene, mulţumesc ! Atîta am aşteptat şi eu, strigă Katerina Lvovna. Şi acum, ai să vezi, va fi după mine, nu după tine.

Şi-mpingîndu-l în lături pe Serghei, zvîcni ca fulgerul după bărbatul său şi, mai înainte ca acesta să ajungă la fereastră, îl prinse din spate de gît cu degetele-i subţirele şi-l aruncă jos pe podea ca pe un snop de cînepă putredă.

Zinovi Borisîci căzu cît era el de greu şi se izbi cu ceafa de podele. Părea cu totul ieşit din minţi. El nu se aşteptase la o dezlegare atît de rapidă. Primul act de violenţă săvîrşit de nevastă-sa asupra lui îi dovedise că aceasta era hotărîtă la orice numai să scape de el şi că situaţia în care se află era cît nu se poate mai primejdioasă. Toate astea Zinovi Borisîci le-a intuit în momentul căderii. N-a mai strigat fiindcă înţelegea că strigătul lui n-ar fi ajuns la urechea nimănui, ba mai mult, strigînd, şi-ar fi grăbit numai sfîrşitul. Îşi roti mut ochii în jurul său şi şi-i opri asupra nevestei sale care-l strîngea din ce în ce mai tare de gît, privind-o cu nişte ochi plini de ură, suferinţă şi dojană.

Zinovi Borisîci nu se apăra; braţele lui, cu pumnii încleştaţi, stăteau întinse în lungul trupului şi se smuceau spasmodic. Unul era liber, celălalt zăcea strivit pe podea de genunchiul Katerinei Lvovna.

— Ţine-l puţin, şopti ea fără pic de emoţie lui Serghei şi se întoarse din nou cu faţa spre bărbatul ei.

Serghei se aşează pe pieptul stăpînului său, apăsîndu-i amîndouă braţele cu genunchii, şi încercă să-l apuce de gît pe sub mîinile Katerinei Lvovna, dar în aceeaşi clipă scoase un răcnet de durere.

Văzîndu-l pe acest om care-l jignise de moarte, Zinovi Borisîci, cuprins de o cumplită sete de răzbunare, se zbătu din răsputeri, zvîcni, îşi smulse mîinile de sub genunchii lui Serghei, îl apucă de pletele-i negre şi, ca o fiară, îşi înfipse dinţii în beregata lui. Dar asta n-a durat prea mult : Zinovi Borisîci gemu din greu, şi capul lui căzu jos.

Palidă ca o moartă, Katerina Lvovna nici nu mai sufla, stînd aplecată peste bărbatul său şi peste ibovnic. Ţinea în mînă capătul de sus al unui sfeşnic greu de metal. Din tîmpla lui Zinovi Borisîci sîngele se prelingea pe obraz aidoma unui şnur subţirel roşu-aprins.

— Chemaţi preotul ! gemu Zinovi Borisîci înfundat, căutînd cu dezgust să-şi îndepărteze capul de Serghei,

care tot mai stătea călare pe el. Să mă spovedesc ! adăugă el abia auzit, tremurînd tot şi uitîndu-se cu coada ochiului la sîngele cald care i se închega pe obraz.

— Las' că eşti bine şi aşa ! şuieră Katerina Lvovna.

— Ajunge, ce tot tîndăneşti cu el ! se răsti ea la Serghei. Strînge, strînge-l mai tare de gît.

Zinovi Borisîci horcăi.

Katerina Lvovna se plecă, strînse cu mîinile ei degetele lui Serghei înfipte în gîtlejul bărbatului şi-şi culcă urechea pe inima lui Zinovi Borisîci. Timp de vreo cinci minute în odaie domni tăcerea, apoi femeia se-ndreptă şi-i spuse lui Serghei :

— Lasă, că-i ajunge.

Suflînd din greu, Serghei se ridică în picioare. Zinovi Borisîci zăcea mort, cu tîmpla zdrobită şi cu gîtul învineţit. Sub capul lui în partea stîngă, se formase o mică băltoacă de sînge, dar sîngele nu i se mai scurgea din rana năclăită cu cheaguri şi fire de păr.

Serghei îl cără pe Zinovi Borisîci în beciul mic, aflat sub acea cămară de piatră, în care îl închisese cîndva Boris Timofeici, şi se-ntoarse în foişor.

Între timp, Katerina Lvovna, cu mînecile bluzei sumese şi cu poalele suflecate pînă la brîu freca cu grijă şi atenţie cu o cîrpă şi cu săpun pata de sînge lăsată de Zinovi Borisîci pe podelele odăii lui de culcare. Apa din samovar, din care acum cîteva clipe stăpînul casei îşi încălzea sufleţelul cu ceaiul otrăvit, încă era caldă şi pata de sînge se spălă fără urmă.

Katerina Lvovna luă ligheanul de aramă în care se clăteau de obicei ceştile de ceai şi o spălătoare săpunită.

— Ia, luminează-mi, spuse ea lui Serghei, îndreptîndu-se spre uşă. Ţine lumînarea mai jos, mai jos ! spunea ea, cercetînd cu grijă toate podinele peste care Serghei a trebuit să-l tîrască pe Zinovi Borisîci pînă la beci.

Numai în două locuri se zăreau pe podeaua vopsită două pete mici de sînge de mărimea unei vişine. Katerina Lvovna le frecă şi pe ele şi petele dispărură.

— Aşa-ţi trebuie ! Să nu te mai furişezi hoţeşte la nevastă-n casă, să n-o pîndeşti ! spuse Katerina Lvovna, îndreptîndu-se din şale şi aruncînd o privire chiorîşă spre cămara de piatră.

— Acum amin ! s-a isprăvit, rosti Serghei, înfiorîndu-se la auzul propriului său glas.

Cînd cei doi se reîntoarseră în sfîrşit în foişor, zorile rumeniseră cerul spre răsărit, pudrînd parcă cu praf de aur florile de măr şi furişînd o geană de lumină printre stinghiile verzi de la gardul grădinii pînă în odaia Katerinei Lvovna.

Bătrînul slujbaş, cu un cojocel de oaie pe umeri, ieşi din magazie, traversă curtea şi intră în bucătărie, căscînd şi închinîndu-se din mers.

Katerina Lvovna ridică încetişor storul care se trăgea cu un şnur şi după ce-l privi, atentă, pe Serghei, parcă vrînd să-i vadă sufletul, zise :

— Ei, iată-te acum şi pe tine negustor, şi-i puse pe umeri mîinile ei albe.

Serghei nu-i răspunse. Buzele-i tremurau şi-l scuturau frigurile. Iar Katerinei Lvovna numai buzele-i erau de gheaţă.

Trecură încă două zile, şi pe palmele lui Serghei apărură băşici mari din cauza răngii şi cazmalei grele de fier. Dar acum Zinovi Borisîci era atît de bine ascuns în beciul lui, încît nu l-ar mai fi putut găsi nimeni pînă-n ziua de apoi fără ajutorul văduvei sale sau al ibovniculuí ei.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Serghei umbla legat peste gulerul cămăşii cu o băsmăluţă de un roşu-aprins şi se tot văita că, nu ştie nici el de ce, i s-a umflat gîtul. Între timp, încă înainte să i se fi vindecat urmele lăsate de dinţii lui Zinovi Borisîci, lumea s-a alarmat deodată de dispariţia soţului Katerinei Lvovna. Serghei îl pomenea şi el din ce în ce mai des. Stînd pe-nserate pe banca de lîngă poartă cu ceilalţi slujbaşi, numai ce-l auzeai : „Adevărat, băieţi, oare unde o fi umblînd stăpînul nostru pînă acum ?“

Şi toţi slujbaşii se minunau şi ei.

Cînd colo, soseşte într-o zi vestea de la moară cum că stăpînul era de mai mult timp plecat spre casă, luînd nişte cai cu chirie. Vizitiul care l-a dus spunea că Zinovi Borisîci părea foarte amărît, iar lui i-a dat drumul într-un chip cu totul ciudat, încă înainte de a ajunge la bariera oraşului, să fi fost încă vreo trei verste. Ajungînd lîngă mînăstire, i-a spus să oprească, s-a dat jos, şi-a luat traista şi s-a dus. Auzindu-i spusele, toţi au început să se mire şi mai mult.

A dispărut Zinovi Borisîci, şi basta !

S-au pornit cercetările, dar tot nu s-a descoperit nimic : negustorul parc-a intrat în pămînt. Din depoziţia vizitiului arestat s-a aflat doar atîta : că el a coborît din căruţă lîngă mînăstire, pe malul rîului, şi s-a dus. Afacerea continua să rămînă nelămurită, iar Katerina Lvovna, netulburată de nimeni, acum văduvă, trăia mai departe cu Serghei. Se scornea ba de unul, ba de altul că Zinovi Borisîci se afla ba aici, ba colea, dar el tot nu se mai întorcea acasă. Iar Katerina Lvovna ştia mai bine ca oricine că nici n-are cum să se-ntoarcă.

Şi iac-aşa au trecut şi o lună, şi două, şi trei, şi Katerina Lvovna s-a simţit grea.

— Al nostru rămîne tot capitalul, Sereojecika ! Aştept un moştenitor, îi zise ea lui Serghei, şi apoi se duse de se plînse la duma că uite aşa şi aşa, ea e gravidă şi toate treburile îi stau în loc, aşa că să fie lăsată să se ocupe ea de toate.

Doar n-o să se ducă de rîpă o întreprindere comercială. Katerina Lvovna era soţia legitimă a dispărutului ; datorii nu erau, deci să i se dea mînă liberă... Şi i s-a şi dat.

Katerina Lvovna nu trăieşte — domneşte ! Şi luîndu-se după ea, toată lumea a început să-i zică lui Sereoja, Serghei Filipîci. Şi apoi deodată, hodoronc-tronc ! o nouă năpastă ! Soseşte un plic de la Livnî către primarul oraşului lor cum că Boris Timofeici făcea comerţ nu numai cu capitalul său, şi că cea mai mare parte din banii investiţi ar aparţine nepoţelului său nevîrstnic, Feodor Zaharovici Leamin ; că toate astea se cer cercetate şi să nu se lase totul pe mîna singurei Katerina Lvovna. Iar cam la o săptămînă după asta, hop ! soseşte de la Livnî o bătrînică cu un băieţaş.

— Eu, zice, sînt verişoara răposatului Boris Timofeici, iar ăsta — nepoţelul meu, Feodor Leamin.

I-a primit Katerina Lvovna.

Văzînd sosirea şi primirea pe care le-a făcut-o Katerina Lvovna, Serghei se făcu alb la faţă ca varul.

— Ce ai ? l-a întrebat stăpîna sa, observîndu-i paloarea cadaverică pe cînd el intra în casă în urma noilor sosiţi şi, cercetîndu-i se oprise o clipă în tindă.

— Nu-i nimic, răspunse slujbaşul, întorcîndu-se din antreu în tindă. Mă gîndesc numai cît de minunat este Livnî ăsta ! adăugă el cu un oftat, închizînd în urma sa uşa tindei.

— Şi ce-o să facem noi acum ? o întrebă Serghei mai tîrziu stînd cu ea noaptea în faţa samovarului. Acum se cheamă, Katerina Lvovna, că din toată truda asta a noastră se alege praf şi pulbere.

— De ce „praf şi pulbere", Sereoja ?

— Pentru că acum or să se împartă toate. Şi peste ce-o să mai gospodărim noi ? Peste nimica toată ?

— Se poate oare, Sereoja, să-ţi pară prea puţin ?

— Dar nici nu-i vorba de mine ! Eu atîta mă tem, că n-o să mai avem noroc de acum înainte.

— Cum aşa, Sereoja ? De ce să nu mai avem noi noroc ?

— Pentru că după dragostea pe care ţi-o port dumitale eu aş fi dorit, Katerina Lvovna, să te văd o adevărată doamnă, şi nu aşa, cum ai trăit dumneata pînă acum, răspunse Serghei Filipîci. Şi acum o să fie tocmai dimpotrivă, căci o dată cu reducerea capitalului, se cheamă că noi o să decădem şi mai jos ca mai înainte.

— Dar parcă mie-mi trebuie mai mult, Sereojecika ? !

— Asta aşa este, Katerina Lvovna. Se prea poate că pe dumneata toate astea nu te interesează de loc, dar pe mine, care îţi port respect... Şi apoi şi de ochii lumii, de ochii lumii ăsteia zavistnice şi josnice, pentru mine, zic, asta o să fie o durere cumplită. Se-nţelege, dumneata cum doreşti, dar eu unul mi-nchipui că în condiţiile astea nu mai pot fi niciodată fericit.

Şi dăi, şi cîntă-i Katerinei Lvovna tot pe aceeaşi notă, cum că din cauza acestui Fedea Leamin el Serghei a devenit cel mai nefericit om, neavînd posibilitatea s-o

preamărească şi s-o ridice mai presus de toţi pe Katerina Lvovna în faţa întregii negustorimi a oraşului. Şi încheia întotdeauna zicînd că de n-ar fi Fedea ăsta, ea, Katerina Lvovna, ar naşte pînă-n termenul de nouă luni după dispariţia soţului şi după cum prevede legea, ei i-ar reveni întregul capital, şi atunci fericirea lor n-ar mai cunoaşte margine, nici sfîrşit.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Şi apoi deodată Serghei a încetat să mai vorbească despre moştenitor. Şi de cum au secat vorbele pe buzele lui Serghei, în mintea şi în inima Katerinei Lvovna s-a înfipt ca un ghimpe gîndul la Fedea Leamin. Acum ea era veşnic dusă pe gînduri, ba a devenit rece chiar şi faţă de Serghei. Ori că dormea, ori că umbla după treburi prin gospodărie, ori că se aşeza să se roage lui Dumnezeu, în capul ei dăinuia tot mereu acelaşi gînd : „Cum aşa ? De ce trebuie ca din pricina lui să pierd din capital ? Cîtă suferinţă am răbdat, cu cîte păcate mi-am încărcat sufletul, se gîndea Katerina Lvovna, iar el vine la gata, fără nici o bătaie de cap, şi-mi ia din capital. Şi încă de-ar fi un om în toată firea, darmite un copil, un ţînc"...

Afară au început îngheţurile timpurii. Despre Zinovi Borisîci, bineînţeles, nici o ştire de nicăieri. Katerina Lvovna se-mplinea tot mai mult şi umbla tot mereu îngîndurată. Prin oraş se zvoneau fel de fel de vorbe pe socoteala ei. Lumea se întreba, cum vine asta, de ce oare tînăra Izmailova, care înainte vreme nu făcea copii şi tot slăbea, se usca de-a-n-picioarele, acum deodată a început să se rotunjească. Iar Fedea Leamin, puştiul — comoştenitor, îmbrăcat cu o hăinuţă uşoară, căptuşită cu blăniţă de veveriţă, zburda vesel prin curte, spărgînd cu piciorul pojghiţa de gheaţă a băltoacelor.

— Hei, Feodor Ignatici ! Hei, fecioraş de negustor! îl striga bucătăreasa Axinia, trecînd grăbită prin curte. Nu-ţi şade bine dumitale, fecior de negustor, să tot scormoneşti prin băltoace.

Dar micul comoştenitor, care îi tulbura atît de mult pe Katerina Lvovna şi pe ibovnicul ei, habar n-avea de nimica; sărea ca un ied, fără nici o grijă, şi-şi dormea somnu-i paşnic de copil neprihănit lîngă bunica sa, care-l dădăcea nebănuind că nepoţelul ei ar putea să-i stea în drum cuiva sau să-i strice altuia.

În cele din urmă, tot zbenguindu-se prin curte, Fedea se îmbolnăvi de vărsat de vînt, care s-a complicat cu o răceală la piept, aşa că puştiul căzu la pat. La început l-au tot doftoricit cu nişte buruieni, dar pînă la urmă au trebuit să-i aducă un doctor. Şi-a început să vină doctorul în casă, să-i prescrie fel de fel de leacuri şi au început să-i dea cu ora leacurile prescrise cînd bunica cu mîna ei, cînd Katerina Lvovna, pe care bătrîna o ruga uneori :

— Să ai grijă de el, Katerina dragă, că şi tu, maică, eşti grea şi aştepţi judecata Domnului. Ai grijă de el, rogu-te.

Şi Katerina Lvovna n-o refuza niciodată pe bătrînă. Dacă aceasta se ducea la vecernie să se roage „pentru feciorul Feodor pe patul de suferinţă" sau la utrenie să-i aducă anafură din prescura sfinţită pentru el, Katerina Lvovna stătea lîngă bolnav, îi dădea ba de băut, ba doctoria la ora prescrisă.

Şi uite tot aşa s-a dus bătrînica şi de data asta la vecernie şi la priveghere, în ajunul Intrării în Biserică, şi a rugat-o pe Katerinuşka să vadă de Fediuşka al ei ce era pe cale de a se întrema.

Katerina Lvovna intră la Fedea. Băieţelul şedea în pat, îmbrăcat cu un pieptăraş de blană de veveriţă şi citea *Vieţile sfinţilor*.

— Ce citeşti, Fedea ? îl întrebă Katerina Lvovna, aşezîndu-se într-un fotoliu.

— *Vieţile sfinţilor*, mătuşică.

— Şi-ţi place ?

— Foarte, foarte mult, mătuşică.

Katerina Lvovna stătea cu capul rezemat în palmă şi-l privea pe Fedea cum citeşte el, mişcîndu-şi buzele. Şi deodată parcă s-au dezlănţuit în ea toţi dracii, fără veste toate gîndurile de adineaori i-au venit din nou în minte, cum că atîta necaz îi căşunează copilul ăsta şi ce bine ar fi să nu mai fie.

„Parcă-i mare lucru !“ se gîndea Katerina Lvovna. Tot e el bolnav. I se dau fel de fel de leacuri. Puține i se pot întîmpla unui copil în timpul boalei ! O să creadă lumea că nu i-a potrivit bine leacul doftorul, și atîta tot.

— Parc-ar fi timpul să-ți iei doctoria, Fedea ?

— Dă-mi-o, te rog, mătușică. Tare frumos scrie aici, mătușico, despre sfinți.

— Bine, bine, citește, spuse distrată Katerina Lvovna și după ce cuprinse cu privirea camera, și-o opri pe geamurile înflorate de ger.

— Trebuie să spun să pună obloanele, zise și trecu din camera bolnavului în salon, apoi în sala mare, iar de acolo se urcă la ea, în foișor.

După vreo cinci minute intră sus, la ea, Serghei, într-un cojocel frumos, strîns pe corp și garnisit cu lutru, fără să-i spună un cuvînt.

— S-au pus obloanele ? întrebă Katerina Lvovna.

— S-au pus, răspunse Serghei răstit și, luînd un clește, potrivi fitilul lumînării.

Apoi se așeză, rezemîndu-se de sobă.

Cîteva clipe tăcură amîndoi.

— Crezi că privegherea de astă-seară se termină tîrziu ? întrebă Katerina Lvovna.

— Mîine-i o mare sărbătoare... Slujba o să țină mai mult... spuse Serghei.

Și din nou tăcură amîndoi.

— Apoi, hai, să mergem la Fedea... E singur acolo, rosti Katerina Lvovna, sculîndu-se în picioare.

— Singur ? repetă Serghei, privind-o pe sub sprîncene.

— Da, singur, răspunse ea în șoaptă. De ce mă-ntrebi ?

Privirea pe care o schimbară era ca o țîșnire de fulgere, dar nici unul nu-i spuse nici un cuvînt celuilalt.

Katerina Lvovna coborî fără grabă scara, trecu prin șirul odăilor pustii. Peste tot — tăcere. Candelele la icoane ardeau cu o lumină potolită... Umbra tinerei femei aluneca pe pereți. Ferestrele acoperite cu obloane au și început să se dezghețe, și picura. Fedea sta și citea. Văzînd-o pe Katerina Lvovna, o rugă :

— Te rog, mătușico, pune cartea asta la loc și dă-mi-o, uite pe asta, de la icoane.

Katerina Lvovna îi împlini rugămintea şi-i întinse cartea cerută.

— Mai bine te-ai culca, Fedea.

— Nu, mătuşică, vreau s-o aştept pe bunicuţa.

— De ce s-o aştepţi ?

— Mi-a promis că-mi aduce anafură de la priveghere...

Şi deodată Katerina Lvovna se îngălbeni ; pruncul se mişcă întîia oară în pîntecele ei. Simţi o ciudată răceală în piept. O clipă rămase locului în mijlocul camerei, pe urmă ieşi, frecîndu-şi mîinile reci ca gheaţa.

— Ei ? făcu ea, intrînd fără zgomot în odaia ei, unde-l găsi pe Serghei tot stînd lîngă sobă.

— Ce este ? întrebă el cu glasul înecat.

— E singur...

Serghei se-ncruntă şi începu să răsufle gîfîit.

— Haide ! porunci Katerina Lvovna răstit şi se-ndreptă spre uşă.

Serghei îşi trase repede cizmele din picioare.

— Ce să iau ?, şuşoti el.

— Nimic, răspunse ea într-un suflet şi, luîndu-l de mînă, îl trase încet după ea.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Cînd Katerina Lvovna intră la el pentru a treia oară, copilul bolnav tresări şi-şi lăsă cartea pe genunchi.

— Ce-i cu tine, Fedea ?

— Oh, nu ştiu de ce, dar mi s-a făcut deodată frică, mătuşico, răspunse el cu un zîmbet neliniştit, trăgîndu-se într-un colţ al patului.

— De ce să-ţi fie frică ?

— Cine a venit cu dumneata, mătuşico ?

— Unde ? N-a venit nimeni, dragule.

— Nimeni ?

Băieţelul se-ntinse spre picioarele patului şi, mijindu-şi ochii, privi spre uşa prin care intrase adineaori Katerina Lvovna ; după asta se linişti.

— Se vede că mi s-a părut, spuse.

Katerina Lvovna se rezemă de speteaza din căpătîiul patului.

Fedea o privi şi-i spuse că-i albă la faţă ca varul.

În loc să-i răspundă ceva la observaţia asta, ea tuşi înadins şi privi spre uşa salonului, parcă aşteptînd ceva. Dar de acolo nu se auzi decît trosnetul uşor al unei podini.

— Uite, acum citesc despre viaţa sfîntului meu, Feodor Stratilat. Ah, mătuşico, cît a căutat el să-i fie pe plac lui Dumnezeu !

Katerina Lvovna stătea şi tăcea.

— Nu vrei să stai jos, mătuşico, iar eu să-ţi citesc ? se alintă copilul.

— Stai, că viu numaidecît, numai să îndrept candela din sala mare, spuse ea şi ieşi grăbită din cameră.

În salon se auziră abia perceptibil nişte şoapte ; dar în tăcerea cea mare urechea copilului le prinse totuşi.

— Mătuşico, ce faci acolo ? Cu cine tot şopoteşti ? exclamă copilul cu lacrimi în glas. Vino aici, lîngă mine ! Mi-e frică ! chemă el după o clipă, plîngînd, şi o auzi pe Katerina Lvovna cum i-a spus cuiva în salon : „Nu". El crezu că i-a spus-o lui.

— De ce te temi ? îl întrebă Katerina Lvovna cu o voce uşor răguşită, intrînd în cameră cu un pas hotărît şi oprindu-se lîngă patul lui, astfel ca să-i acopere copilului vederea uşii salonului. Culcă-te, îi spuse ea.

— Nu, nu vreau, mătuşico.

— Nu, Fedea. Trebuie să mă asculţi. Culcă-te. E timpul să te culci, repetă Katerina Lvovna.

— De ce, mătuşico ? ! Eu nu vreau, nu vreau de loc.

— Nu, culcă-te, culcă-te, îţi spun, rosti Katerina Lvovna, cu o voce nesigură, străină parcă, şi deodată apucîndu-l pe copil de subsuori, îl răsturnă pe perne.

În aceeaşi clipă Fedea răcni ca din gură de şarpe : îl zări pe Serghei, palid şi desculţ, intrînd la el în cameră.

Katerina Lvovna strivi cu palma gura larg deschisă a copilului înnebunit de groază şi strigă :

— Hai, mai iute ! Ţine-l întins să nu se zbată !

Serghei îl apucă pe Fedea de mîini şi de picioare, iar Katerina Lvovna, cu o singură mişcare, acoperi obrazul

micului martir cu o pernă mare de puf și o apăsă cu toată greutatea corpului său tare și vînjos.

Vreo patru minute în cameră domni o tăcere înfricoșătoare.

— A murit, șopti Katerina Lvovna și n-apucă bine să se ridice de pe pat, cu gîndul să așeze toate în ordine, că pereții tăcutei case care ascundea atîtea crime se cutremurară sub niște lovituri asurzitoare : geamurile zăngăneau, podelele oscilau, lanțurile candelelor se legănau, iar pe pereți se perindau umbre fantastice.

Serghei tresări din tot corpul și-o rupse la fugă ; Katerina Lvovna după el. Dar zarva și zgomotul infernal parcă-i urmăreau. Se părea că niște puteri supranaturale zguduiau din temelie casa asta a păcatului. Katerina Lvovna se temea ca Serghei, înnebunit de groază, să nu fugă-n curte. Dar el se repezi spre foișor, urcă în goană scara și, orbit de întuneric, se izbi cu capul de ușa întredeschisă și se rostogoli jos, pe trepte, copleșit de o frică de moarte.

— Zinovi Borisîci, Zinovi Borisîci, urlă el, prăbușindu-se de-a rostogolul pe scară și trăgînd după el și pe Katerina Lvovna, pe care o răsturnase în cădere.

— Unde-l vezi ? strigă ea.

— Acolo, deasupra noastră ! Nu vezi cum a zburat cu o foaie de tablă pe deasupra noastră ? țipă Serghei. Uite, auzi, cum zdrăngăne, cum zdrăngăne, acuma iarăși !

Tocmai atunci se auzi foarte deslușit cum o mulțime de pumni izbesc în ferestrele dinspre stradă, cum oamenii sparg ușa casei.

— Idiotule ! Scoală, scoală, idiotule ! strigă Katerina Lvovna. Cu aceste cuvinte ea se repezi în camera lui Fedea și așeză grăbită căpșorul mort pe perne în cea mai firească poziție și apoi deschise cu o mînă fermă ușa de la intrare prin care năvăli în casă lumea de afară.

Era o privelițte cu adevărat cutremurătoare. Katerina Lvovna zări peste capetele mulțimii care asedia scara cum peste gardul înalt al curții săreau șiruri-șiruri oameni cu totul necunoscuți, cum toată strada vuia de larmă omenească. Nici n-apucă bine să-și dea seama de toate astea, că se și simți strivită, ridicată pe sus și tîrîtă înapoi în casă de mulțimea care se-nghesuia lîngă scară.

Toată larma asta se datora următoarei împrejurări. În orașul ăsta, în care locuia Katerina Lvovna, capitală de județ și centru industrial, la privegherea din ajunul sărbătorilor mari la toate bisericile venea de obicei lume multă, iar bisericile, în care a doua zi se serba hramul, erau de obicei atît de ticsite, încît nu mai încăpea lumea nici în curte. Cu ocazia asta la bisericile care aveau hram cînta un cor recrutat dintre slujbașii negustorimii locale și condus de un dirijor-amator de cîntare bisericească.

Poporul nostru este evlavios din fire și are grijă de biserică, și pe lîngă asta posedă și un simț artistic destul de dezvoltat: frumusețea serviciului religios și cîntarea armonioasă, polifonică sînt pentru el una din cele mai înalte și cele mai curate desfătări. La biserică unde cîntă corul se strînge la noi poate și o jumătate din populația orașului și mai ales tineretul negustoresc: vînzători, băieți de prăvălie, tejghetari, și lucrători din fabrici și uzine, ba chiar negustori și patroni de întreprinderi, cu nevestele lor. Toți se-nghesuie în aceeași biserică și fiecare vrea să asculte, fie și numai din pridvor sau barem pe sub ferestre, oricum ar fi vremea afară — zăduf sau ger de crapă pietrele — cum tună octava și cum ia cele mai înalte note tenorul solist.

În biserica parohiei de care ținea familia Izmailov era hramul Intrării în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și de aceea în ajunul acestei sărbători, seara, în timp ce se petreceau cu Fedea cele mai sus povestite, tot tineretul orașului se adunase la biserica asta și acum. după sfîrșitul slujbei, se înapoia în pîlcuri zgomotoase, vorbind despre harul vestitului tenor și despre greșelile întîmplătoare ale nu mai puțin vestitului bas.

Dar nu toată lumea era preocupată de discuțiile muzicale. Mai erau și aici oameni pe care-i interesau cu totul altfel de istorii

— Auziți, mă băieți, începu un tînăr mecanic, adus de un negustor pentru moara sa cu aburi tocmai din Pe-

tersburg, cînd pîlcul din care făcea el parte ajunse în dreptul casei lui Izmailov, ciudate lucruri se mai zvonesc pe socoteala tinerei Izmailova. Spune lumea că se află în dragoste cu Sereojka ăla, slujbaș la bărbatu-său.

— Păi, ăsta-i un lucru știut de tot orașul! răspunse un alt tînăr îmbrăcat într-un cojoc cu fața de nanchin siniliu. Vezi că nici azi n-a fost la biserică.

— Ce-i tot dai zor cu biserica? O muierușcă așa de parșivă! S-a stricat de tot; nu-i mai este frică nici de Dumnezeu, nici de cugetul ei, nici de oameni!

— Uite, mai e încă lumină-n casă, spuse mecanicul, arătînd o dungă slabă de lumină care străbătea printre obloanele unei ferestre.

— Hai să ne uităm prin crăpătura aia, să vedem ce fac? se auziră cîteva glasuri.

Și, urcîndu-se pe umerii celor doi tovarăși ai săi, mecanicul își lipi ochiul de oblon, dar îndată și urlă ca un nebun:

— Vai de mine! Săriți, fraților, că omoară pe careva, îl strînge de gît!

Și mecanicul începu să bată ca un disperat cu pumnii în obloane. Vreo zece oameni îi urmară exemplul și, sărind la ferestrele casei dinspre stradă, începură să macine cu pumnii.

Mulțimea din fața casei creștea cu fiecare clipă. Astfel începu asediul casei lui Izmailov.

— Am văzut, am văzut cu ochii mei! Copilul zăcea răsturnat pe pat și ei îl sugrumau...

Serghei a fost dus în aceeași seară la poliție, iar pe Katerina Lvovna au închis-o în odaia ei din foișor cu două santinele la ușă.

În casa lui Izmailov era grozav de frig. Nicăieri nici un foc în sobă; ușile nu se mai închideau; o mulțime de gură-cască se schimba cu alta. Toți voiau să-l vadă pe Fedea zăcînd în sicriu, lîngă un alt sicriu mai mare, cu capacul închis și înfășurat cu o pînză albă. Pe fruntea lui Fedea era așezată o coroniță din flori albe de atlaz, care ascundea urma roșie rămasă după autopsie. Cercetarea medico-legală a stabilit că Fedea a murit sugrumat, iar Serghei, adus lîngă cadavrul copilului, a izbucnit

în plîns cu suspine chiar de la primele cuvinte ale preotului care i-a vorbit despre înfricoşata judecată de apoi şi despre pedepsirea morţilor nepocăiţi ; şi nu numai că a recunoscut uciderea lui Fedea, ci s-a rugat să fie dezgropat şi Zinovi Borisîci, pe care el îl băgase-n pămînt fără înmormîntare creştinească. Cadavrul bărbatului Katerinei Lvovna, îngropat în nisip uscat, nu s-a descompus : l-au scos şi l-au aşezat într-un sicriu mare. Spre groaza celor de faţă, Serghei îşi numi tovarăşă la amîndouă omorurile pe tînăra sa stăpînă. La cercetare, Katerina Lvovna răspundea la toate întrebările : „Nu ştiu nimic... N-am avut ştire despre nimic.“ A trebuit o confruntare cu Serghei, ca s-o prindă cu minciuna. După ce i s-au citit mărturisirile lui, Katerina Lvovna l-a privit cu o mirare mută, dar fără mînie, şi-n cele din urmă a recunoscut cu răceală :

— Dacă el a găsit cu cale să vi le povestească pe toate, n-am de ce să neg : am ucis.

— Pentru ce-ai ucis ? au întrebat-o.

— Pentru el, răspunse Katerina Lvovna, arătînd spre Serghei, care sta cu capul căzut în piept.

Amîndoi criminalii au fost duşi la închisoare, în celule separate. Crima asta îngrozitoare, care a stîrnit indignarea generală, a fost judecată foarte repede. La sfîrşitul lunii februarie, lui Serghei şi Katerinei Lvovna, văduvă de comerciant din breasla a treia, li s-a citit sentinţa în sala tribunalului : amîndoi erau condamnaţi să fie biciuiţi în piaţa publică şi apoi trimişi la muncă silnică. În primele zile ale lunii martie, într-o dimineaţă geroasă, gîdele i-a numărat întîi Katerinei Lvovna loviturile de bici la care fusese condamnată pe spinarea-i albă şi dezgolită, şi apoi lui Serghei, căruia i-au înfierat după asta faţa lui frumoasă cu cele trei semne ale ocnei.

Şi-n tot timpul cît a durat pedeapsa, cine ştie de ce, compătimirea mulţimii a fost mai mult de partea lui Serghei decît a Katerinei Lvovna. Plin de zloată şi însîngerat, Serghei coborîse abia ţinîndu-se pe picioare scara eşafodului, pe cînd Katerina Lvovna coborîse încet, căutînd numai ca pînza aspră a cămăşii de ocnaşă să nu-i atingă spatele sfîşiat.

Iar mai tîrziu, cînd în infirmerie i-au arătat copilul, ea n-a spus decît : „Dă-l încolo !“ şi s-a întors cu faţa la perete, fără să scoată un geamăt, fără să verse o lacrimă, prăbuşită pe patul tare de închisoare...

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

Coloana de ocnaşi în care au nimerit Serghei şi Katerina Lvovna a pornit la drum cînd primăvara era numai în calendar, soarele fiind încă după zicala populară „cu dinţi“.

Pe copilul Katerinei Lvovna l-au dat în creştere unei bătrîne verişoare a lui Zinovi Borisîci, deoarece el a fost recunoscut după lege ca fiul legitim al soţului ucis şi al criminalei, şi deci singurul moştenitor al întregii averi a familiei Izmailov. Katerina Lvovna s-a arătat foarte mulţumită de această hotărîre şi s-a despărţit cu răceală de copil. După cum se întîmplă cu femeile foarte pătimaşe, Katerina Lvovna nu simţea pentru copil nimic din dragostea pe care ea i-o dăruise tatălui.

De altfel, pentru ea nu exista nimic, nici lumină, nici întuneric, nici rău, nici bine, nici plictiseală, nici bucurie : părea să nu mai înţeleagă nimic, nu mai iubea pe nimeni, nici chiar pe ea însăşi. Atîta doar că aştepta plină de nerăbdare — să pornească, sperînd astfel că va putea să-l vadă iar pe Sereojecika al ei. Cît despre micuţul ei nici că se mai gîndea.

Speranţa Katerinei Lvovna n-a înşelat-o : încătuşat în lanţuri grele, Serghei, stigmatizat, a părăsit închisoarea în aceeaşi coloană cu ea.

Pe cît se poate omul se obişnuieşte cu orice situaţie, oricît de îngrozitoare, şi-şi păstrează micile lui bucurii. Însă Katerina Lvovna parcă nici n-avea nevoie să se obişnuiască cu situaţia de acum : îl vedea iar pe Serghei al ei alături şi drumul spre ocnă înflorea pentru ea cu flori de fericire.

În traista vărgată de cînepă, Katerina Lvovna ducea cîteva lucruri de o valoare neînsemnată şi puţini bani.

Dar şi puţinul ăsta l-a împărţit — încă înainte să fi ajuns la Nijni — plutonierilor din pază ca să poată merge alături de Serghei, să-l vadă şi să-l îmbrăţişeze barem o oră, noaptea, într-un ungher întunecos al coridorului îngust din închisoarea de etapă.

Atîta numai că de cîtva timp iubitul stigmatizat al Katerinei Lvovna se făcuse foarte uricios : orice i-ar fi spus Katerina Lvovna, o repezea mereu şi nici nu prea făcea caz de întîlnirile lor tainice pentru care ea era gata să renunţe la mîncare şi la băutură, să-şi dea şi ultimii bănuţi din punguţa ei secată, şi nu numai că nu prea făcea caz de ele, ci i-o şi spunea făţiş de multe ori :

— Decît să stai cu mine aici, să te freci cu spatele de ziduri, mai bine mi-ai fi dat mie banii daţi plutonierului.

— Nu i-am dat decît douăzeci şi cinci de copeici...

— Şi ce crezi că douăzeci şi cinci de copeici nu-s bani ? Mulţi bani ai mai găsit tu pe drum cît am mers ? Dar de dat, cred c-ai dat destui.

— Dar aşa am putut să ne vedem, Sereoja.

— Şi ce, crezi că-mi vine uşor să ne vedem după atîta chin ? Mare bucurie !... Acum mi-aş blestema şi viaţa, nu numai întîlnirile cu tine.

— Mie, Sereoja, nu-mi pasă de nimic, pe tine numai să te văd.

— Astea-s prostii ! îi tăie vorba Serghei.

Ascultînd asemenea cuvinte, uneori Katerina Lvovna îşi muşca buzele pînă la sînge, iar alteori, în întunericul scurtelor revederi din noapte ochii ei, care pînă atunci nu ştiau să plîngă, se acopereau cu lacrimi de amărăciune şi de furie. Dar le răbda pe toate şi tăcea, căutînd să se înşele şi pe sine.

Astfel de noi relaţii s-au stabilit între ei încă înainte de a ajunge la Nijni-Novgorod. Aici coloana lor urma să se alăture unei alte coloane de ocnaşi care mergea spre Siberia urmînd drumul Moscovei.

Era o coloană mare, în care printre mulţimea de ocnaşi, în secţia femeilor erau şi două figuri interesante : nevasta de soldat Fiona, o splendoare de femeie înaltă, cu o coadă lungă, neagră şi groasă, cu nişte ochi căprui şi languroşi, umbriţi ca de un văl tăinuitor de nişte gene

lungi şi dese şi o bălăioară de şaptesprezece ani, cu o pieliţă transparentă, albă-trandafirie, cu guriţă mică, cu gropiţe în obrăjorii-i înguşti şi proaspeţi şi c-un păr blond-închis cu reflexe aurii, care-i ieşea mereu de sub basmaua aspră în zulufi neastîmpăraţi. Cei din coloana ei îi ziceau codanei Sonetka.

Frumoasa Fiona era o fire blîndă şi nepăsătoare. O cunoşteau toţi deţinuţii din coloană şi nici unul din bărbaţi nu se prea veselea cînd îi intra în graţii, cum, de altfel, nici nu se supăra văzînd că erau şi alţii care îi împărţeau favorurile.

„Mătuşa Fiona e bună din cale-afară, pe nimeni nu-l nedreptăţeşte", glumeau deţinuţii.

Cu Sonetka însă era cu totul altceva. Despre ea se spunea : „Ia, o zvîrlugă ! Nu se lasă de loc prinsă, îţi alunecă din mînă".

Sonetka era o persoană cu gust şi cu pretenţii şi se arăta chiar foarte exigentă în alegere : voia ca pasiunea să nu i se ofere în totala şi cruda ei goliciune, ci cu condimente picante, cu patimi, jertfe şi suferinţe. Pe lîngă ea Fiona era însăşi simplitatea rusească, căreia îi pare rău să-i zică unui om : „du-te mai încolo !" şi care ştia doar atîta : că e femeie. Asemenea femei sînt foarte apreciate în bandele de hoţi, în coloanele de ocnaşi şi-n comunele social-democrate din Petersburg.

Apariţia acestor două femei a avut pentru Katerina Lvovna o semnificaţie tragică.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Chiar din primele zile de mers împreună de la Nijni pînă la Kazan, Serghei a început să caute făţiş simpatia Fionei ; şi nici n-a trebuit să aştepte prea mult. Voluptoasa frumuseţe a Fionei nu l-a făcut pe Serghei să sufere mult timp, cum, de altfel, de bună ce era, femeia asta nu lăsa pe nici un bărbat să sufere zadarnic. La a treia sau a patra etapă, încă de cu seară, cînd abia se-ntunecase, Katerina Lvovna îşi aranjase pe calea bacşişului

mult dorita întrevedere cu Sereojecika, şi acum, deşi culcată, era trează şi tot aştepta ca din clipă în clipă să apară plutonierul de serviciu, s-o zgîlţîie încet de umăr şi să-i spună : „Hai, du-te repede !“ Uşa camerei de femei s-a deschis şi una din femei se furişă în coridor. Apoi se mai deschise şi a doua oară şi o altă femeie sări iute de pe prici şi-l urmă pe plutonier afară. În sfîrşit, simţi şi ea cum cineva o trase de sumanul cu care era acoperită şi, sculîndu-se-n grabă de pe priciul cu lemnul lustruit de coastele deţinuţilor, îşi aruncă sumanul pe umeri şi-l împinse uşurel pe-nsoţitor înainte.

În timp ce Katerina Lvovna trecea prin coridor într-un loc mai slab luminat dădu peste două ori trei perechi pe care le zărise încă de departe. Trecînd pe lîngă odaia bărbaţilor, Katerina Lvovna auzi şi rîsete înfundate.

— Ia, se distrează şi ei, mormăi însoţitorul său şi, apucînd-o de umeri, o împinse pe tînăra femeie într-un ungher şi se depărtă.

Katerina Lvovna întinse mîna şi dădu de o haină, apoi de un obraz bărbos şi apoi deodată atinse un obraz fierbinte de femeie.

— Cine-i ? întrebă în şoaptă Serghei.

— Tu, tu ce cauţi aici ? Cu cine eşti ?

Şi Katerina Lvovna apucă pe pipăite în întuneric basmaua rivalei sale şi i-o smulse din cap. Cealaltă lunecă într-o parte şi-o rupse la fugă, dar se poticni de cineva şi căzu grămadă pe podea.

Din odaia bărbaţilor răzbătură hohote de rîs.

— Mişelule ! şuieră Katerina Lvovna şi-l plesni pe Serghei peste faţă cu basmaua smulsă de pe capul noii lui prietene.

Serghei ridică mîna s-o lovească, dar Katerina Lvovna lunecase uşor prin coridor şi-ntr-o clipită puse mîna pe clanţa uşii sale. Rîsetele din odaia bărbaţilor izbucniră din nou şi atît de tare, încît plutonierul, care pînă atunci zăcuse apatic lîngă opaiţ, scuipînd pe vîrful cizmelor, îşi ridică fruntea şi răcni :

— Ştt ! Voi acolo, mai încet !

Katerina Lvovna se culcă fără să schimbe vreun cuvînt cu cineva şi stătu aşa pînă dimineaţa. Încerca să-şi spună : „Ce-mi pasă mie ? Doar nu-l mai iubesc !“ şi

simţea că-l iubeşte şi mai mult ca mai înainte, cu o şi mai mare patimă. Dar parcă mereu, mereu, vedea înaintea ochilor, cum lui îi tremura mîna sub capul femeii aceleia şi cum cu cealaltă mînă îi îmbrăţişa umerii înfierbîntaţi.

Izbucnind în suspine, biata femeie, chema fără voie aceeaşi mînă, mîna lui, şi ce n-ar fi dat să simtă chiar în clipa aceea mîna iubită sub cap, sau braţul drag cuprinzîndu-i, îmbrăţişîndu-i umerii ce-i tremurau în sughiţuri de plîns isteric.

— Hai, fă bine şi dă-mi basmaua înapoi ! o trezi dis-de-dimineaţă glasul Fionei.

— A, tu ai fost aia !...

— Dă-mi-o, te rog !

— Şi tu, tu de ce vrei să ne desparţi ?

— Să vă despart ? Cum aşa ? ! Da' ce, parcă asta-i dragoste adevărată sau vreun interes, ca să te superi ?

Katerina Lvovna se gîndi o clipă, apoi scoase de sub căpătîi basmaua pe care i-o smulsese Fionei astă-noapte, i-o zvîrli şi se-ntoarse cu faţa spre perete.

Îşi simţea parcă inima mai uşurată.

„Pfui, gîndi ea, cum pot eu să fiu geloasă pe o astfel de tîrfă văpsită ! Ducă-se ! Mi-e silă să mă pun în rînd cu ea !"

— Uite ce, Katerina Lvovna, îi spuse Serghei, mergînd pe drum alături de ea. Trebuie să-nţelegi odată că eu nu-ţi sînt Zinovi Borisîci. Şi apoi, fie vorba, nici tu nu mai eşti cine ştie ce negustoreasă. Aşa că fă bine şi nu te mai umfla în pene. Că la noi, vezi bine, coarnele de capră nu-şi au cătare azi.

Katerina Lvovna nu-i mai răspunse la vorbele astea şi o săptămînă încheiată a mers aşa, fără un cuvînt, fără o privire pentru el.

Se credea jignită şi se ţinea tare, nevrînd să facă ea primul pas de împăcare după prima lor ceartă.

În timp ce Katerina Lvovna era supărată pe Serghei, acesta a început să se agaţe de Sonetka cea bălăioară, să glumească cu ea : ba se ploconea înaintea ei, spunîndu-i „cu toată stima noastră", ba-i zîmbea, ba încerca s-o strîngă în braţe, s-o sărute cu orice prilej. Katerina Lvovna le vedea pe toate şi fierbea de necaz.

„Poate ar trebui să mă-mpac cu el?“ se gîndea mergînd pe drum și tot poticnindu-se de parcă nici nu mai vedea pe unde calcă.

Dar mîndria n-o lăsa să facă ea primul pas spre împăcare, iar acum cu atît mai puțin. În timpul ăsta Serghei n-o mai slăbea de loc pe Sonetka, și lumea din jur începea să creadă că mîndra blondină, care pînă acum le scăpase tuturor ca o zvîrlugă, începea parcă să se îmblînzească.

— Vezi, te plîngeai de mine, îi spuse Fiona într-o bună zi Katerinei Lvovna, și eu ce ți-am făcut? Cu mine a fost așa un prilej și a și trecut. Mai bine ai vedea ce face Sonetka.

„Dă-o încolo de mîndrie! își spuse în cele din urmă Katerina Lvovna. Azi mă-mpac cu el, fie ce-o fi“... Din clipa aceea n-o mai frămînta decît gîndul de-a găsi un prilej cît mai bun pentru împăcare.

Din situația asta delicată o scoase chiar Serghei în persoană.

— Auzi, Lvovna, o strigă el la un popas. Fă bine și ieși la mine astă-noapte. Avem ceva de vorbit...

Katerina Lvovna nu-i răspunse.

— Te pomenești că tot mai ești supărată pe mine? Ai? Ieși, ori nu?

Ea nu-i răspunse nici de astă dată.

Însă atît Serghei, cît și toți cei care o urmăreau din ochi pe Katerina Lvovna, au văzut-o cum, cînd coloana se apropie de etapă, se tot învîrtea pe lîngă plutonierul-major și cum îi băga în palmă cele șaptesprezece copeici, strînse pe drum din mila oamenilor.

— Cum mai capăt ceva, îți mai dau trei copeici, se ruga Katerina Lvovna.

Plutonierul vîrî banii primiți în manșeta mantalei și-i spuse:

— Bine...

Cînd tratativele luară sfîrșit, Serghei tuși și-i făcu cu ochiul Sonetkăi.

— Ah, Katerina Lvovna, spuse el, îmbrățișînd-o la intrarea închisorii de etapă. Măi fraților, o altă femeie ca asta nici că mai există pe lume!

Katerina Lvovna se-mbujoră la față, abia mai trăgîndu-și sufletul de fericire.

În noaptea aceea abia ce se deschise fără zgomot ușa că și sări în picioare : tremura din tot trupul, căutîndu-l pe pipăite pe Serghei în întunericul coridorului.

— Katia mea ! suspină Serghei, cuprinzînd-o în brațe.

— Ah, răule ! Răul meu ! îngînă printre lacrimi Katerina Lvovna, lipindu-și gura de gura lui.

Plutonierul umbla de ici-colo prin coridor, se oprea scuipîndu-și vîrfurile cizmelor și pornea iar. După ușile închise sforăiau deținuții obosiți de drumul de peste zi ; undeva ronțăia un șoarece, iar greierii se-ntreceau în cîntări după cuptor. De fericire Katerina Lvovna plutea în al nouălea cer.

Dar chiar și încîntarea obosește și atunci reapare inevitabila proză.

— Vai, cum mă mai dor pe mine picioarele de la gleznă pînă la genunchi ! Parcă mi se frîng oasele, se văita Serghei, stînd alături de Katerina Lvovna pe podea, într-un ungher al coridorului.

— Ce-i de făcut, Sereojecika, îl întreba ea, lipindu-se de el sub poala sumanului.

— Ce-i de făcut ? O să mă cer la spital de cum ajungem la Kazan.

— Vai de mine, ce tot vorbești, Sereoja ?

— Ce să fac dacă mă doare de mor !

— Cum, tu să rămîi, iar pe mine să mă ducă mai departe, fără tine ?

— Atunci ce-i de făcut ? Mă rod fiarele, mă rod atît de tare, că-i de mirare cum de nu mi-a intrat tot lanțul în carne... Dac-aș avea niște ciorapi groși de lînă, să mi-i pun pe dedesubt... făcu Serghei după o clipă.

— Ciorapi de lînă ? Am eu, Sereoja ! Niște ciorapi nou-nouți.

— Nu-u, lasă ! răspunse Serghei cu jumătate de gură.

Katerina Lvovna n-a mai stat la vorbă, ci s-a strecurat în camera femeilor, a scotocit în traista ei și a ieșit în grabă cu o pereche de ciorapi noi, de lînă vînătă, cu niște săgeți colorate în părți.

— Ei, acum sigur că n-o să mă mai doară, zice Serghei, luîndu-şi rămas bun de la Katerina Lvovna şi ducînd cu el ultima ei pereche de ciorapi.

Katerina Lvovna se-ntoarse, se culcă pe prici şi dormi fericită, cu un somn atît de adînc, încît nici nu mai auzi cum ieşise Sonetka, reîntorcîndu-se încetişor în camera femeilor abia spre dimineaţă.

Toate astea s-au petrecut cu două etape înainte ca ei să ajungă la Kazan.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

O zi mohorîtă şi rece, cu un vînt tăios şi lapoviţă întîmpină parcă în duşmănie coloana deţinuţilor la ieşirea din înăbuşitoarea închisoare de etapă. Katerina Lvovna o înfruntă destul de curajos, dar de îndată ce se aşeză în rînd, începu să tremure şi se făcu albă ca varul: în rîndul din faţă mergea Sonetka încălţată cu ciorapii pe care Katerina Lvovna îi cunoştea atît de bine — vineţii şi cu săgeţi colorate în părţi.

Porni la drum mai mult moartă decît vie. Ochii ei erau pironiţi pe Serghei şi-l priveau cu o expresie înfricoşătoare.

La cel dintîi popas Katerina Lvovna se apropie de el, în aparenţă liniştită, şuieră „mişelule!“ şi-l scuipă drept în ochi.

Serghei era să sară la bătaie, dar l-au reţinut ceilalţi.

— Ia te uită! zise el ştergîndu-şi faţa.

— Să ştii că se poartă cu tine cu mult curaj! îşi băteau joc deţinuţii de Serghei, iar Sonetka rîdea, mai veselă decît toţi: intriga în care se băgase cu Serghei îi era cu totul şi cu totul pe plac.

— Ai să vezi tu! Asta n-o să treacă aşa! o ameninţă Serghei pe Katerina Lvovna.

Zdrobită de oboseala drumului şi de frig, cu sufletul sfîşiat, Katerina Lvovna a avut în noaptea aceea un somn zbuciumat şi greu pe priciurile de lemn ale etapei şi n-a simţit cînd în camera femeilor s-au furişat doi deţinuţi.

O dată cu venirea lor, Sonetka se ridică și, fără un cuvînt, le-o arătă cu mîna pe Katerina Lvovna și se culcă iarăși, învelindu-se peste cap cu sumanul.

În aceeași clipă Katerinei Lvovna îi zbură sumanul peste cap și, peste spatele dezgolit, acoperit numai cu cămașa aspră de ocnă, se abătu cu putere bărbătească o grindină de lovituri trase cu un capăt de frînghie răsucită în două.

Katerina Lvovna scoase un țipăt, dar glasul ei, înăbușit de haina groasă de șiac care-i acoperea capul, n-a fost auzit de nimeni. Se smuci zadarnic : — pe umerii ei se urcase un deținut zdravăn care-i ținea strîns brațele.

— Cincizeci ! rosti în cele din urmă o voce pe care ar fi recunoscut-o oricine ca fiind a lui Serghei, și-n aceeași clipă vizitatorii nocturni pierîră după ușă.

Katerina Lvovna își dezveli capul și sări în picioare, dar nu mai văzu pe nimeni în cameră. Femeile dormeau ; doar undeva aproape se auzi înăbușit un hohot de rîs plin de răutate. Era rîsul Sonetkăi.

Această ultimă jignire întrecuse orice măsură. Nemăsurată era și furia care s-a aprins în clipa aceea în sufletul Katerinei Lvovna. Se avîntă înainte, fără să-și dea seama de ceea ce face, și căzu leșinată în brațele Fionei, care abia mai avu timp s-o prindă.

Pe sînul plin al acestei femei, la care de curînd se desfătase în dulceața desfrîului flușturatecul ei iubit, și-a plîns durerea de nesuportat Katerina Lvovna, lipindu-se de prostuța și grăsuna rivală, ca un copil de maica sa. Amîndouă erau la fel acum, amîndouă prețuiau același preț, amîndouă erau părăsite. Și oare erau egale ? Fiona care se dădea oricărui bărbat la primul prilej și femeia asta care-și trăia drama iubirii sale ?

Și iată că deodată, Katerina Lvovna parcă nici nu mai simțea jignirea din urmă. Își plînsese toate lacrimile și a doua zi la fel, înainte de a porni, era nesimțitoare, de piatră.

Tam-tam, tararam ! Tam-tam, tararam ! răsună răpăitul tobei și-ntr-o clipă toată curtea se umplu de deținuți cu și fără lanțuri. Erau aici și Serghei, și Fiona, și Sonetka, și Katerina Lvovna, și rascolnicul înlănțuit laolaltă cu un jidov, și polonezul legat de un tătar.

Se-ngrămădiră deodată toți ca să se așeze pe urmă într-o ordine oarecare. Și iată-i din nou porniți la drum.

Era o priveliște dintre cele mai dezolante mîna asta de oameni smulși din lumea lor și lipsiți de umbra oricărei speranțe într-un viitor mai bun, o mînă de oameni care păreau să se topească în noroaiele negre ale drumului. Totul în jurul lor arăta înspăimîntător de urît : drumul mocirlos, nesfîrșit, cerul jos și plumburiu, răchitele picurînd de ploaie și-n crăcile lor dezgolite cîte-o cioară singuratică, zgribulită de frig. Vîntul cînd gemea, cînd se-nfuria și urla mugind. Și-n șuierul lui drăcesc, care-ți sfîșia sufletul și desăvîrșea deznădejdea, parcă se auzeau cuvintele blasfemătoare ale femeii biblicului Iov : „Blesteamă pe Dumnezeu și mori !"

Cine nu vrea să audă asemenea vorbe, pe cine gîndul morții nu-l împacă cu soarta, ba chiar îl îngrozește pînă și într-o stare de totală disperare, trebuie să-năbușe cu ceva și mai înfricoșător glasurile astea, care urlă și se vaită. Omul simplu înțelege perfect acest lucru și-și lasă slobode instinctele primare, face lucruri din cele mai nesăbuite, bătîndu-și joc și de sine și de sentimentele celorlalți. Nu prea gingaș din fire, el se dezlănțuie, și atunci devine cu adevărat feroce.

*

— Auzi, negustoreaso ! Cum o mai duci dumneata cu sănătatea ? o întrebă sfidător Serghei pe Katerina Lvovna de îndată ce satul în care înnoptaseră pieri după un grind ud de ploaie.

Și rostind cuvintele astea, se-ntoarse spre Sonetka, o acoperi cu poala sumanului său, și-ncepu să-i cînte în falset :

După geam apare-ntr-una blondu-ți căpușor.
Tu nu dormi, o, chinul meu, tu nu dormi, o drăcușor !
Te-oi acoperi cu haina-mi să nu vadă nimenea..."

Și cu aceste cuvinte Serghei o strînse-n brațe pe Sonetka și-i dădu o sărutare răsunătoare în văzul întregii coloane.

Katerina Lvovna le vedea și nu le mai vedea pe toate. Mergea înainte ca un cadavru viu. Vecinii începuseră să-i dea coate, ca s-o facă atentă la felul cum își făceau de cap Serghei cu Sonetka. Ajunsese ținta batjocurii generale.

— Lăsați-o în pace ! sări Fiona în apărarea Katerinei Lvovna, cînd careva dintre deținuți încercă să-și bată joc de mersul ei poticnit. Nu vedeți, dracilor, că femeia e bolnavă ?

— Se vede treaba că și-a udat picioruşele ! făcu haz un tînăr ocnaș.

— Se-nțelege, că dumneaei e din neamul negustoresc, și-i gingașă lucru mare ! îi ținu isonul Serghei. Încaltea să fi avut niscai ciorapi calzi, de lînă, se-nțelege, n-ar fi fost mare lucru, continuă el.

Katerina Lvovna parcă se trezi dintr-o dată.

— Viperă ! Nemernic ce ești ! strigă ea nemaiputînd răbda. Rîzi, rîzi, mișelule !

— Ba eu vorbesc serios, nu-mi bat joc. Uite, Sonetka are niște ciorapi faini de vînzare, și m-am gîndit că poate îi cumpără negustoreasa noastră.

Mulți au început să rîdă. Katerina Lvovna mergea acum din nou ca un automat.

Vremea se înrăutățea din ce în ce. Din norii plumburii ce acoperiseră între timp cerul prinseră a se cerne fulgi mari de zăpadă ce se topeau îndată sporind și mai mult mocirla de nebiruit a drumului. În sfîrșit, departe, se arătă o fîșie plumburie mai închisă, al cărei capăt nu se mai vedea. Era Volga. Peste fluviu bătea un vînt puternic, rostogolind încolo și-ncoace valurile negre ce se ridicau agale și se căscau ca niște guri flămînde.

Coloana deținuților uzi pînă la piele și înfrigurați se apropie încet de locul trecerii cu bacul și se opri să-l aștepte. Și iată că apăru și bacul, ud și negru. Paza începu să-i îmbarce.

— Aici pe bacul ăsta, e unul care vinde vodcă, făcu unul dintre ocnași, cînd bacul, biciuit de fulgii de zăpadă, se dezlipi de mal și porni, legănîndu-se, pe valurile fluviului dezlănțuit.

— Mda-a ! Acum chiar că n-ar strica să bei un păhărel, răspunse Serghei și, ca s-o zădărască și mai mult pe Katerina Lvovna, spre marele haz al Sonetkăi, îi zise :

Hai, negustoreaso, tratează-ne cu vodcă în amintirea fostei noastre dragoste. Hai, nu te mai zgîrci! Adu-ţi aminte, drăguţo, de amorul nostru din trecut, cum şedeam noi amîndoi în nopţile lungi de toamnă, cum ne distram împreună, şi cum îţi trimiteam rudeniile pe lumea cealaltă fără popă, fără diac.

Katerina Lvovna tremura ca varga, dar nu numai din pricina frigului ce o pătrundea pînă la oase prin rochia ei subţire, udă leoarcă. Capul îi ardea ca focul; pupilele ochilor îi erau dilatate şi-n ele ardea o flăcăruie aprigă. Privirea-i neclintită nu se dezlipea de valurile răsculate.

— Parc-aş bea şi eu puţină vodcă, că nu mai pot de frig! răsună limpede glasul argintiu al Sonetkăi.

— Ei, n-auzi, negustoreaso! Fă-ne cinste, o zădărî Serghei pe Katerina Lvovna.

— Nu ţi-e ruşine! se răsti la el Fiona, clătinînd din cap dojenitor.

— Da, zău, nu-ţi şade frumos ce faci! o sprijini ocnaşul Gordiuşka. Cel puţin, dacă nu ţi-e ruşine de ea, să te ruşinezi de ceilalţi.

— Huo, tîrîtură! îi strigă Serghei Fionei. Ia auzi, să mă ruşinez tot eu acum! De ce să mă ruşinez?! Eu, poate, nici n-am iubit-o niciodată. Păi pentru mine gheata asta prăpădită a Sonetkăi mi-e mai dragă ca mutra ei de pisică jupuită! Şi ce poţi să-mi spui tu împotrivă? N-are decît să-l iubească pe Gordiuşka — Gură-strîmbă sau... şi făcu cu ochiul spre unul din escortă, un prăpădit cu burcă şi chipiu militar cu cocardă... să se linguşească pe lîngă ăla. Aşa cel puţin, sub burcă, n-o răzbeşte ploaia.

— Şi i-ar zice toţi ofiţereasă! răsună glăsciorul subţirel al Sonetkăi.

— D-apăi cum! Şi şi-ar agonisi şi ea într-o clipită banii pentru ciorăpeii de lînă... îi ţinu isonul Serghei.

Katerina Lvovna nu se apăra: privea neclintită la valuri şi-şi mişca încet buzele. Prin vorbele insultătoare ale lui Serghei, prin plescăitul valurilor care se căscau furioase în faţa ei, răzbeau gemete şi un vuiet ameninţător. Şi iată că din valul care se frînse înaintea ei în două se ridică deodată chipul vînăt al lui Boris Timofeici, din altul se-nălţă, legănîndu-se, bărbatul ei, ţinîn-

du-l în braţe pe micul Fedea, cu căpşorul căzut în piept. Katerina Lvovna ar vrea să-şi amintească o rugăciune, zadarnic însă îşi mişcă buzele, căci buzele-i şoptesc... „cum ne-am distrat noi cu tine... cum stam împreună nopţi întregi de toamnă, cum îi trimiteam pe oameni pe lumea cealaltă în chinuri înspăimîntătoare".

Katerina Lvovna tremură ca varga, privirea ei rătăcită devine tot mai fixă, mai sălbatecă. Deodată îşi întinde mîinile înainte, o dată şi încă o dată, dar ele recad neputincioase, iar ea începe să se bîţîie cu ochii tot la valurile negre, apoi se apleacă fulgerător şi, apucînd-o pe Sonetka de picioare, dintr-o mişcare se aruncă cu ea peste bordul bacului.

Toţi încremeniră uluiţi.

O clipă Katerina Lvovna se arătă pe creasta unui val : alt val o readuse la suprafaţă şi pe Sonetka.

— Cange ! Aruncaţi o cange ! strigară cei de pe bac.

Cangea grea, legată de o frînghie, zbură prin aer şi căzu în apă. Sonetka nu se mai vedea. Peste vreo două secunde însă ea-şi ridică braţele din valuri, tîrîtă în larg de curent, şi în aceeaşi clipă dintr-un alt val răsări aproape pînă la brîu Katerina Lvovna, şi se aruncă asupra Sonetkăi ca o ştiucă mare asupra unei plătici cu solzii moi. Pe urmă nu se mai arătă nici una din ele.

1865

O VOINȚĂ DE FIER

Rugina mănîncă fierul

Zicală rusească

I

CONVERSAM CU APRINDERE, insistînd mai ales asupra faptului că nemții au o voință de fier, iar noi, rușii — nu, și de aceea pentru noi, oameni slabi, ar fi primejdios să ne punem cu nemții și mai mult decît îndoielnic să-i putem învinge într-o discuție. Altfel spus, dacă-ar fi să fim sinceri întru totul, ne preocupa o temă dintre cele mai obișnuite care, deși plictisitoare, pe atunci era de neocolit.

Dintre noi toți, numai bătrîna noastră gazdă, Feodor Afanasievici Vocinev, nu lua parte la discuție, văzîndu-și foarte liniștit de turnarea ceaiului în pahare. În cele din urmă însă, după ce ceaiul fu turnat și ne serviram cu toții, l-am auzit adresîndu-ni-se :

— Am tot urmărit cum discutați, domnilor, și după cîte am văzut, toate-s mai mult vorbe goale. Să presupunem că nemții ar avea într-adevăr o voință puternică, de neclintit, și că la noi, rușii, voința cam lasă de dorit. Așa este, dar de ce să disperăm ? Nu e cazul.

— Ba cum să nu fie ! Atît noi, cît și ei simțim că pînă la urmă o să ajungem la o ciocnire...

— Ei și ? Chiar și așa...

— Și tot ei or să ne bată.

— Asta nu !

— Bineînțeles că ne bat.

— Ia mai slăbiți-mă, vă rog ! Nu-i chiar atît de simplu să ne bată.

— Cum să nu fie simplu ? Doar nu vă puneţi nădejdea în aliaţi ? ! Că în afară de „dacă“ şi „poate“, n-aveţi la ce vă mai aştepta de la aliaţii noştri.

— Fie şi aşa ! Dar uite, stau să mă-ntreb : de unde atîta dispreţ vorbind de „dacă“ şi „poate“ ?... Iaca, nu-i bine ! Credeţi ce vreţi, dar eu unul zic că nu-i bine. Întîi şi întîi, ruşii noştri sînt băieţi tare de treabă, cu inima caldă, la nevoie gata să sară şi-n foc şi-n apă, iar asta înseamnă mult în epoca noastră atît de practică.

— Da, dar nu cînd e vorba de nemţi.

— Ba da, tocmai atunci cînd avem de-a face cu nemţii, care nu-ţi fac nici un pas fără să-l fi cîntărit dinainte şi, vorba ceea, — fără instrument nu ţi-ar cădea din pat nici noaptea“. Şi-n al doilea rînd, oare nu daţi şi domniile voastre prea multă însemnătate acestei voinţe şi calculului lor ? Îmi vin în minte vorbele cam cinice, însă prea adevărate, ale unui general rus, care spunea cam aşa despre nemţi : „Ce folos că-şi fac ei calcule savante, dacă noi le trîntim cîte o trăsnaie de nu le mai rămîne nici măcar timp cît să caşte gura de mirare, darmite să-nţeleagă ce-i aia !“ Nu, zău, domnilor, nu se poate să nu ne punem nădejdea şi-n asta.

— Adică în prostie ?

— Mă rog, n-aveţi decît să-i spuneţi şi „prostie“, deşi după mine asta-i mai curînd cutezanţa unui popor tînăr şi plin de vioiciune.

— E-he-he, taică, am mai auzit noi de astea ! Sîntem sătui de poveşti despre prospeţime şi tinereţe milenară...

— Ce-are a face ! Iaca şi domniile voastre m-aţi dat gata adineauri cu „fierul“ ăsta nemţesc ! Auzi, că au un conte „de fier“ şi o voinţă „de fier“, şi că pînă la urmă ne-or înghiţi pînă la ultima bucăţică. Ptiu, drace, ieşi-le-ar pînă la urmă tot fierul ăsta al lor pe nas ! Şi cît mai repede ! Ce-i cu dumneavoastră, domnilor ? Oare v-aţi pierdut cu totul şi cu totul cumpătul ? Hai, s-admitem că ei sînt „de fier“, iar noi din aluat. Da-da, dintr-un aluat moale, crud, nedospit ! Numai că n-ar strica să ştiţi că aluatul cînd e mult, nu-l poţi tăia nici cu toporul. Se-ntîmplă chiar să-l şi înfunzi atîta că-l mai şi pierzi acolo în aluat.

— Ha-ha-ha ! Acum recurgeți la argumentul cel vechi, cum că noi i-am putea bate chiar și cu căciulile ?

— Nici prin cap nu-mi trece. Eu unul pun tot atîta preț pe astfel de sfidări ca și pe temerile domniilor voastre de adineaori. Nu, eu mă iau pur și simplu după firea lucrurilor, după cîte văd și observ și după cîte știu că se-ntîmplă ori de cîte ori „fierul" nemțesc se-ntîlnește cu „aluatul" rusesc.

, — Cred că e vorba de un caz izolat, de care v-ați servit pentru o largă generalizare.

— Întocmai ! Un anume caz cu generalizările lui. Eu, drept să vă spun, nu prea înțeleg de ce vă supără generalizarea atîta ? Din partea mea, cred că englezul care a exclamat ascultînd conținutul *Sufletelor moarte* de Gogol : „o, un astfel de popor e de neînvins !" nu era cu nimic mai puțin inteligent decît dumneavoastră. „Și de ce credeți ?" l-au întrebat pe englez cei de față. Iar el, prea mirat de întrebare, exclamă : „Cine-și poate închipui că un popor care a dat naștere unui nemernic ca Cicikov ar putea fi învins vreodată ? !"

Fără să vrem, am izbucnit cu toții în rîs și i-am spus lui Vocinev că are un fel cam bizar de a-și lăuda compatrioții. El se strîmbă și zise :

— Să-mi fie cu iertare, dar găsesc că ați ajuns să aveți vederi atît de înguste, atît de tendențioase, încît unui om întreg îi vine greu să discute cu dumneavoastră. Eu vă spun un lucru simplu, iar dumneavoastră de-ndată vă și apucați să-i căutați o anume tendință, să faceți deducții, să generalizați. Ar fi timpul să vă lăsați de apucăturile astea afurisite și să vă-nvățați să priviți mai simplu lucrurile. Nu, nu-mi laud compatrioții, dar nici nu-i condamn. Atîta vă spun : ei știu să se apere și, proști, ori deștepți, nu se vor lăsa călcați pe bătătură! Iar dacă nici acum nu mă-nțelegeți sau, poate, găsiți că faptul în sine, cum se-ntîmplă astfel de lucruri, este lipsit de interes, aș putea să vă istorisesc ceva despre „voință de fier".

— Numai să nu fie prea lung, Feodor Afanasici...

— Da' de unde ! E numai o istorioară, ține atît cît să ne luăm ceaiul.

— Dacă e scurtă, daţi-i drumul. O poveste scurtă merge chiar dacă-i vorba de un neamţ.

— Atunci tăcere ! Încep povestea.

II

Aşadar, la puţin timp după sfîrşitul Războiului Crimeii (nu-i vina mea, domnilor, că la noi orice povestire începe cu Războiul Crimeii), m-am contaminat şi eu de o erezie pe atunci foarte la modă, fapt pentru care m-am căit pe urmă, şi nu o dată : am părăsit slujba de stat, începută, de altfel, cu mult succes, trecînd la o societate particulară, pe atunci abia înfiripată. Societatea asta nu mai există de mult, pînă şi amintirea ei a dispărut în ziua de azi. Făcînd acest pas, nădăjduiam să-mi pot procura mijloace pentru o existenţă onorabilă şi totodată să mă pun la adăpost de toanele şefilor şi de celelalte surprize rezervate oricărui slujbaş conform prevederilor unui anumit paragraf pe baza căruia acesta poate fi concediat oricînd şi fără nici o explicaţie. Pe scurt, credeam cu siguranţă că astfel am s-ajung om liber, ca şi cum libertatea ar începe imediat dincolo de porţile unei instituţii de stat. În sfîrşit, nu despre asta vreau să vorbesc.

Patronii întreprinderii în care îmi găsisem slujba erau doi englezi asociaţi, amîndoi însuraţi şi cu familii destul de mari. Unul cînta la flaut, celălalt — la violoncel. Amîndoi păreau oameni buni la suflet şi cu simţ practic. Concluzia din urmă am tras-o deoarece, după ce ajunseseră să-şi toace considerabil capitalul cu întreprinderea lor, cei doi şi-au dat seama la momentul oportun că Rusia îşi are un specific al ei care nu se poate să nu fie luat în consideraţie, şi s-au şi apucat din nou de treabă, de data asta aplicînd însă un sistem simplu, rusesc, reuşind nu numai să se refacă, ci să se şi îmbogăţească cum ştiu doar englezii. Dar pe vremea aceea despre care vă povestesc amîndoi erau încă lipsiţi de experienţă sau, cum zicem noi, „încă nu erau îndeajuns de

copţi", şi de aceea azvîrleau cu banii în dreapta şi în stînga cu o prostească încredere de sine.

Ei făceau operaţiuni vaste şi extrem de complicate : astfel, noi lucram pămîntul, cultivînd sfeclă de zahăr, ne ocupam de fabricarea zahărului şi alcoolului, aveam şi un joagăr pentru scînduri şi parchete, făceam doage de stejar pentru butoaie, extrăgeam salpetru, adică pe scurt încercam să exploatăm toate resursele naturale locale ; de toate astea ne apucarăm dintr-o dată şi lucrul mergea cu spor ; puneam temelii, ridicam ziduri de piatră şi coşuri monumentale, recrutînd pentru lucrările astea muncitori de tot felul. Majoritatea lor erau străini. Aşa se făcea că dintre funcţionarii mai importanţi din punct de vedere al sarcinilor lor, numai eu singur eram rus, şi asta pentru că, între celelalte îndatoriri ale mele aveam în seama mea şi toate demersurile pe lîngă autorităţi în interesul întreprinderii noastre, lucru la care mă pricepeam — se-nţelege — mai bine decît angajaţii străini. În schimb, străinii formau aici o colonie întreagă. Englezii noştri au clădit pentru noi nişte vile, aidoma toate, însă frumoase şi confortabile, grupate în jurul unui imens conac boieresc de pe timpuri locuit de patroni.

Casa asta cu o mulţime de ornamente arhitecturale era atît de încăpătoare, încît cele două familii ale englezilor au putut să se aşeze în ea în toată voia, fără să se stinghereasc㠄 una pe alta. Clădirea era încununată de o cupolă sferică, purtînd o harfă eoliană care, de altfel, îşi pierduse de mult coardele, iar jos, dedesubtul cupolei, se afla marea sală de concert în care, pe vremuri, cîntau muzicanţii şi cîntăreţii iobagi, vînduţi de fostul proprietar al conacului mai tîrziu, unul cîte unul, atunci cînd zvonurile despre emanciparea ţăranilor începuseră să pară întemeiate. În această sală patronii mei organizau concerte de Haydn la care erau chemaţi să participe ca auditori toţi angajaţii, inclusiv şefii de echipă, socotitorii şi contabilii, asta pentru a le mai „înnobila gusturile". Numai că ţelul ăsta era cam greu de atins. Cvartetele clasice nu prea le erau pe plac acestor oameni simpli, ba chiar îi plictiseau cumplit, aşa că-mi spuneau fără ocol că pentru ei nimic nu era mai rău decît

să asculte o „haidă" din astea. Cu toate acestea au ascultat, pînă ce soarta, milostivindu-se, ne-a trimis o nouă distracţie, cu mult mai mult haz, în persoana unui nou colonist sosit din Germania, inginerul Hugo Karlovici Pektoralis. Venea dintr-un mic orăşel german, Doberan, situat pe lacul Plau, în Mecklenburg-Schwerin, şi pentru noi însăşi venirea lui constitui un eveniment.

Şi pentru că eroul povestirii mele este tocmai acest Hugo Pektoralis, vă voi spune cîteva amănunte în legătură cu el.

III

Pektoralis fusese chemat din Germania o dată cu un transport de maşini pe care trebuia să le însoţească, să le monteze la sosire, să le pornească şi să le supravegheze. Din ce cauză l-au adus patronii noştri tocmai pe neamţul ăsta şi nu pe un englez de al lor, de ce a trebuit să-şi comande maşini tocmai din acest orăşel german n-am putut să aflu cu precizie niciodată. Se pare că unul dintre patronii noştri a văzut undeva maşinile acestei fabrici şi, găsindu-le pe placul său, a neglijat consideraţiunile patriotice, că, deh! buzunarul nu prea ţine seama de toate astea şi le porunceşte chiar şi patrioţilor englezi. Dar vă rog, mai ţineţi-mă şi dumneavoastră din scurt, dacă vedeţi că mă-ntind la vorbă.

Într-un cuvînt, maşinile astea fuseseră comandate pentru moara cu aburi şi pentru joagăr, clădirile fiind deja gata construite. Eu am insistat mult ca aceste maşini, cît şi inginerul însoţitor să ne fie trimise cît mai repede; şi fabricantul ne-a înştiinţat că maşinile au şi fost expediate pe mare cu cele din urmă frahturi. În privinţa inginerului însă, pe care l-am fi dorit, dacă se putea chiar şi mai înainte de sosirea maşinilor pentru a se ocupa din vreme de instalaţiile necesare, ni s-a comunicat cum că un astfel de specialist ne va fi trimis imediat, că-l cheamă Hugo Pektoralis, că este un bun cunoscător în

de-ale meseriei şi că are o voinţă de fier cînd e vorba să-şi realizeze planurile.

Şi cum tocmai atunci mă aflam la Petersburg în interes de serviciu, urma să mă ocup eu de scoaterea maşinilor din vamă şi de trimiterea lor pe coclaurile noastre. Tot eu trebuia să-l aduc cu mine şi pe Hugo Pektoralis, acesta urmînd să sosească cît de curînd şi să se prezinte la întreprinderea comercială Asmus Simonsen et Co., „Casa din Sarepta", cunoscută mai mult sub porecla de „Casa de muştar". În ceea ce priveşte însă expedierea maşinilor şi plecarea inginerului s-au produs oarecare încurcături, astfel că maşinile au zăbovit pe drum, sosind cu o mare întîrziere, pe cînd inginerul, împotriva aşteptărilor noastre, a ajuns la Petersburg înaintea termenului fixat. Aşa că, ducîndu-mă la „Casa de muştar" să-mi las acolo adresa în caz că soseşte aşteptatul Pektoralis, mi s-a spus că dumnealui a şi trecut pe acolo de mai bine de o săptămînă şi că după aceea şi-a văzut înainte de drum.

Întîmplarea asta, neplăcută pentru mine şi foarte primejdioasă pentru Pektoralis, s-a petrecut cam pe la sfîrşitul lui octombrie, care, ca un făcut, se nimerise-n acel an deosebit de rece şi de ploios. Ce-i drept, zăpada şi gerurile întîrziau, în schimb sau ploua cu găleata sau era ceţos şi umed şi frigul te răzbea pînă-n măduva oaselor. Crivăţul bătea cu atîta furie, de-ţi îngheţa şi sufletul, iar drumurile desfundate, mocirloase, erau de-a dreptul de nestrăbătut. E lesne de închipuit ce iad ajunsese o călătorie cu poşta. Situaţia acestui străin — după părerea mea un nesăbuit ce se avîntase pe un astfel de timp singur, într-o călătorie atît de lungă şi anevoioasă fără să cunoască drumurile şi orînduielile noastre — mi se părea de-a dreptul îngrozitoare şi nu numai că nu m-am înşelat în ceea ce bănuiam, da' de unde, dar realitatea a întrecut toate închipuirile.

Am întrebat la „Casa de muştar", dacă la sosire Pektoralis ştia barem cît de cît rusa şi mi s-a spus că nu, că Pektoralis nu numai că nu vorbea rusește, dar nici nu înţelegea un singur cuvînt. Iar la întrebarea mea, dacă avea asupra sa destui bani, mi s-a comunicat că a primit în contul nostru o anumită sumă, reprezentînd

cheltuielile de drum și diurna pe zece zile și că altceva n-a mai cerut nimic.

Situația părea din ce în ce mai încurcată, dacă stai să te gîndești că pe atunci se călătorea cu caii de poștă și că de nenumărate ori erai nevoit să te oprești din drum și să-ntîrzii. Astfel că Pektoralis risca să rămînă lefter undeva pe drum, ba poate chiar să ajungă să-și cerșească pîinea cea de toate zilele.

— De ce nu l-ați oprit ? Trebuia măcar să-l convingeți să-și găsească un tovarăș de drum, le-am reproșat eu celor de la „Casa de muștar". Mi s-a răspuns însă că încercaseră să-l oprească pe acest călător, arătîndu-i toate neajunsurile drumului, dar că neamțul rămăsese neînduplecat, spunînd că el s-a angajat să nu se oprească din drum și că altfel nu poate să facă. Cît despre greutățile drumului, spunea că nu costituie o problemă pentru un om cu o *voință de fier* ca a lui.

Cuprins de o mare îngrijorare, le-am scris imediat patronilor mei, rugîndu-i să ia toate măsurile posibile pentru a preîntîmpina necazurile ce-l păsteau pe bietul neamț. Dar scriindu-le toate astea, drept să vă spun, nici eu singur nu prea vedeam ce-am putea face ca să-l găsim pe Pektoralis și să-l aducem la destinație cu ajutorul unei călăuze de nădejde. Cît despre mine, reținut de niște treburi importante în Petersburg, mi-era cu neputință să plec și, la urma urmei, neamțul fiind dus de atîta timp, era și greu de presupus să fi reușit să-l prind din urmă. Iar ca să fi trimis pe altcineva să-l prindă pe drum pe omul ăsta cu o „voință de fier", cine ar fi putut să mă asigure că acesta, întîlnindu-l, îl va recunoaște ?

Pe vremea aceea încă mai puteam crede că întîlnindu-te cu acest neamț, n-ar fi ușor să-l recunoști de la prima vedere. Convingerea asta se datora în parte faptului că nici unul din nemții pe care i-am descusut privitor la Pektoralis n-a știut să mi-l descrie. Oameni conștiincioși, dar cam mărginiți, ei mi-au dat numai informații generale, aș zice „de buletin de identitate", care se puteau prea bine potrivi oricui. După cît am înțeles, Pektoralis era tînăr, de vreo douăzeci și opt-treizeci de ani, mai mult înalt decît mijlociu, uscățiv și brun, cu

ochi cenuşii şi cu o expresie de dîrzenie întipărită pe faţa-i veselă. După cum vedeţi, în descrierea lor erau prea puţine lucruri care să te facă să-l recunoşti de la prima vedere. Singurul lucru pe care l-am reţinut era expresia asta a feţei dîrză şi totodată veselă. Dar care oare dintre oamenii simpli ar fi fost îndeajuns de psiholog ca să-l poată observa şi identifica, spunîndu-i deodată : „Stai, măi frate, nu cumva tu eşti Pektoralis ?“ În sfîrşit, chiar şi expresia asta a lui dîrză şi veselă, putea să i se schimbe, pentru o asemenea schimbare fiind de ajuns atît ploaia şi umezeala toamnei ruseşti, cît şi rebegeala drumului.

Pînă la urmă, ajunsei să mă gîndesc că, în afară de scrisoarea trimisă în sprijinul omului ăstuia ciudat, eu n-aveam ce să mai fac pentru el şi că, vrînd-nevrînd, trebuia să mă potolesc şi să-l las la voia întîmplării. Pe lîngă asta, tocmai atunci am primit ordinul cu totul neaşteptat de a porni în Sud, aşa că nici n-am mai avut cînd să mă ocup de Pektoralis. Între timp trecu şi luna octombrie şi jumătatea lunii noiembrie. Mereu pe drumuri, n-am mai avut nici o veste despre Pektoralis. Pe la sfîrşitul lui noiembrie, după ce cutreierasem mai multe oraşe, am pornit spre casă.

Afară vremea se schimbase cu totul : ploile se curmaseră, noroiul îngheţase şi zilnic se cerneau fulgi uscaţi de zăpadă.

În oraşul Vladimir mi-am regăsit tarantasul de care mă mai puteam servi deocamdată, fiind mai bine să mergi cu roţi decît cu sanie. Şi aşa se face că am purces la drum cu caii mei.

De la Vladimir mai aveam de mers aproape o mie de verste. Speram să parcurg această distanţă în vreo şase zile, dar oboseala drumului mă vlăguia în aşa hal, încît făceam dese popasuri şi înaintam cu mult mai încet. A cincea zi, mai pe-nserate, am ajuns abia la Vasiliev-Maidan şi aici am avut cea mai neaşteptată, cea mai incredibilă întîlnire.

Nu ştiu cum o fi acum, dar pe atunci Vasiliev-Maidan era o haltă rece, neprimitoare, în cîmp deschis. Clădirea staţiei, destul de urîtă la vedere, pe din afară învelită cu nişte scînduri subţiri, cu două coloane la intrare, părea

neîngrijită şi pustie, părăginită şi rece. Totuşi, obosit cum eram, am hotărît să mîn aici peste noapte.

O pîlpîire slabă de lumină ce se zărea prin geamurile sălii de aşteptare mă făcu să bănuiesc că acolo mai sînt şi alţi drumeţi, dar hotărîrea mea nu se schimbă şi pentru asta am fost răsplătit cu cea mai plăcută surpriză.

— V-aţi întîlnit cu Pektoralis ? i-o luă înainte povestitorului unul din ascultători.

— Pe el sau pe altul, pe oricine aş fi întîlnit, v-aş ruga să aveţi răbdare şi să nu mă mai întrerupeţi. Aşteptaţi să v-o spun eu.

— Dar dacă povestea este atît de pasionantă !

— Cu atît mai mult ! Puteţi s-o notaţi şi s-o trimiteţi unui ziar ca pe un foileton. Şi aşa problema voinţei de fier a nemţilor şi a lipsei noastre de voinţă este cum nu se poate mai actuală. Am putea să oferim cu asta o lectură interesantă...

IV

Aşadar, după ce i-am poruncit omului meu să ducă în sala de aşteptare pătura, şuba mea şi încă alte lucruri trebuincioase, şi i-am spus vizitiului să tragă tarantasul în curte, am păşit într-o tindă întunecoasă, căutînd pe dibuite uşa sălii de aşteptare. Am găsit-o cu greu şi am tras de clanţă, dar se vede că uşa se umflase şi nu mai voia să se deschidă. Oricît de tare trăgeam de ea, puterile mele ar fi fost cu totul insuficiente, dacă o mînă prietenă sau, mai precis, un picior prieten nu mi-ar fi venit în ajutor, fiindcă numai o lovitură puternică cu piciorul mi-a deschis deodată uşa dinăuntru. Abia am apucat să sar deoparte. În faţa mea, în prag, stătea un om cu cel mai banal joben în cap, cu o manta de ploaie cauciucată, de al cărei nasture atîrna, prinsă cu un şiret, o umbrelă mare de ploaie.

În primul moment n-am deslușit figura necunoscutului şi, mărturisesc, eram cît pe aci să-l înjur că fusese gata-gata să mă răstoarne cu uşa. Dar lucrul care m-a

mirat şi mi-a atras luarea-aminte era că dumnealui, după ce deschisese uşa, n-a mai ieşit afară, cum mă aşteptam, dimpotrivă, s-a reîntors în odaie şi a reînceput să colinde liniştit, în lung şi-n lat, încăperea rece şi respingătoare, abia luminată cu o lumînare de seu cu mucul prea mare.

L-am întrebat dacă administratorul staţiei sau altcineva locuieşte aici.

— *Ich verstehe gar nichts russisch* [1] răspunse necunoscutul.

Atunci i-am vorbit nemţeşte şi l-am văzut bucurîndu-se grozav la auzul limbii materne. Mi-a răspuns că administratorul nu era acolo, trecuse peste zi şi pe urmă plecase nu se ştie unde.

— Dumneavoastră pesemne c-aşteptaţi aici cai de schimb ?

— O da, aştept !

— Se poate oare să nu aibă ?

— Nu ştiu. Mie nu-mi dă.

— Dar aţi cerut ?

— Nu, eu nu ştiu să vorbesc ruseşte.

— Nici o vorbă ?

— Ba da : *„mojna, nemojna, tamojna, podorojna* [2], îngăimă, deşertîndu-şi pesemne toate cunoştinţele sale din vocabularul rus. Dacă-mi spune „mojna" plec mai departe ; „nemojna !" — stau şi aştept. „Podorojna" — scot şi arăt foaia de drum... Şi atîta tot...

Doamne Dumnezeule ! mi-am zis. Ce arătare mai e şi asta ; şi unde mă uit la el mai îndeaproape şi-l examinez. Şi cum mai e îmbrăcat ! ! Cu cizme obişnuite, ai căror carîmbi se prelungeau cu nişte ciorapi roşii de lînă, lungi pînă peste genunchi, prinşi pe la jumătatea coapsei cu nişte jartiere albastre, de damă. De sub jiletcă îi cobora peste burtă o jachetă împletită din lînă stacojie, iar peste jiletcă era îmbrăcat cu un veston din stofă pentru halate, cu un tiv verde, peste toate astea avînd mantaua de ploaie cauciucată, cu totul nepotrivită-n timpul ier-

[1] Nu cunosc de loc rusa. (Germ.)

[2] Se poate, nu se poate, vamă, foaie de drum. (Rus.)

nii, şi-o umbrelă mare de ploaie, prinsă cu un şiret de nasturele de sus, de la gît.

Toată avuţia ciudatului călător consta dintr-un colet cilindric, învelit cu o husă în carouri, iar alături un carneţel de însemnări, nimic altceva.

— Nemaipomenit, exclamai, cît pe aci să-l întreb. „Cum se poate să călătoriţi astfel ?“ Din fericire, m-am stăpînit la timp şi, adresîndu-mă administratorului, care tocmai intra în sala de aşteptare, i-am poruncit să se facă foc în cămin şi să mi se aducă samovarul.

Străinul îşi continua plimbarea de colo pînă colo, dar văzînd că s-au adus lemne şi că s-a făcut foc, păru că se bucură nespus de mult şi-mi zise :

— Aha, se poate — „mojna“ ! Iar eu stau aici de două zile, şi de două zile îi tot arăt căminul, iar el, mereu, „nemojna“

— Cum aşa, de două zile aşteptaţi aici ?

— O, da ! Merge pe a treia zi, întări el, tot atît de liniştit. De ce mă întrebaţi ?

— Dar de ce staţi aici atîta timp ?

— Nu ştiu, aşa stau mereu.

— Cum aşa „mereu“ ? La fiecare staţie ?

— O da, neapărat la fiecare staţie. De cînd am plecat din Moscova, tot mereu stau aşa. Pe urmă plec mai departe.

— Şi-n fiecare staţie staţi cîte trei zile ?

— O, da, cîte trei zile !... Totuşi, daţi-mi voie, la una am stat numai două. Am notat. În schimb, într-o altă staţie, am stat patru. Şi asta am scris aici.

— Şi ce faceţi cînd staţi aşa ?

— Nimic.

— Iertaţi-mă, poate studiaţi moravurile, vă scrieţi impresiile din această călătorie ?

Pe atunci aşa ceva era la modă.

— M-da ! Mă uit la ce fac ei cu mine.

— Dar, mă rog, de ce le daţi voie să se poarte astfel cu dumneavoastră ?

— Ei, ce să le fac ? ! răspunse el. Vedeţi, nu ştiu rusește. Trebuie să fiu la cheremul lor. Aşa am hotărît. În schimb, pe urmă...

— Ce-o să fie pe urmă ?

— Pe urmă or să fie ei la cheremul meu.

— Ia, te uită !

— O, da... Negreşit !

— Dar cum v-aţi încumetat să porniţi la un astfel de drum fără să cunoaşteţi limba ?

— O, era absolut necesar. Am făcut învoiala asta : să nu mă opresc, să merg mereu înainte. Şi merg mereu, nu mă opresc. Aşa sînt eu, întotdeauna-mi ţin cuvîntul dat, răspunse necunoscutul meu şi-n clipa aceea faţa lui, pînă atunci anonimă pentru mine, luă deodată o expresie de „veselie şi dîrzenie".

„Doamne, ce tip bizar !" mă gîndii şi-i spusei :

— Iertaţi-mă, vă rog, dar a călători aşa cum călătoriţi dumneavoastră înseamnă oare a merge fără oprire ?

— Cum să nu ! Eu merg, merg mereu. De-ndată ce mi se spune „mojna", pornesc la drum. După cum vedeţi, nici nu mă dezbrac... O, eu nu m-am mai dezbrăcat de mult, foarte de mult.

„Tare curat trebuie să mai fii, drăguţule !" m-am gîndit şi i-am zis :

— Iertaţi-mă, îmi pare ciudat felul în care procedaţi.

— De ce, mă rog ?

— Aţi fi făcut mai bine să vă fi căutat la Moscova un tovarăş de drum, un rus, cu care aţi fi călătorit mult mai repede şi mai liniştit.

— Pentru asta trebuia să fac un popas.

— Dar aţi fi recuperat foarte repede această întîrziere.

— Am hotărît aşa şi mi-am dat cuvîntul să nu mă opresc din drum.

— Dar spuneaţi singur că vă opriţi la fiecare staţie.

— Da, dar nu din voia mea.

— Sînt de acord, dar la ce bun şi cum de puteţi răbda toate astea ?

— O, eu pot răbda orice, am o voinţă de fier...

— Dumnezeule ! am strigat. Aveţi o voinţă de fier ?

— Da, am o voinţă de fier, şi tatăl meu, de asemenea, a avut o voinţă de fier, şi bunicul. Şi eu tot aşa, ca şi ei, am o voinţă de fier.

— Aveţi o voinţă de fier ! Şi probabil că sînteţi din Doberan-Mecklenburg ?

Omul meu păru mirat și spuse :

— Într-adevăr, sînt din Doberan.

— Și mergeți la fabricile din R. ?

— Întocmai, acolo merg.

— Vă cheamă Hugo Pektoralis ?

— O, da, da ! Sînt inginerul Hugo Pektoralis. Dar cum de ați aflat ?

Nu m-a mai răbdat inima. Am sărit de la locul meu și l-am strîns în brațe. Apoi l-am așezat la masă, lîngă samovar, l-am dezmorțit cu un punci fierbinte și i-am spus că l-am recunoscut după voința lui de fier.

— Așa, va să zică ! exclamă el, cuprins de o încîntare de nedescris, și, avîntîndu-și deodată brațele spre cer, strigă :

— O, tată ! O, *Grossvater* ! Ați auzit ? Sînteți mulțumit de Hugo al vostru ?

— Se-nțelege că trebuie să fie mulțumiți ! Dar poftiți mai aproape, la masă și încălziți-vă ! Cred că ați înghețat tun.

— Da, am înghețat. Aici e frig, o, cît de frig ! Am notat toate astea.

— Dar nici îmbrăcămintea dumneavoastră, domnule Hugo, nu este cum ar trebui să fie : nu ține de cald.

— Adevărat ! Chiar că nu mă încălzește de loc. Numai ciorapii ce-mi mai țin de cald. Dar am o voință de fier și vedeți ce bine e să ai o voință de fier !

— Nu, zic, nu văd.

— Cum așa, nu vedeți ? Mă cunoaște lumea încă înainte de a fi sosit, m-am ținut de cuvînt și, uite, trăiesc ! Acum aș putea să și mor, pentru că mă stimez și nu am slăbiciuni, nici un fel de slăbiciuni.

— Dar, dați-mi voie, cui i-ați dat cuvîntul despre care tot pomeniți ?

Neamțul meu făcu un gest larg : întinse mîna dreaptă și, împungîndu-și pieptul cu degetul arătător, zise :

— Mie !

— Dumneavoastră ? ! Dați-mi voie să vă spun că asta cam aduce a încăpățînare.

— O nu, nu este încăpățînare.

— Promisiunile se fac din anumite considerații și se îndeplinesc după împrejurări.

Neamțul făcu o strîmbătură cam dispreţuitoare şi-mi spuse că el nu admite o astfel de atitudine, că la el e aşa : orice şi-ar propune trebuie să fie îndeplinit, şi că numai în felul ăsta se poate dobîndi o adevărată voinţă de fier.

— Să fii înainte de toate stăpînul tău şi apoi să-i stăpîneşti şi pe alţii. Iată ce trebuie, ce vreau şi ce voi urmări.

„Ehei, mi-am zis, se pare, frăţioare, că ţi-ai pus în gînd să ne uimeşti. Vezi, să nu te uimim noi pînă la urmă."

V

Am petrecut noaptea laolaltă cu Pektoralis şi aproape că n-am închis ochii : neamţul, răzbit de frig, se instalase pe fotoliile de lîngă foc nemaiîndurîndu-se să plece de la căldură. Dar cum se scărpina într-una, ca un căţel năpădit de purici, fotoliile se mişcau sub el şi scîrţîitul lor mă trezea tot timpul. De cîteva ori l-am rugat să se culce pe divan, dar m-a refuzat cu încăpăţînare. M-am sculat cu noaptea-n cap, am băut ceai şi am pornit la drum. În cel dintîi oraş l-am trimis pe Pektoralis la baie cu omul meu, dîndu-l în grija acestuia, să-l frece bine pe neamţ şi să-l îmbrace cu rufăria mea curată. După aceea am pornit iar la drum, fără să ne mai oprim, şi Pektoralis nu s-a mai scărpinat. În afară de asta l-am scos din mantaua lui de ploaie şi l-am învelit cu cel de al doilea cojoc pe care-l avea cu dînsul omul meu şi, după ce s-a încălzit de-a binelea, neamţul meu deveni foarte vioi şi comunicativ. Tot timpul cît a ţinut călătoria lui înceată nu numai că suferise de frig, dar răbdase şi de foame, căci apucase să trimită la Doberan o parte din banii de drum şi-n tot restul timpului se ţinuse mai mult cu voinţa sa de fier. În schimb se-mbogăţise cu foarte multe observaţii şi făcuse însemnări destul de originale. Îl impresionau mai cu seamă resursele naturale ale Rusiei, pînă atunci nefolosite de nimeni, pe

care un om dîrz şi priceput, şi mai ales cu „o voinţă de fier", ar fi putut pune mîna.

Eram foarte mulţumit de neamţ şi pentru mine personal, şi pentru toţi locuitorii coloniei noastre, cărora nădăjduiam să le ofer o distracţie nouă în persoana acestui original care se gîndea încă de pe acum ce ar putea acapara aici, în Rusia, cu ajutorul voinţei sale de fier.

Ce-o să reuşească să apuce el din toate bogăţiile astea veţi vedea din cele ce vă voi povesti, dar deocamdată să le luăm la rînd.

Pektoralis s-a dovedit curînd a fi un inginer, se-nţelege nu chiar genial, dar în orice caz foarte priceput, îndemînatec şi cu multă experienţă. Datorită dîrzeniei şi priceperii sale, treaba pentru care venise mergea excelent, în ciuda numeroaselor şi neprevăzutelor piedici ivite între timp. Maşinile pentru instalarea cărora venise aici aveau, după cum s-a dovedit, multe piese, făcute fără precizie şi din materiale necorespunzătoare. Ca să începem acum o corespondenţă cu Germania despre lipsurile constatate şi să le cerem piese noi nu mai era timp, pentru că fabricile noastre aşteptau făina de la moara cea nouă. Astfel că Pektoralis s-a apucat el singur să facă piese noi în locul celor necorespunzătoare. Întîi erau turnate ca vai de lume la o mică turnătorie de fontă din orăşelul apropiat, la un oarecare Safronîci, mic industriaş şi un leneş fără pereche. Pektoralis le finisa cu mîna lui, lucrînd la un strung. Ca să pună la punct toate astea era într-adevăr nevoie de o voinţă de fier. Serviciile aduse de Pektoralis au fost apreciate şi recompensate de conducere cu o mărire de salariu, ridicat astfel pînă la o mie cinci sute ruble pe an.

Cînd l-am încunoştinţat de această sporire, îmi mulţumi cu demnitate, se aşeză la masă, cufundîndu-se în nişte calcule, şi pe urmă zise, pironindu-şi privirea în tavan :

— Asta înseamnă că, fără să-mi schimb hotărîrea, voi putea să reduc termenul stabilit exact cu un an şi unsprezece luni.

— Ce tot socotiţi acolo, domnule inginer ?

— Totalizez unele calcule ale mele.

— O iertați-mă, am fost indiscret.

— Nu face nimic, nu face nimic. Aștept ceva, legat de situația mea financiară.

— Și această mărire a salariului reduce fără îndoială termenul așteptării ?

— Întocmai ! Îl reduce exact cu un an și unsprezece luni. Trebuie să scriu neîntîrziat despre asta în Germania. Spuneți-mi, vă rog, cînd pleacă poșta de la noi ?

— Chiar astăzi.

— Azi ! Ce păcat ! Nici n-o să am timp destul să scriu totul, cum trebuie.

— Fiți serios ! îi spun. Oare cît timp vă trebuie ca să-i comunicați toate asociatului sau agentului dumneavoastră ?

— Agentului meu ? mă îngînă el, zîmbind. Dac-ați ști ce agent e ăsta !

— Cum să fie ! Probabil un formalist învetерat.

— Tocmai că greșiți : e o fată foarte frumoasă și tînără.

— O fată ? Oho, Hugo Karlîci, ce păcate ne mai ascundeți ?

— Păcate ? făcu el, scuturînd din cap. N-am păcate. Nici n-am avut și nici n-o să am vreodată. E însă ceva foarte, foarte important. Ceva bine chibzuit, solid și care depinde de cei trei mii de taleri pe care trebuie să-i strîng. Cînd îi voi avea, o, atunci să mă vedeți...

— În culmea fericirii ?

— Nu, nu tocmai. Nu, nu. Dar aproape. În culmea fericirii voi ajunge după ce voi agonisi zece mii de taleri.

— Probabil că toate astea înseamnă pur și simplu că v-ați pus în gînd să vă însurați și că acolo, în Doberan-ul dumneavoastră sau undeva pe aproape, v-așteaptă o fată drăguță și bună care are și ea ceva din voința dumneavoastră de fier.

— Exact, aveți perfectă dreptate.

— Și, va să zică, fiind amîndoi oameni cu o voință de fier, v-ați legat să amînați căsătoria pînă cînd veți dispune de trei mii de taleri ?

— Exact așa, ați ghicit, domnule !

— N-a fost prea greu de ghicit, i-am spus.

— Credeți că așa ceva ar fi posibil, dacă ați avea de-a face cu caractere rusești ?

— Ce să mai vorbim de caracterele noastre ale rușilor ! Cum să ne ținem noi, rușii, după dumneavoastră, nemții, cînd nu ne putem măsura nici în fleacuri ?

— Numai că, zice, nici aici încă n-ați ghicit totul.

— Și ce-ar mai fi de ghicit ?

— O, o încercare, o încercare importantă, o încercare grozav de importantă, pentru care mă și tratez cu atîta severitate.

În gîndul meu : „Foarte bine, frate dragă, foarte bine faci !“ Și-am plecat, lăsîndu-l să-i scrie îndepărtatei lui logodnice.

După o oră neamțul mi-a adus o scrisoare pe care m-a rugat s-o expediez și pe urmă a rămas la mine la ceai și s-a arătat din cale-afară de vorbăreț. Se lăsa mereu dus de visurile sale undeva departe dincolo de zare. Știți, sta așa și visa, și odată-l vedeai zîmbind, parcă ar fi zărit în depărtare, în neguri un întreg miliard. Atît de fericit era afurisitul de-ți făcea și rău să te uiți la el și-ți venea, zău, să-l înțepi așa nițel ca să simtă și el măcar un pic de durere. N-am rezistat ispitei și, cînd Hugo m-a cuprins dintr-o dată netam-nesam pe după umeri și m-a întrebat dac-aș putea să-mi închipui ce poate rezulta dintr-o femeie cu voință și dintr-un bărbat cu o voință și mai tare, i-am spus :

— Pot.

— Și ce-anume, mă rog ?

— Cred că poate să nu rezulte nimic.

Pektoralis căscă ochii mari.

— Și ce vă face să credeți asta ?

Atunci mi s-a făcut milă de el și i-am răspuns că am zis-o așa, în glumă.

— O, ați glumit ! Dar nu-i de loc glumă. Se poate întîmpla și așa, într-adevăr. Este ceva foarte-foarte important pentru care un om are nevoie de toată voința lui de fier.

„Să te ia naiba, mi-am zis, nu vreau de loc să ghicesc ce ți-ai pus tu în gînd !“ Atîta numai că sînt sigur că n-aș fi reușit s-o ghicesc nici altminterea...

VI

Şi cu toate astea, voinţa de fier a lui Pektoralis, care era de un real folos ori de cîte ori i se cerea perseverenţă şi care promitea să aibă un rol atît de important în viaţa lui, pentru simplitatea noastră rusească parcă aducea mai mult cu o glumă, cu o joacă. Şi mai de mirare poate, trebuie să mărturisesc, era că altfel nici nu se putea : aşa se orînduiau toate.

Neînchipuit de dîrz şi de îndărătnic, Pektoralis se arăta de neclintit în toate, neînduplecat atît în lucrurile mărunte, cît şi în cele mai importante. Îşi antrena voinţa în mod sistematic şi perseverent, aşa cum unii fac gimnastică pentru dezvoltarea muşchilor, de parcă asta îi era adevărata vocaţie. Victoriile repurtate asupra lui însuşi îl făceau peste măsură de încrezut şi uneori îl puneau în situaţii cît se poate de triste, ba cîteodată şi grozav de comice. Aşa, de pildă, susţinut de voinţa sa de fier, învăţă limba rusă nemaipomenit de repede şi de corect din punct de vedere gramatical. Dar pînă s-o înveţe de-a binelea a suferit mult şi asta tot din pricina aceleiaşi voinţe de fier, a suferit atît de crunt, încît a ajuns să-şi zdruncine serios sănătatea cu consecinţe îndeajuns de grave pentru el mai tîrziu.

Pektoralis şi-a dat cuvîntul să înveţe limba rusă într-o jumătate de an, şi încă s-o înveţe corect, pentru a începe s-o vorbească dintr-o dată într-o zi dinainte stabilită. Ştia că de obicei nemţii vorbesc ruseşte foarte stricat şi caraghios, şi nu voia să fie şi el de rîsul tuturor. De aceea învăţa singur, fără ajutorul nimănui, pe lîngă asta, şi-n ascuns, ca nimeni nici să nu bănuiască. Pînă în ziua stabilită, Pektoralis n-a rostit nici un cuvînt ruseşte, ba se părea chiar că uitase şi cuvintele pe care le cunoştea dinainte : *„mojna“*, *„nemojna“*, *„tamojna“*, *„podorojna“*. Şi iată că într-o bună dimineaţă îl văd intrînd şi rostind într-o rusească destul de limpede, chiar dacă nu prea curgătoare :

— Bună ziua ! Ce mai faci ?

— Bravo, Hugo Karlîci ! Ia te uită ce poznă mi-ați tras !

— Poznă ? repetă îngîndurat Hugo și apoi pricepînd deodată : A, da ! Așa-i. Și v-ați mirat ? A ?

— Cum să nu mă mir ? îi spun. Ia te uită la el cum o mai rupe pe rusește, așa, dintr-o dată !

— O, așa trebuia să se-ntîmple.

— Și de ce, mă rog, „trebuia" ? Doar n-o fi pogorît asupra dumneavoastră harul limbilor ?

Se gîndi el cît se gîndi și mai repetă o dată, ca pentru sine :

— Harul limbilor ?

— Da-da, harul limbilor, am repetat eu.

Pektoralis a înțeles și mi-a răspuns foarte clar rusește :

— O nu ! Nu-i un har, e...

— E voința dumneavoastră de fier.

Atunci, foarte demn, își arătă pieptul cu degetul.

— Așa-i, chiar așa-i !

Și pe loc mă înștiință cum că avusese întotdeauna intenția de a învăța limba rusă, deși dumnealui observase că unii compatrioți de-ai săi trăiesc aici, în Rusia, de ani de zile fără să știe cumsecade limba rusă. Credea însă că așa ceva ar fi posibil numai într-un serviciu de stat. Pe cînd el, fiind în serviciul unei societăți particulare, trebuia să procedeze altminteri.

— Altfel nici nu se poate, continuă Hugo să-și dezvolte ideea. Fără să cunoști limba nu poți fi bun conducător, iar pe mine nu vreau să mă înșele nimeni.

Eram să-i spun : „Ei, scumpule ! Cînd odată ți-o veni și ție rîndul, te-nșală și așa ! N-am mai vrut să-l amărăsc însă. Lasă-l să se bucure.

Din ziua aceea Pektoralis n-a vorbit cu rușii decît rusește, deși uneori mai greșea ; iar dacă i se întîmpla să spună exact contrariul celor ce voia, nu se dezicea niciodată, oricare ar fi fost neplăcerile pe care n-avea altceva de făcut decît să le suporte cu eroism, apelînd la voința sa de fier. Asta îi era pedeapsa nesăbuitei lui ambiții. Ca toți cei ce vor să se călăuzească cu orice preț numai după bunul lor plac, și nu observă că, de fapt, ajung prin asta sclavi ai opiniei altora, așa i s-a întîm-

plat și lui Pektoralis. Temîndu-se să nu pară caraghios, era adesea nevoit să facă tocmai ce nu dorea și nici nu putea să-și dorească, dar fără să fi mărturisit asta niciodată.

Foarte repede însă, cei din jur au băgat de seamă acest lucru și astfel sărmanul Pektoralis deveni ținta unor glume răutăcioase. Greșea mai ales atunci cînd trebuia să răspundă repede la o întrebare oarecare, și tocmai atunci răspundea pe dos, împotriva propriei lui dorințe. Așa, de exemplu, era întrebat :

— Hugo Karlîci, cum vreți ceaiul, mai slab sau mai tare ?

Nedîndu-și seama pe loc ce-nseamnă „mai slab" sau „mai tare", Hugo se grăbea să răspundă :

— Mai tare... O, da, mai tare.

— Foarte tare ?

— O, da, foarte tare.

— Cît se poate de tare ?

— O da, cît se poate de tare.

Și i se servea un ceai negru ca păcura.

Gazda-l întreba :

— Nu-i prea tare ?

Hugo vedea bine că ceaiul este prea tare, că nu-i de loc cum l-ar fi dorit el, dar voința lui de fier nu-i îngăduia să-și recunoască greșeala.

— Nu, mulțumesc, nu-i prea tare, răspundea el, înghițind cu noduri groaznica băutură. Iar cînd cei din jur se mirau cum de el, neamț fiind, poate bea un astfel de ceai, răspundea cu curaj că lui așa-i place.

— Cum se poate să vă placă așa ceva ? se minuna lumea.

— O, îmi place la nebunie ! susținea Hugo.

— Totuși, e vătămător, foarte vătămător.

— Aș, nu-i de loc vătămător !

— Nu, zău ! Mie mi se pare c-o spuneți numai așa...

— Cum „numai așa" ?

— Așa... poate din greșeală.

— Ei, asta-i bună !

Și cu toate că niciodată nu putuse suferi ceaiurile tari, Pektoralis continua să afirme că așa îi „place la ne-

bunie", iar toți, care mai de care, căutînd să-i facă pe plac, îi turnau ceaiuri atît de tari, încît băutura asta atît de răspîndită în Rusia ajunsese un adevărat chin pentru el, însă Hugo nu se lăsa și înghițea mai departe teină în loc de ceai, pînă ce, într-o bună zi, suferi un șoc nervos.

Bietul Pektoralis a zăcut nemișcat și fără grai aproape o săptămînă, însă în cele din urmă și-a revenit și primul lucru pe care-l spusese cu un glas abia auzit a fost în sprijinul „voinței sale de fier".

După ce s-a mai întremat puțin, mi-a strîns palma în palma lui încă slabă și mi-a mărturisit :

— Sînt mulțumit de mine.

— Și de ce, mă rog ?

— Nu m-am dezmințit, a zis fără însă să mai stea și să mă lămurească în ce anume a constat noua manifestare a voinței sale de fier.

Oricum, tortura cu ceaiul a luat sfîrșit. Nu-l mai bea, fiindu-i oprit cu desăvîrșire, iar pentru a-și menține totuși reputația de amator de ceaiuri tari, acum nu-i mai rămînea altceva decît să deplîngă cu cea mai mare ipocrizie privațiunea asta impusă de medic. Mult n-a trecut însă și pe capul lui căzu o nouă belea aidoma cu prima — beleaua mușstarului franțuzesc „Diaphane". Nu-mi mai aduc aminte cum și-n ce împrejurări a căpătat Hugo Karlovici faima unui pasionat amator al mușstarului franțuzesc, dar cred că ocazia a fost asemănătoare celei cu ceaiul. I se servea mușstarul ăsta la orice fel de mîncare, iar el, sărmanul, îl mînca pînă și pe pîine uns ca untul spunînd că-i grozav de bun și că-i place la nebunie.

Tărășenia cu mușstarul s-a terminat întocmai ca și aceea cu ceaiul : Pektoralis era cît pe aci să moară de un acut catar gastric, care, deși oprit la timp, a avut urmări grele pentru stomac, urmări ce l-au chinuit pe bietul stoic pînă la tragicomicul său sfîrșit.

A mai pățit el și altele de același fel, și caraghioase și jalnice, dar mi-e cu neputință să mi le amintesc pe toate și să vi le povestesc. Totuși, îmi mai aduc aminte de încă trei cazuri, cînd, pățimind de pe urma „voinței de fier", Hugo n-a mai putut afirma. că ceea ce i se întîmplă era tocmai ceea ce-și dorise.

A urmat apoi o perioadă care l-a dus la apogeu, ca apoi să-l vedem cum coboară mereu, oscilînd, pînă la perigeul său.

VII

Perioada asta a început chiar din primăvara pe care Pektoralis a petrecut-o printre noi. Ea se leagă pentru mine de amintirea bizarei trăsuri pe care o inventase Hugo pentru el. Trebuie să vă spun că de la colonia noastră pînă la orăşelul cel mai apropiat erau vreo patruzeci de verste. Mai era însă un drumeag de pădure care scurta această distanţă aproape pe jumătate.

Atît numai că drumeagul era aproape de netrecut : ţăranii, şi ei, abia dacă răzbeau cu trăsuricile lor cu două roţi. Hugo, care voia să mai scurteze din drum, fără însă să se hurducăie într-o trăsurică ţărănească, şi-a construit un fel de car antic : de fapt, era un simplu fotoliu cu arcuri, fixat cu o ramă pe partea din faţă a unei droşti vechi. Vehiculul ăsta extrem de complicat arăta în aşa fel, încît datorită lui, Pektoralis fusese poreclit de ţărani „idolul mordvin". Partea cea mai rea era că acest fotoliu, lipsit de pacea casnică, nu se împăca de loc cu noua lui viaţă de călător, nu rezista la peripeţiile drumului şi adesea sărea din locul lui, de aceea calului lui Hugo i se-ntîmpla destul de des să se-napoieze singur acasă, ca apoi, după o oră sau două, să apară tîrîş-grăpiş şi bietul Hugo cu fotoliul în spinare. Ba uneori se-ntîmpla şi mai rău : o dată Pektoralis a căzut cu fotoliul lui cu tot într-un smîrc şi-a stat acolo pînă l-au scos nişte ţărani, ce l-au adus acasă într-un hal fără de hal.

Bineînţeles, Hugo nu mai putea să afirme că aşa a vrut, dar să persevereze din îndărătnicie, asta da ! Şi de făcut a făcut-o cu o stăruinţă uimitoare.

Altă dată i s-a întîmplat altă tărăşenie. Într-o seară, Hugo, leoarcă de ploaie, a nimerit de la vînătoare drept la o masă de ceai în jurul căreia se strînsese la taifas întreaga colonie, adus fiind de unul din patroni. Lui Hugo

i s-a servit un pahar de apă fierbinte cu vin negru. Toată lumea era curioasă să-i afle isprăvile vînătorești. Hugo era un bun vînător și nu prea mințea, dar fiindcă voința lui de fier juca și în această împrejurare un rol destul de important, era lesne de-nțeles că istorisirea lui, deși foarte naivă, căpăta un haz nespus, înveselindu-ne pe toți. Îl ascultam deci zîmbind pe povestitor, cînd deodată, spre necazul nostru al tuturor, calda noastră intimitate a fost tulburată de niște viespi ce tot năvăleau în odaie. Această apariție a lor era ciudată și absolut inexplicabilă. Drept este că ferestrele încăperii în care ne aflam erau deschise, afară însă turna o ploaie deasă de vară și, cum se știe, insectele astea răutăcioase nu prea zboară pe așa vreme. Și atunci de unde să iasă ? Viespile continuau să apară ca din pălăria unui scamator, se urcau pe picioarele mesei, umblau pe fața de masă și pe spinarea lui Hugo, iar una din ele chiar înțepă nespus de dureros mîna tinerei noastre gazde.

Hotărît lucru, taifasul nostru prietenesc devenea cu totul imposibil. S-a stîrnit o emoție și o zarvă pe care nervozitatea femeilor și serviabilitatea bărbaților au transformat-o într-o zăpăceală cumplită. Am aplicat cele mai energice măsuri pentru stăvilirea acestei invazii ; toți cei de față se avîntară după viespi, lovindu-le care cu batista, care cu șervetul. Au fost și din aceia care se grăbiră să dezerteze. Singur Hugo părea că nu ia de loc parte la toată hărmălaia. Știa el de ce ! Rămase neclintit în picioare lîngă scaunul pe care șezuse pînă atunci, cu o înfățișare jalnică și totodată înspăimîntătoare : fața-i era lividă, buzele tremurau, iar degetele mîinilor i se crispau convulsiv. Pe toată haina lui și mai ales pe spatele încă umed de ploaie mișunau viespi.

— Doamne-Dumnezeule ! am strigat cu toții, înconjurîndu-l din toate părțile.

— Hugo Karlîci, ești un adevărat viespar !

— O, nu, răspunse, abia vorbind. Eu nu sînt viespar, dar am unul la mine.

— Un cuib de viespi ?!

— Da, un cuib de viespi. L-am găsit. Era ud. Am vrut să-l examinez pe-ndelete. Așa că l-am adus cu mine...

— Și acum unde-i ?

— În buzunarul meu de la spate.

— Aha ! Asta era, care va să zică !

Am smuls hainele de pe el (doamnele noastre părăsiseră de mult odaia asta primejdioasă) şi-am descoperit că spinarea jiletcii nenorocitului Hugo colcăia de viespi ce se preumblau în sus şi-n jos, se-ncălzeau, întinzîndu-şi aripioarele şi luîndu-şi zborul, în timp ce din buzunarul de la spate apăreau mereu altele, mereu altele !

Întîi şi-ntîi fu aruncată jos nenorocita de haină a lui Hugo, iar cuibul de viespi, pricina întregii panici, strivit în picioare. Apoi ne-am ocupat de Hugo. Era înţepat peste tot de nu se mai putea mişca, dar nu scosese nici un vaiet, nici măcar un mic oftat. O dată scăpat de viespile ce i se preumblau pînă şi pe sub cămaşă, fu uns peste tot cu unt, ca un crenvurşt, culcat pe divan şi acoperit cu un cearşaf. Începuse să se umfle văzînd cu ochii, şi, după cît vedeam, suferea cumplit. Dar cînd unul din englezii noştri, compătimindu-l, recunoscu că omul acesta are o voinţă de fier, Hugo zîmbi şi, întorcîndu-şi capul spre noi, spuse parcă cu o nuanţă de reproş în voce :

— Sînt bucuros că nu vă mai îndoiţi de asta !

După care l-am lăsat să-şi admire voinţa de fier şi n-am mai vorbit cu el. Sărmanul, nici nu bănuia cît de mult am rîs pe socoteala lui. Dar vezi că îl pîndea o nouă pacoste.

VIII

Aici trebuie să vă spun că Hugo, fără să fi fost cu adevărat zgîrcit, era totuşi foarte socotit şi strîngător. Dar fiindcă purtarea aceasta a lui era dictată de dorinţa de a agonisi cît mai repede cei trei mii de taleri de care avea nevoie şi că se sprijinea tot pe voinţa lui de fier pentru a-şi atinge ţelul ăsta, ea echivala cu cea mai neagră zgîrcenie. Neamţul nostru se lipsea de toate, dar absolut de toate : nu-şi mai înnoia garderoba, nu ţinea servitori şi pînă şi încălţămintea şi-o văcsuia singur. Cu

toate acestea exista ceva pentru care n-avea cum să nu cheltuiască, un lucru de care nu se putea lipsi tocmai din motive economice, bine chibzuite : lui Hugo i se părea prea costisitor să umble mereu cu un cal luat cu chirie, şi de aceea hotărî să-şi cumpere unul. În vederea acestei achiziţii îşi făuri un plan îndeajuns de complicat. La noi în regiune erau multe crescătorii de cai, şi mari şi mici. Printre crescătorii de cai era şi un oarecare Dmitri Erofeici, moşier cu destulă stare şi crescător cu „experienţă" — nimeni nu se pricepea ca el să-l înşele pe un cumpărător. Dmitri Erofeici îşi înşela victimele nu ca un geambaş de rînd, prozaic şi lipsit de fantezie, ci ca un adevărat artist, mai mult din spirit sportiv, din vanitate, din dorinţa de a uimi, pentru glorie ! Şi cu cît cumpărătorul se arăta a fi mai mare cunoscător sau numai avea faima de cunoscător, cu atît mai îndrăzneţ, mai sfruntat îl păcălea Dmitri Erofeici. De-ndată ce dădea de un astfel de client, Erofeici se arăta cuprins de o bucurie de nedescris : îl covîrşea cu măguliri, îl asigura cum că pentru el nu poate fi nimic mai plăcut decît să aibă de-a face cu un om care se pricepe la cai. El însă, Dmitri Erofeici, devenea deodată nespus de modest : nu-şi lăuda calul, dimpotrivă, vorbea despre el cu o uşoară nuanţă de dispreţ.

— Căluţul ăsta, zicea, ar fi el cum ar fi, dar n-are nimic deosebit, nu-i un cal de arătat. De altfel, vedeţi şi dumneavoastră, nu-i nimic de-ascuns.

Cunoscătorul se apuca să examineze calul în timp ce Dmitri Erofeici se răstea la grăjdar :

— Nu-l mai tot suci, măi omule ! Auzi ? Ce te tot fîţîi cu el de colo pînă colo ! Doar nu sîntem ţigani geambaşi ! Lasă-l pe domnul să-l vadă pe-ndelete. Ci stai odată locului ! Piciorul ăsta zici că l-a durut ? S-a făcut bine, ai ?

— Unde l-a durut ? ciulea urechile muşteriul.

— Eu zic acela, acolo, la chişiţă a avut el ceva...

— Nu l-a durut pe el, Dmitri Erofeici, se băga în vorbă grăjdarul.

— Oare ? Păi, să-i fie de bine ! Cine să le ţină minte chiar pe toate ? Uită-te bine, tătucule. Să nu te-nşeli cumva. Nu-i vorba, nu-i o marfă atît de scumpă, totuşi.

parcă nu s-ar cădea să arunci banii așa, pe gîrlă. Că-s tare scumpi ! Pe mine să mă iertați, am cam ostenit, mă duc la mine acasă.

Și plecă. Iar cumpărătorul, rămas singur numai cu grăjdarul, se uita și se tot uita la piciorul cu pricina, care într-adevăr nu fusese niciodată bolnav, și nu mai vedea adevăratele metehne ale calului.

Escrocheria se prindea de minune, iar Dmitri Erofeici spunea cu multă seninătate :

— Deh, ce să-i faci ! Așa-i negustoria. Altă dată să nu te mai lauzi că te pricepi. Asta să-ți fie învățătură pentru lăudăroșenie.

Avea însă și Dmitri Erofeici o slăbiciune, și-ncă ce slăbiciune ! Și cum se întîmplă mereu ca omul să-și dorească mai mult decît merită, așa și Dmitri Erofeici dorea să fie crezut întotdeauna. Prinsese mai demult gustul ăsta și chiar își formulase un fel de regulă :

„Nu te uita, nu privi, spune că ești prost și bizuie-te pe mine, — c-atunci îți fac o treabă cum nu se poate mai bună : îmi dai un sutar, iar eu îți dau un cal de o jumătate de miar".

Și așa și făcea : își crease dintr-asta un punct de onoare. De, tot o „voință de fier" în felul său ! Dar fiindcă s-au găsit mai mulți care să se folosească de slăbiciunea asta a lui, încercîndu-și norocul și păgubindu-l pe Dmitri Erofeici, bătrînul a căutat de multe ori să scape de povara acestei încrederi. A șovăit mult timp. Cînd însă Dumnezeu i l-a trimis pe Pektoralis, Dmitri Erofeici își făcu, în sfîrșit, curaj. Hugo i-a spus că are mare nevoie de un cal și l-a rugat să-i aleagă un cal pe cinste, la care Dmitri Erofeici i-a răspuns :

— I-i, mămicule ! De unde să cauți azi cinstea ? Cai am cît poftești, uită-te și dumneata și-ți alege pe care-l vrei. Ce vorbă mai e și asta : „pe cinste" !

— O, nu, Dmitri Erofeici. Am toată încrederea. Mă bizui pe dumneata.

— Iar eu îți spun să nu te bizui pe nimeni, mămicule ! Ce modă mai e și asta să te încrezi așa orbește în oameni ? Ce, parcă pe dumneata mama te-a făcut prost ?

— Voia dumitale ! Eu așa am hotărît : îți dau un sutar și-mi alegi un cal în valoarea asta. Doar n-o să mă refuzi acum tocmai pe mine !

— Da' de ce să te refuz ? O sută de ruble îs bani grei. De ce să nu ți-i iau ? Atîta numai : m-ar supăra să aud că pe urmă ți-a părut rău.

— N-o să-mi pară.

— Ei, cum să nu-ți pară ! Doar banii ăștia nu-s de căpătat. I-ai muncit. Și-o să-ți pară rău, dacă ți-oi da un cal păcătos. Pe urmă ai să te plîngi...

— N-o să mă plîng.

— Asta o spui numai așa, da' pe urmă tot o să te plîngi.

— Te asigur că n-am să mă plîng nimănui și niciodată.

— Ia, jură !

— La noi, Dmitri Erofeici, nu se obișnuiește să juri.

— Ei, vezi ! De jurat nu vrei să juri. Cum să te cred ?

— Să crezi în voința mea de fier !

— Fie cum dorești, hotărî Dmitri Erofeici și-l pofti la cină. Apoi chemă grăjdarul și-i spuse :

— Să înhami la sania lui Hugo Karlîci pe Okrîsa.

— Pe Okrîsa, Dmitri Erofeici ? se miră grăjdarul.

— Da, pe Okrîsa.

— Adicătelea, să i-o înham tocmai pe Okrîsa !

— Ptiu ! Se vede că te-ai prostit rău de tot de-mi repeți orice vorbă ! Ți s-a spus : înhamă ! așa că să-nhami. Și, întorcîndu-și chipul zîmbitor spre Pektoralis : să știi că-ți dau un animal frumos, frate, zău așa ! O iepușoară tînără și voinică. O mîndrețe de iapă, toată aurie. Ce mai, o minune ! N-ai să te mai saturi tot privind-o. Și-o să mă ții minte cît ăi trăi.

— Mulțumesc, o, mulțumesc ! spuse Pektoralis.

— O să-mi mulțumești mai pe urmă, după ce-i mai umbla cu ea. Atîta doar, de nu-ți va fi pe plac, să ții minte învoiala : să nu mă înjuri și să nu te plîngi. Că n-am știut nici gustul dumitale, nici ce cal vrei.

— Fii sigur, nu mă voi plînge niciodată, nimănui. Ți-am mai spus să ai încredere în voința mea de fier.

— Ei, dacă-i așa, brava ! Vezi, că eu unul n-am voință nici de atîtica ! De cîte ori nu mi-am zis să fiu și eu cinstit cu toată lumea și iacă, nu pot să mă țin, și gata ! Ce să-i

faci ! Mă căiesc eu pe urmă, mă spovedesc popii, dar... întoarce-o, dacă poţi ! La voi, la luterani, oamenii nu se spovedesc ?

— Cum să nu ! Se spovedesc lui Dumnezeu.

— Ia te uită, ce tărie de voinţă ! Nici nu jură, nici nu se spovedesc... De altfel, aud, n-aveţi nici popi, nici sfinţi. Dar nici de unde să-i luaţi n-aţi mai avea, deoarece toţi sfinţii sînt ruşi. Ei, rămîi cu bine, mămicule ! Urcă-te în sanie şi du-te cu Dumnezeu. Iar eu mă duc să mă-nchin şi să mă culc.

Aşa s-au despărţit.

Pektoralis îl ştia pe Dmitri Erofeici ca pe un om bun de glumă şi era convins că glumeşte şi acum. Se îmbrăcă deci, ieşi afară şi se urcă-n sanie, dar abia de atinse hăţurile şi calul se repezi înainte, izbindu-se cu capul de zid. Hugo trase hăţurile în altă parte, calul se smuci şi iarăşi dădu cu capul într-o magazie încuiată, şi de astă dată atît de tare, încît nu se mai putea opri tot scuturînd din cap.

Neamţul însă tot nu înţelegea ce-i cu animalul şi nici de întrebat n-avea pe cine să-ntrebe. Căci între timp în casă amuţi pînă şi ultimul zvon de viaţă, toate luminile se stinseră, iar oamenii se risipiseră care încotro. Totul părea mort, cuprins de vraja somnului, ca-n castelul cel din basme. Numai lumina lunii se revărsa, inundînd cîmpia întinsă, fără de sfîrşit, dincolo de poarta deschisă şi se auzea cum trosneşte şi pîrîie zăpada sub picioare de ger.

Se uită Hugo încoace, se uită încolo, vede că-i de rău. Întoarce calul cu capul spre lună, şi cît pe aici să-i vină rău : atît de sinistri, atît de morţi erau ochii orbi ai bietei Okrîsa ca doi nasturi de metal în care se oglindea lumina lunii.

— E oarbă ! se dumiri Hugo şi-şi mai roti o dată privirea prin curtea pustie. I se păru că zăreşte într-una din ferestrele casei luminată de lună silueta deşirată a bătrînului. Pesemne că Dmitri Erofeici nu se culcase şi sta să admire luna sau, poate, se pregătea de rugăciune. Hugo oftă şi, luîndu-şi calul de căpăstru, îl scoase binişor din curte. În urma lui poarta se închise de îndată. La fereastra lui Dmitri Erofeici licări o luminiţă, se vede că bătrînul aprinsese candela de la icoane înainte de a se aşeza să se roage.

IX

Sărmanul Hugo fusese înşelat crunt, fără milă. Rămase cuprins de disperare cu inima plină de obidă pentru paguba suferită, pentru jignirea aceasta de nesuportat. Sta, singur în toiul nopţii, în mijlocul cîmpului înzăpezit... În cele din urmă însă le-a suportat pe toate cu obişnuita-i resemnare. A făcut vreo patruzeci de verste pe jos, ducînd de căpăstru calul cel orb cu sania goală după el. Şi ce credeţi că a făcut omul ăsta, cum a biruit el amarul acestei experienţe ? Calul orb a dispărut fără urmă, iar Hugo n-a mai mărturisit nimănui niciodată ce a devenit. Probabil că l-a vîndut tătarilor la Işim. Cît despre Dmitri Erofeici la care de obicei trăgeau toţi ai noştri, Pektoralis trăgea şi el ca altă dată, nearătînd nici cea mai uşoară umbră de supărare faţă de bătrîn. Mult timp Erofeici s-a cam ferit să dea ochii cu el de unul singur, dar în cele din urmă, cînd tot s-au întîlnit, Pektoralis nu i-a suflat nici o vorbă despre cal.

Şi-ntr-o bună zi, Dmitri Erofeici n-a mai putut răbda şi deschise vorba chiar el :

— Auzi, tot vreau să te-ntreb, cum îţi pare dumitale calul ?

— Cum să-mi pară ? E bun, foarte bun.

— Păi, ce să zici, e un cal bun ! Dar cum e la mers ? Mi se pare că azi n-ai venit cu el.

— Îl mai cruţ şi eu.

— A, minunat, minunat ! Bine faci că-l cruţi. Aşa să faci şi de acu înainte. Minunat cal ! Ar fi şi păcat să nu-l ocroteşti.

Şi bătrînul se apucă să le povestească celor din jur cît de mult o preţuieşte Hugo pe Okrîsa lui, dar în sinea sa se tot gîndea : „Uite, neamţul dracului ! Zău aşa ! Pentru prima dată în viaţă dau de aşa ceva ! L-am înşelat pe omul ăsta cît se poate de mîrşav, da, mîrşav. Iar el nici nu m-a înjurat, nici nu s-a plîns nimănui !“

Dmitri Erofeici căzu chiar pe gînduri : nu putea pricepe purtarea asta a neamţului. Începu singur să povestească la toată lumea ce păcăleală îi trăsese lui Pektoralis, ba parcă neamţul şi mai rău îl supăra continuînd să

tacă şi să nu se plîngă nimănui. Iar Hugo nimic, îşi ţinea cuvîntul şi, aflînd ce spune Dmitri Erofeici despre el, a dat numai din umeri, zicînd :

— N-are nici pic de caracter !

Da, Dmitri Erofeici pe lîngă că era tîlhar mai era şi laş şi superstiţios şi habotnic. Şi iată ce-i vine lui : şi-a închipuit că Pektoralis clocește împotriva lui o răzbunare cumplită şi, ca să scape, îi trimise un cal minunat ca de trei sute de ruble, cu salutări şi cu rugămintea să-l ierte.

Pektoralis s-a făcut roşu-vînăt la faţă şi i-a poruncit trimisului să-i înapoieze calul lui Dmitri Erofeici şi, drept răspuns, i-a scris aşa : „Mi-e ruşine pentru dumneata ! N-ai nici un pic de voinţă !"

Şi iată că acest om, care făcuse sub ochii noştri atîtea experienţe asupra voinţei sale de fier, s-a pomenit dintr-o dată ajuns în culmea năzuinţelor sale. Anul nou i-a adus o nouă mărire a salariului, astfel că, laolaltă cu banii economisiţi, avea acum chiar peste trei mii de taleri.

Pektoralis le-a mulţumit patronilor şi-a început să-şi pregătească plecarea în Germania, promiţîndu-ne că peste o lună de zile se va reîntoarce cu nevasta.

Pregătirile sale n-au fost cine ştie ce complicate şi după puţin iată-l plecat. Iar noi, cei rămaşi, aşteptam cu nerăbdare înapoierea lui cu nevasta, care, după cîte ne închipuiam, nici eu nu ştiu de ce, trebuia să fie o fiinţă excepţională.

Dar cum anume ?

— Să ştiţi că la mijloc trebuie să fie o păcăleală, fraţilor, căuta să ne convingă Dmitri Erofeici.

X

N-am rămas mult timp fără veşti de la Pektoralis. Cam la o lună după plecarea sa mi-a scris că s-a unit prin cununie cu Klara Pavlovna — o numea pe soţia sa după felul rusesc — iar după încă o lună se înapoie cu nevas-

tă-sa, pe care eram atît de nerăbdători s-o cunoaştem şi pe care, de aceea poate, o cercetam cu o curiozitate oarecum prea făţişă.

În colonie, unde fiecare îl cunoştea pe Pektoralis cu toate ciudăţeniile lui mai mici şi mai mari, se crease convingerea generală că şi căsătoria lui trebuie să fi fost tot o năzdrăvănie.

Şi, după cum vom vedea mai departe, aşa a şi fost, numai că la început nu ne-am dat seama de asta.

Klara Pavlovna era o nemţoaică ca toate nemţoaicele — mare, voinică, pare-se şi foarte sănătoasă, deşi cu o oarecare roşeaţă excesivă în obraji. Avea însă o particularitate destul de bizară : partea stîngă a corpului îi era mai mare decît cea dreaptă ; acest lucru se vădea mai ales la falca stîngă ce părea umflată de o durere de dinţi cît şi la extremităţile stîngi. Mîna ei stîngă ca şi piciorul stîng erau vizibil mai mari decît cele drepte.

Însuşi Hugo ne-a atras atenţia asupra acestei asimetrii de care părea chiar încîntat.

— Uite, mi-a spus, mîna asta o are mai mare, iar pe asta — mai mică. O, aşa ceva nu se-ntîmplă decît foarte, foarte rar.

Atunci am observat şi eu pentru prima oară acest ciudat capriciu al naturii şi l-am compătimit din suflet pe bietul Hugo, gîndindu-mă că în loc de o pereche de încălţăminte şi de mănuşi era nevoit să cumpere două, de diferite măsuri. Atîta numai că l-am compătimit degeaba ; madam Pektoralis făcea altfel : lua întotdeauna şi mănuşile şi încălţămintea pentru partea stîngă — mai mari ; astfel, unul din picioare era încălţat pe măsură, iar celălalt îi ieşea din pantof. Acelaşi lucru se-ntîmpla şi cu mănuşile.

Această doamnă nu i-a plăcut nici unuia dintre noi, coloniştii, şi, la drept vorbind, nici nu i se potrivea să-i spui „doamnă" într-atît înfăţişarea ei părea ca din topor, avînd peste toate şi o fire grozav de vulgară. Ne întrebam, chiar, prin ce a putut o astfel de fiinţă, mătăhăloasă şi grosolană, să-l atragă pe Hugo Pektoralis şi dacă meritase, într-adevăr, ca bietul om să-i făgăduiască so-

lemn şi să-şi ţină făgăduielile de felul acelora pe care şi le îndeplinise ca să se poată însura cu ea. Şi cînd te gîndeşti cît de departe a trebuit să se ducă ca s-o aducă — tocmai în Germania ! Zău dacă nu-ţi venea să-i cînţi :

„Pe unde naiba ai umblat ?
Puteai să fii şi-acasă însurat !"

Pesemne farmecele Klarei erau mai mult ascunse şi constau, de exemplu, tot în voinţa ei. L-am întrebat şi pe Hugo :

— Klara Pavlovna are şi ea o voinţă tot atît de tare ca şi dumneata ?

Iar Pektoralis mi-a răspuns cu o strîmbătură foarte grăitoare :

— A dracului de tare !

Klara Pavlovna nu se potrivea de loc cu celelalte doamne ale noastre, englezoaicele, printre care erau fiinţe foarte distinse şi cu aleasă creştere. Pare-se că simţeau asta atît ea, cît şi Pektoralis, deşi pe el — între noi fie zis — nu-l prea deranja nepotrivirea. Nu-i păsa cine şi ce crede despre nevasta sa. Ca un adevărat neamţ ce era, el şi-o alesese mai ales cu gîndul la gospodărie, nu pentru societate, aşa că nu-l impresiona faptul că dînsa nu se potrivea de fel noului mediu. Se vede că găsea în ea tot ce-i trebuia, — tot ce preţuia el mai presus de toate : o voinţă de fier, care laolaltă cu voinţa lui de fier trebuia să facă minuni din punctul de vedere al moştenitorilor. Şi era de ajuns.

Ceea ce putea însă să pară oarecum bizar era faptul că deocamdată nimeni nu observa la Klara Pavlovna nici un fel de manifestare a voinţei sale de fier. Tînăra nevastă ducea viaţa unei nemţoaice de rînd : zilnic îi pregătea bărbatului supa, îi făcea clopsuri, împletea pentru el ciorapi şi şosete, iar cînd Pektoralis lipsea de acasă, îşi trecea timpul stînd de vorbă cu ajutorul lui, mecanicul Ofenberg, neamţ şi el, un tînăr cam nătîng şi destul de necioplit, de fel din Sarepta.

Istoria lui v-o spun în vreo zece cuvinte : era bun de luat drept model de către toţi actorii care joacă rolul

argatului în cunoscuta piesă *Morărița din Marlys*. Îl credeam cam prost, deși tînărul ăsta avea în el ceva calculat și perfid, o perfidie din aia dulceagă, la îndemîna celor săraci cu duhul pe care-i întîlnești mai ales pe la casele congregației iezuite din strada Sèvres și prin alte locuri.

Fusese angajat ca să-l ajute pe Pektoralis nu atît ca mecanic, ci mai ales ca tălmaci, pentru a transmite poruncile lui muncitorilor. Dar nici aici nu se arăta la înălțime și deseori făcea încurcături. Cu toate astea, Pektoralis nu numai că-l tolera, dar îl găsea chiar folositor pentru serviciu, asta și după ce el însuși a învățat să vorbească rușește. Mai mult decît atît, nu știu de ce, dar Hugo părea că l-a îndrăgit pe acest neisprăvit de Ofenberg, cu care-și împărțea clipele de răgaz și cu care, înainte de căsătorie, dormea chiar în aceeași cameră, juca șah și-l lua la vînătoare. În afară de asta, Pektoralis veghea moralitatea acestui flăcău cu atîta rîvnă de parcă i-ar fi fost încredințat de părinții sau de mai-marii sectei Herrnhutianilor din Sarepta. Pe scurt, Pektoralis și Ofenberg trăiau ca doi prieteni și nu se despărțeau decît foarte rar. Acum însă lucrurile se cam schimbaseră : Pektoralis pleca deseori pe teren, însă acest lucru nu prejudicia întru nimic moralitatea lui Ofenberg, asupra căruia în lipsa soțului veghea cu străşnicie Frau Klara. În felul ăsta Ofenberg îi ținea Klarei de urît în timp ce ea îl ferea de multele și feluritele ispite ale tinereții. Toate erau bine și înțelept ticluite. Dar se vede că tocmai asta stîrni pizma necuratului, care-și vîrî și aici coada. Altfel nici nu se explică cum de s-a transformat totul într-o prostie de-a dreptul surprinzătoare și care, datorită sincerității și originalului caracter al simpaticului nostru Hugo, a căpătat o atît de tristă și de indiscretă notorietate, răscolind viața întregii noastre colonii.

După părerea doamnelor noastre cel mai vinovat, de neiertat, a fost însuși Hugo. Însă cînd oare găsesc doamnele alți vinovați decît soții ? Vă rog să ascultați acum nepărtinitori povestea mea și judecați faptele singuri, fără să fiți influențați de doamne.

XI

S-au scurs trei ani de la căsătoria lui Pektoralis. Între noi fie vorba, la fel de bine ar fi putut să treacă şi şase, şi opt, şi zece, dacă cel de al treilea an n-ar fi fost deosebit de norocos pentru Hugo din punct de vedere material. Dar tocmai de la acest noroc i s-a tras lui nenorocirea cea mare despre care o să auziţi îndată.

După cum v-am mai spus, Pektoralis îşi cunoştea perfect meseria şi, datorită atît acurateţei şi perseverenţei, cît şi voinţei sale de fier, indiferent de ce se apuca acest om, pe toate le făcea la fel de conştiincios şi de bine. Lucrul acesta i-a creat în scurt timp o asemenea faimă, încît era mereu chemat ba ici, ba colo, ba să pună la punct o maşină, ba să instaleze alta, ba s-o repare pe a treia. Patronii noştri nu-l stinghereau de loc, deoarece el îşi făcea timp pentru toate şi ca urmare şi cîştigul lui era foarte însemnat. Capitalul său creştea atît de repede, încît Hugo începu să se gîndească să se despartă pentru totdeauna de Doberan-ul lui şi să-şi monteze aici, în Rusia, o mică întreprindere mecanică proprie, chiar în orăşelul R., centru industrial al judeţului nostru.

Dorinţa lui era cît se poate de firească şi de înţeles pentru orişicine. Care om nu doreşte oare să iasă din situaţia unui salahor şi să devină el însuşi mai mult sau mai puţin independent, patron al propriei sale întreprinderi ? Pe lîngă asta Hugo Karlovici avea şi alte motive puternice : ideea gospodăriei proprii se contopea pentru el cu aceea a lărgirii drepturilor lui vitale. Poate că n-am reuşit să vă fac să înţelegeţi tot ceea ce vreau să vă spun, dar pentru moment va trebui să renunţ la orice altă lămurire.

Nu mai ţin minte cît anume îi mai trebuia lui Pektoralis după calculele lui ca să-şi pornească întreprinderea ; mi se pare că era ceva în jurul a douăsprezece-cincisprezece mii de ruble. Aşa că, de îndată ce şi-a completat suma pînă la cea din urmă copeică, puse capăt unei anume perioade din viaţa sa şi proclamă începutul uneia noi.

Înnoirea aceasta s-a făcut în trei etape succesive : prima a fost declaraţia lui Pektoralis că are de gînd să părăsească întreprinderea noastră şi că-şi deschide o industrie

proprie în oraş ; a doua a fost instalarea acestei industrii, pentru care a trebuit întîi să-şi găsească un teren, care, bineînţeles, urma să fie cît mai ieftin şi cît mai potrivit. Într-un oraş mic astfel de terenuri erau cam puţine şi dintre toate numai unul singur corespundea cerinţelor. De aceea Pektoralis a pus ochii pe el. Era un loc foarte întins, care la un capăt ieşea spre piaţa oraşului, iar la celălalt spre malul rîului. Tot acolo se aflau şi nişte clădiri de piatră, vechi, dar zdravene, care, cu o cheltuială oarecum mică, puteau fi uşor adaptate fabricii. Dar o jumătate din terenul pe care şi-l dorea Pektoralis fusese mai înainte arendat pe termen lung de un oarecare Safronîci, din mahalaua aceea. Safronîci avea şi el o mică turnătorie de fontă. Pektoralis cunoştea întreprinderea şi pe patronul ei, şi spera să-l scoată cu timpul de acolo pe Safronîci. Trebuie să spun că în privinţa asta Safronîci nu-i dădu nici un fel de speranţă, ba într-un rînd i-o spuse verde că n-o să plece de acolo. Pektoralis însă îşi avea planul lui, căruia, după socotelile neamţului, Safronîci n-avea cum să-i reziste. Şi uite-aşa, încrezător în acest plan al său, Hugo a cumpărat terenul şi într-o bună zi ne-am pomenit cu el revenit la vatra-i de altădată în cea mai bună dispoziţie şi cu actul de cumpărare în mînă. Era atît de mulţumit, încît s-a arătat chiar expansiv — lucru cu totul străin de firea lui : şi-a sărutat nevasta de faţă cu noi toţi, i-a îmbrăţişat pe cei doi patroni, l-a tras de urechi pe Ofenberg şi-n cele din urmă ne-a împărtăşit că s-a instalat în oraş, le-a mulţumit englezilor pentru pîine şi sare şi i-a anunţat că în curînd se mută definitiv la R., în casa proprie.

Mie mi s-a părut că la auzul acestei noutăţi Klara Pektoralis s-a cam îngălbenit la faţă, iar Ofenberg s-a pierdut într-atît cu firea, că pînă şi Hugo a observat-o şi i-a spus rîzînd :

— Ce, la aşa ceva nu te-ai aşteptat, sărmane gură-cască ? După care-l întoarse cu faţa spre el şi, trăgîndu-i un ghiont, adăugă : Lasă, Ofenberg, nu te mai amărî ! M-am gîndit eu şi la tine. Nu te las eu aşa. Lucrezi cu mine, ca şi mai înainte. Acum du-te în oraş şi adu de acolo multă şampanie şi tot ce ţi-am scris aici, pe biletul ăsta.

„Biletul" era o listă lungă cu tot felul de bunătăți, cumpărate de Hugo și lăsate pînă una alta în oraș. Erau acolo și băuturi, și aperitive, cîte și mai cîte.

Pesemne că Pektoralis își pusese în gînd să ne ofere un banchet pe cinste. Și-ntr-adevăr, a doua zi, cînd toate cumpărăturile au fost aduse în colonie, Hugo ne-a vizitat pe rînd, poftindu-ne pe toți seara la un mare zaiafet cu ocazia căsătoriei sale.

Mi s-a părut că n-am auzit bine și l-am mai întrebat o dată :

— E masa de adio cu ocazia fericitei achiziții și a apropiatei dumneavoastră plecări ?

— Ba nu ! Aceste evenimente le vom sărbători mai tîrziu, în oraș, cînd o să-mi pornesc de-a binelea întreprinderea. Masa de seară o dau pentru că azi e nunta mea.

— Cum așa, nunta dumneavoastră ?

— Așa ! Azi Klara Pavlovna... Azi mă-nsor cu ea.

— Vorbiți aiurea.

— Nici un fel de prostii — azi mă căsătoresc.

— Cum vine asta : „vă căsătoriți" ? Păi, dați-mi voie, nu sînteți însurat de trei ani de zile ?

— Hm ! Ba da ! De trei ani ! De trei ani, ia te uită ! Și ce credeți, o să fie mereu așa cum a fost în ăștia trei ani ? Se-nțelege c-ar fi putut să rămînă așa nu numai trei, ci și treizeci și trei de ani, dacă n-aș fi strîns destui bani și nu mi-aș fi înjghebat o gospodărie. Acum însă, gata ! S-a isprăvit ! Fii pe pace, Klara Pavlovna ! Azi facem nunta cu dumneata ! Mi se pare că nu mă-nțelegeți ?

— Hotărît lucru, nu-nțeleg nimic !

— Și totuși, e cît se poate de simplu ! Așa a fost hotărît între mine și Klara mea ; de îndată ce strîng trei mii de taleri, ne cununăm, nimic mai mult ! Iar cînd mă fac și eu patron, atunci ne căsătorim de-a binelea. Ei, acum pricepeți ?

— Vai de mine, zic, mă tem că-ncep să pricep... Sînt foarte îngrijorat pentru dumneavoastră... Cum, toți anii ăștia încă nu v-ați... căsătorit ?

— Se-nțelege că nu ! În orice caz, nu de-a binelea. V-am spus doar odată că dacă nu m-aș fi gospodărit cum trebuie aici, puteam să stau tot așa și treizeci și trei de ani...

— Sînteţi un om extraordinar !

— Ei, da ! Ştiu că sînt. Am o voinţă de fier. Se poate să nu mă fi înţeles atunci cînd v-am spus că numai cu cei trei mii de taleri încă nu ajung în culmea fericirii, ci doar mă apropii de ea ?

— Nu, zic, atunci chiar că nu v-am înţeles.

— Dar cel puţin acum aţi priceput ?

— Am priceput.

— O, dumneavoastră sînteţi un om inteligent ! Şi ce părere aveţi ? Acum, că-s şi eu patron, pot avea şi familie ! Şi voi avea de toate.

— Bravo, zic, bravo ! Sînteţi grozav, naiba să vă ia !

Toată ziua aceea, de dimineaţă pînă seara, am fost cum nu se poate mai emoţionat de această poveste.

„Ia te uită, neamţul dracului ! E şi mai şi decît Cicikov al nostru !“

Şi după cum pe poetul Heine l-a urmărit imaginea vulturului negru prusac, acoperind cu aripile sale întreaga Germanie, tot astfel mă obseda pe mine neamţul ăsta, ce se pregătea abia acum, după trei ani de zile, să devină bărbatul nevestei sale !

Mă rog dumneavoastră, după o asemenea încercare ce n-ar mai fi putut îndura omul ăsta ? Unde n-ar fi în stare să ajungă ?

Această întrebare nu-mi dădea o clipă pace cît timp a durat zaiafetul. Ospăţul a fost lung şi atît de îmbelşugat, încît noi toţi — şi englezii, şi ruşii, şi nemţii — ne-am îmbătat criţă. Ne strîngeam în braţe, ne pupam, îi făceam lui Pektoralis nişte aluzii mai mult sau mai puţin deocheate cum că masa noastră care se prelungea atîta îi fură din clipele unei desfătări îndelung aşteptate. Dar Pektoralis rămînea neclintit pe poziţie şi, beat turtă, susţinea :

— Eu unul niciodată nu mă grăbesc. De fapt, nu-s niciodată grăbit şi totuşi peste tot ajung la timp şi iau ce mi se cuvine. Vă rog, deci, domnilor, să staţi şi să petreceţi înainte. Ştiţi, doar, că eu am o voinţă de fier.

Spunînd-o, sărmanul de el nici nu bănuia cît de multă nevoie va avea în curînd de toată voinţa lui de fier şi prin ce încercări avea să treacă.

XII

Ca urmare a acestei petreceri m-am trezit a doua zi cu o jumătate de oră mai tîrziu decît obişnuiam, şi nu-mi venea de loc să mă scol, cu toate stăruinţele servitorului ce nu mă mai slăbea tot trăgînd de mine să mă scol. Numai gravitatea veştilor aduse de el, veşti pe care în prima clipă nu le-am priceput decît anevoie, m-a făcut să-mi alung amorţeala somnului şi să sar din pat.

Era vorba tot despre Hugo Karlovici şi părea să însemne o prelungire a beţiei noastre de astă-noapte.

— Stai ! Ce zici că se-ntîmplă ? îl întrebai pe servitor, stînd pe marginea patului cu ochii cîrpiţi de somn.

Lucrurile stăteau cam aşa : la vreo oră, după ce ultimul oaspete părăsise primitoarea locuinţă a lui Pektoralis la lumina cenuşie a zorilor, în cerdacul casei apăru Hugo şi scoase un şuierat prelung şi ascuţit, după care strigă :

— Totuşi !

Tăcu cîteva clipe şi apoi repetă din nou acelaşi cuvînt, însă mai răstit, şi deodată începu să urle din ce în ce mai tare :

— Totuşi ! Totuşi !

Unul din paznicii de noapte se apropie de el şi-l întreabă :

— Doriţi ceva, domnule ?

— Să mi-l trimiţi aici pe Totuşi !

Se uită paznicul la neamţ şi-i zice :

— Du-te de te culcă, dragă domnule ! Ce nevoie ai noaptea de aşa ceva ?

— Eşti prost ! Du-te şi trimite-mi-l aici pe Totuşi ! Du-te în aripa aia, unde stau lăcătuşii, şi trezeşte-l. El stă acolo, într-o cămăruţă. Spune-i să vină numaidecît încoace.

„Şi-a băut minţile păgînul !“ se gîndi paznicul şi se duse de-l sculă pe Ofenberg. „E şi ăla neamţ şi-o să-nţeleagă, poate, mai repede ce vrea neamţul ăsta.“

Ofenberg era şi el beat, de aceea paznicul cu greu a reuşit să-l trezească. Cu toate astea s-a sculat. S-a îmbrăcat şi s-a dus la Pektoralis, care tot timpul stătuse în cer-

dac, în halat și papuci de casă. De cum l-a zărit pe Ofenberg, Hugo a tresărit și a strigat din nou :

— Totuși !

— Ce dorești ? întrebă Ofenberg.

— Ce doresc eu nu mai este, totuși, răspunse Hugo, și schimbîndu-și brusc tonul, îi porunci : Hai cu mine !

După care a intrat cu Ofenberg în casă, a încuiat ușa biroului și s-au luat la bătaie.

Mie pur și simplu nu-mi venea să-mi cred urechilor. Însă omul meu o ținea morțiș că-i așa cum spune el și mai adăugă că Hugo și cu Ofenberg se bat pe viață și pe moarte și acum, tot cu ușa zăvorîtă, așa că de văzut nu se vede nimic și nici nu se aude altceva decît răbufneli răsunătoare și plînsul cucoanei.

— Așa că poftiți acolo, zice. Toți domnii s-au adunat de mult la ușă. Se tem să nu iasă cu moarte de om. Dar de intrat, nu pot intra.

Am pornit într-un suflet spre aripa casei în care locuia Pektoralis. Într-adevăr, întreaga noastră colonie se afla de față și oamenii se zbuciumau neputincioși în fața ușii zăvorîte. Iar în dosul acestei uși se petrecea ceva de nedescris : se auzeau niște palme, răbufniri grele, izbituri și trînteli. Cineva lovea orbește și apoi pesemne că-și tîra adversarul, dădea cu el de pămînt, și iar se apuca să-l snopească în bătaie. Pe urmă se potoleau parcă, stăteau cît stăteau și iar dă-i. Și peste toate astea răzbeau pînă la noi sughițuri înăbușite și plîns de femeie.

— Hei, domnilor ! strigau cei de față. Ascultați, ajunge. Deschideți ușa !

— Taci ! Să nu răspunzi, răsuna glasul poruncitor al lui Pektoralis, și îndată după asta încăierarea se pornea parcă și mai vîrtos.

— Potolește-te, Hugo Karlîci ! strigam cu toții. Auzi, potolește-te ! Ajunge !... Că de nu, spargem ușa...

Se pare că amenințarea din urmă își făcu efectul : bătaia a mai ținut puțin, apoi s-a curmat deodată și-n aceeași clipă cîrligul ușii sări și Ofenberg zbură spre noi ca din praștie, fără doar și poate cu concursul binevoitor al cuiva.

— Ce-i cu dumneata, Ofenberg ? ! exclamarăm cu toţii. Dar Ofenberg fugea mîncînd pămîntul, fără să scoată o vorbă.

— Vai de mine şi de mine, Hugo Karlîci ! Ce v-a făcut băiatul, de l-aţi aranjat în aşa hal ! ?

— Ştie el ! gîfîi Pektoralis, care, de altfel, şi el era aranjat tot atît de bine ca şi Ofenberg.

— Orice v-ar fi făcut !... Cum se poate aşa ceva ? !

— Şi de ce să nu se poată, mă rog ?

— Să schilodeşti un om în bătaie ?

— Şi de ce nu ? Că şi el a dat în mine... Am făcut război rusesc de la egal la egal...

— Asta se cheamă război rusesc ?

— Bineînţeles ! Eu i-am cerut să facem război rusesc şi să nu ţipăm.

— Dar, mă rog dumneavoastră, i-am spus, în primul rînd ce război rusesc mai e şi ăsta, fără ţipete ? Aţi scornit ceva ce nu pare de fel a fi rusesc !

— Peste bot.

— Ei, nu numai ruşii se bat „peste bot". Asta-i una la mînă ! Şi apoi, din ce pricină v-aţi schilodit aşa unul pe altul ?

— Din ce pricină ? Las' că ştie dumnealui ! ne-a răspuns Pektoralis în doi peri, şi acest răspuns echivoc ne-a lăsat să-ntrevedem întreaga tragedie a situaţiei sale, care, după cum veţi vedea, i-a adus atîtea necazuri tocmai prin neprevăzutul celor ce s-au întîmplat.

Curînd după acest „război rusesc", Pektoralis s-a mutat în oraş, dar, înainte de a pleca, mi-a mărturisit :

— Vedeţi dumneavoastră, eu totuşi m-am înşelat, şi încă într-un fel cît se poate de neplăcut.

Ghicind despre ce este vorba, am tăcut. Atunci Pektoralis s-a aplecat şi mi-a spus în şoaptă la ureche :

— Să ştiţi că Klarinka mea nu are, totuşi, de loc o voinţă de fier, cum am crezut, şi că l-a supravegheat foarte rău pe Ofenberg.

Bineînţeles că mutîndu-se la oraş Hugo şi-a luat şi nevasta, însă pe Ofenberg l-a lăsat aici, în colonie. Nenorocitul a mai zăbovit la noi pînă ce s-a mai refăcut puţin de pe urma „războiului rusesc". Nimeni însă nu l-a auzit

vreodată plîngîndu-se de Pektoralis. Atîta spunea, că n-a ştiut niciodată de ce a trebuit să facă „războiul rusesc".

— M-a chemat la el, zicea, şi apoi deodată a strigat: „Totuşi!". Şi-apoi mi-a spus: „Stai aici şi hai să facem „război rusesc". Şi dacă nu vrei să te baţi cu mine, am să te bat numai eu." Întîi n-am vrut şi am răbdat, dar pe urmă am dat şi eu.

Şi toate din cauza lui „Totuşi".

— Eu atît am auzit. Mai departe nu ştiu.

— Hm, mie astea îmi par cam ciudate!

— Şi totuşi m-a durut foarte, foarte tare, adăugă Ofenberg.

— Ia, spune-mi, Ofenberg, nu i-ai făcut de loc curte Klarei Pavlovna?

— Cum adică? Nu, eu nu i-am făcut nimic.

— Va să zică nu te simţi cu nimic vinovat?

— Zău, cu nimic.

Aşa că întrebarea în ce măsură acest „Iosif cel frumos" fusese vinovat de suferinţele pe care i-a fost dat să le îndure a rămas oarecum nelămurită. Şi totuşi era neîndoios că voinţa de fier a lui Pektoralis suferise o lovitură crîncenă. Ştiu că nu-i de loc frumos, ba aş zice că e chiar foarte urît, să te bucuri de nenorocirea altuia, însă ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc c-am fost mulţumit că încrezutul ăsta de neamţ a căpătat o lecţie, pe cît de crudă, pe atît de neaşteptată, care l-a convins de lipsa de voinţă a Klarei sale.

Se-nţelege de la sine că cele întîmplate trebuie să fi avut asupra lui o anumită influenţă, fără însă să-i înfrîngă voinţa sa de fier, care pînă la urmă l-a împins către un sfîrşit tragicomic, dar asta cu un alt prilej care s-a dovedit fatal pentru el, cînd Pektoralis a mai avut ocazia să înceapă un „război rusesc", de data asta însă cu un rus sadea.

XIII

Pektoralis avea destulă tărie ca să suporte lovitura pricinuită de descoperirea lipsei de voinţă a consoartei sale. Se-nţelege că nu i-a venit uşor, fie şi numai pentru

că acum trebuia să renunțe la cel mai dulce vis al vieții sale, acela de a vedea fructul uniunii a doi oameni cu voință de fier. Fiind însă un om cu multă stăpînire de sine, a știut să-și învingă durerea și s-a apucat cu îndoită rîvnă de întreprinderea sa.

Își instală fabrica, căutînd să-și păstreze reputația unui om care-i întotdeauna mai presus de orice împrejurări și care știe să le aranjeze pe toate după cum dorește.

V-am mai spus că mai înainte de a cumpăra terenul acela, partea sa din dos fusese arendată pe termen lung de fostul proprietar patronului micii turnătorii de fontă, Safronîci, și că Hugo nu reușea în nici un chip să scape de el.

Safronîci, molîu, nepăsător și leneș din fire, o ținea una și bună : că el nu pleacă nici mort de pe acest loc al lui pînă la expirarea contractului. Nici tribunalul, care recunoștea dreptul lui Safronîci, nu putea să intervină.

Omul ăsta, cu turnătoria lui păcătoasă și cu puținii muncitori și mai păcătoși, îl încurca pe Pektoralis ; nu se putea să nu-l încurce în dezvoltarea armonioasă a tinerii sale întreprinderi. Dar și cu asta necazurile lui Hugo tot nu se sfîrșeau : situația avea o parte și mai plictisitoare ; simțindu-se tare pe poziție, Safronîci devenea pe zi ce trecea tot mai încrezut și mai obraznic și-și bătea joc de el, lăudîndu-se în dreapta și-n stînga :

— Eu, care va să zică, spunea el, nici nu vreau să știu de neamțul ăsta. Sînt patriot rus și nu mă urnesc de aici. Lasă-l să se judece cu mine ! Am eu ac de cojocul lui ! Sînt prieten la cataramă cu Jiga. Ăla îl potolește pe dată !

Pektoralis, care se respecta, nu putea, bineînțeles, să rabde așa ceva, și asta l-a făcut să-și pună-n gînd să scape de Safronîci în felul lui, aplicînd mijloacele proprii cele mai usturătoare. Și o dată hotărîrea luată, îi și-ntinse o cursă necioplitului ăsta nesăbuit.

Se pare că planul strategic al lui Pektoralis fusese îndelung și savant chibzuit, așa că Safronîci, cu toate drepturile sale, s-a trezit într-o bună zi picat cu totul și cu totul pe mîna dușmanului și și-a dat seama de situația asta abia atunci cînd treaba se apropia de sfîrșit sau, cel puțin, părea că se apropie de sfîrșit.

Iată cum s-au petrecut lucrurile :

Pektoralis muncea pe rupte şi se-mbogăţea din zi în zi tot mai mult, iar Safronîci tăia frunză la cîini, se-mbăta zilnic şi mergea spre o ruină sigură. Avînd un concurent de talia lui Pektoralis, Safronîci a scăpătat cu totul şi-l aştepta un adevărat dezastru. Cu toate astea el continua să se cramponeze de pămîntul arendat şi nu era chip să fie scos de-acolo.

Îl ţin minte pe nenorocitul ăla, nepăsător şi încrezut cum era, cu blîndeţea lui tipică pentru un rus, lipsit cu totul de caracter.

— Ce-o să te faci, Vasili Safronîci, îi spunea lumea, atrăgîndu-i atenţia asupra situaţiei în care i se afla întreprinderea, ce decădea din ce în ce, după fiecare cucerire a lui Pektoralis. Nu-ţi dai seama că acest individ ţi-o ia înainte, tocmai din cauza nepăsării dumitale ?

— Ce va să zică, domnilor, de mă tot speriaţi cu neamţul vostru ? Treabă e asta ? Doar şi el, neamţul, e om, nu cîine. Trebuie şi el să mănînce o bucată de pîine. Lăsaţi c-o să-mi ajungă şi mie cît să trăiesc.

— Păi nu vezi ? Îţi suflă toate comenzile !

— Ei, şi ce-i cu asta ? Poate că aşa trebuie, să muncească el în locul meu. Numai că eu de pe pămîntul meu nu mă las dus, o dată cu capul !...

— Mai bine ai pleca, omule ! Îţi dă el bani buni pentru asta.

— Aş ! Nu plec ! Unde să mă duc, mă rog dumneavoastră ? Aici am o gospodărioară înjghebată. Apoi şi nevasta mea, săraca, unde să-şi mute ea toate coveţile, putineii, rafturile şi policioarele ?

— Ce tot îndrugi, Safronîci ? Parcă-i cine ştie ce greutate să le muţi pe toate ? !

— Aşa v-o fi părînd că nu e mare greutate. Atîta numai că toate-s vechi, de-abia se mai ţin. Pînă stau la locul lor, mai merge. Dar ia încearcă de le urneşte de acolo, praf se fac.

— Îţi iei tu altele noi.

— Şi adică de ce să m-apuc să le cumpăr acum ? S-arunc banii degeaba ? ! Noi pe cele vechi trebuie să le păstrăm. Vorba ceea : cine-şi păzeşte lucrurile, casa şi-o păzeşte ! Iacă şi Jiga, tot aşa mi-a zis şi el : „Eu, zice, te sfătuiesc după mintea şi priceperea mea. Stai pe loc, să nu

te urneşti de-acolo. Tocmai cu rămasul aici, pe loc, o să-i venim neamţului de hac".

— Ia vezi, că te minte Jiga ăla al dumitale !

— Ferit-a sfîntul ! De ce să mă mintă ? De mi-ar spune-o la trezie, atunci poate s-ar putea să mă mintă, din slăbiciune. Dar vezi că tot aia zice şi cînd e beat, ba se mai şi jură ! „Bucură-te, zice, Safronîci ! Lucruri însemnate se petrec acum şi nu spre a ta pierzanie, ci spre mărirea şi bunăstarea ta."

Astfel de vorbe de-ale lui Safronîci, supărătoare, ajungeau mereu la urechile lui Pektoralis şi-l întărîtau nespus de mult, pînă ce în cele din urmă l-au scos cu totul din sărite şi l-au împins la aplicarea celor mai drastice măsuri.

— O, dacă vrea să se măsoare cu mine, să-şi arate puterea de voinţă, apoi las că-i arăt eu cum o să-mi vină el de hac cu rămasul pe loc ! Basta ! Vreţi să vedeţi cum termin cu el ?

— Vezi că neamţul ăsta te mănîncă fript ! l-au pus în gardă pe Safronîci binevoitorii.

Dar Safronîci şi-a făcut numai cruce şi a zis :

— Nu-i nimic ! Dacă Dumnezeu nu te lasă, nici dracu nu te mănîncă ! A spus el, Jiga ăsta al meu, c-o să-i rămînem în gît neamţului.

— Oare !

— Negreşit ! Ştie el, Jiga, ce spune. Zice că noi ăştia, ruşii, avem oasele tari şi carne multă. E altceva decît cîrnatul nemţesc, de-l înghiţi şi pe de-a-ntregul. Vezi că de la noi tot rămîne ceva.

Tuturor le plăcură spusele lui.

A doua zi după discuţia asta, dimineaţa îl trezeşte pe Safronîci nevastă-sa :

— Ia, scoală, puturosule ! Du-te de vezi ce ne-a făcut neamţul !

— Îţi arde ţie de fleacuri ! răspunse Safronîci. Ţi-am spus, doar, femeie, îs de-ajuns de osos şi de cărnos ca să nu mă poată înghiţi, cu una cu două, dracul ăla.

— Mai bine du-te şi vezi ! Ne-a bătut în cuie şi poarta, şi portiţa. Am vrut să mă duc la rîu după apă pentru samovar — cînd colo poarta-nchisă ! Nici să ieşi nu-i chip.

nici nu vor să-ţi deschidă : zic că aşa a zis Hugo Karlîci. Ne-a astupat şi poarta, şi portiţa !

— M-da-a ! s-a scărpinat în cap Safronîci. Asta zic şi eu istorie ! Şi, sculîndu-se, se duse şi el în curte să-ncerce poarta şi portiţa. Aşa-i. Nu se pot deschide ! A-nceput să bată cu pumnii, n-a răspuns nimeni. Şi aşa a rămas omul ăsta, „cu oasele tari", închis în curtea sa dosnică, ca-ntr-o capcană. Se urcă Vasili Safronîci pe acoperişul unei magazioare de-a lui şi se uită peste gard. Vede că dinspre curtea lui Hugo Karlîci şi poarta şi portiţa sînt închise de nădejde, cu scînduri bătute-n cuie.

A strigat Safronîci cît a strigat pe nume pe toţi cîţi îi ştia în curtea lui Pektoralis, dar nu i-a răspuns nimeni. Şi numai ce vede că iese din casă Hugo Karlîci în persoană, cu scîrboasa lui ţigară nemţească de foi în gură şi-i spune :

— Ei, să te văd acuma, ce-ai să faci ?

Safronîci s-a cam pierdut cu firea.

— Taică, zice către Pektoralis stînd pe acoperişul magaziei, ce faci cu mine, taică ! ? Să ştii că n-ai voie s-o faci că eu am un contract care mă apără.

— Vezi că şi eu m-am gîndit să te apăr cu gardul ăsta, îi răspunse Pektoralis.

Şi iac-aşa, stau amîndoi — unul pe treptele cerdacului, celălalt pe acoperişul magazioarei — să se lămurească unul pe altul.

— Păi cum să trăiesc eu aşa ? întrebă Safronîci, că de acum nici n-am pe unde să ies din curte.

— Ştiu-ştiu, că de aia am şi făcut-o, să n-ai pe unde ieşi afară.

— Dar cum să trăiesc aşa ? Pînă ş-un greiere îşi are crăpătura lui. Dar eu n-am nici crăpăturica aia !

— Eh, mai gîndeşte-te şi domnia-ta, mai sfătuieşte-te şi cu Jiga. Să ştii însă că eu am dreptul să-ţi închid pînă şi crăpăturile, căci despre ele nu se pomeneşte nimic în contractul dumitale.

— Cum aşa, vai de mine ? ! Chiar nici nu se pomeneşte ?

— Chiar aşa.

— Nu se poate, taică !...

— Ia, nu mai discuta degeaba. Mai bine dă-te jos şi uită-te singur.

— Să mă dau...

Safronîci, bietul de el, s-a dat jos de pe magazioară, s-a năpustit în casă, a scos contractul încheiat cu fostul proprietar şi-a pus ochelarii pe nas şi dă-i şi citeşte contractul. Şi-l tot citeşte şi recitează şi ce vede ?Aşa-i, vai de capul lui ! În contractul cela nu scrie nici măcar că, în caz de vînzare a terenului, noul proprietar nu are voie să-i închidă lui Safronîci atît poarta cît şi portiţa, lăsîndu-l astfel fără ieşire. Dar cui să-i fi dat prin cap aşa ceva decît neamţului ăla ?

— Ah, mînca-te-ar lupii, neamţule ! M-ai tăiat fără cuţit ! a exclamat sărmanul Safronîci şi dă-i şi bate cu pumnii în gardul vecin :

— Nu te supăra, vecinico ! Dă-mi voie să-mi reazăm o scăriţă de gard, să pot ajunge-n stradă prin curtea dumitale. Uite aşa şi aşa, zice, vezi şi dumneata ce mi-a făcut otrava asta de neamţ ; a bătut în cuie toate porţile, mi-a prins picioarele într-un laţ, aşa că acum nici n-am pe unde ieşi ca să-l caut pe Jiga. Fie-ţi milă ! Nu ne lăsa să pierim aici închişi cu puişorii noştri pîn-la judecată. Dă-mi voie să trec peste gardul dumitale, pîn-ce mi-or lua mai-marii apărarea împotriva tîlharului.

Vecinei i s-a făcut milă de el şi i-a dat voie să treacă prin curtea ei.

— Nu-i nimic, taică ! Doar nu te voi lăsa eu în suferinţă pentru atîta lucru ! Că eşti om cumsecade. Pune-ţi scara din partea dumitale cît poftesti, că doar pe mine nimic nu mă costă, şi-oi pune şi eu scara din partea mea. Să tot umblaţi sănătoşi peste gardul meu, pîn-ce or hotărî cei în drept cine din voi doi — neamţul sau dumneata — are dreptate. Şi n-o să-l lase ei pe neamţul cela să-şi facă el de cap, oricît ar fi el de neamţ !

— Că bine zici, maică ! Aşa cred şi eu.

— Iar pînă una-alta eu zic să te repezi pînă la Jiga, că le descurcă el pe toate, cum e mai bine.

— Să ştii că aşa am să fac ! Chiar mă duc la el. Uite, acum mă duc !

— Du-te fuguţa la el şi-o să găsească el una sau alta sau a treia. Iar pînă atunci să-ţi deschid barem o trecere

în gardul meu. Safronîci s-a liniştit pe dată, acum avea şi el o „crăpătură" a lui.

Întîi şi-ntîi au rezemat cîte-o scară de o parte şi de alta a gardului şi iac-aşa, s-a deschis şi pentru familia lui Safronîci o nouă cale de comunicare cu lumea, ce-i drept, cam anevoioasă. Nevasta lui Safronîci a şi pornit de îndată după apă, iar el s-a repezit pînă la conţopist, cel care îi făcuse mai demult contractul cu pricina şi i-a spus, plîngînd :

— Uite, aşa şi aşa, mi-ai tot zis că n-are ce să-mi facă neamţul. Iar el uite, ce mi-a făcut ! Şi toate astea din vina dumitale ! Iar acum o să plătim noi şi cu puii noştri greşeala dumitale. Asta o fi mărirea, bunăstarea aia a mea, pe care mi-ai tot promis-o ?

Jiga îl ascultă şi zîmbi.

— Ta-a-re mai eşti prost, zice, iubite frate Safronîci ! Şi nu numai prost, ci şi fricos. A dat norocul peste dumneata, iar domnia-ta te-ai şi speriat !

— Da ce fel de noroc e ăsta, mă rog dumitale, cînd familia mea este nevoită pe orice vreme de zi ori de noapte să se caţăre peste gardul vecinei ? În viaţa mea nu mi-am dorit un astfel de noroc ! Şi apoi şi copilaşii mei nu-s cine ştie ce mari. Îl trimiţi undeva pe unul din ei şi-ndată te şi pomeneşti că, tot căţărîndu-se pe gard, ori i-a intrat o ţeapă-n burtă, ori că a căzut şi şi-a rupt un picior sau o mînă. Apoi şi nevasta asta a mea rămîne după lege grea în fiecare an. Ce crezi, îi mai dă mîna în starea asta să tot sară gardul la vecini ? Parcă-ţi vine uşor să trăieşti aşa ca-n asediu ? Cît despre comenzi, ce să mai vorbim ! Nu numai că nu poţi scoate un cazan, o grapă şi nici pe aia n-ai pe unde s-o duci...

Iar Jiga conţopistul tot o ţinea una şi bună :

— Eşti un prost, un netot, Vasili Safronîci !

— Iacă, ţi-ai luat în braţe pe : „eşti un prost, eşti un netot" ! În loc să-mi spui un cuvînt de mîngîiere, mă tot ocăreşti într-una !

— Păi ce altă mîngîiere mai vrei, omule, cînd ţi-a pus Dumnezeu mîna-n cap, te-a pricopsit mai presus de meritele dumitale după sfînta lui milă ! ?

— Uită-te, nici atîtica n-am înțeles din cîte mi-ai spus.

— Păi de aia nu-nțelegi că ești prost, atît de prost, încît nici nu s-ar cădea să-mi pun mintea mea cea luminată cu prostia dumitale, că, zău, e de rușine! Numai de aceea îți răspund c-a dat peste dumneata un noroc porcesc, de-mi saltă inima în piept de bucurie la gîndul cît de minunat ai s-o duci de acu înainte. Vezi, să nu cumva să uiți atunci de mine, să nu mă pot înfrupta și eu din bucuria dumitale și să mă lași cu buzele umflate.

— Îți arde de glumă, om făr' de rușine!

— Ce-i cu dumneata, frate? Zău, că te-ai prostit rău de tot, de nu-nțelegi ce-ți spune omul. Ce fel de glume sînt astea, nu vezi că-ți vorbesc serios? De azi înainte ești om fericit. Numai vezi să nu mori de beție, înecat în vin.

Săracul Vasili Safronîci nu mai înțelegea nimic, iar celălalt îi tot dădea înainte și-l tot dăscălea mereu.

— Du-te, zice, acasă pe drumul cel nou peste gard și să nu-i ceri nimic neamțului, nici să nu te-mpaci cu el. Și ferit-a sfîntul să-ți deschidă trecerea în gardul ei vecina. Să nu umbli decît cu scărița peste gard, că așa-i bine. Nici nu se află un drum mai sănătos pentru dumneata.

— Ia, rogu-te mai slăbește-mă! Se poate să mă tot cațăr așa, mereu!?

— Parcă-i mare lucru! Și ai să te cațări iac-așa. Și să nu care cumva să strici din ce ți-a făcut el, că-i păcat să te atingi, fie și cu un deget de așa mană cerească. Ei, și acum du-te acasă și să mă aștepți diseară cu un clondir de vodcă și cu niște rachiu de struguri. Și-o să vin și eu tot peste gard, cu scărița, și-om sta să ciocnim de bucurie în sănătatea neamțului.

— De venit, n-ai decît să vii, dar să beau eu în sănătatea lui, așa ceva de la mine să n-aștepți! Mai curînd va veni el la mine, la praznic, să se-nece cu blinelele mele!

Iar conțopistul, înveselindu-se de-a binelea, îi zice:

— Mai știi, măi frate, măi?! Pe lumea asta toate-s cu putință. Și adică de ce n-ai bea și dumneata în sănătatea neamțului acum, cînd se pornește o treabă atît

de bună pentru dumneata? Las' că vine şi timpul ăla cînd o să-i rămînă în gît blinelele prazniculuí dumitale! Ehe, ştii ce spune Sfînta Scriptură: Cine sapă groapa altuia, cade singur în ea. Şi ce crezi, n-o să cadă?

— Unde ar fi norocul! Deocamdată îi tot creşte puterea.

— Iară cel tare să nu se laude cu tăria sa... Unde scrie aşa, ai? Şi mai spune: Vai, vouă, oameni de puţină credinţă, cum să trăiesc cu voi, cum să vă rabd?! Învaţă de la mine, cum îmi pun eu credinţa în Dumnezeu. Iată, sînt peste paişpe ani de cînd m-au dat afară din slujbă, iar eu tot mai trăiesc şi beau rachiu. Uneori simt c-am ajuns la capătul puterilor şi-s gata să cîrtesc, şi tocmai atunci pică vreo ocazie şi iarăşi beau şi-l laud pe Dumnezeu. Ehe, frate! Aşa se-nvîrte roata norocului. Numai că dumitale ţi-a ieşit acum în cale un noroc fără de sfîrşit, pînă la moarte, care va să zică. Du-te acasă şi aşteaptă-mă pe mine. Şi cască bine gura minunîndu-te de ce-om face noi amîndoi cu neamţul. De un singur lucru să te rogi la Dumnezeu...

— Care?

— ...Să trăiască el mai mult ca dumneata.

— Ptiu!

— Să nu scuipi! Mai bine să te rogi: aici e nevoie de credinţă, fiindcă de acu i se înfundă rău de tot neamţului.

XIV

Toate astea Jiga i le înşiră lui Safronîci, vorbind în dodii. S-a dus Vasili Safronîci spre casa-i îngrădită din toate părţile, pe drumul cel nou, peste gard, şi-a trimis pe aceeaşi cale pe cine a ştiut el să-i aducă băutură pentru conţopist. Stă şi-l aşteaptă plin de nelinişte şi de o tristeţe de care nu putea să scape în nici un fel, cu toate îmbărbătările spuse spre liniştirea lui.

Iar Jiga la rîndul lui n-a stat pe tînjală; îşi puse uniforma veche, ieşită la soare, cu o pelerină pe deasupra

și o pălărie ce din neagră devenise roșcată și se duse la Hugo Karlovici cerîndu-i să-l primească.

Pektoralis abia terminase masa și ședea, scobindu-se în dinți cu o pană pentru care Klara Pavlovna îi făcuse cîndva, în chip de surpriză, o husă brodată cu mărgele. Asta se întîmplase demult pe timpul cel binecuvîntat, cînd Hugo încă nu învățase să se teamă de surprizele ei și cînd încă mai credea în voința ei de fier.

Auzind că a venit conțopistul, Hugo, care de cînd îi mergea bine, începuse să se țină mîndru, s-a codit mult timp dacă să-l primească ori nu, dar, auzind că venise să-i comunice ceva important se hotărî în cele din urmă să-l lase să intre, zicînd :

— Bine. Să vină.

Conțopistul intră și se ploconi adînc în fața lui Pektoralis. Acest lucru îi plăcu atît de mult neamțului, încît îi spuse binevoitor :

— Ia loc !

Iar conțopistul de colo :

— Vai de mine, Hugo Karlîci, cum să mă așez în fața dumneavoastră ? Am picioare zdravene, rusești, ca de stejar. Pot să mai stau și-n picioare în fața unui om ca dumneavoastră.

„Hîm, gîndi Hugo, se pare că acest conțopist mă respectă, cum de altfel se și cade. Își știe lungul nasului.“ Și-i zice iarăși :

— De ce să nu stai jos ? Ia loc.

— Zău, Hugo Karlîci, mai bine-mi șade în picioare. Noi doară, tot stînd în picioare, am crescut. Sîntem deprinși de mici copii. Mai ales față de oamenii străini se cade să fim respectuoși.

— A, din ăștia-mi ești ! glumi Pektoralis bine dispus și-l împinse pe oaspe cu de-a sila într-un fotoliu, astfel că lui Jiga nu-i mai rămase decît să se tragă respectuos mai pe marginea fotoliului.

— Ei și acum, fă bine și spune-mi ce te aduce la mine. Dar dacă vrei bani, te previn că nu-mi stă în obicei să dau de pomană. Cine-i sărac singur e de vină că-i sărac !

Conțopistul își acoperi gura cu palma și, privindu-l slugarnic pe Pektoralis, spuse :

— Că bine ziceţi ! ! Orice om sărac este întotdeauna el singur de vină că-i sărac. Uneori se mai întîmplă să-l oropsească Dumnezeu pe cîte unul. Dar tot se cheamă că el este de vină.

— Şi cu ce, mă rog, e vinovat un astfel de om ?

— Că nu ştie ce trebuie să facă. Ştiu eu un caz. Pe vremuri aici a fost încartiruit un regiment de călăreţi, sau cum i-o fi zicînd... din ăia călări...

— Cavalerie.

— Întocmai, cavalerie. Apoi la regimentul ăsta m-a învăţat un căpitan toată filozofia.

— Un căpitan n-are cum să te înveţe filozofie.

— Ăsta totuşi m-a învăţat pe mine ! Aşa a fost cazul şi m-a învăţat.

— Poate doar aşa... la ocazie.

— Şi să vedeţi ce ocazie : dumnealor, ofiţerii, îl aşteptau pe comandantul regimentului. Şedeau călări şi fumau. Cînd colo se apropie de dumnealor un prăpădit de neamţ şi le zice : *Seien sie so gütig* [1]... şi aşa mai departe. Cerea de pomană... Atunci căpitanul îi zice : „Eşti neamţ ?“ „Neamţ“, răspunde ăla. „Păi, cum se face că cerşeşti ? Înrolează-te la noi, în regiment, şi o să ajungi general, ca ăla pe care-l aşteptăm acum.“ Şi nu i-a dat nimic.

— Nu i-a dat ?

— Nu, nu i-a dat. Iar neamţul s-a dus de s-a înrolat ca soldat de rînd şi, zice-se, a ajuns apoi general. Iar pe căpitanul ăla l-a dat afară din armată.

— Brava lui !

— Păi şi eu tot aşa am zis : „Brava lui !“ Iată de ce îi respect eu pe nemţi. Pe orice neamţ. Că vedeţi, numai Dumnezeu ştie ce poate un neamţ s-ajungă...

„Dar ăsta-i un om excelent şi-a zis Hugo, cu adevărat o bunătate de om !“... Şi îl întrebă pe Jiga :

— E bună anecdota dumitale. Totuşi, pentru ce ai poftit la mine ?

— Pentru ceva care vă interesează...

— Pe mine ?

— Întocmai, pe dumneavoastră !

[1] Fiţi aşa de bun... (Germ.).

— Păi eu n-am nimic cu nimeni. Nici un fel de chestiuni.

— Acum o să aveţi.

— Poate cu Safronîci ?

— Chiar aşa, cu dumnealui.

— N-are nici un drept. De gard stă scris că trebuie să fie, şi gardul rămîne.

— Aşa-i, rămîne.

— Iar despre poartă nu spune nimic.

— Nici un cuvînt ! Şi totuşi, ajungeţi să vă judecaţi cu el. Adineauri a fost la mine, zicînd : „Îl dau în judecată".

— Lasă să mă dea.

— Şi eu tot aşa i-am spus : „Dă-l în judecată, frate ! Numai că-n contract nu spune nimic de poartă."

— Aşa-i.

— Da. Însă el tot zicea... Mă iertaţi dacă vă spun aşa cum mi-a spus el ?

— Te iert.

— Eu, zice, chiar dacă e să pierd totul...

— Păi a şi pierdut ! Că ce scoate din turnătoria lui nu-i bun de nimic. Cazanele lui şuieră.

— Aşa-i, şuieră.

— De acum s-a zis cu fontăria lui.

— S-a zis ! Aşa i-am spus-o şi eu : „S-a zis cu făbricuţa ta ! Şi nimeni nu te poate ajuta. Acum nu mai poţi nici să scoţi şi nici să bagi ceva pe poartă". Iar el de colo : „Chiar de-o fi să-mi dau şi ultima suflare nici mort nu-i fac pe plac acestui „verfluchter" [1] neamţ".

Pektoralis se-ncruntă şi se-nroşi tot la faţă.

— Se poate să fi zis el asta ?

— Vai de mine, cum să vă mint ! Zău, chiar aşa a spus : „*Verfluchter*", zice, şi încă ce „*Verfluchter*" ! Şi asta de faţă cu mulţi. Eu zic că acolo era strînsă mai toată negustorimea oraşului. Să vedeţi, discuţia s-a petrecut în sala curată a birtului, unde vin toţi negustorii să bea ceai.

— Zău ? Ce nemernic !

[1] Blestemat. (Germ.).

— Că bine ziceți : un nemernic ! Am încercat eu să-l opresc : „Vasili Safronîci, zic, vorbește mai cu fereală, frate dragă, despre nația nemțească ! Că la noi, în Rusia, mulți dintre ei ajung oameni mari." Dar la auzul vorbelor mele, a turbat cu totul și a început să-ndruge cîte și mai cîte, de se holba lumea la noi uitînd și de ceai și de zahăr, și oamenii îl ascultau chiar cu multă bunăvoință.

— Ei, și ce anume mai spunea ?

— Asta, zice, e o rînduială nouă, iar eu, zice, cred cum au crezut și bătrînii noștri, așa cum stă scris în cărțile rămase de la țarul Alexei Mihailovici. Acolo, zice, stă scris că se dăduse un astfel de ucaz, de cînd începuseră să vină nemții la noi, la Moscova : să nu-i lase să se așeze ei colo și colo, ci numai în anumite mahalale, și să-i scrie pe toți în corporația negustorilor străini...

— Hm, și o fi fost cu adevărat un astfel de ucaz ?

— Unii așa țin minte. Spun c-ar fi fost scris în niște cărți vechi.

— Nu-i un ucaz bun !

— Așa zic și eu, că nu-i bun. Și apoi ce să mai scormonești trecutul după atîta amar de vreme ? Adică de ce s-aducă tocmai acum vorba despre asta, de față cu atîta lume ? Știți cum e la un birt, în salon, unde se discută orice și unde lumea le întoarce pe toate spre politică.

— Secătura !

— Se-nțelege, secătură ! Om fără pic de conștiință ! Așa i-am spus.

— Așa i-ați spus ?

— Întocmai așa ! Dar de la vorbele astea ale mele ne-am cam aprins amîndoi și ne-am luat la ceartă, ne-am înjurat, ba chiar și mai mult.

— Cum așa, ați făcut și „război rusesc" ?

— Întocmai, am făcut „război rusesc".

— Și l-ați bătut ?

— Și eu pe el și el pe mine, așa cum se și cuvine în „războiul rusesc". Numai că, se-nțelege, nu i-a fost prea ușor să se bată cu mine, că după, cum vedeți, mie, din pricina prea multei științe de carte, mi-a cam căzut tot părul. Ceea ce vedeți acum din părul meu e mai mult pe seama „băncii de credit", adică vreau să zic că, ce-am putut să împrumut din rezervele de păr de pe ceafă le-am

întins mai pe creştet. Pe cînd dumnealui e lăţos, are păr mult.

— E lăţos, scîrnăvia !

— Da, aşa că, dacă am văzut că s-a zis cu pacea şi-ncepe războiul, întîi şi întîi mi-am dat părul la loc, „la banca de credit", şi apoi „haţ" ! l-am apucat de moţ...

— Aha-a, bine-ai făcut !

— Bine ! Numai că, să spun drept, şi dumnealui m-a cam buşit...

— Nu-i nimic, nu-i nimic !

— Cum să nu fie nimic ? Mă doare.

— Nu-i nimic ! Îţi plătesc eu doctorul. Na, ţine deocamdată o rublă pentru asta.

— Vă foarte mulţumesc ! Nu degeaba mi-am pus eu speranţa în dumneavoastră. Numai că nu-i asta tot necazul...

— Şi ce mai e, mă rog ?

— Ah, am fost grozav de nesăbuit.

— Ei ?

— Să vedeţi, după prima bătălie, am încheiat noi, cum s-ar zice, un scurt armistiţiu. Vedeţi, sărise lumea să ne despartă. Apoi ne-am luat din nou la ceartă. Nu ştiu nici eu cum de m-am înfuriat aşa şi ce-am mai îndrugat despre dumneavoastră.

— Despre mine ?

— Da, despre dumneavoastră. Ba am făcut şi o prinsoare. „N-ai decît să-l dai în judecată, dar niciodată n-ai să poţi să-i înfrîngi voinţa lui Hugo Karlîci, să-l faci să-ţi deschidă el poarta", zic...

— Ce, prostul ăsta crede că mă poate sili să i-o deschid eu ?

— El o crede cu tot dinadinsul... Şi alţii tot aşa.

— Şi alţii ?

— Toţi ca unul !

— Las' că vedem noi, vedem !

— Aoleu, ce-o să se mai bucure ăştia dacă vă daţi bătut !

— Cine să se dea bătut !

— Dumneavoastră.

— Ce, nu ştii că eu am o voinţă de fier ? !

— Am auzit, am auzit ! Tocmai în nădejdea acestei voinţe a dumneavoastră am luat un risc mare asupra mea : am făcut de faţă cu toţi o prinsoare pentru dumneavoastră, şi-nfierbîntat cum eram, am pus la bătaie o sută de ruble.

— Pune-le, c-o să primeşti nu una, două.

— Atîta numai că i-am lăsat pe toţi la birt, spunînd că mă duc să aduc banii de acasă, şi m-am repezit drept la dumneavoastră, căci la mine acasă, Hugo Karlîci, n-am decît două ruble şi jumătate — toţi banii mei. Nici un bănuţ mai mult.

— Hm ! Iaca, nu-i bine ! Cum se face că n-ai bani ?

— Sînt şi eu un prost şi de aceea. Şi să vedeţi, într-o ţară ca asta omul cinstit nu-i chip să trăiască !

— Aici ai nimerit-o bine !

— D-apoi cum ! Uite, eu unul trăiesc cinstit, şi ce greu o duc !

— Nu-i nimic ! Îţi dau eu suta de ruble.

— Vai, binefăcătorule ! O să vedeţi că nu-s bani pierduţi. Totul depinde numai de dumneavoastră.

— Se-nţelege că nu-s pierduţi. Atîta numai, cînd primeşti cele două sutare, opreşte unul pentru dumneata, iar pe celălalt mi-l dai mie.

— Cum să nu ! Vi-l aduc, negreşit.

Pektoralis îi înmînă conţopistului o hîrtie de o sută de ruble, iar acela, ieşind de la el, atîta a rîs, că de-abia-de-abia a mai nimerit în curtea vecină, de unde a sărit apoi gardul la Safronîci în curte ca să bea aldămaşul.

— Bucură-te, naivitate rusească ! îi zise el lui Vasili Safronîci. S-a prins neamţul de un aşa cîrlig, că mai degrabă scapă satana din iad, decît el din nada asta a mea.

— Ci lămureşte-mă odată, omule, şi pe mine ! nu-l mai slăbea Safronîci.

— Ba, nu-ţi mai spun de loc cum l-am prins. E prins cu arcanul mîndriei, iar ăsta, să ştii matale, e laţ ucigător.

— Şi ce-i poţi face ?

— Taci, om fără credinţă ! Nu ştii că însuşi unul din îngeri a încălecat o dată pe calul ăsta şi-a căzut la pămînt, darmite neamţul !

Au golit ei în doi toate sticlele şi au întocmit o plîngere către tribunal, pe care Safronîci a dus-o dis-de-di-

mineață la judecător, folosind „drumul cel nou" — peste gard. Și cu toate că îl credea și nu-l credea pe Jiga-conțopistul, care ținea morțiș că toată povestea a luat calea spre o fericită rezolvare, puțin parcă tot s-a mai liniștit și-a stins cuptorul de topit, a refuzat toate comenzile, cîte au fost, le-a dat drumul muncitorilor și-a rămas să aștepte sfîrșitul evenimentelor ; în așteptarea acestui sfîrșit se perpelea nu numai el, ci și conțopistul Jiga, care-și bea cu scandal suta de ruble smulsă de la Hugo spre marea desfătare și distracție a lumii, iar pentru Hugo Karlîci — spre mai mare amar și jignire, mai ales că Jiga la beție se lăuda în dreapta și-n stînga cît de bine l-a păcălit pe neamț.

Toate astea au contribuit atît de mult la crearea unei anume atmosfere în oraș, încît nu mai rămăsese nici un om care să nu aștepte cu nerăbdare judecarea procesului dintre Safronîci și Pektoralis. Vremea trecea, Pektoralis se semețea tot mai mult, ca și broasca aceea din fabulă care a vrut s-ajungă cît un bou, iar Safronîci își tocise cu totul partea din față a surtucului, tot cățărîndu-se în sus și-n jos peste gardul vecinei. Copleșit de frică și de remușcări, și-a trimis în multe rînduri, ascunzîndu-se de Jiga, copiii și nevasta la Pektoralis, cerîndu-i iertare și-ndurare.

Hugo însă rămînea neînduplecat.

— Nu, spunea el. Mă duc la el cînd m-or pofti la parastas. Iar pînă atunci va vedea ea lumea ce-nseamnă să ai o voință de fier ca a mea.

XV

Dar iată că veni și ziua judecății, amîndoi — și Safronîci și Pektoralis — au primit citații și s-au prezentat la tribunal.

Bineînțeles, sala era ticsită, căci, după cum am mai spus, caraghioasa pricină era cunoscută de tot orașul. Știau cu toții de tărășenia asta caraghioasă, ca și de pățania cu Jiga-conțopistul, care trăncănise peste tot, fălindu-se că

l-a păcălit pe neamț. Pînă și noi colegii de altădată ai lui Pektoralis, ca și foștii patroni, am venit cu toții să vedem și să auzim cum se va judeca procesul și ce se va alege din el pînă la sfîrșit.

Atît Pektoralis, cît și Safronîci s-au prezentat fără avocați. Pektoralis era ferm convins că este în dreptul său și că mai bine decît el n-o să poată nimeni arăta tribunalului care este situația. Cît despre Safronîci, și de data asta călcase cu stîngul : Jiga-conțopistul, care promisese că-i va apăra interesele și-și tot pregătea pledoaria, s-a pregătit atît de bine, încît în noaptea dinaintea judecății a căzut de pe pod într-o rîpă și era cît pe-aci să se sfîrșească ca și „regele poeților". În urma acestei întîmplări, Safronîci s-a pleoștit ca vai de el, iar Pektoralis a prins curaj : se simțea înarmat cu voința sa de fier de neînvins care avea acum ocazia să se manifeste nu atît în fața unui biet particular și nici într-un cerc restrîns de cunoscuți, cît în fața întregului oraș. Era de ajuns să-l privești pe Pektoralis ca să-nțelegi cît de mult prețuiește el însemnătatea acestui moment solemn, și să nu te mai îndoiești că se va pricepe să-l folosească arătîndu-se în fața concetățenilor săi ca un om dîrz și principial, care inspiră respect sau, ca să zicem așa, într-un stil mai pompos, „își va turna chipul în bronz spre edificarea celor ce vor să vie". Într-un cuvînt era, cum spun ofițerii ruși, „momentul" de care depindea totul. Pektoralis știa că ciudata poveste a cununiei și a nunții sale a dat naștere la o mulțime de zvonuri vesele, datorită cărora „voința lui de fier" ajunsese obiectul discuțiilor generale. Pe lîngă întîmplările adevărate, ca, de pildă, călătoria lui de două luni, iarna, numai cu o manta de ploaie cauciucată, „războiul rusesc" cu Ofenberg și pînă și ultima întîmplare, cînd căzuse victima înșelăciunii unui conțopist beat, se mai povesteau și fel de fel de scorneli dintre cele mai fantastice. Ceea ce era însă adevărat — și Pektoralis își dădea și el seama de asta — de cîtva timp soarta începuse să-și bată nemilos joc de el și, după cum i se întîmplă mai totdeauna omului cînd e urmărit de ghinion, să-i răpească lucrurile care cu puțin mai înainte păreau cu neputință de pierdut : judecata calculată, echilibrată, cunoștințele sale și claritatea minții. Cu puțin înainte, rostuin-

du-şi casa cea nouă, Pektoralis a ţinut să uimească lumea cu confortul ei şi şi-a făcut o instalaţie de încălzire cu aer cald. Dar din cauza unei grave greşeli de calcul strecurată la întocmirea proiectului, deşi cazanul de la subsol care trebuia să furnizeze căldura pentru întreaga casă se-ncingea pînă la roşu, gata-gata să facă explozie, era un frig cumplit în toată casa. Pektoralis degera şi-şi îngheţa şi nevasta ; ca să nu se afle, nu primea pe nimeni, el însuşi povestind tuturor ce bine şi ce cald e în casă. În oraş însă se lăţise zvonul cum că el ar fi nebun, că se-ncălzeşte cu vînt, şi cei care ajutau la răspîndirea acestor ştiri se credeau grozav de spirituali. Se mai povestea că trăsura cu care Pektoralis continua să umble aidoma unui „idol mordvin" i-a făcut o nouă poznă : s-a făcut bucăţele tocmai atunci cînd trecea vadul, astfel că fotoliul pe care şedea alunecă de pe perne în rîu, iar calul fugi acasă cu roţile. Şi poate că Pektoralis ar mai fi rămas în mijlocul rîului cu fotoliu cu tot, dacă n-ar fi trecut pe acolo ispravnicul, care, zărindu-l de departe, s-a răstit la el, strigînd : „Care-i nătărăul ăla de şi-a pus aici fotoliul, în mijlocul rîului ? !"

„Nătărăul" s-a dovedit a fi inginerul Pektoralis.

Se povestea cum că ispravnicul l-ar fi sculat pe Hugo Karlîci de pe acest fotoliu şi că l-ar fi dus în casa lui rece, să se mai usuce, iar că fotoliul lui ar mai fi stat multă vreme în mijlocul rîului. Aşa se face că ţăranii de prin locurile alea botezaseră acest vad „Vadul neamţului". Ce anume era adevărat în toate astea şi ce s-a mai adăugat între timp, e greu de ştiut. Se pare însă că trăsura a suferit într-adevăr o avarie şi că Hugo Karlîci a stat în mod sigur în mijlocul rîului pînă l-a scos de acolo ispravnicul. Cam aşa suna şi versiunea ispravnicului, şi apoi de atunci nimeni nu mai văzuse „carul idolului mordvin". După ştiutul obicei al necazului, care, zice-se, nu vine niciodată singur, belelile continuau să cadă-n capul sărmanului Pektoralis ca dintr-un corn al abundenţei punîndu-l într-o lumină ridicolă, în care el apărea ca un biet măscărici, şi asta nu pria de loc reputaţiei sale de om energic, care ştie ce vrea, reputaţie ce, abia înfiripată, se şi clătina.

Scumpa noastră Rusie, în care reputaţiile sporesc la fel de uşor cum se şi pierd, se făcea simţită şi pentru Pektoralis : mai ieri cuvîntul lui de bun specialist fusese lege pentru toţi, şi iată că astăzi, după ce Jiga conţopistul îl trăsese pe sfoară, nu mai avea nici o greutate.

Acelaşi ispravnic, care-l scăpase pe Pektoralis din apa rîului, l-a chemat într-o zi ca să se sfătuiască cu el în privinţa planului pentru casa pe care avea de gînd să şi-o clădească şi l-a rugat pe neamţ :

— Dragul meu, să faci în aşa fel ca faţada să fie de nouă stînjeni, că atît îngăduie terenul. Şi să aibă şase ferestre, iar la mijlocul faţadei să fie o uşă cu balcon.

— Atîtea ferestre nu se poate, i-a răspuns Pektoralis.

— Şi de ce, mă rog, să nu se poată ?

— Nu se poate. Nu îngăduie proporţiile planului.

— Stai că nu m-ai înţeles. Bagă de seamă că îmi fac casa la ţară.

— N-are a face dacă-i la oraş sau la ţară ; nu se poate, nu îngăduie proporţiile planului.

— Ce proporţie să fie la noi la ţară, frate ?

— Cum aşa, „ce proporţie" ? Proporţie trebuie să fie oriunde, fără proporţie nu se poate.

— Ba, eu aşa zic : la noi la ţară nu există nici o proporţie ! Hai frate, dă-i drumul şi fă-i şase ferestre.

— Dacă-ţi spun că nu se poate ! insistă Pektoralis. Nu se poate nici în ruptul capului : nu îngăduie proporţia.

S-a uitat ispravnicul la el, s-a tot uitat, şi apoi a scos un şuierat prelung, zicînd :

— Păcat de dumneata, Hugo Karlîci ! Ei, ce să-i faci ! Se vede treaba că-i adevărat ce se vorbeşte ! N-am ce-ţi face ! O să rog pe altcineva să-mi întocmească planul.

Şi se apucă şi el să povestească la toată lumea :

— Nu vă puteţi închipui cum s-a prostit Hugo, săracul de el ! Îi spun că vreau să fac la noi acasă, în sat, o casă cu atîtea ferestre. Iar el : „Nu se poate ! Nu-ngăduie proporţia".

— Nu zău ? !

— E adevărat, jur că aşa a spus.

— Mă-ăi, da prost mai e !

— Păi, judecaţi şi dumneavoastră ! Îi spun : „Vino-ţi în fire, omule ! Că doar casa o fac în satul meu. Aşa că

ce plan sau proporţie ar putea să-mi stea împotrivă ?“ Credeţi oare c-a fost chip să-l înduplec pe prostul ăla de neamţ ?

— Hm, da-da. E prost de-a binelea.

— Păi, se-nţelege că-i prost ! Pe moşia mea s-a speriat de proporţie ! E clar, s-a tîmpit de tot, săracul !

— Clar !... Da, ia să vedem, cine-i de vină ?

— Se-nţelege că tot noi...

— Ce ne-a trebuit să-l ridicăm atîta în slăvi ?

— Aşa-i, că bine zici !

Într-un cuvînt, de atunci începuse decăderea lui Pektoralis. Şi barem dacă şi-ar fi dat însă seama ce-nseamnă o perioadă de ghinion, mai ales aici în Rusia, se-nţelege că ar fi fost cu mult mai bine pentru el să nu fi bătut tocmai atunci în piroane poarta lui Safronîci.

Dar, din păcate, Pektoralis nu credea nici în ghinion, nici în noroc, şi nici nu-şi pierdea curajul pe care îl avea, cu mult mai mare decît ne-am fi putut închipui, judecîndu-i trecutul. Ştia, mai ales, că nu trebuie să-şi piardă curajul, pentru că, după cum a spus Goethe : „Dacă îţi pierzi curajul, pierzi totul“. Iată de ce, prezentîndu-se la judecată cu Safronîci, Pektoralis era la fel de hotărît şi de dîrz, ca şi atunci cînd l-am întîlnit în staţia îngheţată de la Vasiliev-Maidan. Firește, mai îmbătrînise, avea însă aceeaşi înfăţişare curajoasă, aceeaşi neclintită încredere în sine, aceeaşi demnitate în întreaga-i atitudine.

— De ce nu v-aţi luat un avocat ? îl întrebau în şoaptă prietenii.

— Avocatul meu e cu mine.

— Cine-i ?

— Voinţa mea de fier, a răspuns scurt Pektoralis cu cîteva clipe înainte de momentul hotărîtor, cînd nici nu se mai putea discuta cu el, deoarece judecata şi începuse.

XVI

Pentru mine descrierea unui proces şi a întregii lui proceduri este ceva atît de neplăcut, încît nici nu vreau să vă zugrăvesc aici nici personajele principale, nici amă-

nuntele judecății, nici cum și ce s-a petrecut ; mai bine să vă prezint de-a dreptul rezultatele.

Safronîci, în gherocul lui cu poale lungi, a cărui parte din față avusese mult de suferit de pe urma drumurilor peste gard, se frămînta într-una, se lăsa cînd pe un picior, cînd pe altul, și-i privea foarte respectuos pe judecători. Își expuse situația cu simplitate, dînd moale din cap și din mîini. Cît despre Hugo, sta cu mîinile încrucișate pe piept în chip de Napoleon, impasibil, tăcut, sau răspunzînd cu glas tare, monosilabic, dîrz și precis.

Pricina lor era simplă și întreaga situație s-a lămurit din primele clipe : în ceea ce privea poarta și trecerea prin curtea lui Pektoralis, într-adevăr în contract nu se pomenea nimic. După tonul judecătorului, care le lua interogatoriul, se cunoștea că acestuia îi era milă de Safronîci, dar că nici nu vedea cum și cu ce ar putea să-l ajute și să-l apere. În această fază, procesul intentat de Safronîci lui Pektoralis era ca și pierdut. Dar apoi, spre marea surprindere a întregii asistențe, se dezvălui și cealaltă latură pînă atunci nebănuită a procesului. Judecătorul prezentă niște acte doveditoare de daune suferite de Safronîci în urma actului samavolnic al lui Pektoralis. Daunele astea nu păreau prea mari : s-a calculat că prin încetarea producției fabricuței și încetarea veniturilor ele s-ar ridica la 15 ruble pe zi.

Calculul era exact, clar și de netăgăduit. Bineînțeles, Safronîci ar fi putut să aibă pierderi reale în această valoare, dacă fabrica i-ar fi mers cum trebuie, ceea ce nu se întîmplase însă niciodată datorită nepăsării și lipsei lui de grijă.

Dar judecata avea acum în vedere numai un singur lucru : daunele zilnice, prezentate ca posibile și dovedite.

— Ce aveți de răspuns la asta, domnule Pektoralis ? a întrebat judecătorul. Pektoralis a dat din umeri, a zîmbit și-a spus că pe el acest lucru nu-l privește.

— Totuși, dumneavoastră sînteți acela care-i cauzați daune.

— Nu mă privește, a repetat Pektoralis.

— Și n-ați vrea să vă împăcați ?

— O, niciodată !

— Dar de ce ?

— Domnule judecător, a răspuns Pektoralis, așa ceva nu se poate. Eu am o voință de fier. Toată lumea știe asta, și o dată ce am luat o hotărîre, nu mai pot da înapoi. Rămîne cum am hotărît : eu nu-i deschid poarta.

— Este ultimul dumneavoastră cuvînt ?

— O, absolut ultimul cuvînt !

Pektoralis a spus asta cu bărbia mîndru scoasă înainte și așa a rămas. Iar judecătorul s-a apucat să scrie ceva, și nici n-a scris cine știe cît, însă ce-a scris a fost scris cu temei.

Hotărîrea dată satisfăcea pe deplin voința de fier a lui Pektoralis, dar în același timp îi înfigea adînc un cuțit în inimă. Pe cînd lui Safronîci, cum prea bine îi prezisese Jiga, îi aducea cel mai neașteptat noroc — nu-i deschidea poarta bătută în cuie de Pektoralis, lăsîndu-i neamțului dreptul de a se desfăta, admirîndu-și „voința de fier" — în schimb îi aducea o despăgubire de cîte cincisprezece ruble pe fiecare zi pentru daunele pricinuite.

Safronîci era mulțumit de hotărîrea asta și, spre uimirea tuturor, la fel de satisfăcut de ea s-a arătat și Pektoralis.

— Sînt foarte mulțumit, declară el. Am spus că poate rămîne închisă și închisă a rămas.

— Da, dar acest lucru vă va costa cincisprezece ruble pe zi !

— Foarte adevărat ! Dar nici el n-a cîștigat nimic.

— Cum să nu ! ? A cîștigat cincisprezece ruble pe zi.

— Eu nu vorbesc despre asta.

— Dați-mi voie, știți cît o să vă coste asta ? Douăzeci și opt de zile lucrătoare pe lună...

— Minus ziua de sf. Maria de Kazan.

— Minus ziua de sf. Maria ! Asta face două sute optzeci și cu o sută patruzeci... m-m-da ! Patru sute douăzeci de ruble pe lună. Aproximativ cinci mii de ruble anual ! Hugo Karlîci, taică, dați-o dracului de așa victorie ! Păi, nenorocitul ăsta n-ar fi cîștigat atîta niciodată ! V-a înrobit cu totul și cu totul...

Hugo clipea din ochi. Simțea și el că afacerea asta îl costă cam scump, dar ținea să arate și de data asta ce poate voința lui de fier. Așa că pe ziua de întîi a lunii

îi înmînă suma judecătorului spre nespusa satisfacţie a lui Safronîci şi spre propria sa nenorocire.

Şi de atunci tot aşa a mers : la fiecare întîi ale lunii, Safronîci depunea la Tribunal cele cincisprezece ruble datorate pentru arenda lunară şi ridica în schimb cele patru sute douăzeci de ruble, plătite de Pektoralis ca despăgubire, pe care le ducea acasă trecînd gardul cu ajutorul scăriţei.

N-ai ce zice, bună treabă ! Şi s-a pornit Safronîci al nostru pe-un trai ! Niciodată nu mai trăise aşa ! Nici măcar nu se gîndise vreodată c-ar putea să trăiască atît de uşor, de larg şi de îmbelşugat. A închis cele din urmă secţii şi toate depozitele, şi se plimba toată ziua fluierînd, bea ceai şi-l trata pe Jiga-conţopistul cu rachiu, ca apoi seara să treacă peste gard înapoi, să se culce şi să doarmă liniştit. Şi Safronîci spunea la toată lumea că el nu-i poartă pică neamţului.

„Mi l-a trimis Dumnezeu pentru naivitatea mea. Atît numai să nu moară el înaintea mea. Să dea Dumnezeu să trăiască, că mi-a făgăduit că vine la pomana mea, să mănînce blinele. Şi să ştiţi că el se ţine de cuvînt. Aşa că vezi, nevastă, şi-l satură bine atuncea. Şi pînă una-alta să-i dea Dumnezeu ani mulţi, să mai muncească pentru mine."

Şi fiindcă Safronîci era cu adevărat lipsit de răutate, se purta şi faţă de Hugo Karlîci cu multă bunăvoinţă şi oriunde-l întîlnea sau numai ce îl zărea, îşi scotea de departe pălăria şi-i striga :

— Am onoarea, Hugo Karlîci ! Cu plecăciune, binefăcătorul meu !

Numai că Hugo nu prea preţuia simplitatea inimii lui Safronîci : de fiecare dată se simţea jignit şi se făcea foc.

— Vezi-ţi de drum, neobrăzatule ! Hai, caţără-te fuga pe gard ! Ăsta-i drumul pe care ţi l-am deschis eu !

Iar Safronîci, blajin şi molîu, răspundea :

— Şi pentru ce, mă rog dumitale, atîta supărare ? ! De ce te-nfurii, dragă ? Zici să mă caţăr, iaca mă caţăr. Facă-se voia dumitale ! Doar îţi vorbesc cu tot respectul şi cu toată recunoştinţa. Nu te jignesc cu nimic.

— Asta ar mai lipsi ! Să mă mai şi jigneşti !

— Vai de mine ! Cum aş îndrăzni, domnul meu ? Nu m-aş încumeta s-o fac niciodată ! Şi apoi nici n-am de ce.

Dimpotrivă ! Şi eu, şi toţi ai mei, întreaga mea familie, ne rugăm lui Dumnezeu în fiecare zi, dimineaţa şi seara, pentru sănătatea dumitale.

— N-am nevoie !

— N-ăi fi avînd dumneata, binefăcătorule, dar nouă ne foloseşte să te ţină-n viaţă Domnul cît de mult. Că le spun mereu copiilor : „Să nu uitaţi, puişorilor, să vă rugaţi să trăiască binefăcătorul nostru o sută de ani şi încă douăzeci de ani să umble de-a buşilea".

„Ce-o mai fi şi asta «de-a buşilea ?» se întreba Pektoralis. O sută de ani în picioare şi încă douăzeci de-a buşilea ! O fi de rău sau de bine să umblu de-a buşilea ?"

Şi Hugo hotărî să-ntrebe pe cineva şi astfel află că o astfel de urare era mai degrabă de rău. De atunci salutul lui Safronîci a devenit pentru el un nou chin. Iar Safronîci o ţinea una :

— Să trăieşti şi să fii sănătos, să umbli şi de-a buşilea !

Îndată după ce Safronîci a pierdut procesul, familia sa, deşi era nevoită de acum înainte să comunice cu lumea din afară peste gard, s-a mai înfiripat puţin, datorită contribuţiei lunare, plătite de Pektoralis şi, după cum prezisese Jiga, trăia într-un belşug pe care nu-l cunoscuse pînă atunci, nesupărată de nimic şi de nimeni. În schimb, cel care cîştigase, Hugo Pektoralis, o ducea din ce în ce mai greu : plata despăgubirii ce i se impusese se făcea din lună în lună tot mai simţită : nu numai că-i înghiţea toate veniturile, dar chiar îl împingea şi spre ruină.

Trebuie să spun că Pektoralis nu prea se dădea bătut : nu-şi plîngea soarta nimănui, ba părea chiar vesel, ca tot omul convins că şi-a cîştigat stima întregii lumi. Numai că de cîtva timp în veselia asta a lui se simţea ceva prefăcut. Era şi de ce ! Nu se putea ca acest încăpăţînat să nu prevadă sfîrşitul acestei situaţii, cum, de altfel, nu se putea nici s-aştepte deznodămîntul tragicomic cu inima uşoară. Lucrurile se prezentau cum nu se poate mai simplu şi limpede : oricît de mult ar fi muncit Pektoralis, oricît ar fi cîştigat, toţi banii i se duceau pentru despăgubirea lui Safronîci. Şi, firește, mai mult de cinci-şase mii de ruble nu putea să cîştige din primul an, iar din suma asta lui nu-i rămînea nimic, nici pentru dezvoltarea întreprinderii, nici pentru trai. De aceea întreprinderea lui

începu să decadă treptat şi mergea, cum era şi uşor de prevăzut, către un sfîrşit vrednic de plîns. O fi fost ea mare voinţa lui Pektoralis, capitalul său însă se dovedea mult prea mic, pentru a-i îngădui capricii atît de costisitoare. Banii, agonisiţi de el în Rusia se reîntorceau spre făgaşul cel vechi. Situaţia lui Pektoralis era foarte critică, iar el, după cîte se vedea, era ferm hotărît să piară mai curînd, decît să se predea. Dumnezeu ştie cum s-ar fi terminat toată tărăşenia asta, dacă întîmplarea nu i-ar fi hărăzit cel mai neprevăzut sfîrşit.

XVII

Situaţia mai sus descrisă a ţinut un an încheiat. Pektoralis sărăcea văzînd cu ochii, tot plătind la dezpăgubiri, iar Safronîci huzurea şi continua să se-mbete zi de zi, pînă ce în cele din urmă şi-a băut cu totul minţile şi a ajuns să umble hai-hui prin oraş. Astfel hotărîrea judecătorească s-a dovedit a fi deopotrivă de dăunătoare pentru amîndoi împricinaţii. Mai era însă cineva care ştiuse să profite de pe urma hotărîrii buclucaşe, şi chiar într-un mod foarte chibzuit — nevasta lui Safronîci, Maria Matveevna, o femeie tot atît de nepricopsită ca şi el, dar căreia îi trecu prin minte totuşi să se întrebe : „Bine, bine, da' cînd s-or isprăvi şi banii neamţului, noi ce-o să ne facem ?"

Această socotinţă a ei avea temeiuri foarte serioase şi urmări nu mai puţin importante. Maria Matveevna vedea foarte bine, şi, de altfel, era şi greu să nu vadă că, cel tîrziu spre sfîrşitul celui de al doilea an, fabrica lui Pektoralis avea să rămînă fără comenzi. Hugo însuşi umbla pe un ger cumplit fără haină îmblănită, numai cu o scurtă veche pe el, şi mai mult din izmeneală lăsa să-i atîrne pe piept *pince-nez*-ul prins într-un şiret. Nu mai avea nici un fel de avere şi, ceea ce era mult mai rău, îşi pierduse pînă şi reputaţia de om serios, fiind privit de toţi ca un fel de zănatec, cu faimoasa lui „voinţă de

fier", care, dac-ar fi să vorbim drept, nu-i mai putea folosi nici ea la nimic.

Şi asta tocmai acum, cînd pe capul lui mai căzu o belea : scumpa lui jumătate, Klara Pavlovna, îl părăsi într-un fel absolut neruşinat şi josnic, fugind din casa lui împreună cu tot ce-a putut găsi mai de preţ. Spre şi mai marea supărare a lui Hugo, lumea îi dădea dreptate tot Klarei Pavlovna : spunea că era firesc să fugă, întîi şi-ntîi pentru că la el în casă nici sobele nu erau ca la oameni : încălzeau tindele, în timp ce odăile de locuit erau sloi, iar în al doilea rînd — pentru că Pektoralis avea un caracter de adevărată aspidă, din care motiv şi traiul cu el era cu neputinţă : tot ce-şi punea-n cap trebuia să fie numai cum voia el. Ba unii chiar se şi mirau cum de n-a fugit ea mai demult, cum de nu l-a furat pînă mai avea ce, că a fost bogat înainte de a apuca să-şi dea toată averea pentru despăgubirea lui Safronîci.

Aşa că bietul Hugo a fost jefuit de toţi, şi cînd colo tot el a rămas vinovat. Dar, ceea ce era şi mai grav, acuzaţiile astea erau fără doar şi poate întrucîtva întemeiate. Bineînţeles, Klara n-ar fi trebuit să-l fure, desigur însă că viaţa alături de el trebuia să fi fost de nesuferit. Şi iată, aşa a rămas Hugo singur-singurel, şi, putîndu-se spune încă de pe acum, sărac, lipit pămîntului. Şi totuşi omul ăsta nu se lăsa şi-şi păstra şi mai departe voinţa lui de fier. De altfel, nici lui Safronîci nu-i mergea cine ştie ce bine. Îşi petrecea acum tot timpul prin cîrciumi şi birturi şi, ori de cîte ori îl întîlnea pe Hugo, îl scotea din fire, urîndu-i viaţă lungă şi douăzeci de ani de mers de-a buşilea.

Măcar de asta să-l fi scutit ! Să-i fi cruţat această ruşine, această zilnică bătaie de joc şi parcă tot i-ar fi fost mai uşor, bietul de el.

Şi iată că mai mult aşa, ca să se afle în treabă, Pektoralis a depus într-o bună zi la tribunal o plîngere împotriva lui Safronîci, cerînd să fie pedepsit pentru acest „de-a buşilea", căci după părerea lui Hugo, era jignitor s-ajungă un neamţ în halul ăsta.

— El, Safronîci, se tîrîie de-a buşilea cînd iese din cîrciumă, spunea Pektoralis arătîndu-ni-l pe Safronîci.

Se vede încă că Safronîci mai avea şi acum un noroc tot atît de orb, precum orb era şi ghinionul bietului Pektoralis. Întîi şi-ntîi, judecătorul nu împărtăşea de loc punctul de vedere al lui Hugo cu privire la expresia „de-a buşilea" şi nu voia să-nţeleagă de ce un neamţ n-ar putea umbla şi aşa. Apoi, după ce cercetă întrebuinţarea acestui cuvînt în urarea lui Safronîci, găsi că-n gura lui vorba asta exprima o deosebită solicitudine pentru Pektoralis, pe cînd aceeaşi expresie întrebuinţată de Pektoralis la adresa lui Safronîci, cum că acesta se tîrîie de-a buşilea cînd se-ntoarce de la cîrciumă acasă, era considerată de acelaşi judecător ca o insinuare infamantă, pentru care Hugo era pasibil de pedeapsă.

Bietului Pektoralis nu-i venea să-şi creadă urechilor. Toate astea i se păreau o tîmpenie, o aiureală revoltătoare, o nedreptate rusească strigătoare la cer. Cu toate astea, la cererea lui Safronîci, care plesnea de bucurie, judecătorul l-a condamnat pe Pektoralis la o despăgubire de zece ruble. Hugo şi-a pierdut cumpătul de tot: era nevoit să-şi dea ultimul ban ca să-l mulţumească pe un Safronîci jignit de vorbele lui, cum că acesta „se tîrîie de-a buşilea". După achitarea amenzii, Hugo simţi că nu-i mai rămînea decît să-şi blesteme ziua în care se născuse şi să moară o dată cu voinţa sa de fier. Şi foarte posibil c-aşa ar fi făcut, dacă nu l-ar fi legat de viaţă dorinţa de a-i supravieţui duşmanului său pentru a-i putea mînca blinelele cum îşi pusese-n gînd la parastas. Vedeţi, Pektoralis chiar şi acum se simţea dator să-şi ţină cuvîntul.

Aş spune chiar că Pektoralis se afla întrucîtva într-o dilemă hamletiană: în el se luptau acum două năzuinţe, două voinţe, şi, ca un om îndeajuns de lovit de soartă, nu se putea hotărî, ce-i mai glorios pentru suflet: cu o voinţă de fier să-şi curme viaţa sau cu o voinţă de fier să sufere şi să-ndure stoic mai departe neagra-i mizerie?

Cele zece ruble, pe care i le dăduse lui Safronîci, pentru că-l jignise spunînd că „se tîrîie de-a buşilea", erau de fapt, ultimii lui bani. Nici despăgubirea pe luna viitoare nu mai avea cu ce să i-o plătească.

„Ce-are a face, îşi zicea, o să vină el în casă la mine şi-o să vadă că *nu mai am nimic*. Pentru că într-adevăr

nu mai am nimic, şi nici măcar în gură n-am mai pus nimic de ieri. Şi mîine tot aşa, n-o să am ce mînca, şi nici poimîine... Şi atunci am să mor, dar voinţa mea voinţă de fier rămîne"...

În timp ce Hugo Pektoralis trecea prin cele mai chinuite clipe ale vieţii sale şi se găsea într-o situaţie cu totul şi cu totul tragică, destinul lui se apropia de o cotitură cu adevărat neaşteptată şi pe care nici eu n-aş şti cum s-o numesc : fericită sau nefericită. Fapt este că în acelaşi timp şi-n destinul lui Safronîci se petreceau schimbări de cea mai mare însemnătate, schimbări care trebuiau să răstoarne brusc întreaga situaţie şi să-ncununeze lupta celor doi eroi cu cel mai fantastic, cel mai de necrezut sfîrşit.

XVIII

Trebuie să menţionăm că-n timp ce Pektoralis şi Safronîci se judecau între ei, şi primul, ruinîndu-se, îşi ducea lună după lună toate încasările pentru a-l mulţumi pe celălalt, acesta din urmă, deşi ajunsese un adevărat beţivan, se afla într-o situaţie cu mult mai bună. Acest lucru i se datora în mare parte nevestei lui Safronîci care nu-şi părăsise soţul, cum şi-l părăsise Klara. Dimpotrivă, Maria Matveevna a căutat să-l mai adune de pe drumuri pe beţivan. Acum ea era aceea care plătea arenda şi care-i lua lui Safronîci întreaga despăgubire lunară plătită de neamţ. Iar ca să evite cearta cu veşnic beatul ei soţ şi să-l supună ordinii stabilite de dînsa, isteaţa femeie nu-l asuprea peste măsură, dîndu-i zilnic cincizeci de copeici drept bani de buzunar, bani pe care Safronîci avea voie să-i cheltuiască după cum îl tăia capul. Şi bineînţeles, banii aceştia luau un singur şi acelaşi drum : Safronîci îi bea peste zi, iar noaptea se-ntorcea acasă, urcînd şi coborînd binecunoscuta scară. Nici cea mai deocheată beţie nu putea să-l abată din originalul lui drum. Iar Dumnezeu, care după credinţa populară are o deosebită grijă de copiii mici şi de beţivani,

îl ocrotea şi prin întuneric, şi pe ploaie, viscol sau polei, aşa că Safronîci urca cu bine scărița, iar o dată ajuns sus, pe muchea gardului, îşi dădea drumul jos pe partea cealaltă unde grămădise un morman de paie numai pentru asta. Safronîci nădăjduia c-asta va mai dura încă multă vreme, poate chiar şi o sută douăzeci de ani, că aşa zicea urarea lui de viaţă lungă pentru Pektoralis : să trăiască o sută de ani şi să se tîrîie de-a buşilea încă douăzeci. În orice caz nici nu-i trecea prin cap să se fi sfîrşit aproape toate fondurile lui Pektoralis. Unde s-a mai văzut una ca asta, neamţ pripăşit în Rusia şi să nu aibă parale ! De necrezut, întrucît neamţul niciodată nu poate rămîne la ananghie. Ce-i al lui, e-al lui !

Nevasta lui Safronîci, însă, cu toată mintea ei de muiere proastă, gîndea altfel, şi, luîndu-i soţului toţi banii pe care acesta îi primea regulat de la Pektoralis, strînse un mic capital şi atunci, plictisindu-se să se tot cațere peste gard, şi-a cumpărat o casă, o căsuţă chiar foarte bună, veselă şi curăţică, clădită pe o temelie înaltă cu mezanin şi cu un acoperiş ţuguiat, într-un cuvînt, o frumuseţe de casă. Şi unde mai pui că se afla chiar alături de vechea lor aşezare, de locul în care voinţa de fier a lui Hugo le năruise toate treburile, toată tihna traiului lor.

Împroprietărirea asta a avut loc cam pe vremea cînd Safronîci se judeca cu Pektoralis pentru „umblatul de-a buşilea", şi-n ziua în care fostul patron al turnătoriei de fontă obţinuse la fel de neaşteptat ca şi prima oară cîştig de cauză împotriva lui Pektoralis, primind de la acesta cele zece ruble drept despăgubire, familia lui Safronîci tocmai era ocupată cu mutarea în căsuţa cea nouă, unde avea să înceapă un trai cum nu mai cunoscuse de multă vreme.

Safronîci însă nu lua parte la mutarea asta. Familia, care de mult îi pusese cruce, nici nu-i mai aştepta ajutorul ; s-a aşezat singură la locul cel nou cum a putut şi cum s-a priceput.

Iar Safronîci, primind cele zece ruble, sumă mare pentru el, a tăinuit-o de nevastă-sa şi, înfigîndu-se temeinic într-o cîrciumă, se porni pe chef şi petrecere. Şi pe cînd familia lui se afla de trei zile şi trei nopţi în noua ei casă, Safronîci se tot muta de la o cîrciumă la alta

şi de la un birt la altul, bîndu-şi banii cu prietenii şi urîndu-i neamţului să trăiască o sută de ani, iar pe deasupra să umble de-a buşilea încă douăzeci. Ba, de bine dispus ce era, i-a urat şi mai mulţi, strigînd cît îl ţinea gura :

— Că tare-s prost, măi fraţilor, măi ! Şi bine zicea răposatul Jiga că-s prost şi netot, şi că neamţul ăsta mi-a fost norocul, un noroc cum nici n-am visat ! Şi pentru ce, mă rog, pentru ce ! ? Şi ce este omul, că-l pomeneşti pe el, sau Fiul omului că îl cercetezi pe el ! ? Unde scrie aşa, fraţilor ?

— În Sfînta Scriptură !

— Că bine zici, măi frate, măi ! În Sfînta Scriptură. Dar parcă noi tare mult mai ţinem minte ce scrie în Sfînta Scriptură ? Şi ce ştim noi ăştia ? ! Nimic, nu mai ştim, nu mai ţinem nimic minte, fraţilor !

— Tare mai sîntem slabi şi nevolnici !

— Nevolnici ! Se-nţelege că sîntem nevolnici. Viermi nevolnici sîntem, nu oameni, spre ruşinea şi osînda noastră ! Dar de-o vreme Domnul Dumnezeu şi pe-un vierme îl păzeşte ! Şi-ţi dă şi ţie, nevrednicului, un noroc, că nici nu mai ai ce să-i ceri mai mult, zău aşa ! Te rostuieşte cum nici n-ai visat vreodată. Eşti slab, neputincios, iar El îţi trimite un neamţ, să muncească pentru tine ca tu să trăieşti de pe urma lui.

— Ia vezi, ai grijă să nu-şi piardă răbdarea neamţul tău şi să-ţi deschidă poarta într-o zi ! îl povăţuiau unii.

Dar pe Safronîci, îndobitocit de atîta băutură, nu-l îngrijora de loc gîndul ăsta.

— Aş, da' de unde ! Nu deschide el poarta cît o trăi. Pentru nimic în lume n-o deschide. De ruşine faţă de naţia sa ! Că la ei aşa merge, asta s-o ştiţi voi : ai spus ceva, să-ţi ţii cuvîntul !

— Ia te uită, ce canalii !

— Păi... dac-aşa-i la ei ! Asta-i, şi la judecată i-a spus aşa judecătorului : „Eu, zice, am o voinţă de fier", zice. Cum să-nfrîngă el voinţa asta a lui de fier ? Că lui, vezi bine, şi aşa-i vine greu.

— Se-nţelege că-i greu !

— Să nu-i dea Dumnezeu omului atîta voinţă ! Mai cu seamă unui rus de-al nostru... Că-l striveşte de tot...

— Îl striveşte ! !

— Hai mai bine să mai bem, fraţilor ! Pen' ce s-aduci vorba despre astfel de lucruri, şi mai ales acum, la căderea nopţii ! Să-i dea Domnul Dumnezeu neamţului o sută de ani şi eu să mor înaintea lui.

— Păi da, frate, să trăiască !

— Eu ce zic ? Cel puţin atîta mîngîiere să aibă şi el.

— D-apoi cum !

— Lasă-l să poftească la pomana mea, să se-nfrupte cu blinele la praznicul meu...

— Ehei, ce suflet ai şi tu, Safronîci...

— Sufletul meu o fi el bun şi aş vrea să trăiască mai mult ca mine, dar numai c-un picuţ... Uite, cu atîtica !... Ia, o nimica toată... Uite atîta... cît de la dunga asta pînă la buza paharului.

— Atît să fie !

— Da... Uite, pîn-aci... pînă la dunguliţa asta !...

Şi băură cu toţii întîi pînă la „dunguliţă", şi-apoi înc-un pahar, şi încă unul, în sănătatea unuia şi-a altuia, şi pîn-la urmă se apucară să bea şi pentru odihna sufletului conţopistului care le prilejuise traiul ăsta lipsit de griji, şi s-au pornit să cînte, care mai de care, cît îi ţinea gura : „Veşnica pomenire". Dar tocmai atunci avu loc acel straniu început al sfîrşitului care avea să rămînă de neînţeles pentru toată lumea.

Abia sfîrşiră cu „veşnica pomenire", cînd de afară, din bezna curţii, cineva izbi cu toată puterea în geamul ferestrei, de care se lipi deodată o mutră nespus de hîdă şi de înfricoşătoare. Crîşmarul, speriat, suflă grăbit în lampă de-o stinse şi, deschizînd uşa, îşi îmbrînci oaspeţii întîrziaţi afară în stradă. Prietenii se treziră în noroi pînă la genunchi şi pe dată se şi pierdură unii de alţii în ceaţa deasă şi vîscoasă de toamnă, în care bietul Safronîci se afundă ca o muscă în clăbuc de săpun, pierzîndu-şi capul de-a binelea.

Zadarnic a căutat el mult timp, abia ţinîndu-se pe picioare, să-şi bage în buzunar sticla cu rachiu şterpelită în fugă şi încă nedesfundată. A încercat apoi să strige pe careva, dar limba lui, istovită de-o beţie cumplită de trei zile, părea să i se fi lipit de cerul gurii şi nu mai voia să se mişte. Dar asta încă nu era tot : nici picioarele

lui Safronîci nu se arătară mai breze : nu mai voiau nici ele să-l ducă, după cum nici limba nu mai vroia să grăiască, şi deodată tot trupul lui Safronîci se muie, nici ochii-i nu mai vedeau, nici urechile nu-i mai auzeau, iar capul cădea în piept ca de somn.

„Ehe-he, apoi nu mă duci tu cu de-astea, dracu să te ia ! şi-a zis Safronîci. Că uite-aşa şi Jiga, săracul, s-a culcat seara şi nu s-a mai sculat. N-nu, nu vreau ca neamţul să trăiască chiar atît de mult după mine !"

Şi parcă mai prinse putere. A mai făcut trei-patru paşi şi, simţind că noroiul îi vine pînă peste genunchi, s-a oprit din nou.

„Nu, zău, c-aşa poate omul să se-mpotmolească mai dihai ca Anglia, gîndi el. Dracu ştie cum de-am nimerit în mlaştina asta ! Şi unde o fi oare casa mea ? Unde mi-e scăriţa ? «A-nghiţit-o dracul cu cvas.» Cine spune că dracul mi-a înghiţit casa cu cvas ? A ! ? Care eşti, mă ? Dacă eşti om bun, te cinstesc cu vodcă, iar de nu, hai să facem război rusesc..."

— Hai să facem ! s-a auzit deodată prin ceaţă, şi-n aceeaşi clipită Safronîci a înghiţit o palmă atît de răsunătoare, că s-a-ntins lat în noroi.

„S-a zis cu mine ! se gîndi el. Parcă mi-a luat Dumnezeu minţile, că nu pricep de loc ce mi se-ntîmplă. Şi unde dracu mi-s toţi prietenii ? Ce mai beţivi şi ei, Doamne ! Bine zice lumea : cu beţivanii să nu te-nhăitezi la chef ! Dar cine dracu tot vorbeşte cu mine ! N-auzi ? Cine eşti ? Hai, zi, ce poftești de la mine ? N-ai să găseşti nimic, că am dosit clondirul ăla cu rachiu sub mine. A-ha-ha ! Stai-stai ! Ce-ai cu mine de mă tragi aşa de păr ? Totuna, nu mai ajută la nimic ! Vai, acum de urechi ! Asta da, asta se cheamă altceva : te mai trezeşte. Nu, lasă-mă ! Că mă doare al dracului ! Ia, să-ncerc să mă ridic."

Şi mai de voie, mai de nevoie, Safronîci se sculă şi, pare-se, chiar o porni mai departe. Nu c-ar fi fost prea sigur că merge, dar parcă aşa simţea — ori mergea-ntr-adevăr, ori îi fugea pămîntul pe sub picioare. Ceva-ceva se petrecea totuşi. Parcă-l ducea cineva, parcă-l sprijinea mutește, fără să scape măcar un cuvînt. Doar o

singură dată l-a auzit : „A-a, zise, tu erai !“ Şi iată, acum îl ducea...

„Ce-o fi şi asta ? Cine mă duce ? Şi dacă-i dracu ? ! Tot nu-i lucru curat ! La urma urmei, las' să mă ducă, numai s-ajung la scăriţă şi să-mi dibui drumul.“

Şi iată că-l aduse călăuza lui pînă la scară şi-i spuse :

— Hai urcă şi ţine-te bine de rampă.

Cît au mers ei aşa amîndoi, Safronîci şi-a recăpătat graiul, aşa că i-a răspuns :

— Stai, frate, că eu-mi cunosc scara mai bine ca tine : scara mea n-are rampă. Dar călăuza n-a mai stat să discute : l-a apucat pe Safronîci de urechi şi dă-i şi frămîntă-l, parcă ar fi fost o coajă de mesteacăn.

— Ţi-ai adus aminte ? zice.

„Mai bine să creadă că mi-am adus aminte“, şi-a zis Safronîci şi se apucă să urce, şi dă-i şi urcă şi tot urcă, iar scara nu se mai sfîrşeşte şi pace !

„Nu, zău că nu-i casa mea !“ gîndeşte Safronîci şi cu cît urcă mai sus, cu atît mai clar îşi aduce aminte cum urca el mai înainte pe scăriţa aia a lui, cum îi creştea inima cu fiecare treaptă şi în acelaşi timp se lumina din ce în ce mai tare ; pînă ce se deschidea înaintea lui adîncul azuriu al cerului cu stelele, cu luna... E drept că acum e timp urît, închis, totuşi aicea-i altceva : cu fiece treaptă în sus se face tot mai întuneric, tot mai întuneric. De ce oare o fi atîta beznă, de nu se mai vede nimica ? Şi ce-nseamnă întunericul ăsta care parcă te apasă de peste tot ? Şi apoi şi mirosul ăsta înăbuşitor de funingine şi de cenuşă ? Şi scara nu se mai sfîrşeşte odată ! Unde-i muchea binecuvîntată a gardului după care nu i-ar fi rămas decît să-şi dea drumul jos, în grămada aia de paie. Dar în loc de asta drumul ăsta tot urcă, urcă mereu. Şi deodată urmă o lovitură atît de năucitoare în moalele capului, încît bietul Safronîci văzu nu stele verzi, ci snopi adevăraţi de scîntei, care l-au luminat deodată, pe cine credeţi ? Pe Jiga-conţopistul.

Să nu care cumva să vă închipuiţi că toate astea i s-au năzărit aşa dintr-o dată lui Safronîci sau că le-ar fi visat. Nu, a fost întocmai cum vă spun. Safronîci urcase o scară lungă, fără de sfîrşit, şi ajungînd la Jiga, pe care

l-a recunoscut la lumina aceea, care i-a țîșnit din ochi, i-a spus :

— Ei, facă-se voia Domnului ! Bine te-am găsit, Jiga.

Iar Jiga stă pe un scaun de piatră și-i răspunde :

— Bine ai venit ! Bucuros să te văd : la noi, aici, îți merge de mult tainul.

— Aha ! Asta este, care va să zică ! Abia acum văd unde-am nimerit. Măi, da' tare întuneric mai e aici la voi, în iad. Deh, ce să-i faci, se vede că așa mi-a fost mie scris !

Și Safronîci se așează și el, scoase clondirul cu rachiu, bău cît bău și apoi i-l întinse lui Jiga.

XIX

În timp ce lucrurile astea atît de ciudate i se întîmplau bețivanului de Safronîci, rămas să-i țină de urît răposatului Jiga undeva sus, pe o înălțime la care ajunsese în chip atît de straniu și pe care o credea el întunecosul ținut al iadului, întreaga lui familie a petrecut în noua ei casă o noapte îngrozitoare și plină de zbucium. Deși morți de oboseală după căratul atîtor bucluciuri și așezarea lor în gospodăria cea nouă, erau într-una treziți din somnul lor adînc de niște zgomote de neînțeles, care se stîrniseră ceva mai înainte de miezul nopții și ținură pînă dimineața. Atît stăpîna casei, cît și toți ceilalți au auzit cum cineva tropăia în pod, deasupra capului lor, la început mai încet, parc-ar fi fost un arici, apoi din ce în ce mai tare, parcă înfuriindu-se. Acolo sus cineva trîntea sau muta ceva greu, se zvîrcolea cu atîta neastîmpăr, încît nimeni din casă nu putu să închidă ochii. Unii din ei parcă auzeau ba vorbă, ba un dangăt prelung înăbușit, mă rog, fel de fel de zgomote ciudate. Bieții oameni săreau din somn și ședeau speriați cu urechile ciulite, ba-i deșteptau și pe ceilalți. Se-nchinau. În cele din urmă, au hotărît cu toții că spaima asta, care pornea din pod, nu putea să fie altceva decît poznele necuratului, care, după cum știe toată lumea, caută întotdeauna să se

furişeze şi să se cuibărească în casele noi înaintea stăpînilor, mai ales prin încăperile unde de obicei nu se pun icoane : prin poduri, şoproane şi foişoare.

După cît se pare, şi familia lui Safronîci, toţi oameni foarte cumsecade, a păţit tocmai asta, adică dracul li se băgase în casa abia cumpărată şi probabil înaintea mutării pentru că Maria Matveevna, îndată ce-a pus piciorul în casă, a făcut chiar ea, cu mîna ei, cîte o cruce cu creta pe fiecare uşă, fără să uite uşa de la baie şi chiar pe aceea de la pod. Prin urmare era lesne de-nţeles că necuratul nu mai avea cum să intre acolo. Deci, era limpede că dacă cumva se strecurase în casă, apoi a putut s-o facă numai înainte de asta.

Mai tîrziu însă s-a văzut că s-ar putea să fie şi altfel. Cînd după noaptea aceea furtunoasă s-a luminat de ziuă şi, o dată cu venirea zorilor, s-au potolit şi zgomotele diavoleşti ca şi spaimele nopţii, Maria Matveevna, ieşind cea dintîi din dormitor, a văzut că uşa de la scara podului e dată de perete, şi că deci crucea făcută cu creta de mîna acestei evlavioase femei a rămas ascunsă de însuşi canatul uşii, lăsîndu-i astfel necuratului cale deschisă, prin nimic apărată.

De îndată ce şi-a dat seama de această scăpare, Maria Matveevna porni pe loc o cercetare : cine umblase în ajun cel din urmă în pod ?

După îndelungi cercetări şi certuri printre membrii mai tineri ai familiei, bănuiala întărită mai apoi cu dovezi îndeajuns de convingătoare a căzut asupra uneia dintre fetele cele mai mici, şi anume asupra desculţei de Fenia. Această copilă, născută cu buză de iepure, era oropsită de toţi membrii familiei şi, dacă mai exista cineva căruia îi mai era cît de cît milă de ea, apoi acesta nu putea fi decît beţivanul de tat-su, Safronîci, care nu-i găsea nici o vină fetiţei pentru că se născuse cu buză despicată şi de aceea nici n-o bătea, nici n-o înjura. Fetiţa creştea în familie ca o cenuşăreasă, aş zice chiar în deplină părăsire, veşnic flămîndă, pusă la corvezile cele mai grele. Dormea pe jos, umbla veşnic desculţă, în zdrenţe şi n-avea nici măcar un pieptăraş cald. Şi iată, cele mai grăitoare dovezi arătau că ea fusese cea din urmă care umblase seara tîrziu în pod cu felinarul ca

să închidă fumarele și, mai mult ca sigur, fugise de acolo, cuprinsă de o frică copilărească, uitînd să închidă ușa podului și lăsînd-o așa dată de perete, astfel că partea aia pe care Safronoaia trăsese cu mîna ei o cruce de cretă, armă sigură împotriva dușmanului neamului omenesc, rămăsese ascunsă vederii. După cum tot neîndoielnic era că necuratul s-a și folosit de împrejurarea asta ca să se strecoare în pod, foarte bucuros că poate să tulbure toată noaptea liniștea harnicei familii. Cine știe, o fi avînd și dracul grijile lui, i-o fi trebuind și lui un locșor unde să se aciuiască. Din acest punct de vedere însă Maria Matveevna s-a arătat grozav de egoistă, fără milă pentru nevoile lui și s-a apucat pe dată să-ndrepte greșeala prin aspra și exemplara pedepsire a vinovatei. Fenka cea cu trei buze a fost găsită de Maria Matveevna undeva după sobă și adusă de moț la ușa cu pricina în fața căreia maică-sa începu s-o zgîlțîie nemilos, repetînd într-una :

— Na-ți, na-ți ! Să nu mai umble împelițatul pe urmele tale ! Na-na-na ! O să închid ușa asta cu căpățîna ta !

Și-a izbit-o pe fetiță cu fruntea de ușa pe care a închis-o apoi cu zăvorul. Dar abia isprăvi judecata că împelițatul se dezlănțui în pod cu o nouă și neașteptat de năprasnică furie. N-apucase bine să amuțească plînsetul jalnic al copilei, și de sus s-a auzit cineva alergînd și învîrtindu-se. Apoi în ușa zăvorîtă s-a izbit o cărămidă azvîrlită cu putere din celălalt capăt al podului.

De astă dată chiar că neobrăzarea era prea din cale-afară. Știind încă din copilărie toate legendele populare despre draci și despre feluritele lor pozne prin casele creștinilor, Mariei Matveevna îi venea greu să creadă că astea nu-s doar vorbe-n vînt, deși auzise că necuratul obișnuiește să azvîrle cu orice îi cade sub mînă. Însă ca necuratul să aibă nerușinarea să se dezlănțuie în așa hal, să arunce cu cărămizi ; și asta cînd ? ziua în amiaza mare, la așa ceva dumneaei chiar că nu se așteptase. De aceea nu-i de mirare că brațele-i căzură în lungul trupului neputincioase, iar micuța, scăpînd din mîinile ei, se repezi glonț în curte și acum alerga din colț în colț, căutînd adăpost și scăpare. Dar de abia re-

începu vînătoarea după presupusa făptaşă, vinovată de zbuciumul din noaptea trecută, că necuratul turbă de-a binelea şi se apucă din nou să-i bombardeze. Se vede treaba că mîinile necuratului erau perfect materializate, pentru că spre cei ce o fugăreau pe fetiţă zburau şi cărămizi întregi şi bucăţi de cărămidă cu o asemenea putere şi cu o asemenea furie, încît, temîndu-se pentru viaţa lor, începură să strige într-un glas : „Cu noi e puterea ta, sfîntă cruce !“. Apoi, se repeziră în coteţul de găini care stătea deschis şi se băgară drept sub pătul, locul cel mai ferit.

Aici, nici vorbă, se simţiră mult mai bine, dat fiind că necuratul nu mai putea să le facă nici un rău, întrucît cocoşul care cîntă în miez de noapte pe pătul are asupra necuratului o tainică putere, lucru ştiut şi de dracul şi de care pe bună dreptate se temea. Şi totuşi, desigur că nu puteau rămîne tot mereu aici : seara se reîntorceau în coteţ găinile, şi şederea sub grătarul pătulului devenea destul de primejdioasă dintr-alt punct de vedere.

XX

Şi iac-aşa, de îndată ce toţi cei care stăteau pitiţi în coteţul găinilor şi-au mai venit în fire din spaimă, li se-ntîmplă ceea ce se întîmplă de obicei cu mai toţi oamenii fricoşi şi plini de superstiţii : o trecere bruscă de la spaimă la scepticism. Cea dintîi a ieşit afară Marfutka, o slugă, muieruşcă tînără şi fîşneaţă, care îndurase cu greu să stea atîta timp nemişcată acolo, în coteţ. După ea a ieşit argatul Egorka, un flăcău cam şchiop, dar foarte sprinten, roşcovan la faţă şi cu părul roşu, avînd drept obicei să şuşotească prin colţuri cu Marfutka, ori de cîte ori i se ivea prilejul. Iată că şi acum se apucară de această plăcută ocupaţie şi, după ce şuşotiră pe săturate, ajunseră, se poate spune, la cele mai neaşteptate concluzii : mintea celor doi se armoniza atît de bine, încît, după ce-au pătruns pînă în adîncul cel mai ascuns

al întîmplărilor, au căzut la bănuiala cum că toată afacerea asta s-ar putea să fie necurată şi din alt punct de vedere.

Nu ştiu cum de le-a trecut tocmai asta prin cap: cum că toată tărăşenia din noaptea trecută ca şi bombardamentul cu cărămizi din ziua aceea ar putea prea bine să nu fie o lucrătură diavolească, ci mai curînd fapta unui ticălos; şi că, după toate probabilităţile, ba şi mai mult — cu toată siguranţa, acesta nu putea să fie altul decît neamţul ăla, Pektoralis. Trebuie că el s-a băgat acolo, în pod, din răutate şi din pizmă, şi acum azvîrlea în lume cu ce nimerea.

Auzind o astfel de bănuială, Maria Matveevna plesni din palme, atît de adevărată îi păru, şi trimise de îndată din coteţ o patrulă de cercetaşi spre a-i tăia criminalului orice posibilitate de retragere.

Argatul Egorka împreună cu Marfutka ţîşniră în fuga mare din coteţ, ţinîndu-se de mînă şi, după ce scoaseră lacătul cel mare de la hambar, îl puseră la uşa podului. Apoi mai şuşotiră un timp, numai ei ştiu despre ce, şi pe urmă o luară unul într-o parte, iar celălalt într-alta. Egorka dădu o fugă prin vecini ca să-i înştiinţeze despre cele întîmplate şi să-i cheme să dea o mînă de ajutor la prinderea neamţului din pod, iar Marfutka se şi aşeză la uşa podului c-un vătrai în mînă ca să-l doboare pe neamţ, dacă ăsta ar scăpa cumva din pod datorită vreunui vicleşug de-al lui nemţesc. Dar neamţul nu mai dădu nici un semn de viaţă şi nu i se arătă Marfutkăi. În schimb, abia păşi Egorka peste pragul portiţei şi se repezi spre piaţa mare a oraşului, că se ciocni nas în nas la o cotitură cu Hugo Karlovici. Egorka rămase pur şi simplu uluit de întîlnirea asta şi-n prima clipă se pierdu cu totul, ca apoi să-l apuce pe neamţ de guler, urlînd din răsputeri: „Săriţi, oameni buni! Ajutor!“ Pektoralis, care nu se aştepta la aşa ceva, îi trase argatului cu umbrela lui una de-l zvîrli într-o băltoacă. Ceea ce Egorka simţi în urma acestei lovituri puternice, ca şi a căderii în băltoacă, îl zăpăci cu totul. Rămase lungit în noroi, ţipînd cît îl ţinea gura:

— Piei, diavole, piei!

Apoi deodată bănuielile pe care i le strecurase în suflet Marfutka se risipiră. Oricît de naiv ar fi fost flăcăul, săracul de el îşi dădea totuşi seama că o dată ce neamţul n-a ieşit prin uşa podului, încuiată cu lacătul cel mare de la hambar, trebuie că-n pod nu el, ci altcineva îşi făcea de cap. Aici însă mintea nevolnică a lui Egorka, nesprijinită de Marfutka, parc-ar fi înclinat din nou să-i puie în spinare necuratului întreaga tărăşenie de astă-noapte. De aceea povesti totul lumii din piaţă în lumina asta, iar lumea, bucuroasă de noutate, năvăli buluc spre casa Safronoaiei, unde, după spusa lui Egorka, se petreceau lucruri atît de bizare, deşi, între noi fie zis, orice spiritist ar fi putut dovedi că cele întîmplate sînt cît se poate de verosimile şi că după unii savanţi ele ar revela apropierea ce există între noi şi lumea de dincolo.

XXI

Pînă seara n-a mai rămas nici un om care să n-o fi vizitat pe Maria Matveevna şi care să nu fi auzit relatarea amănunţită a supărătoarelor evenimente din noaptea precedentă şi din ziua asta. Au venit chiar şi de la poliţie, însă lor nu li s-a mai spus nimic, nu cumva, Doamne fereşte, să iasă şi mai rău. A trecut pe la Safronoaia şi profesorul de matematică, corespondent al unei societăţi ştiinţifice, şi a cerut să i se dea din cărămizile cu care azvîrlise diavolul. Zicea că trebuie să le trimită la Petersburg.

Maria Matveevna a refuzat categoric să i le dea, temîndu-se să nu păţească cine ştie ce. Noroc cu sfîrleaza de Marfutka, care a dat fuga pînă la baie şi a adus de acolo o cărămidă scoasă de sub cuptor.

Profesorul a luat cu el această probă materială şi i-a dus-o farmacistului. Amîndoi, după ce au cercetat-o îndelung, au lins-o cu limba, au turnat peste ea un acid şi în cele din urmă au hotărît într-un glas :

— E cărămidă, o simplă cărămidă !

— Putem afirma cu toată siguranța că e cărămidă.

— Și se pare că putem să n-o mai trimitem nicăieri?

— Da, pare-se că putem să n-o trimitem, răspunse farmacistul.

Dar oamenii credincioși, care nu se sinchiseau de nici un fel de analiză, își petreceau timpul cu mult mai bine și se alegeau cu constatări mult mai interesante : unii dintre ei, înzestrați cu o deosebită finețe a simțurilor și cu mai multă răbdare, au stat neclintiți la Safronoaia pînă ce, în sfîrșit, se învredniciră și ei să audă prin ușa podului cum acolo parcă suspină cineva, tropotind încet ca un suflet în chinurile iadului. Ce-i drept, erau printre ei și cîțiva neobrăzați. Așa, de pildă, cineva a îndrăznit să ridice glasul, cerînd sus și tare să se cerceteze podul printr-o ferestruică mică, dar această pretenție, socotită ca nesăbuită de către toți cei de față, a fost pe dată respinsă cu indignare, ținîndu-se totodată seama și de faptul că cercetarea propusă era departe de a fi lipsită de primejdii, dat fiind că tocmai din ferestruică zburaseră adineauri cărămizile și că bombardamentul ăsta ar fi putut să se repete. Tocmai de aceea oricine s-ar fi încumetat să facă astfel de inspecții s-ar fi expus la mari neplăceri.

Matveevna, de, ca femeie, se apucă să jelească, mijloc femeiesc fără greș !

— Să fi avut și eu parte, ca alte femei, de un bărbat ca lumea, gospodar, se văita ea către cei de față, ar fi fost acum treaba lui — să se urce-n pod, să caute peste tot. Dar omul meu are darul beției, e un bicisnic ! Iată, e a cincea zi de cînd nici n-a mai dat pe-acasă.

— Așa-i ! îi ținea isonul vecinele. De stăpînul casei și cel viclean se teme. Nu dă-n el !

— Ei, de bătut, tot îl bate și pe el !

— Și ce-i dacă-l bate ? Tot treaba dumnealui se cheamă că este.

Iar de la Safronîci nici o veste, nimic ! Nimeni nu știa de unde să-l ia, în ce crîșmă să-l caute. S-o fi dus el undeva la țară și-și face mendrele lui de bețivan, bea acolo.

— Maria Matveevna, nici să nu te mai gîndeşti la dînsul ! îi spuneau cei din jur. Mai bine gîndeşte-te ce-i de făcut cu-mpeliţatul.

— Ce să mai fac cu el ? Ce să fac să fie bine ? Sfătuiţi-mă şi voi, oameni buni !

— Uite, draga mea, ce spun eu : Cheamă-l pe cizmarul Foka. Ăsta ţi-l scoate pe dracul cu amăgeală. Ori pe popă, să facă o sfeştanie.

— Vai de mine, nici să nu-mi pomeniţi de Foka ! Şi aşa la noi se petrec lucruri deocheate, iar Foka, se ştie, e şi el sămînţa dracului.

— Că bine zici ! Cum să se alunge drac pe drac ?

— Păi, dacă aşa-i vorba, nu-ţi rămîne decît să faci o sfeştanie.

— Şi eu tot aşa cred, vreau o sfeştanie. Şi astănoapte tot la sfeştanie m-am gîndit. Ce păcat că nu-i Safronîci al meu acasă !

— Da parcă poţi să stai să-l aştepţi ?

— Se-nţelege că nu pot ! Dar parcă tot mai bine ar fi fost să fie şi el de faţă. Că lui, dragul de el, tare-i mai plac slujbele ! Altădată ducea el singur căldăruşa înaintea popii prin toate odăile şi tot el cînta. Nici nu ştiu cum o să le fac singură pe toate, fără el. Şi nici nu-mi dă în gînd pe cine să chem.

— Cheamă-l, dragă, pe părintele protopop. El e maimarele peste preoţi, de el se sperie şi satana mai rău.

— Uite că nu-mi vine să-l chem, că bea tutun. Nu, mai bine lasă-l în plata Domnului ! Veşnic îl vezi cu ţigara-n gură. Mai curînd să-l poftesc pe părintele Flavian.

— Las' că e bun şi părintele Flavian.

— Prea e greoi din cale-afară.

— Aşa-i el, săracul — moluţ şi durduliu, da' bun ca pîinea caldă. Deunăzi i-a sfinţit piua lui Ilin. Şi ce frumos a citit ! Numai de-ar sfinţi peste tot, prin toate ungherele, că aşa gras cum e el nu prea poate, stropeşte agheasma la nimereală, mai de departe şi uneori ajunge unde trebuie, alteori nu.

— Las' că avem noi grijă !

— Păi, dacă se pricepe omul şi se uită cu luareaminte, atunci-i bine.

— Se-nțelege că trebuie să te uiți, să stropească în cruce, citind rugăciunile cuvenite. Că părintele Flavian, cît e de gros, mă tem că nici nu-ncape pe ușa podului.

— Te pomenești că nu-ncape !

— Și nu s-ar putea s-o lărgiți cît de cît ? Ori e prea mare cheltuiala ?

— E o cheltuială.

— Știi ce trebuie să faceți : să facă părintele Flavian sfeștania, iar de stropit să stropească în pod diaconul Savva. Da, zău, rugați-l pe el. Atît e de sfrijit, că trece peste tot. Asta-ar fi cel mai nimerit ! Că părintele Flavian, burduhănos cum este, poate dărîma și podul, să se și omoare, Doamne ferește !

— Ferească sfîntul de așa păcate ! Lasă-l să trăiască bătrînul, că tare-i bun și săritor la nevoie. Țin minte, o dată zăceam în chinurile facerii și-am trimis la protopop să deschidă ușile împărătești. Și ce credeți, n-a vrut nici în ruptul capului !

— Se vede că nu i-ai dat cît trebuia.

— I-am trimis și eu o rublă. Și părintele Flavian pentru cincizeci de copeici mi le-a dat de perete, dragul de el.

— Da, să știți că mult bine face bătrînul ! Să rămînă el aici jos, să citească rugăciuni, iar diaconul Savva să meargă cu agheasma pe sus, p'în pod. Și chiar de-ar fi să pățească ceva, n-are nimic : că la el acasă diaconița lui înnebunește în fiecare lună. Cred că și lui i s-o fi urît cu viața asta !

— Că bine zici ! N-o să zică nimic, săracul, se duce și-n pod. E un diacon cum nu se poate mai cumsecade : se urcă unde-i spui și aghesmuiește peste tot, cum trebuie. Atîta s-aveți grijă — să nu se pripească, să stropească cu agheasma în cruce, nu cum se nimerește.

— Lăsați că am eu grijă, a zis Maria Matveevna. Poate dă Domnul și urc și eu cu el, ca să-i mai dau curaj. Numai să ne fie cu folos !

— Ce vorbă mai e și asta ? Cum să nu te ajute, dacă le faci toate după datină ? Numai s-o faceți cît mai degrabă și cu cît mai multă inimă.

— Păi altfel nici nu se poate ! le-a întors vorba Maria Matveevna. Uite, chiar acum o trimit pe Marfutka să

pună aluat pentru plăcinte, iar pe Egorka îl mîn la părintele Flavian să-l cheme să vină mîine după utrenie.

— Minunat, Maria Matveevna !

— Apoi, de ce să amînăm ? Credeţi că-mi vine bine să stau sub acelaşi acoperiş cu necuratul ? S-aştept să dea iarăşi cu ceva în noi ? Ehe, să fi avut plăcintele gata coapte, n-aş mai fi lăsat sfeştania pe a doua zi ! Vezi, că fără plăcinte nu se cade.

— Nici nu se poate, Maria Matveevna. Preotul fără plăcinte nu trăieşte. Cît despre părintele Flavian, el şi pare că e dintr-un aluat dospit, şi tare-i mai place orice aluat ! o încurajau pe Safronoaia sfetnicele ei. În cele din urmă, hotărîră în felul următor : să mai aibă răbdare o zi şi o noapte nenorocita asta de familie, iar în timpul ăsta să se pună aluatul la crescut, iar Egorka să plece numaidecît la părintele Flavian, să-i spună să poftească mîine, după utrenie, împreună cu diaconul Savva la Safronovi acasă pentru sfeştanie, ca să alunge diavolul, şi apoi să binevoiască să guste din plăcintele Mariei Matveevna...

Părintele Flavian, un bătrîn din cale-afară de gras, puhav ca o perină şi răzbit tot de podagră, cu un potcap soios pe cap, cu barbă mare, albă, şi cu o burtă cît toate zilele, după ce-l ascultă pe Egorka, care-i povesti toată tărăşenia cu dracul, şi află că-l poftеşte pentru alungarea acestuia, zise cu un glas subţirel ca de copil :

— Bine, băiete, spune-le să se pregătească. Iar noi venim şi le facem pe toate cum trebuie. Şi să nu uite să coacă pentru mine vreo două-trei plăcinte cu morcovi, că, nu ştiu de ce, în ultimul timp mă tot chinuiesc cu burta. Dar Vasili Safronîci unde este ? N-a dat încă pe acasă ?

— Nu, n-a dat.

— Ei, ce să-i faci ! Ne descurcăm noi şi fără dumnealui. Auzi, să aibă grijă să-mi facă niscai plăcinte cu morcovi şi să pregătească şi un ştergar mai măricel, c-o să cufund crucea cea mare pentru aşa prilej.

Egorka s-a-ntors numai într-o fugă acasă, mai sărind, mai şchiopătînd, şi pe cînd trecea pe sub ferestruica podului, i-a dat cu tifla necuratului. De altfel şi ceilalţi ai casei mai prinseseră puţină inimă, hotărînd că o noapte

de așteptat nu-i cine știe ce, iar, spre a nu le fi frică, s-au culcat cu toții claie peste grămadă în aceeași odaie. Numai Egorka s-a dus la bucătărie, la Marfutka, să-i mai țină și ei de urît, să nu-i fie frică fetei să se scoale noaptea la frămîntat aluatul ce creștea nemaipomenit de frumos pe marginea cuptorului, acoperit cu o șubă groasă.

Între timp, necuratul se potolise cu totul și cu totul, ca și cum ar fi știut de cele ce i se pregăteau. În toată ziua aceea n-a mai făcut nici o poznă. Numai din cînd în cînd cîte cineva din casă îl mai auzea fornăind pe nas, iar mai în noapte, cînd gerul s-a întețit simțitor, necuratul prinse a geme și a clănțăni din dinți. Gemetele astea le auziră toată noaptea și Maria Matveevna și acei dintre membrii familiei care se mai trezeau din somn pentru un timp mai scurt sau mai îndelungat, dar nu prea a mai tulburat pe nimeni. Atîta doar că, trezindu-se, fiecare gîndea : „Lasă-lasă, așa-i trebuie proclețului !“ Și, făcîndu-și cruce, se întorcea pe partea cealaltă și adormea din nou.

Dar vai, o atît de mare sfidare era, se vede treaba, prea grabnică și l-a mîniat grozav pe necuratul : tocmai în clipa cînd la biserica părintelui Flavian s-a auzit a treia oară dangătul clopotului, în podul casei la Maria Matveevna a răsunat un vaier nespus de jalnic și ceva s-a prăvălit cu-un vuiet greu de înțeles.

Maria Matveevna sări din pat și, uitîndu-și frica, fugi așa cum se afla spre locul prăpădului și-ncremeni în prag la vederea noii pozne drăcești : pe podea, lîngă cuptorul pe marginea căruia fusese pus la dospit aluatul, stătea Egorka uns cu aluat din creștet pînă-n tălpi, iar în jurul lui zăceau cioburile străchinii.

Și Maria Matveevna, și Egorka și Marfutka, care ședea cu picioarele atîrnînd de pe cuptor, erau atît de uluiți, încît au strigat într-un singur glas :

— Fir-ar afurisit să fie !

Sub acest semn rău începu ziua căreia îi era hărăzit să lumineze lupta părintelui Flavian și a diaconului Savva cu ființa aceea misterioasă care se auzea mereu sus, în pod, și care ajunsese cu îndrăzneala pînă-n-tr-acolo, încît să răstoarne și strachina cu aluatul pentru plăcintele promise fețelor bisericești. Și asta cînd ?

În ce clipă ? Cînd nu se mai putea pune o maia nouă și cînd paracliserul bisericii, un lungan numai piele și oase, ce ducea agheasmătarul proaspăt spoit, s-a și înfățișat la portiță, trăgînd de zăvor.

Cum să le dreagă acum pe toate Maria Matveevna ca să iasă bine treaba începută sub un semn atît de rău, și care parcă urma să se sfîrșească și mai rău ?

La drept vorbind, toate astea păreau mult mai interesante decît povestea lui Pektoralis, de soarta căruia totuși erau atît de strîns legate toate întîmplările de mai sus care la prima vedere păreau atît de străine, și, de fapt, îi erau atît de fatale.

XXII

Maria Matveevna era grozav de mîhnită de pățania cu aluatul : nici nu știa cum o să-i spună părintelui Flavian că n-are pentru el plăcinte cu morcovi. De aceea s-a și hotărît să nu-l tulbure cu vestea asta pînă ce nu va fi gata cu sfeștania. Ca femeie isteață și cu experiență, alese metoda așteptării, fiind convinsă că timpul este un mare vraci, gata să-ți vină într-ajutor tocmai atunci cînd ți se pare că nu mai ai de unde să-ți aștepți scăparea. Și chiar așa s-a și-ntîmplat. Sfeștania începu de-ndată ce sosiră fețele bisericești, însă, încă înainte de a se fi sfîrșit slujba, lucrurile au luat o astfel de întorsătură, încît n-a mai apucat nimeni să se mai gîndească la plăcintele cu morcovi.

Iată ce s-a petrecut : cînd spre sfîrșitul sfeștaniei, diaconul începu să cînte „Mulți ani“ stăpînilor casei, în ușa podului, pînă atunci închisă, se auzi o bătaie nerăbdătoare și o voce binecunoscută tuturor, deși foarte slăbită, strigă :

— Deschideți-mi, ci deschideți odată !

Strigătul ăsta a provocat în prima clipă o panică generală. Toți cei de față s-au repezit buluc spre părintele Flavian.

O dată deschisă ușa podului, priveliștea pe care o dezvălui fu într-adevăr dintre cele mai neașteptate: pe treapta cea mai de jos a scării podului stătea Safronîci în persoană, ori poate diavolul cu chipul lui. Bănuiala din urmă părea chiar mai întemeiată, mai ales că apariția sau poate chiar necuratul ce-l imita cu atîta artă pe Safronîci nu semăna totuși întru totul cu originalul: era mai prăpădit, cu fața de-o paloare vineție, ca de mort, cu ochii stinși. În schimb, cîtă îndrăzneală! Departe de a se fi speriat de sfînta agheasmă, se duse ață la părintele Flavian și, făcîndu-și palma căuș, i-o întinse așteptînd să-i dea agheasmă, ceea ce părintele Flavian se și grăbi să facă. Pe urmă sărută crucea și, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit, începu să dea binețele cu toată familia. Vrînd-nevrînd, Maria Matveevna a fost și ea nevoită să-și recunoască drept soț acest om pe jumătate mort.

— Unde mi-ai umblat, dragule? începu ea, simțindu-și deodată sufletul plin de o mare milă și-nduioșare.

— Acolo, încotro m-a îndreptat Domnul Dumnezeu, pedepsindu-mă... Acolo am fost.

— Atunci tu ai fost acela care a bătut în tavan?

— Eu, așa cred.

— Dar de ce, frate, ai azvîrlit cu cărămizi?

— Dar voi, de ce ați prigonit fetița?

— Și de ce nu te-ai dat jos pînă acuma?

— Se putea oare să mă răzvrătesc împotriva celor hotărîte de El? Dar acum, auzind „Mulți ani", de îndată am și coborît. Vreau un ceai. Să-mi dați un ceai, și cît mai fierbinte! Și să mă lăsați să mă urc pe cuptor, să mă-nveliți cu cojoace, spuse el grăbit cu glasu-i slab, dogit de răceală. Sprijinit pe sub brațe de nevastă-sa și de argat, se sui pe cuptorul încins, și unde se repeziră cu toții să-l învelească cu cojoace. În timpul ăsta diaconul Savva ocoli tot podul, sfințindu-l cu agheasmă și rugăciune, dar nu găsi acolo nimic deosebit.

Se înțelege că după o astfel de întorsătură a lucrurilor, pe nimeni nu-l mai bătu gîndul la ospăț. Apariția lui Safronîci în starea asta de plîns a făcut-o pe stăpîna casei să-njghebeze o gustare la repeziș, așa că și părintele Flavian a trebuit să se mulțumească cu un ceai

fierbinte, pe care şi l-a băut stînd într-un jilţ, tras lîngă cuptorul cela unde se-ncălzea Safronîci, răspunzînd ca vai de capul lui la întrebările tuturor.

Safronîci îşi închipuia cele petrecute cu el în zilele din urmă cam în felul ăsta : cum că el, pare-se, fusese undeva, unde a trebuit întîi să urce şi să tot urce mereu, pînă cînd s-a trezit în iad. Acolo a stat de vorbă cu răposatul Jiga-conţopistul, iar acesta i-ar fi destăinuit că pînă şi dracul se săturase de cearta lui cu Pektoralis şi că afacerea asta trebuie musai să se sfîrşească. Acestei hotărîri Safronîci i s-a supus fără împotrivire primind să rămînă acolo unde l-au adus păcatele şi să rabde, căci acolo îl chinuia rău şi foamea şi frigul şi-l durea inima, auzind cum plînge şi geme fetiţa. Pe urmă a auzit deodată cîntările cele pline de mîngîiere ale bisericii şi mai ales „Mulţi ani", care întotdeauna i-au plăcut atît de mult — iar cînd diaconul Savva a pomenit şi numele lui a simţit şi alte năzuinţe şi s-a hotărît pe loc să mai coboare o dată, fie şi pentru un timp cît de scurt pe pămînt, ca să-l asculte pe Savva cîntînd şi să-şi ia rămas bun de la ai săi.

Nu era în stare sărmanul de el să le povestească ceva mai deslușit, iar părintele Flavian s-a milostivit să nu-l mai chinuiască cu întrebările : nenorocitul se afla într-o stare disperată şi tot căuta căldură, dîrdîind de frig fără putinţă de a se mai încălzi. Spre seară, venindu-şi puţin în fire, ceru să fie spovedit şi pregătit pentru moarte, iar a doua zi îşi dădu obştescul sfîrşit.

Toate astea s-au petrecut atît de repede şi atît de neaşteptat, încît Maria Matveevna, care nici nu apucase să se dezmeticească cît de cît, a trebuit să-şi bată din nou capul cu îngropăciunea bărbatului. Copleşită cu totul de aceste triste îndatoriri, nici nu a mai luat bine seama la ceea ce-i povestea Egorka, care la o oră după moartea lui Safronîci, ducîndu-se să-i comande coşciugul, aduse uluitoarea veste cum că „neamţul a deschis poarta de la curtea veche", acea poartă din pricina căreia se pornise atunci toată cîrcota lor nesfîrşită, dîndu-i pînă la urmă gata pe amîndoi — şi pe Pektoralis şi pe Safronîci.

Acum că vrăşmaşul zăcea pe masă, putea şi Hugo Pektoralis să deschidă poarta, fără să-şi facă de rîs voinţa de fier şi fără să-şi calce cuvîntul şi astfel să nu

mai plătească despăgubirile ce-l aduseseră în sapă de lemn. Şi se grăbi s-o facă.

Acum nu-i mai rămînea decît să-şi ţină şi cea din urmă promisiune : să ia parte la praznicul lui Safronîci şi să mănînce blinele de sufletul lui. Şi o făcu şi pe asta.

XXIII

Abia a apucat să se-ntoarcă acasă de la cimitir cu clerul şi cu oaspeţii văduva lui Safronîci, lăsîndu-l pe răposat să se odihnească în mormîntul îngheţat, abia s-a aşezat lumea la masă, că uşa se deschise deodată şi-n prag apăru, palid şi prăpădit, Hugo Pektoralis.

Se-nţelege că nimeni din cei de faţă nu se aştepta să-l vadă tocmai aici. De aceea apariţia lui o uimi dureros pe înlăcrămata Maria Matveevna, care nu ştia cum să ia această ieşire a neamţului, drept semn de simpatie şi-mpăcare, sau drept o bătaie de joc. Dar nici n-apucă bine să se hotărască pentru una sau alta, că Hugo Karlovici îi declară cu glasu-i de totdeauna, potolit şi mîndru, că venise anume ca să-şi îndeplinească cuvîntul dat de el răposatului, să mănînce blinele la praznicul lui.

— Păi, creştini sîntem şi noi, nu ne dăm oaspeţii afară... Vă poftesc să luaţi loc, c-am făcut multe blinele, s-ajungă pentru toţi calicii.

Hugo îi răspunse cu o plecăciune şi se aşeză chiar pe locul de cinste, între puhavul părinte Flavian şi vînosul diacon Savva.

Cu toată înfăţişarea sa cam şubredă, Pektoralis se simţea încă destul de bine şi se ţinea ca un învingător, avînd o purtare nepotrivită, aproape necuviincioasă, la praznicul răposatului său duşman. Poate tocmai din asta i s-a tras şi lui ceva neobişnuit şi cu totul neprevăzut care servi drept o încununare foarte potrivită a poveştirii mele despre „voinţa lui de fier".

Nu mai ştiu cum şi pentru ce, Pektoralis şi cu diaconul s-au luat la ceartă, pare-se tot pe chestia aceleiaşi „voinţe de fier".

— De ce oare, frate Hugo Karlovici, trebuie să te-ncontrezi mereu cu noi ? îi spuse Savva. Vrei să-ţi dovedeşti voinţa de fier ? Iaca, nu-i bine...

L-a sprijinit pe diacon şi părintele Flavian :

— Nu-i frumos, mămicule ! Nu-ţi şade bine. Şi apoi o să te bată Dumnezeu pentru asta, că aşa să ştii : Dumnezeu ţine cu ruşii.

— Totuşi eu am fost acela care l-am îngropat pe Safronîci ! Am spus c-o să-l îngrop şi l-am şi îngropat.

— Şi ce folos că mai trăieşti ? Şi-apoi cît o să mai trăieşti şi dumneata ? Că Dumnezeu îl pedepseşte, nici nu ştii cum, pe cel ce se leagă de noi, ruşii. Mă vezi cît sînt de bătrîn : nu mai am dinţi, mi se umflă picioarele, nu mai am putere nici cît să omor un şoarece. Şi cu toate astea poate că dumneata ai mai puţine zile ca mine.

Pektoralis s-a mulţumit doar să zîmbească.

— Ce te tot hlizeşti ? se oţărî diaconul. Se poate una ca asta, să nu te temi nici de Dumnezeu ! Uite cum ai ajuns : te-ai sfrijit de tot ! Nu, măi frate, măi. N-ai să-l îngropi dumneata şi pe părintele Flavian ! Acu-acu îţi vine şi dumitale rîndul.

— Asta mai vedem noi.

— Ce să vedem ? Că nu mai are omul ce vedea la dumneata : te-ai uscat de viu. Iar săracul Safronîci, cu toate că a trăit în sărăcie, şi-a sfîrşit zilele în deplină mulţumire.

— Frumoasă mulţumire, n-am ce zice !

— Ei şi ce, nu-i frumoasă ? Cum i-a plăcut lui, aşa şi-a trăit viaţa — cu băuturică !... Şi tot în sănătatea dumitale a băut...

— Porcul ! izbucni Pektoralis, spumegînd de mînie.

— Ei, asta-i acum ! „Porcul" ! De ce mai jigneşti acum mortul ? O fi fost el porc, dar înainte de-a muri a ţinut post negru acolo în pod şi s-a spovedit părintelui Flavian. A închis ochii creştineşte, iertat de păcate, cu toată rînduiala bisericească îndeplinită, şi acum poate se şi află în sînul lui Avraam laolaltă cu moşii şi strămoşii noştri. Şade şi le povesteşte despre dumneata, iar ei rîd. Pe cînd dumneata, deşi te crezi mai ceva ca un porc, stai aici la masă, la el în casă, şi tot pe el îl ponegreşti. Ia, acum judecă şi dumneata, care dintre voi este mai porc ?

— Dumneata, mămicule, dumneata ! Dumneata eşti mai porc decît el ! se băgă-n vorbă şi părintele Flavian.

— Lui nu i-a păsat nici cel puţin de familia lui, rosti cu asprime Pektoralis.

— Ce tot vorbeşti dumneata ! exclamă diaconul Savva. Cum vine asta : „nici nu i-a păsat ?" Ia te uită ! Că doar i-a lăsat familiei sale şi un adăpost bun, şi ce să mănînce. Uite, şi dumneata stai acum aici, la masa lui şi-i mănînci blinelele. Că dumneata, să vorbim deschis, n-ai acum de nici unele : de-ar fi să mori, nu vei avea nici coşciug, nici capac la el. N-o să fie nici cu ce să ţi se facă pomană. Aşa fiind, ia spune : cine s-a îngrijit mai bine de casa sa ? Şi să ştii, cu noi nu-ţi mai merge să-ţi faci de cap ! Cu noi e însuşi Dumnezeu !

— Eu unul n-o cred, se-ncruntă Pektoralis.

— Acu, orice-ai zice, tot mai bine-i să mori în belşug, cum a murit Safronîci, decît să tînjeşti de foame, cum tînjeşti domnia-ta.

Pektoralis se fîstîci : cuvintele diaconului cuprindeau o bună parte de adevăr şi asta nu se putea să n-o simtă şi el. O spaimă rece îi strînse inima, dar în acelaşi timp, o dată cu blineaua pe care a întins-o diaconul Savva, parcă intră în el şi dracul.

— Ia blineaua asta, mănîncă şi taci din gură, îi mai spuse diaconul, căci, după cîte văd, dumneata nici la mîncare nu te poţi măsura cu noi.

— Şi de ce mă rog să nu pot ? se răţoi Pektoralis.

— Păi, uite şi dumneata, cum o tot frămînţi, cum o mai mozoleşti în gură.

— Ce-nseamnă : „mozoleşti" ?

— O tot morfoleşti, o-mpingi cu limba prin gură ba încoace, ba încolo.

— Cum aşa, nici de mestecat nu-i voie ?

— Păi, ce s-o mai mesteci, cînd ea e ca puful ! Singură-ţi alunecă pe gît. Uită-te numai cum le mănîncă părintele Flavian. Vezi ? Ei, ce zici ? Ţi-i drag să priveşti ! Ian, apucă blineaua uite aşa, de amîndouă marginile, o scalzi binişor în smîntînă, o mai faci o dată plic, apoi o-mpingi uşurel cu limba aşa, întreagă cum e, şi-i dai drumul în jos, unde-i locul ei.

— Asta nu-i sănătos !

— Ia mai slăbeşte-mă cu scornelile astea ! Doar n-oi fi mai deştept ca alţii. O să mănînci dumneata mai multe blinele ca părintele Flavian...

— Ba mănînc !

— Ia, nu te mai grozăvi...

— Mănînc !

— Geaba te lauzi ! Vezi că abia ai scăpat de o belea şi dai de alta.

— Ba o să mănînc, ba o să mănînc ! o ţinea una Hugo.

Şi se luară la ceartă, iar pentru că cearta asta se putea lămuri pe loc, se porni între ei o întrecere, spre marea mulţumire a tuturor celor de faţă.

La drept vorbind, părintele Flavian nici nu luase parte la discuţia lor : el şedea, mînca şi asculta.

Dar Pektoralis nu se putea măsura cu sfinţia-sa. Părintele Flavian dădea pe gît blinele făcute plicuşor una după alta şi nici nu se sinchisea să le numere măcar, pe cînd Hugo ba se roşea la faţă, ba se-ngălbenea de tot şi nu izbutea de loc să se ţină după părintele Flavian. Iar chibiţii nu-şi luau ochii de la ei şi-l tot aţîţau într-una pe neamţ, pentru care lucrul cel mai sănătos ar fi fost s-o ia la fugă de acolo. Dar, după cîte se vedeau, Pektoralis nu ştia proverbul : „Fuga-i ruşinoasă, dar e sănătoasă". Şi de aceea stătea locului şi-nghiţea, înghiţea mereu, pînă cînd deodată alunecă sub masă şi acolo rămase, horcăind.

Diaconul Savva se aplecă şi el sub masă şi-l tot trăgea în sus :

— Ia, nu te mai preface, zicea, scoală şi dă-i zor, că părintele Flavian tot n-a isprăvit.

Atîta numai că Hugo nu s-a mai sculat de acolo. Atunci toţi se repeziră să-l scoată de sub masă, însă neamţul nici nu mai mişca. Diaconul şi-a dat primul seama că Pektoralis nu se preface şi, pocnindu-se cu palmele peste şolduri, exclamă :

— Ei, ce zi-ceţi, mă rog dumneavoastră ? ! Zicea că ştie cum e mai sănătos să mănînce şi iacă-tă c-a murit.

— Se poate una ca asta ! exclamară toţi într-un glas.

Iar părintele Flavian îşi făcu semnul crucii, oftă şi spuse-n şoaptă : „Cu noi este Dumnezeu !" Apoi trase spre el o nouă porţie de blinele fierbinţi.

Aşa s-a făcut că Pektoralis a supravieţuit doar foarte puţin lui Safronîci şi a murit în împrejurări cu totul nedemne de mintea şi de caracterul său. A fost înmormîntat în mare grabă, pe banii bisericii şi, se-nţelege, fără pomană. Noi, foştii lui colaboratori, n-am ştiut nimic despre moartea sa, iar eu, preaplecata slugă a domniilor-voastre, am aflat despre asta cu totul întîmplător. Am sosit în oraş chiar în ziua înmormîntării sale, pe o viforniţă năprasnică, cea dintîi din iarna aceea. Cum intram cu sania într-o ulicioară îngustă, îmi ieşi înainte o înmormîntare cu părintele Flavian, care abia se tîra cu căciula-i înfundată pînă peste urechi, cîntînd : „Sfinte Dumnezeule". Şi tocmai atunci mi se rupse urechea hamului. M-am dat jos din sanie să-i dau o mînă de ajutor vizitiului, însă treaba mergea cam anevoie. În timpul ăsta, dintr-o poartă părăduită ieşi o femeie într-o scurteică, iar de peste drum, dintr-o altă poartă aidoma, încă una, şi începură să-şi strige peste drum :

— Pe cine-l duce, maică ?

Iar cealaltă :

— Ehei, dragă, să fi ştiut, nici nu mai ieşeam din casă. Îl cară pe neamţul ăla.

— Pe care neamţ ?

— Pe ăla de-a murit deunăzi înecat cu o blinea.

— Şi, zi, îl prohodeşte părintele Flavian ?

— El, draga mea, el ! Părintele Flavian, drăguţul de el !

— Să-i dea Dumnezeu sănătate !

Şi amîndouă ţaţele au intrat în curte, pocnind portiţa.

Aşa şi-a terminat viaţa Hugo Pektoralis, şi numai cea din urmă întîmplare mai stăruie în amintirea localnicilor, ceea ce pe mine mă mîhneşte nespus de mult, fiindcă eu l-am cunoscut pe omul ăsta altădată, pe vremea marilor sale speranţe.

1876

ŞERAMUR

(Smintitul întru poftele pîntecului)

CAPITOLUL ÎNTÎI

DIN PRICINI ANUME, îndeajuns de importante, porecla asta va trebui să ţină locul adevăratului nume al eroului meu, dacă acesta e cumva bun de erou.

Dacă nu m-aş fi temut să m-arăt chiar de la începutul acestei povestiri prea din cale-afară de vulgar aş spune, poate, că Şeramur este un „erou al pîntecului" în toată puterea cuvîntului. Dar, ce are a face ! Şi totuşi va trebui s-o spun, fiindcă, prin însăşi esenţa ei, tema tratată nu-mi îngăduie să fiu prea pretenţios în alegerea expresiilor, căci altminteri s-ar putea să nu fiu în stare să zugrăvesc realitatea. Eroul meu este, deci, o fiinţă mărginită şi plicticoasă, iar epopeea lui — sărăcăcioasă şi obositoare. Şi, cu toate astea, îndrăznesc să v-o povestesc.

Aşadar, Şeramur era un „erou a pîntecului", avînd drept deviză : *Crapă !* şi ideal : *Să le dai şi altora să crape.* Or, tocmai din acest punct de vedere, aventurile lui sînt demne de atenţie. În ce mă priveşte, nu voi spicui din ele decît cîteva. De altfel, e singura formă posibilă de a povesti anumite lucruri despre acest personaj cu totul şi cu totul inconsecvent, unica formă care s-ar putea potrivi firii sale curioase.

Încep cu momentul în care Şeramur se revelă aceluia care a descoperit primul în el lucruri demne de observaţie.

În vara anului 187* a sosit la Paris, venind din Petersburg, un *Nemo* [1] al lumii literare. Se aciuie într-o

[1] Nimeni. (Lat.)

cămăruță, în fața grilajului Grădinii Luxembourg, unde petrecu cîteva zile în liniște și pace. Într-o bună zi însă, iată că i se înființează portarul imobilului și-i spune că a venit „cineva" și că acel „cineva" insistă cerînd ca *monsieur* să iasă puțin pe scară.

Nemo, căruia din motive binecuvîntate nu-i erau pe plac misterele, îl întrebă indispus :

— Cine este și ce vrea ?

— Cred că e cineva de-al dumneavoastră, făcu francezul.

— Bărbat sau femeie ?

— Aș crede mai curînd că-i bărbat.

— Atunci, poftește-l aici.

— Bine. Dar mi se pare că se cam rușinează să intre.

— O fi beat ?

— Nu... e dezbrăcat.

CAPITOLUL AL DOILEA

Pe scara casei, răsucită în spirală, acolo unde o ferăstruică dădea într-un cotlon lipsit de aer, mărginit de trei ziduri, stătea o ființă foarte mică, însă extrem de originală. Te izbeau mai ales umerii lui plăpînzi ca de copil, capul cu părul lung și buclat, acoperit cu o pălărie ponosită de bandit.

Întîi îți făcea impresia că e un băiețel de vreo treisprezece-paisprezece ani deghizat, dar, de cum întorcea capul spre tine, impresia asta ți se risipea : te priveau doi ochi care ardeau cu o flacără sălbatică, parcă flămîndă ; o barbă neagră, deasă și impresionant de lungă, îi acoperea toată fața pînă-n ochi, revărsîndu-i-se peste tot pieptul, pînă la brîu. Cu o asemenea barbă s-ar fi cuvenit să fie zugrăvit preasfîntul Moise Murin, după tradiția bisericească, înfățișată de Stroganov în culegerea sa de chipuri de sfinți, pesemne datorită particularităților originii

maghiare a acestui sfînt și ardoarei chinuitoare a temperamentului său. De altfel, credincioșii i se închinau „pentru izbăvire de patimi mistuitoare".

Nemo păși spre necunoscut și-l întrebă :

— Cu cine am onoarea ?

— Ba, nici un fel de onoare, zise acesta cu voce prefăcută de bas, pe vremurile acelea socotită de către elevii din ultimele clase ale liceelor militare drept dovadă obligatorie de aleasă ținută.

Nemo, care se pricepea la oameni, își schimbă pe dată tonul.

— Ce doriți, domnule ?

— Am treabă cu dumneavoastră.

— Atunci poftim la mine în cameră.

— Nu mai e nimeni acolo ?

— Nimeni.

— Atunci se poate.

Necunoscutul își urmă gazda cu un aer foarte demn, mișcîndu-și fără grabă picioruşele scurte, și, odată intrat, se așeză fără să-și ia pălăria din cap și-l întrebă pe Nemo :

— N-aveți ceva de lucru ?

— De lucru ?

— Da. Vreau să zic : dacă aveți ceva de lucru pentru mine ?

— Dar ce fel de lucru aș putea să am pentru dumneavoastră ?

— Știu și eu ce fel ?

— Sînteți meseriaș ?

— Nu. Dar mi s-a spus că dumneavoastră scrieți romane.

— Da. Așa-i.

— Atunci dați-mi să copiez.

— Dar acum, în momentul de față, nu scriu nimic.

— Aha, asta înseamnă că sînteți sătul.

Se sculă în picioare și întrebă, încruntîndu-se :

— Dar parale aveți ?

Fără să vrea, stăpînul camerei făcu un pas înapoi :

— Adică... cum vine asta ?

— Așa ! Adică înseamnă că eu n-am crăpat de trei zile.

— Și de cît aveți nevoie ?

— Mi-ar trebui mult. Dar acum vreau să vă cer doi franci.

— Poftim.

Nemo caută în portmoneul său și-i întinse ciudatului oaspe o monedă de cinci franci.

— E prea mult, făcu acesta.

— Nu face nimic.

— Ba face. Se-nțelege că veți primi restul.

Și cu aceste cuvinte îi întoarse spatele și ieși cu aceeași călcătură semeață și demnă. Vorbind cu el, Nemo constată că pantalonii necunoscutului abia se mai țineau pe el și că sub tunică n-avea nici cămașă.

CAPITOLUL AL TREILEA

Nemo le-a povestit compatrioților săi întîmplarea, dar aceștia s-au dumirit pe dată.

— E Șeramur ! i-au spus.

— Și cine-i, mă rog, acest Șeramur ?

— Asta n-o știe nimeni.

— În orice caz e rus.

— Da, e rus și are o istorie misterioasă.

— Ceva politic ?

— Cine știe ! Se pare că așa ceva.

— Și ce anume l-a obligat să se refugieze aici ?

— Zău că nu știu. Ba mă cam îndoiesc dac-o știe și el.

— Nu cumva e nebun ?

— Poate numai din punctul de vedere al doctorului Krupov [1].

[1] Eroul unei nuvele a lui Herzen, cu același nume. Doctorul Krupov socotea că întreaga omenire suferă de nebunie și că istoria ei este biografia unui nebun ; cauza acestei nebunii fiind inegalitatea socială.

— Şi nici escroc ?

— Asta nu ! Ba în felul său e chiar foarte cinstit. De altfel, veţi avea prilejul să vă convingeţi singur...

— Cum aşa ?

— V-a cerut ceva bani împrumut ?

— Ce vă face să presupuneţi asta ?

— Dacă a venit aici, înseamnă că ori a adus o datorie, ori moare de foame şi cere bani cu împrumut.

— I-am dat foarte puţini.

— N-are a face. Vi-i aduce.

— Mă rog, n-am nici o pretenţie.

— Vi-i aduce. Şi dacă vreţi să-i faceţi plăcere, duceţi-l undeva să mănînce pe săturate.

— Şi nu se supără ?

— Da' de unde ! E un adevărat om al naturii. Numai nu cumva să-l duceţi într-un local bun. Alegeţi unul mai murdar.

CAPITOLUL AL PATRULEA

A doua zi de dimineaţă Nemo încă dormea cînd auzi deodată :

— Sculaţi-vă !

Deschise ochii şi-l văzu pe Şeramur în faţa sa. Şi de data asta n-avea pe el decît o tunică fără cămaşă şi pălăria-i soioasă de bandit. Numai luciul flămînd al ochilor negri parcă se mai domolise puţin : acum aveau ca o licărire de zîmbet. Întinse mîna către Nemo şi zise :

— Poftim.

— Ce-i cu asta ?

— Restul. Trei franci.

— Stai. Mă-mbrac îndată şi mergem undeva să dejunăm.

Şeramur puse banii pe masă, se aşeză şi spuse :

— Se poate.

Au mîncat şi-au băut întocmai aşa cum îi plăcea lui Şeramur. Nu s-au dus nici la Duval cel puţin, ci au luat-o în jos, prin cea mai întunecoasă hudiţă a Cartierului Latin, oprindu-se în cele din urmă într-un birt murdar ţinut de o normandă trupeşă şi cu o înălţime uriaşă. Toată lumea din cartier îi zice tante Grillade [1]. De altfel în tot Parisul era singura femeie pe care Şeramur o cunoştea pe nume şi pe care o saluta întotdeauna printr-o semeaţă înclinare a capului. Tante Grillade se arăta demnă de cinstea asta, căci avea o reputaţie istorică dintre cele mai remarcabile: dacă nu se lăuda, fusese cîndva, în floarea tinereţii ei, obiectul unei deosebite atenţii a lui Louis Bonaparte. Ar fi putut prea bine să-i reamintească acestuia unele lucruri, dar, de cînd devenise Napoleon al III-lea, tante Grillade îl dispreţuia atît de adînc, încît prefera să trăiască din veniturile micului şi murdarului său birt.

Să fi fost oare adevărate toate, sau numai o parte din spusele astea, rămîne în seama conştiinţei mătuşii Grillade. Şeramur însă o credea. Îi făcea plăcere să ştie că femeia asta îl dispreţuia pe un „astfel de om". O stima, deci, şi-i dovedea consideraţia sa scoţîndu-şi îngrozitoarea pălărie în faţa ei. Pe lîngă asta, atît tante Grillade, cît şi întunecoasa ei hudiţă erau legate de o amintire dintre cele mai plăcute pentru Şeramur. Aici, în spelunca asta murdară, a simţit şi el odată coborîndu-se cerul pe pămînt. Aici i-a fost dat să guste cea mai înaltă desfătare la care-i năzuise vreodată sufletul. Aici el, cerşetor veşnic flămînd, zgribulit de frig, a organizat odată un ospăţ care pe bună dreptate, putea să fie numit „ospăţul lui Lazăr". Primise pe atunci, pe o cale cu adevărat miraculoasă, după moartea maicii sale, o moştenire de trei sau patru sute de franci şi organizase cu banii aceştia un adevărat banchet.

[1] Mătuşa Grătar. (Fr.)

Pe urmă i-a dat lui tante Grillade tot restul banilor spre păstrare, poruncindu-i să le țină socoteală pînă ce se vor isprăvi.

Din acel moment începu să aducă acolo, la birt, în fiecare zi, cîțiva *voyoux*[1] pe care-i ospăta, pînă ce într-o bună zi tante Grillade îi prezenta o socoteală din care reieșea că „toți banii au fost mîncați".

Tot aici îl aduse acum Șeramur și pe noul său „consumator". Li s-au servit niște chiftele proaste cu o piurea ca vai de lume, o tocană din rămășițe de carne și un litru de vin acru. Șeramur mîncă absorbit cu totul de procesul mestecatului, fără să acorde nici cea mai mică atenție persoanelor din jur, pînă cînd se îmbuibă, și spuse :

— Ajunge !

Din ziua aceasta se legă prieteșugul între Nemo și Șeramur, un prieteșug care se baza pe „haleală" la tante Grillade și care zi de zi îi descoperea lui Nemo noi și noi particularități ale acestui „fiu al lui Cain".

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Astfel a putut Nemo să constate că Șeramur era foarte mîndru din fire și, din pricina asta, grozav de timid. Numai că despre mîndrie avea o concepție cu adevărat uluitoare. Așa, de exemplu, primea de mîncare de la oricine fără pic de jenă, dar și fără mulțumiri. După părerea lui, să-i dai cuiva să mănînce era nu numai o datorie, ci și o plăcere. Nu socotea nicidecum faptul de a fi hrănit drept o obligație contractată de el ; dimpotrivă, găsea că este o faptă fără importanță. Ce-i drept, personal, el ar fi făcut incomparabil mai mult cu aceeași bani : ar fi putut să hrănească cîțiva inși. „Haleala" părea a fi ideea lui fixă : se gîndea la mîncare într-una, și sătul, și flămînd, în orice clipă, zi și noapte.

[1] Golani, vagabonzi. (Fr.)

Așa de exemplu, intră o dată în cameră și observă o sticlă cu apă de colonie. Își aţinti asupra ei ochii lui scînteietori și, arătînd-o cu degetul, întrebă dispreţuitor :

— Asta ce mai e ?

— Colonie.

— Și pentru ce-i bună ?

— Îmi fac frecţii.

— Hm ! Frecţii ! Aveţi vreo opăreală pe undeva ?

— Nu, nu am așa ceva.

— Atunci pentru ce o astfel de josnicie ? !

— De ce, josnicie ? Îi fac vreun rău cuiva ?

— Mai și întrebaţi ! Mai bine aţi mînca pe banii ăștia și le-aţi da și altora.

— Hai, mergem să vă tratez.

— Mare lucru să saturi un om ! Să-mi fi spus mai devreme, mai aduceam vreo cinci nemîncaţi.

Altă dată văzu pe scrin rufele abia aduse de la spălat și din nou le împunse cu degetul :

— Ale cui sînt cămășile astea ?

— Se-nţelege, ale mele.

— Cîte-s aici ?

— Patru, parcă.

— Ce vă trebuie atîtea ?

— Păi, ce credeţi, cîte cămăși trebuie să aibă omul ?

— Una.

— Parcă dumneavoastră aveţi numai una ?

— Nu, nici una.

— Nu zău ! Glumiţi ?

— Ce să glumesc ! Nu sîntem atît de prieteni ca să glumim.

Și, spunînd acestea, își descheie tunica și-și arătă trupul gol :

— Asta-i gluma !

— Poftim, luaţi una de la mine.

— Se poate.

Luă cămașa oferită, se duse cu ea după paravan și-i strigă de acolo :

— Un cuţit !

— Nu cumva vreţi să vă omorîţi aici, la mine ?

— Ce vă privește ?

— Cum să nu mă privească ? Nu vreau să-mi lăsaţi aici urme de sînge.

— Ce mare lucru !

— Vă rog, să nu cumva să vă omorîţi aici !

— N-o să mă omor. Azi am crăpat.

— Poftim cuţitul.

Se auzi un trosnet sec şi ceva căzu pe jos.

— Ce-aţi făcut ?

În loc de răspuns aruncă manşetele tăiate şi apăru în tunică, din care ieşeau mînecile ciopîrţite fără milă ale cămăşii.

Aşa i se părea lui că-i mai bine. Dar nici aşa n-a ţinut mult : a doua zi a venit iar fără cămaşă şi la întrebarea : unde este ? răspunse laconic :

— Am scos-o.

— De ce ?

— Altul n-avea nici atîta.

Aşa era el în nenumăratele şi diversele manifestări ale firii sale, capabilă să convingă pe oricine de totala lui incapacitate pentru orice ocupaţie şi, mai mult, să trezească o mare nedumerire : de ce fel de crimă politică putea să se fi făcut vinovat ? Tocmai ăsta era însă lucrul cel mai interesant. Şi în privinţa asta Şeramur se arăta atît de reticent, atît de laconic, încît spusele lui păreau de-a dreptul de necrezut. După cîte spunea, întreaga poveste s-ar fi datorat faptului că a vrut o dată „să intre în curte".

Dar cum, unde şi în ce împrejurări ? Deşi povestirea lui ar fi putut să nedumerească pe orişicine, se arăta prea puţin dispus să lămurească nedumeririle.

— A fost, zicea el, o revoltă. Noi ăştia, tehnologii, am venit cu toţii la institut. Porţile erau închise. Nu ne lăsau în curte. Am început să împingem. Atunci m-au luat...

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă am plecat...

— De ce ?

— Ce era să mai aştept ! Pînă la urmă nu se ştie ce pedeapsă mi-ar fi dat.

Mai mult nu se putea scoate de la el, şi nici nu era sigur că mai aveai ce scoate.

Pînă acum v-am povestit tot ce-am aflat din auzite. De acum înainte însă voi trece la observaţiile mele personale, ce par a fi ceva mai izbutite.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Am auzit despre Şeramur încă în timpul ultimei mele călătorii în străinătate. Era cunoscut mai ales la Viena şi la Praga. Cazul lui mi s-a părut extrem de interesant. Am întîlnit în viaţa mea mulţi aşa zişi „fii ai lui Cain", dar de un astfel de specimen, drept să-ţi spun, n-am mai dat. Poate tocmai asta m-a făcut să vreau să-l cunosc. De altfel, această cunoştinţă îmi venea şi foarte la îndemînă : plecam să lucrez la o nouă scriere literară şi aveam nevoie de cineva care să mi-o copieze. Or, după cîte se spunea, Şeramur se achita chiar foarte bine de astfel de însărcinări.

Nimeni nu ştia unde stă, dar tante Grillade îmi procură adresa lui şi tot ea a fost aceea care m-a ajutat : am lăsat la birt o scrisoare pentru el şi Şeramur se înfiinţă la mine. Era întocmai aşa cum l-am descris mai înainte : mic şi îndesat, cu un năsuc minuscul şi cu o uriaşă barbă neagră de Cernomor.

De altfel, trebuie să precizez : porecla lui „Şeramur" nu-i nimic altceva decît „Cernomor" stîlcit după moda franţuzească, iar istoria acestei porecle îşi are şi ea rostul ei, despre aceasta însă voi vorbi la timpul cuvenit.

Nu voiam să grăbesc apropierea în relaţiile mele cu Şeramur. Deocamdată, i-am dat pur şi simplu de lucru. Cît despre el, la prima sa vizită aproape că nici n-a vorbit cu mine : dădea numai aprobator din cap. Dar la trei zile după prima noastră întrevedere, cînd mi-a adus caietul cu lucrarea transcrisă, Şeramur se lăsă furat de vorbă.

— Nu v-a fost greu ? Aţi înţeles tot în manuscrisul meu ? l-am întrebat.

— N-a fost greu de loc. Însă nu prea înțeleg : de ce mai scrieți toate astea ?

— Vreau să le tipăresc.

— La ce bun ?

— Dumneavoastră nu vă place ?

— Nu că nu-mi place. Dar de ce scrieți tot felul de fleacuri ?

— Să le cumpere oamenii, să le citească, să rîdă puțin și apoi să le arunce.

— Așa mai merge ! Atîta și face ! Ați putea să scrieți și ceva mai ca lumea.

— Păi... ce să scriu „mai ca lumea" ? Nu mă pricep,

— Ei, cum nu ! Eu unul văd că nu sînteți chiar atît de prost.

— Uite că nu știu. Vreau să spun, nu știu ce trebuie să scriu.

— Ceva folositor.

— De exemplu ?

— Doar nu-s scriitor, de ce mă întrebați ? Dacă aș fi, aș scrie...

— Un articol ?

— Nu știu. Poate și un articol.

— Despre ce anume ?

— Despre asta : să aibă toți ce să crape, iată despre ce.

— Ei, și cum ar trebui scris ?

— Nu știu. Alții scriu.

— Unde ?

— Nu știu, dar scriu.

— Și totuși, zic, rar ceva bun !

— Fiindcă nu spun totul, pînă la capăt.

— Și de ce nu spun ?

— Dracu știe de ce !

— Nu le ajunge mintea ? Sau poate, n-au destulă îndrăzneală ?

— De-un' să știu eu !

— Sînteți revoluționar ?

— Ei, asta-i bună ! Trebuie cu toții să aibă ce hali, asta-i revoluția ! Cînd e revoluție, e bine de cine-i înalt.

— Și de ce, mă rog ?

— Pentru că pe unul mai mic nu-l ascultă nimeni.

— Păi atunci cum rămîne cu Napoleonii ? Doar nici unul n-a foşt înalt, şi totuşi se făceau ascultaţi de-o lume-ntreagă !

— Aşa e la francezi. Ei nu se uită cît eşti de mare. Da' la noi trebuie neapărat să fii înalt şi să ştii să-njuri.

— Dar dumneavoastră nu ştiţi ?

— Nu, eu nu ştiu.

— Dar să haliţi ştiţi ?

Zîmbi, şi zîmbetul lui mi-a părut nespus de ciudat. Zîmbi, întîi cu un singur ochi, apoi cu celălalt : parcă n-ar fi îndrăznit să zîmbească cu amîndoi odată. În cele din urmă, zise :

— La asta da, mă pricep.

— Atunci, hai să mergem să „halim".

Şi tot aşa s-a lăsat dus de mine o dată, de două ori, iar în cele din urmă şi-a luat obiceiul să vină să mîncăm împreună. Se familiarizase atît de mult cu mine, încît într-o bună zi îmi spuse :

— Dar, ştiţi, eu mă mai pricep şi la altceva.

— La ce anume ?

— Să urlu.

— Cum aşa ?

— Aici nu se poate. Se sperie toţi.

Uitasem de vorba asta aruncată. Mai tîrziu însă ne-am plimbat într-o bună zi dincolo de bariera oraşului, pînă la Neuilly. Era o seară minunată. Am mers pe jos, şi am tot umblat, pînă ce, osteniţi de drum, ne-am aşezat pe malul rîului. Amurgul s-a lăsat pe nesimţite şi tot aşa, pe nesimţite, Şeramur s-a depărtat de mine şi a dispărut undeva. Furat de gînduri, l-am uitat cu totul, cînd, deodată, tresării şi sării în picioare, cuprins de o nespusă spaimă. Aveam şi de ce : undeva, în imediata mea apropiere, urlă prelung şi tare un lup flămînd şi, înainte să-mi vin în fire, mai urlă o dată.

Pînă să-mi dau seama că sînt la doi paşi de Paris, al cărui vuiet se auzea pînă aici, şi ale cărui lumini ardeau deasupra mea ca o pălălaie de foc, pînă să înţeleg cît de greu era de presupus să apară aici un lup, în faţa mea răsări deodată Şeramur.

— Ei, cum vi se pare ? zice.

— Dumneavoastră aţi fost cel care a urlat aşa adineaori ?

— Eu !... Acum, înţelegeţi cum vine treaba asta ?

— Care treabă ?

— Ascultaţi.

Şi, lăsîndu-se pe vine, îşi puse palmele pîlnie la gură şi scoase un urlet : „U-u-u, u-u-u, u-u-u-u !“

— Ei, acum aţi prins şmecheria ?

— Nu. Dar, mărturisesc, ştiţi să urlaţi ca un lup adevărat.

— D-apoi cum : Pe vremuri noi uite-aşa urlam cu toţii în cor.

— Cine „noi“ şi unde ?

— Noi ăştia, tehnologii. La Petersburg. Cînd n-aveam nici cu ce să ne încălzim, nici ce să halim, începeam să urlăm, uite-aşa. Gazda se speria, ne dădea şi ceva lemne şi pîine de secară, numai să tăcem. Ştiţi că urletul ăsta înseamnă, de fapt, nişte cuvinte ?

Şi, lăsîndu-se pe vine, mai urlă o dată, dar foarte prelung, aşa că într-adevăr am putut desluşi în urletul ăsta următoarele cuvinte :

Uu, ce frig, drumeţule, u-u-u, ce frig e !
Foame mi-e, drăguţule, foame mi-e !

Şi deodată îmi simţii sufletul cuprins de o nespusă frică şi de o durere cumplită, iar el se apucă să-mi spună cît de frig le era şi cît sufereau de foame, şi cum, după ce cerşeau în felul ăsta şi căpătau cîteva bucăţi de lemne şi cîte o pîine de secară, ei, studenţii, se-ncălzeau alergînd prin casa pustie şi cîntînd :

Şi broaştele pe cărare
Sar mereu, dînd din picioare...
Oac-oac-oac !
Oac-oac-oac !

Se pare că îl influenţau noaptea, stelele şi spaţiul fără de hotar. L-au bine dispus şi înclinat, nu ştiu cum, spre mărturisiri, lucru de care am profitat îndată.

— Cum se poate așa ceva ? zic. Și nu vă ajuta nimeni, cînd o duceați atît de greu ?

— Cine să mă ajute ? Cu mine stăteau toți băieții săraci. Tustrei n-aveam decît rareori ce să mîncăm.

— Totuși, nu toți tehnologii o duceau atît de greu.

— Păi, cei care aveau părinți, se-nțelege, trăiau bine, că le trimiteau de-acasă.

— Dar tatăl dumneavoastră ?

— Eu n-aveam tată, ci doar un zămislitor.

— Și care-i diferența ?

— Unui tată îi e milă de tine, pe cînd un zămislitor te face și te abandonează.

— Și cine era zămislitorul dumneavoastră ?

— Un mizantrop.

— Cu ce se ocupa ?

— Era nobil și-și distra ipohondria.

— Dar mama ? Se poate să nu vă fi purtat nici ea de grijă ?

— Cu ce era să-mi poarte ea de grijă ? Că era iobagă.

— Va să zică și dumneavoastră faceți parte tot din țăranii birnici ?

— Ba nu, din nobilime, că tata a măritat-o pe mama după un funcționar public.

— Prea le-ncurcați pe toate...

— Ba nu le încurc de loc ! Unul era zămislitorul zilelor mele, iar altul trecea drept tatăl meu. Bărbatul mamei avea pe atunci serviciu la vistieria statului.

— Și atunci, al cui nume purtați, de fapt ?

— Al bărbatului mamei.

— Mama dumneavoastră trebuie să fi fost foarte frumoasă.

— Iaca ! Se-nțelege că nu era ca mine ! Însă lui îi era totuna, frumoase sau urîte... Pe urmă le mărita pe toate.

— Și la toate le dădea zestre ?

— Mamei mele i-a dat cinci sute de ruble, pentru că era slujbașul acela. Dar celorlalte, pe care le mărita după iobagii lui, nu le dădea nimic.

— Va să zică, tot pe mama dumneavoastră a iubit-o mai mult decît pe celelalte ?

— Nu. Așa erau vremurile pe atunci. A venit emanciparea... Nu mai voiau nici iobagii fără despăgubire. Atunci, vedeți, îi era totuna, și-a dat-o după un nobil. Așa s-a nimerit să fie slujbașul ăla.

— Pînă la urmă tot dumneavoastră ați fost mai norocos decît alții.

— Nu văd de ce ! Ceilalți primeau pămînt, dar eu — nimic !

— Dar slujbașul cela nu vă nedreptățea ? V-a crescut ?

— N-am stat cu el. Prea o bătea pe mama. Ea s-a întors la boier.

— La mizantrop ?

— Da, m-a lăsat la el acasă și a vrut să se-nece. Atunci el s-a temut de o nouă judecată și ne-a primit.

— Și aici, la el, v-a fost mai bine ?

— N-a fost bine de loc ! Pe mine m-a dat în oraș la o moașă, să vadă de mine.

— Și a fost o femeie de suflet ?

— Ia o ticăloasă ! Tot mereu bea cafele cu-n hotarnic, și mie nu-mi dădea să crăp. Iar hotarnicul ăla mă omora în bătăi.

— Pentru ce ?

— Așa... Se-mbăta și mă bătea în cap. Din pricina asta nici nu mai creșteam. Pînă la doispe ani n-am crescut mai de loc. Atunci m-au dat la școală, la internat. Abia acolo am avut ce să crăp și-am început să mai cresc. Dar și atunci mă chinuiau cu „pasaltirea".

— Ce-i aia „pasaltirea" ?

— Ia, o cămară, așa zicea hotarnicul : La „pasaltire" cu el ! Mă închidea și uita să-mi mai dea de mîncare. Tare strîmt mai era acolo ! Dădeai cu nasul în pereți. Din cauza „pasaltirii" ăsteia mi-am stricat vederea. Mă tot uitam în perete. Cînd m-au dat la școală, nici nu vedeam la tablă, la doi pași.

— Și la ce școală ați învățat ?

— La liceu.

— Ați terminat liceul ?

— Nu, n-am avut ţinere de minte. Din bătaie.
— Şi pe urmă ?
— Pe urmă la tehnologie.
— Şi acolo ce făceaţi ? Mai mult învăţaţi sau citeaţi ?
— Acolo iarăşi mai mult răbdam de foame. Cîteodată şi citeam.
— Şi, mă rog, ce citeaţi — versuri sau proză ?
— Şi versuri şi proză.
— Mai ţineţi minte ceva ?
— Numai versurile. Mi le amintesc pentru că am copiat multe din ele.
— Care anume ?
— Astea. Începutul e parcă bisericesc şi pe urmă vine politica :

„Şi voi aşijderea cădea-veţi
Ca frunza veştedă din pom,
Şi voi aşijderea muri-veţi
Cum moare fiecare om..."

— Păi, zic, asta-i din „Către stăpînitori şi judecători".
— Aşa-i, întocmai...
— Şi de ce le-aţi mai copiat ?
— Pentru că ne plăceau la toţi.
— Dar asta-i o poezie a lui Derjavin. E tipărită !
— Ce vorbiţi ?
— Nu credeţi ?
— Se-nţelege că nu !
— Ei bine, să ştiţi că este tălmăcirea unui psalm.[1] Am avut-o în cartea de citire, din care făceam de obicei analiza gramaticală.
— Noi n-am făcut.
— Săracii de voi.
— Ba nu, nu sîntem de loc săraci !
— Şi după ce-aţi terminat tehnologia ?
— Păi n-am terminat-o.
— De ce ?

[1] Este, într-adevăr, un psalm tălmăcit de poetul G. Derjavin (1743—1816) şi care, pînă în 1808, a fost interzis de cenzură.

— M-a împiedicat o tărăşenie politică.

— Ce fel de tărăşenie ?

— Studenţii noştri s-au cerut în curte...

— Pentru ce nevoi ?

— Cum ce nevoi ? Păi se poate fără curte ? Iar ăştia ne-au închis curtea, şi n-aveam unde să ne ducem. Studenţii cereau s-o deschidă. Iar paznicul cică nu e voie în curte, nu dau voie ăi mari. Ei l-au îmbrîncit, şi s-a făcut răzmeriţă.

— Desigur, or fi fost nişte neînţelegeri şi înainte de povestea asta ?

— Eu atunci n-am fost, am lipsit. Îmi ieşise o gîlmă după ureche şi-n ziua aceea mi-a deschis-o.

— Şi de ce n-aţi spus, de ce nu v-aţi justificat ?

— Cum să mă justific ? Cînd au început să caute cine a fost, paznicul a zis : „Şi ăsta, tuciuriul, se cerea în curte". Pe mine m-au scos deoparte şi lui i-au poruncit să spună cum a fost. El zice : „Eu nu-l lăsam, şi el, «ca Spinoza», mi s-a strecurat printre picioare". Şi atunci ăştia m-au arestat pe mine.

— Pentru Spinoza ?

— Da.

— Şi-aţi stat multă vreme arestat ?

— Nu. Curînd după aceea am plecat la ţară. A pus o vorbă bună o contesă pentru mine.

Şi aici, spre marea mea mirare, Şeramur rosti un nume dintre cele mai aristocratice. În prima clipă nici nu l-am crezut.

— Şi cum de v-a cunoscut contesa aceea ?

— Ba nu m-a cunoscut de loc, dar noi aveam pe atunci un director, unul Ermakov, care cunoştea pe toată lumea şi-o cunoştea şi pe ea, pe acea contesă. Înainte trăia şi ea ca toţi, dansa ecosez. Dar pe urmă a cunoscut un englez[1] şi i-a venit şi ei pofta să-i îndrepte pe calea cea bună pe toţi oamenii. Ermakov, care ţinea cu noi, spunea

[1] În 1874 îşi făcuse apariţia la Petersburg, bucurîndu-se de o largă audienţă în cercurile aristocratice, lordul Radstock, care predica „adevărata" învăţătură a lui Hristos.

la toată lumea că noi „ne putem îndrepta". A auzit şi ea, contesa, şi i-a zis : „Ah, daţi-mi şi mie unul ! Care-i mai nenorocit". Şi atunci m-au trimis pe mine. Eu nu voiam să mă duc, dar directorul a zis : „Du-te, că e bună".

— Şi a avut dreptate ?

— Ba n-a avut de loc. Am intrat repede la ea. Acolo jos avea ea o sală anume, în care se rugau toţi cîţi se aflau. Apoi, m-a întrebat : „Dumneata ai citit Evanghelia ?" „Nu", am zis. „Citeşte, a zis, şi vino la mine !" Am citit.

— Ai citit toată Evanghelia ?

— Toată.

— Şi cum ţi-a plăcut ?

— Bineînţeles, cam multă mistică. Altminteri, n-ar fi rea. Sînt multe lucruri bune acolo... Cîte ceva ar trebui scos...

— Aşa i-ai spus şi contesei ?

— Nu mai ţin minte. Dar generalul Dubelt [1] a spus acelaşi lucru, înaintea mea. Am citit undeva... Iar cu contesa nu mai ţin minte cum a fost. N-are a face ! Era o proastă. Mă tot bătea la cap cu „mîntuirea". Atîta doar că mi se făcuse somn şi n-am mai înţeles nimic.

— Şi ce era acolo atît de neînţeles ?

— Zicea : „Trebuie să vii la Christos". Prea bine, dar cum s-o fac ? Sau că aş fi fost mîntuit ! Da' de unde era s-o ştiu eu ? Sau despre sînge şi despre altele, tot de felul ăsta. Nimic nu pricepeai ca lumea. Şi atunci i-am spus că eu nu înţeleg toate astea şi n-am nevoie de ele. S-a cam supărat pe mine. „Să lăsăm, zicea ea, toate astea pînă cînd vom ajunge la ţară. Acolo vei înţelege." Şi-n tren a vrut să mă aşeze lîngă ea, ca să-mi citească, însă pe urmă m-a trimis în vagonul de a doua cu două cameriste de-ale ei şi cu bucătarul. Dar m-am certat cu ei...

— Şi ce-aveaţi de împărţit, mă rog ?

— Vorbeau prea nerușinat, prea murdar ! N-am putut să rabd. Şi pe urmă a început scandalul cu omul acela, şi totul s-a dus dracului.

[1] *L. Dubelt (1792—1862)*, şeful secţiei a III-a (poliţia secretă ţaristă).

Iată în ce a constat această ridicolă întîmplare a lui, curioasă şi fragmentată, ca toate aventurile originalei epopei a lui Şeramur.

— Şi aşa am pornit la drum, urmă el. Contesa s-a instalat într-un compartiment clasa întîi, împreună cu copiii ei şi cu bătrîna lor guvernantă, iar cele două cameriste, bucătarul şi cu mine într-a doua. Bucătarul îmi înmînă un bilet şi-mi spuse :

„Aşa a zis contesa — să mergi aici."

„Mi-e totuna", am zis.

Dar cînd au început să vorbească fel de fel de măscări, am plecat la a treia, cu ţăranii.

— Şi ce fel de lucruri atît de deocheate au putut să spună ?

— Tot felul de prostii. O făceau pe grozavii faţă de mine. Una povestea cum a vrut s-o corupă un prinţ american, s-o fure, şi că l-ar fi respins pentru că-i făcea rău marea. Vedeţi, că dumneaei se-mbolnăvea de oreion din hîţînat. Ţi-era şi silă s-o asculţi ! Apoi, la prima oprire, în faţa geamului nostru s-a petrecut ceva foarte urît : l-au luat la bătaie pe un ţăran. Chiar lîngă vagonul nostru ! Am întrebat : „Pentru ce ?" Iar conductorul de colo : „Se vede c-a meritat-o". L-am întrebat atunci pe ţăranul ăla : „Pentru ce ?" Iar el : „N-are a face !". Atunci m-am repezit la contesă : „Priviţi, zic, ce fărădelege !" Iar ea : „Ah, ah !" şi a închis geamul. Şi bucătarul de colo : „Cum de îndrăzneşti s-o deranjezi pe domnia-sa, contesa !" Eu am răspuns : „Dacă e cu adevărat creştină, ar putea pune un cuvînt bun, pentru nenorocitul ăla !" Iar el : „Dar dumneata cum de-ndrăzneşti ? ! Eşti poate enghelist [1] ?" „Iar tu un tîmpit !" i-am zis şi ne-am luat la harţă. A început să bată în studenţi : „Acum, cică, s-au apucat toţi de enghelism. Acum, chiar şi cei ce n-ar trebui să-şi murdărească numele cu nimicuri d-astea s-au apucat să-şi vîre nasul în toate socotelile. Avem şi noi pe administra-

[1] Cu sens de nihilist.

torul cel nou. Abia a intrat în slujbă şi s-a şi apucat să îndrepte socotelile : «Dar ce, zice, dumneata pui la socoteală piersicile cu cinci ruble şi jumătate cînd ele se vînd cu două ruble la Iuliseev[1] ? Asta, zice, e curată hoţie !»". Auzi, ţingăul dracului, spurcăciunea ! Pe cînd lucram cu taică-tu, îi scriam şi altele mai dihai, şi nu se mai sinchisea, pentru că de, era un adevărat boier : îşi trăgea şi el foloasele, îi lăsa şi pe alţii să-şi vadă de-ale lor. Iar dumneata te-ai găsit mai cu moţ !

Şi fetişcanele se tot minunau :

— Ia te uită, ce ticălos ! Ce mişel !

Şi bucătarul zicea înainte :

— Apoi şi eu i-am zis-o bine, de-a făcut ochii mari ! „Ce-avem noi cu Iuliseev ? Noi pe băcanul Iuliseev îl cunoaştem de cînd lumea ! Dar e numai firma lui, că de vîndut, vinde cine se nimereşte, oameni de toate soiurile." „Ce mă priveşte pe mine asta ?" zice. „Ce ?! Păi uite ce, zic, vezi matale c-acolo se vinde pentru fel de fel de lume, iar noi pentru casa noastră avem un neguţător anume, al nostru, de la el şi luăm." „De acu înainte, zice, veţi lua numai de la Iuliseev." „Prea bine, zic, numai dacă s-o întîmpla cumva ca domnia-sa contesa să se otrăvească cu cine ştie ce fructe de acolo, n-am să fiu eu acela care-o să răspundă !"

Iar muierile alea ţipau : „Brava ! Brava ! I-a pierit cheful ţingăului !"

„Da, zice, a băgat-o pe mînecă" şi l-a dat încolo de „enghelism !" „Ptiu, zice, mare lichea eşti ! Fie, ia de la neguţătorul tău, că altfel văd eu că eşti în stare să şi otrăveşti pe oricine pentru trei ruble."

Şi cameristele îi ţineau isonul : „Păi ce crezi dumneata ! Foarte bine !" şi se tot îndopau cu fel de fel de bunătăţi. Iar resturile bucătarul mi le dădea mie : „Poftim pentru dumneata, zice, că ai stomacul sănătos ! Că eu, zice, am o fistulă. Iar de nu vrei, le dăm pe fereastră studenţilor săraci, pentru bal." Şi cînd s-au pornit odată cu toţii pe rîsete : „Ha-ha-ha ! şi Hi-hi-hi !" Şi : „D-apăi cum, noi cu noi, voi cu voi !"

[1] Stîlcit de la „Eliseev", vestit magazin gastronomic din Petersburg.

N-am mai putut răbda şi am trecut în vagonul de a treia, la ţărani.

— Şi ce anume v-a revoltat în vorbele astea ?

— Mai şi întrebaţi ! Cinismul ! Auzi : „Noi cu noi, voi cu voi !“ Ce, parcă eu nu înţeleg ?

— Uite, eu unul nu înţeleg, ce vi se pare dumneavoastră atît de cinic ?...

— Lăsaţi, lăsaţi ! E cît se poate de limpede.

— Fie, să lăsăm. Totuşi, unde vedeţi dumneavoastră cinismul ? Eu unul nu pricep.

— Ei bine, eu unul pricep. Am vrut atunci să mă-ntorc la Petersburg. Chiar am coborît din tren, dar n-aveam bani la mine. Şeful gării mi-a poruncit să plec cu-n alt tren, şi tot la Moscova. La Petersburg zicea că nu se poate fără bilet. Soseşte şi trenul acela şi-l văd iar pe ţăranul bătut adineaori. L-au dus şi l-au bătut din nou. L-am recunoscut şi-l întreb : „De ce te bat ăştia ?“ Iar el : „Nu e treaba ta !“ Am sosit la Moscova, la contesă acasă, şi am tot dormit. Cînd m-am trezit, nici ţipenie de om prin curte. Servitorii spun : au plecat cu toţii.

— V-au părăsit ?

— Vedeţi, nu m-au mai trezit. Am dormit prea mult. Şi mă duc la gară să-mi iau cărţile. Cînd colo, vine un alt tren şi ce văd ? Tot omul de adineaori ia bătaie. „Ce dracu !“ mă gîndesc şi vreau să aflu ce-i cu el. Iar el, numai ce-au isprăvit să-l bată şi sări de pe peron şi fugi pe poarta gării afară ! Apoi văd că îşi scoate căciula şi-şi face de patruzeci de ori patruzeci de cruci. Eu îi spun : Decît să te-nchini aşa, în prostie, mai bine te-ai duce la judecătorul de pace ! Şi el : „Ce să caut eu la judecătorul de pace ?“ „Păi nu te doare ceafa de atîta bătaie ?“ „Nu cine ştie ce ! Vezi că pe noi, ăştia, rar să nu ne doară ceafa. Doar sîntem ţărani. Acu, zice, m-a scăpat Domnul Dumnezeu şi mă-nchin şi eu ca să-i mulţumesc.“ „Dar pentru ce, zic, te-au bătut ei pe dumneata ?“ „Mare lucru ! Altădată boierii ne băteau mai abitir, dar noi tot am răbdat, pîn-ce am scăpat de ei. Acu, vezi şi dumneata, s-au mai dat şi ei pe brazdă, s-au mai domolit.“ „Tocmai de asta, zic, n-ai pic de mîndrie omenească, te-ai îndobitocit cu totul.“ „Cum aşa ? zice. Nu-s dobitoc : îmi cunosc părinţii ! !“ „Ba, ce mai dobitoc încă, zic. Dobitoc şi nesim-

ţit !" Atunci l-au apucat furiile : „Ce-ai cu mine zice, de te legi aşa ? Ce simţire mai pofteşti, dacă mie aşa-mi place !" „Aşa ! zic. Îţi place să te bată în fiecare gară ? !" „Ba, zice, nu în fiecare !" „Ba da, îi spun, am văzut cu ochii mei !" „Ba, zice, eu ştiu mai bine decît dumneata : m-au bătut numai de patru ori, zice, şi numai în gările cele mari, unde se controlează biletele. Ce simţire vrei de la mine ? Îmi dau ei un brînci, zice, de zbor cît colo, iar eu mă urc într-alt vagon. Şi, uite, a dat Dumnezeu, aproape că am ajuns, fără să dau un ban pe bilet." Vă daţi seama ce oameni extraordinari ! M-am minunat de simţul lui practic şi, cum mai aveam la mine o rublă şi jumătate, voiam să-i plătesc biletul. „Mergi mai departe ?" îl întreb. „Mai departe nu mai am de mers mult, numai pînă-n gubernia Tula, că noi sîntem vecini cu Moscova." „Dar vezi că şi de-aicea tot trebuie să iei trenul." „Mare lucru !" „Păi trebuie iar să dai bani." S-a uitat la mine şi zice : „Asta nu te priveşte pe dumneata." „Ai bani, ori ba ?" „Adică de ce să n-am ? Noi sîntem ţărani, nu altă aia, muncim, nu furăm, aşa că de ce să n-avem ? Noi avem ce ne trebuie." „Spune, că dacă n-ai, îţi dau eu." „Nouă nu ne trebuie bani de la alţii, că uite, avem şi noi bani." Şi-a scos punga şi se laudă : „Iaca, zice, Dumnezeu a făcut să fie părinţi pe lumea asta, ei bine, sînt şi eu părinte ; am răbdat bătaia, dar n-am dat bani pe bilet şi am ajuns, uite-aşa, fără bilet. Ce-am cîştigat, zice, iată tot e aici, neatins ! Le duc copilaşilor mei, şi dacă vreau, o să dau şi la biserică pentru sănătatea mea !" „E o prostie, îi zic, să dai bani la biserică." „Te poftesc mie să nu-mi vorbeşti aşa, că de nu !" Şi-odată mă pomenesc cu pumnul lui sub nas. Ce oameni, ce oameni ! exclamă Şeramur, radiind de încîntare în întuneric. Ştiţi, zice, atunci n-am mai putut răbda : „Brava, zic, brava ţie ! Hai cu mine să te cinstesc ! " Iar el repede ascunde punga cu bani şi o ia din loc. Eu fug după el, el o ia la sănătoasa, coteşte colţul şi buf ! cade de se-ntinde cît era de lung. „De ce fugi, măi prostule ?" zic. „Dar dumneata de ce te ţii scai de mine ? Că doar nu ţi-am cerut nimic !" „De-aia, zice, că m-ai văzut cu banii şi vrei să mă furi." Şi cînd începe o dată să răcnească, ca din gură de şarpe:

„Săriţi, oameni buni ! Hoţii !“ Şi aşa ne-au înhăţat pe amîndoi şi ne-au dus.

— Unde ?

— La secţie.

— Şi v-au dat drumul ?

— Da. A doua zi a venit pristavul, mi-a luat interogatoriul şi a trimis la contesă să vadă dacă e adevărat că mă cunoaşte. Portarul casei a trimis la secţie pe un pictor pe care-l cunoşteam şi acela s-a pus chezaş pentru mine. Aşa că m-au lăsat să plec. Iar ţăranului ăluia i-a lipsit la secţie o rublă. După aceea îmi spune : „Dumneata eşti de vină ! Din cauza dumitale m-au înhăţat. Aşa că trebuie să mi-o dai înapoi“. Şi i-am dat-o...

— Care va să zică, nu v-aţi supărat pe el ?

— Nu. De ce ? Era un om deştept. Mi-a spus : „Eu n-aş fi fugit, dar m-am temut să nu ai nişte cărţi din alea «mintoase» [1]. Şi acu, dacă vrei, o să-ţi fiu recunoscător dacă mă cinsteşti cu ceai.“ Şi-am mers cu el, de-am băut ceai împreună. Ce om de ispravă ! Zice : „Dacă ţi-or rămîne ceva bani, să le iei copilaşilor mei un căluţ şi un peştişor de turtă dulce. Le-oi duce şi o să le spun : Uite, v-a trimis un nenea ! Şi-or să se bucure mititeii de ei !“ Bu-un om ! Ne-am îmbrăţişat...

— Va să zică, v-a luat tot, pînă şi ultimul bănuţ ?

— Eu singur i-am dat.

— Şi de ce ?

— Ei, asta acum ! Am dat şi pace bună !

— Dar dumneavoastră, dumneavoastră cu ce-aţi rămas ? Şi unde v-aţi mai dus ?

Şeramur a ridicat numai din umeri.

— Chiar de atunci, spuse el, a început pentru mine perioada cea mai grea din viaţă. Cît pe aci să-nnebunesc

— Şi de ce oare ?

— De la „mîntuirea“ aceea îngrozitoare. De la Dumnezeu...

— Probabil că iar contesa aceea ?

[1] Cărţi interzise, de propagandă.

— Da... Şi alţii. De n-ar fi fost englezoaica să mă împiedice să mă salvez prin credinţă, să ştiţi că mă prăpădeam de atîta sfinţenie.

— Hai, daţi-i drumul, daţi-i drumul ! Se poate să vă opriţi tocmai acum, cînd povestirea devine atît de pasionantă ? Hai, spuneţi repede, ce a fost ?

CAPITOLUL AL ZECELEA

În casa contesei, la Moscova, unde aceasta a petrecut o zi şi o noapte şi de unde a şi plecat mai departe, după cît se pare, uitîndu-l cu desăvîrşire pe Şeramur şi nelăsînd nici un fel de dispoziţie în ceea ce-l priveşte, el îl găsi pe acel pictor, profesor de desen, care se pusese chezaş pentru dînsul.

În situaţia în care se găsea, era singurul om căruia putea să i se adreseze eroul nostru. Şi aşa a şi făcut. Socotind numele ca pe un ce nedemn de atenţie, Şeramur ignora cum îl cheamă pe pictor, dar, din cîte spunea, reieşea că era în vîrstă şi cam suferind. Locuia acolo cu întreaga familie, ocupînd una din aripi în palatul contelui care se credea protectorul unei instituţii de artă din Moscova. Tot restul clădirii era nelocuit şi lăsat în paza unui bătrîn servitor. Servitorul ăsta avea o deosebită simpatie pentru pictor şi i-l aduse pe Şeramur. Pictorul îl ascultă pe originalul nostru şi spuse :

„Părerea mea este că nu face s-o mai urmezi pe contesă."

— Atunci eu, îmi spuse Şeramur, l-am întrebat, de ce ? El nu mi-a răspuns nimic : şedea şi picta ceva mare de tot. Mai dădea cu pensula şi sărea într-o parte de se uita. „Eu, zice, nu te sfătuiesc"... Şi iar dă-i şi mîzgăleşte... „Cred, zice, că domnia-sa, contesa, se căieşte că te-a luat cu ea."

Iar eu de colo : „Păi, ea singură m-a poftit !" „Asta n-are nici o importanţă". Şi iar dă cu pensula, iar sare

și se uită prin pumn la tablou : „Ei îi este totuna, zice. Aștia sînt oameni mai aparte ; pentru ei așa ceva nu-nseamnă nimic."

Și iar mîzgălește înainte. Apoi pune jos uneltele, își aprinde luleaua și se așază în fața tabloului.

„Dumneata, întreabă, l-ai citit pe *Emile* al lui Rousseau ?"

„De citit, zic, n-am citit, dar am auzit : se făceau experiențe cum să-l educi pe om."

„Întocmai, întocmai ! Uite, pentru așa ceva te-a luat ea și pe dumneata : pentru experiențe ! Mai bine ai șterge-o de-aici."

„Ei, și ce-o să-mi facă ea mie ?" zic.

„Uite, eu zic că nici nu-i bine să te încurci cu astfel de oameni. Ea n-are nici o ocupație și tocmai asta și caută. Asta-i toată grija ei. Înainte vreme, tatăl ei se distra doftoricindu-și iobagii, iar fie-sa acum, în lipsa altor distracții, îi cheamă pe oameni ca să le mîntuiască sufletele. Păcat că nu mai are iobagi, ca pe vremuri. Acum trebuie să caute anumiți oameni, să aibă cu ce să se împăuneze, ea și prietenele ei, una față de alta : care a convertit pe mai mulți la credința ei. Așa se face că tot felul de ticăloși profită de joaca asta prostească. Cică : «Am devenit credincios, dați-mi de mîncare». Dar dumneata, după cîte văd, ești student. Pentru dumneata, zice, așa ceva e rușinos."

„Mi-e totuna, zic, eu nu recunosc nici un fel de religie. Dar dacă puteți să-mi dați cinci ruble, mă duc după ea : mi-a promis să-mi dea o școală, unde să predau."

„Poftim cinci ruble, zice. Atîta numai că ea n-o să-ți dea nici o școală și, chiar dacă ți-ar da-o, îți face vînt de acolo la prima ocazie."

Tocmai mă pregăteam să-l mai descos, să-mi spună de ce adică să nu-mi dea postul ăla, cînd începu să tușească și-mi spuse :

„Acum, mai slăbește-mă ! Și dacă ești atît de tîmpit, n-ai decît să te duci unde vrei. Eu-s bolnav, tuberculos, iar dumneata... nu înțelegi nimic !"

Șeramur a luat cinci ruble și a plecat acolo unde era chemat. Acolo l-au și surprins acele evenimente tragicomice care pînă la urmă s-au dovedit fatale pentru el și l-au împins să emigreze.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Întîi și-ntîi la moșia contesei nu-l mai aștepta nimeni și, după cum prea bine ghicise pictorul, nici nu era dorit așa cum se înființa ca un pedagog sau ca un *Emile*. L-au întîmpinat cu răceală, ca pe un intrus de care nimeni n-avea nevoie. Nu i s-a dat nici măcar locuință. Pe binefăcătoarea sa, contesa, n-a fost lăsat s-o vadă. Toate astea erau, bineînțeles, opera aceluiași bucătar, dușman jurat al studenților, cel care pentru trei ruble n-ar fi pregetat să otrăvească pe oricine. Întîi îl instală pe Șeramur lîngă biroul administrativ, într-un fel de cămară, ca apoi să-l mute într-o cămăruță, lîngă spălătorie. La pragul ei tocit se căsca o groapă, iar sub fereastră era o grămadă de cenușă, peste care se aruncau toate gunoaiele bucătăriei. Tot aici, după cîte îmi povestea Șeramur, se plimbau de obicei, tîrîind mațe de pasăre, două-trei ciori. În odăița aia domnea o astfel de zăpușeală și era o asemenea lipsă de aer, încît, spre marea lui uimire și spre marele său noroc, Șeramur căzu curînd foarte grav bolnav de dalac, sau, cum spunea el de „bubă rea". Cu toate astea nu l-au lăsat să moară : i s-a trimis întîi un tînăr evreu, care era totodată și felcer și medic și un *Emile* în de-ale religiei. Era al doilea an în care îl educa contesa în spiritul creștinismului. Misiunea ei principală, creștinarea tînărului evreu, era ca și sfîrșită. Acesta urma să plece la Petersburg la toamnă pentru a fi expus în saloanele mondenelor religioase, iar de acolo trimis în străinătate ca să primească botezul în cel mai pur rit al unei secte prea puțin cunoscute. Era tot un amărît ca și Șeramur. Scăpase de militărie, arătîndu-și dorința de a trece la creștinism, și locuia de doi ani aici, la țară, nu se știe cu ce drept.

Conştient de situaţia sa mereu primejduită cînta versete şi citea „tractate". Era însă fără doar şi poate mult mai descurcăreţ decît Şeramur, căruia îi făcu un mare serviciu salvîndu-i viaţa.

Şeramur zăcea lipsit de orice îngrijire. Nu era nimeni care să-i închidă măcar uşa, aşa încît ciorile îi umblau prin casă. Felcerul însă găsi cazul lui demn de o alt fel de atenţie, şi o înştiinţă pe contesă, asigurînd-o că boala lui Şeramur era primejdioasă, nu însă şi molipsitoare. Îşi dădea seama că pentru contesă cazul de faţă era cît se poate de nimerit. Şi contesa se înfiinţă imediat cu nişte broşuri şi cu o sticlă de madera îndoită cu apă şi-i citi lui Şeramur despre salvarea prin credinţă. Şaramur n-a înţeles nimic. Contesa plecă, lăsîndu-i „tractatele" aduse, luînd însă sticla cu madera. Evreul l-a certat pe Şeramur :

— Ce vrei dumneata să-nţelegi ? zice. Dacă te-ntreabă „eşti pierdut ?" zi-i şi dumneata : „da, sînt pierdut." Şi dacă spune „eşti mîntuit", zi-i şi dumneata : „da, sînt mîntuit".

— Dar asta totuşi ce-nseamnă ? îl iscodea Şeramur.

— Nu-nseamnă nimic ! Ia, nişte vorbe goale şi atît ! Pentru asta însă o să-ţi trimită o mîncare mai bună şi vin de madera. Că dumneata eşti încă prea slăbit şi de aşa ceva ai nevoie. Apoi, luînd în mînă cărţuliile cele, adăuga : Uită-te : după asta eşti pierdut, iar după asta, eşti mîntuit. Eu îi voi spune că dumneata le-ai citit şi că ai păşit pe calea mîntuirii.

Metoda felcerului s-a dovedit a fi bună. În ziua aceea, cu toate intrigile bucătarului, i s-au trimis supă, pîrjoale şi o sticlă de madera. Evreul îi spuse contesei că bolnavul este încă foarte slăbit şi aceasta nu l-a mai chinuit. Atîta doar că-l întrebă : „Vezi singur că eşti pierdut". El i-a răspuns : „Da, sînt pierdut". Atunci îl mai întrebă dacă-l are în el pe Hristos. Şeramur s-a cam strîmbat, dar i-a răspuns : „Da, am puţin". Contesa s-a mai închinat lîngă el şi a plecat, de data asta lăsîndu-i şi sticla cu vin. De atunci, îl hrăneau cum nu se poate mai bine, iar contesa îl vizita zilnic cu broşurelele ei şi cu o sticlă de madera. De vreo două ori a adus-o şi pe englezoaică şi s-au rugat amîndouă lîngă el. Şeramur se purta întocmai

așa cum îl povățuise evreul. Atîta numai : o cam încurca și ba spunea că e pierdut, ba că-l are pe Hristos în el.

După niște semne cunoscute numai de el, evreul observă că boala cam stătu în loc. Îi deschise deci abcesul lui Șeramur și apoi îl povățui : „Ei, acum zic și eu, poți să spui : «Sînt mîntuit».“ Ceea ce Șeramur și făcu. Era „mîntuit“, iar contesa se delecta cu gîndul că reușise pentru prima oară să cîștige pentru Hristos sufletul unui nihilist. Îi porunci lui Șeramur să i se prezinte îndată ce se va însănătoși pe deplin ca să cînte cu dreptcredincioșii și să le predea copiilor scrierea și religia. Și din clipa aia Șeramur încetă s-o mai intereseze. Îl lăsă în voia soartei și bucătarul începu să-i trimită iarăși în loc de supă de găină cotlete de porc și-n loc de „tokay“, „xeres à la madera“. Îl vizitau acuma numai felcerul și englezoaica aceea care atunci i-a inventat și porecla lui de acum. De la prima vedere, contesa îl botezase „Cernomor“, poreclă care i se potrivea cum nu se poate mai bine și din care cameristele ei făcură „cernomordî“ [1], iarăși o poreclă bine nimerită. Dar englezoaica a stîlcit-o în felul ei cu totul aiurea și i-a zis „Șeramur“. Și totuși și acest nume își avea un înțeles al lui și încă puțin ironic.

La drept vorbind, la început nu fusese din partea ei nicidecum o ironie. Șeramur, care niciodată nu păstra nimănui nici un fel de recunoștință, dar nici nu se plîngea de nimeni, se posomora ori de cîte ori își aducea aminte de englezoaică.

— Venea mereu la mine cu-n burete și cu apă caldă să-mi spele buba. Mă așezam pe marginea patului, iar ea, în picioare în fața mea, îmi uda ceafa și-mi tot strîngea obrazul la piept. Grozav de neplăcut ! Era durdulie, și cînd îmi apăsa fața cu sînii, nu mai puteam de loc să răsuflu și apoi pe deasupra mai mă și întreba niște lucruri de se cunoștea că-i proastă de la o poștă...

— Ei, și ce anume vă întreba, Șeramur ?

— Dacă-i plăcut. Îi spuneam : „Se-nțelege că-i bine cu apă caldă, numai că nu mai pot să respir“. Sau mai

[1] Bot tuciuriu. (Rus.)

zicea : „Tu nimic nu ghindeşti ?“ Iar eu : „Ce să gîndesc ?“ zic. Iar ea îmi spunea : „Tu ghindeşte, ghindeşte“. Pe urmă a mai născocit ceva : să-mi şteargă şi faţa cu buretele ăla. Am pus-o însă numaidecît la punct : „A, nu zic, vă rog, nu-mi trebuie. Aici nu mă doare nimic.“

— Te pomeneşti că se-ndrăgostise de dumneavoastră?

— Atît îi mai lipsea ! Nu, pur şi simplu era tîmpită !

— Ei, şi cum s-au isprăvit toate astea ?

— Ce tot spuneţi ?

— Adică ?

— Păi nici n-a început nimic ! Pur şi simplu, o dată ce m-am făcut bine şi m-am cufundat în dumnezeire, au început să curgă peste capul meu fel de fel de neplăceri.

— De ce ? Nu vă pricepeaţi la cîntat sau la predat ?

— De cîntat n-am cîntat niciodată, dar să vedeţi, că acolo se servea ceai cu lapte şi eu mergeam mai mult ca să capăt ceai.

— Nu vă plăcea cum vorbea contesa ?

— A, prostii !

— Totuşi vorbea mai bine, mai pe înţeles, sau mai prost decît popa ?

— Cu popa era mai greu.

— De ce ?

— La popă, cum spunea ţăranul cela, ieşea mai „într-aiurea“.

Să auziţi numai ce întrebări îmi puneau.

— Nu prea înţeleg, adică la ce vă referiţi.

— O dată a venit la mine la oră, în timp ce le predam copiilor, un popă. „Ei, zice, să-mi spui ce era păstrat în chivot ?“ Iar copilul zice : „Toiagul lui Aron, strachina cu mană şi tablele legii“. „Ei, zice, şi ce se afla scris pe tablele astea ?“ „Cele zece porunci“. Şi aşa a răspuns la toate întrebările. Iar popa începe să vorbească şi tot vorbeşte şi vorbeşte despre cîte ceva şi deodată întreabă : „Şi de ce asta este important în al cincilea rînd ?“ Băiatul n-a ştiut şi nici eu nu ştiam de ce asta este important în al cincilea rînd. El zice : „Copilaşi ! Vedeţi cum este dascălul vostru ! Nu ştie nici el de ce

asta este important în al cincilea rînd!" Atunci toţi au început să rîdă.

— Elevii dumneavoastră ?

— Copiii le-au spus părinţilor : Dascălul acela e din Petersburg şi nu ştie de ce asta este important în al cincilea rînd ! L-a întrebat părintele, iar el nimic ! Iar părinţii erau bucuroşi : Ce fel de dascăl e şi ăsta ? ziceau. E un nătărău ! Nu-i mai lăsăm pe copii la el. Îi lăsăm numai la contesă ; dacă ea ne dă voie să cosim pajiştea, să umble sănătoşi la ea, să cînte, că nu-i nimic rău în asta. Şi aşa am rămas.

— Aţi rămas pe din afară ?

— Da. Am tot umblat aşa. Credeam că rămîn pînă-n toamnă, dar tocmai atunci s-a întîmplat ceva...

— O nouă poveste ?

— Da, din cauza lăcomiei mele prosteşti.

Bineînţeles că eram curios să aflu cum şi ce bunătate l-a ispitit în viaţa lui pe Şeramur.

Motivul întregii întîmplări a fost tot englezoaica aceea.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Această doamnă vîrstnică, despre care vine acum vorba, era una dintre acele persoane a căror descriere nu este tolerată în literatura engleză, dar pe care literatura franceză le zugrăveşte cu plăcere. Cei mai îndrăzneţi dintre autorii englezi abia dacă se ating în treacăt uneori de o anumită latură a firii lor — ipocrizia, dar Taine a dezvăluit şi alte particularităţi ale acestor „tartuffe". Avînd un gust puţin pretenţios alegerea lor cade de obicei asupra unor inşi cu care ele nu riscă să se afişeze. În majoritatea cazurilor acesta este o slugă de a lor — lacheu sau vizitiu. Eleganţa exterioară a vieţii acestor doamne nu împiedică de loc desfăşurarea abjectei legături şi nici nu le strică. În lipsa lacheului sau a vizitiului e bun şi un călugăr catolic. Astfel de persoane se bucură de o repu-

tație aleasă în multe privințe, mai ales în ceea ce privește modestia lor. În general, fie zis, moralitatea engleză, în astfel de împrejurări, apreciază mai presus de toate discreția persoanelor respective, discreție care exclude orice fel de bănuială. În cazul nostru Șeramur era tocmai nimerit pentru așa ceva. Aici însă împrejurările erau, poate, ceva mai fericite : Șeramur îi plăcea acestei bătrîne excentrice, cu gusturi rafinate. Liberă de prejudecățile societății rusești, ea nu-l privea cu dispreț cum îl priveau contesa mizantroapă, în lupta ei cu propria ipohondrie, sau cameristele, tipul cel mai ordinar de femeie din întreaga lume. Șeramur, cu torsul lui viguros și bine împlinit, părea dăltuit de mîna unui sculptor ; avea niște brațe de statuie antică, ochii-i negri erau plini de văpăi, iar părul inimaginabil de bogat se revărsa în inele negre ca smoala și-ntr-o unduioasă barbă. Îi făcea englezoaicei, o impresie pe cît de voluptuoasă, pe atît pe tulburătoare. I se părea un duh ieșit din adîncurile subpămîntene ale împărăției sale, ca să guste din dragostea omenească. Ei, și ce dacă era atît de mic la stat ! În schimb era tot atît de puternic ca tînărul asin despre care vorbește Biblia, descriindu-i atît de frumos elasticitatea picioarelor mușchiuloase, vigoarea spinării, modul frumos în care aleargă și sare. Or, ea se pricepea să-i aprecieze calitățile la valoarea lor adevărată. În afară de asta, Șeramur era încă un neinițiat în ale dragostei, și asta-i trezea curiozitatea experimentatei femei. Mai mult, omul era tăcut și cu totul nebănuitor din fire.

Astfel se face că, obișnuindu-l puțin cîte puțin cu ea, englezoaica nu-l scăpa de loc de sub supraveghere, nici chiar atunci cînd el se pomeni deodată fără ocupație și fără nici un rost, pentru că nu știuse „de ce asta este important în al cincilea rînd".

Englezoaica avea mai multă răbdare decît contesa : ea nu-l părăsi pe Șeramur și, fiindcă tot ceea ce făcea era pe potriva cîte unui text din sfînta scriptură, contesa nu găsi nimic ciudat. Dimpotrivă, totul era întocmai așa cum trebuia, pentru că, vezi dumneata, englezii nu-s ca noi : noi ne apucăm de cîte ceva și apoi lăsăm totul baltă,

ei pînă la sfîrşit rămîn însă la regula asta : „*Fais ce que tu dois*“ [1].

Şi într-adevăr, englezoaica se conducea şi ea după aceeaşi regulă : îl învăţa limba franceză, îl mai punea să-i transcrie nişte versete şi broşurele, şi deseori îl hrănea, poruncind să i se aducă nişte pîrjoale, ori îl trata cu castane şi alune prăjite, care-i plăceau la nebunie lui Şeramur şi pe care acesta le mînca într-un fel grozav de nostim, ca o maimuţă.

Şi aşa bine au mers lucrurile o bucată de timp, pînă ce, într-o zi, s-a întîmplat deznodămîntul cel mai neaşteptat, de altfel, întru totul corespunzător cu tactul şi cu talentele deosebite ale lui Şeramur. Dar această aventură, cea mai remarcabilă dintre toate aventurile lui, nu pot s-o redau cu prescurtări, după cum obişnuiesc. Trebuie povestită întocmai cum mi-a istorisit-o el, aşa cum mi s-a întipărit mie în memorie.

— Într-o zi, îmi povesti Şeramur, scrîşnind din dinţi, ea mă apucă de barbă. Eu o întrebai : „Ce-i cu dumneavoastră ?“

„Vino la mine pe fereastră, zice, după ce-or adormi toţi în casă.“

Iar eu de colo :

„Pentru ce ?“

„Vino, zice, că-ţi dau ceva bun.“

„Ce să-mi daţi ?“

Dar ea de colo :

„*Kiss me quick !*“ [2]

„Ce-i aia, întreb, turtă dulce ?“

Iar ea :

„Lasă, zice, c-ai să vezi.“

Şi aşa m-am urcat pe fereastră la ea. Din grădină nu era prea sus, mi-a întins mîna şi m-a tras înăuntru.

„Treci, zice, după paravan, ca să nu ţi se vadă umbra.“

Acolo, după paravan, pe o tavă de argint, văd două sticluţe — una pîntecoasă, alta aşa, obişnuită.

[1] Fă ceea ce trebuie să faci. (Fr.)
[2] Sărută-mă repede ! (Engl.)

Aud că-mi zice :

„Ce preferi, coniac sau chartreuse ?“

Zic : „Mi-e totuna“.

„Bea, zice, ce-ţi place mai mult.“

„Mi-e totuna, zic, dar de ce sînteţi aşa de gătită ?“

„De ce mă-ntrebi ?“

„Pentru că, zic, mi-e ruşine. Doar nu sînteţi statuie, ca să vi se vadă toate cele.“

— Şi ea cum era îmbrăcată ? am intervenit eu.

— Cum ? Foarte urît ! Pe jumătate dezbrăcată. Mînecile străvezii şi-un decolteu „pînă nu se mai poate“. I se vedea tot trupul, pe peste tot.

— Şi cum era trupul ei ? Frumos ?

— Ei, asta-i acum ! Parcă eu mă pricep ! O scîrboşenie... Peste tot stropită cu parfum şi presărată cu pudră. Parc-avea pecingene. „De ce, zic, v-aţi stropit aşa, de ţi-e mai mare sila să respiri ?“

„Tu, zice, copil prost ! Nu te pricepi. O să te stropesc şi pe tine cu parfum“... Şi dă-i şi suflă printr-un cornet.

„Lăsaţi-mă, zic, că de nu, plec !“

Atunci n-a mai suflat, dar în loc de asta, mi-a vîrît în obraz buretele ei plin de colonie.

„Ce ticăloşie mai e şi asta?“ zic.

„Nu-i nimic, zice. Aşa trebuie... să-ţi spăl obrăjorul.“

„Ah, am zis eu, dacă-i aşa, adio !“ Şi-am sărit după paravan. Dînsa după mine, a trîntit ceva pe jos şi s-a speriat. Iar eu am tulit-o pe fereastră afară.

— Asta-i tot ce-a fost cu englezoaica ?

— Păi, se-nţelege. Însă bucătarul ăla a zis că m-am căţărat la ea pe fereastră ca să-i fur parfumul.

— Cum aşa, să furaţi parfumul ? De unde putea el să bănuiască aşa ceva ?

— Pentru că atunci cînd m-a prins, miroseam a parfum. Acum înţelegeţi ?

— Ba nu înţeleg nimic. Cine v-a prins ?

— Bucătarul !

— Unde ?

— Chiar acolo, sub geamul ei. Cum am sărit jos, m-a şi înhăţat.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă a-nceput să ţipe : „L-am prins pe enghelist !“ Se-nţelege, a sărit lumea... M-au dus la administraţie, i-au scris contelui cum că a fost prins un nihilist.

— Şi dumneavoastră cum v-aţi purtat ?

— Nu m-am purtat de loc, în nici un fel. Stam acolo şi atît.

— Aţi spus ceva, aţi încercat să vă dezvinovăţiţi ?

— Ce să mai vorbim ! Ce fel de justificări putea să aibă un „nihilist“ ?

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă am şters-o în străinătate.

— Din pricina asta ?

— Nu. A mai adăugat şi popa, cînd l-a chemat contesa să-i scrie plîngerea, cum că „i-au invadat casa nihiliştii“ şi să vină urgent ispravnicul. A mai pus ceva şi de la el, cum că eu nu cunosc „de ce asta este important în al cincilea rînd“. Cînd a aflat felcerul, a zis şi el : „Ce-o mai fi însemnînd şi asta : «de ce asta este important în al cincilea rînd ?»“

„Nu ştiu,“ zic. „Poate, zice, se referă la cineva de sus ? Acum cel mai bun lucru pentru dumneata este să fugi.“

Şi-am fugit.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

Cum a fugit Şeramur ? Şi asta este foarte interesant.

— Am întins-o de acolo pe jos, zice, pînă la Moscova, de mi-am făcut băşici în tălpi. Cînd am ajuns, m-am dus la pictorul ăla, să-i spun că nu i-am adus datoria de cinci ruble şi că plec. Cînd colo, el murea de-a binelea ; nici nu se mai scula din pat. Aşa bolnav cum era, m-a ascultat şi-a încercat să zîmbească. Apoi mi-a făcut semn să mă apropii, a scos de sub pernă douăzeci de ruble şi mi le-a dat. L-am întrebat pentru ce. Atunci m-a tras de mînă, m-a aplecat spre el şi mi-a şoptit abia auzit la ureche :

„Pleacă de aici !“

Şi am plecat.

— Încotro ?

— La Geneva. [1]

— Acolo, cred, au fost bucuroşi să vă vadă ?

— Aşi ! Au început să mă-njure. „Englezoaica aia, ziceau, trebuie că avea parale, iar dumneata nu te-ai priceput nici la atîta ! Eşti un prost !"

— Se poate să nu vă fi oferit măcar un adăpost ?

— Nu mi-au oferit nimic ! Nu le convenea. Mi-au zis : „Prea eşti bătător la ochi, dumneata. Nouă ne trebuie oameni mai secreţi."

— Şi atunci aţi pornit încoace ?

— Da. Aici oamenii sînt mai politicoşi.

Şeramur a rostit cuvintele astea cu o inimă atît de uşoară, că parcă mi-a mai uşurat-o şi pe a mea. Am înţeles că o dată cu asta se-ncheia o perioadă din viaţa lui Şeramur şi că istoria lui atît de complicată se află la o răscruce şi deci pot şi eu să mai răsuflu.

L-am întrebat doar, dacă era convins că acolo, în Rusia, îl ameninţa vreo primejdie. Şeramur ridică din umeri, trase aer pe nas, oftă şi-mi răspunse laconic :

— Oricum, era mai sigur să plec.

Ne-am sculat de pe marginea rîpei, lîngă care Şeramur începuse seara asta urlînd ca lupii ca s-o termine cu povestea despre „mîntuirea sufletelor". Era şi timpul să ne-ntoarcem la Paris şi să-i ofer lui Şeramur de mîncare.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Dacă n-aş avea înaintea ochilor mei exemplul „preacuviosului Pogodin", dacă n-aş fi văzut cum se întrista dumnealui, cum deplîngea soarta unui oarecare compatriot rătăcit prin străinătăţi, [2] cu greu aş mărturisi condamnabila mea faptă : mi s-a făcut milă de Şeramur.

[1] Geneva era pe atunci centrul emigranţilor ruşi.

[2] *M. P. Pogodin* (1800—1875), cunoscut istoric, publicist şi ziarist rus care într-o scrisoare adresată lui Herzen încercase să-l convertească pe „drumul cel drept".

Mi-am pus chiar în gînd să mă ocup de el şi să-l aduc la un liman. Cu alte cuvinte, m-am comportat întocmai ca Pogodin. Revizuind ieşirile lui Şeramur, uneori eram gata să-l bănuiesc de nebunie, deşi nu era de loc nebun ; alteori mi se părea că e un parazit, un ticălos, dar nici asta nu era adevărat : Şeramur umbla într-una după lucru şi întotdeauna îndeplinea orice i s-ar fi încredinţat de făcut, cu o foarte mare conştiinciozitate. Şi-n nici un caz nu era hoţ, dimpotrivă, am avut prilejul să mă încredinţez că era un om cinstit. Poate că era un neisprăvit, aidoma unui pui şubred încă din găoace, de felul celora pe care gospodinele, chiar cele bune la inimă, obişnuiesc să-i desfiinţeze, de îndată ce-i observă. Şi după mine, asta este o faptă cu adevărat caritabilă. Atît numai că Şeramur nu era un pui de găină, ci un om. Dacă s-ar fi născut undeva într-un sat, lumea l-ar fi socotit poate un prăpădit, o lepădătură, dar l-ar fi pus totuşi la treabă după puterile lui — să pască gîştele sau vitele. Şi şi-ar fi scos şi el o bucată de pîine, fără să împovăreze obştea. Într-o societate civilizată, însă, un astfel de om nu-şi avea locul.

Poate ar fi fost mai bine să-l fi ajutat să se înapoieze în Rusia, unde oamenii sînt mai sătui, şi unde o mulţime de paraziţi trăiesc şi nu mor de foame. De aceea lucrul cel mai important pentru mine era să aflu dacă el este într-adevăr urmărit pentru ceva şi dacă ar putea fi cumva scos de sub acuzaţie.

Dar cum să încep ? Din fericire, mi s-a ivit o astfel de ocazie. Dar, mai înainte de a v-o povesti, trebuie să vă spun în două cuvinte cum trăia Şeramur la Paris.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Din prima zi de la sosirea sa la Paris viaţa lui Şeramur era la fel de puţin asigurată material ca şi astăzi. El n-a avut *niciodată* nici domiciliu fix, nici ocupaţie permanentă. Uneori, cîştiga cîte ceva cărînd bagaje în gară, sau mutînd din loc de-a rostogolul nişte bîrne. Cum şi

cît anume era plătit pentru treaba asta n-am putut afla. Atîta știu, că pentru a mînca și pentru a-și plăti un pat la azilul de noapte îi trebuiau cel puțin optzeci de centime pe zi. Și încă asemenea zile erau zile fericite pentru Șeramur. De cele mai multe ori însă n-avea de lucru, mai ales după ce într-o zi, mutînd niște bîrne, își rupsese un picior. Căratul greutăților îi bășica umerii lui frumoși ca de femeie, care o seduseseră pe englezoaică. Din cîte vedeam, îi lipsea obișnuința de a munci. Cît despre odihnă, se odihnea ziua ca și noaptea pe bulevardele Parisului, ceea ce era cam greu, dar nu imposibil. Lui Șeramur, învățat cu așa ceva, nici nu-i părea prea greu.

— Eu, zicea el, pot dormi oriunde.

Voia să spună că știe să doarmă așezat pe o bancă, fără să-l observe sergentul de stradă.

— Dar dacă vă vede ?

— Mă mut pe altă bancă.

— Și dacă vă alungă și de acolo ?

— Pînă atunci mai va ! Tot apuc eu să dorm o jumătate de oră. Totul este să treci pe partea aia de unde vine el.

Dar să ne reîntoarcem la *cazul* nostru.

Într-o zi, ieșind din biserica rusească, m-am întîlnit în parcul Monceau cu o veche cunoștință a mea, doamna T. Stam cu ea pe o bancă și vorbeam despre oamenii pe care-i cunoșteam amîndoi și de care ne aminteam cu plăcere. Și aveam destul despre ce vorbi, deoarece cunoștința mea cu această doamnă începuse încă de pe vremea entuziasmului stîrnit de povestea din Pskov a lui Hempel și Iakușkin [1], apoi de epopeea „celor cinci nobili" din Tver [2]. Am ars alături în flacăra acestor emoții, dar pe urmă ne răzlețirăm : ea, pe atunci o doamnă încă tînără, dintr-o familie aristocrată, cu bunăstarea asi-

[1] Iakușkin, cunoscut folclorist și etnolog rus, fusese în mai multe rînduri arestat ca „suspect", de Hempel, polițaiul orașului Pskov, ceea ce a stîrnit o violentă campanie în presă.

[2] Referire la arestarea și întemnițarea autorilor principali ai proiectului de revendicări legate de reforma țărănească din 1861, expediat prin poștă țarului Alexandru al II-lea la 5 febr. 1862 din partea adunării extraordinare a nobilimii din Tver.

gurată, s-a stabilit definitiv la Paris, iar eu, în vremea aceea un scriitoraş neînsemnat, am rămas să mă perpelesc de urît în patria mea, ispăşindu-mi astfel diferite păcate unul de care nu mă făcusem vinovat niciodată : de nu ştiu ce *orientare* [1].

De atunci s-a scurs aproape un sfert de veac. Multe s-au schimbat : unii nu mai trăiau, alţii se aflau prea departe, iar noi, pe care o întîmplare ne-a întrunit după o îndelungată despărţire, eram în stare să ne supunem reciproc la o verificare interesantă : care lucruri s-au evaporat fără urmă din fiinţa noastră, ce a mai rămas, ce forme şi ce culori au luat ? În timpul acesta ea a văzut mulţi oameni mai interesanţi decît mine şi încă dintre aceia despre care eu unul n-aveam decît noţiuni împrumutate din cărţi. Atunci, în clipa despărţirii, ţin minte, ea era înflăcărată de unica şi cu nimic nedomolita dorinţă de a-i cunoaşte îndeaproape pe Garibaldi şi pe Herzen. Despre cel dintîi mi-a scris mai tîrziu că a fost la Caprera, dar că Garibaldi nu i-a plăcut : acesta nu ocolea societatea feminină, dar se purta faţă de femei într-un mod prea „realist". De departe părea mai simpatic. Ce anume contribuise la această impresie, n-am mai stat s-o întreb. Nici Herzen n-a rezistat la critică : l-a găsit îmbătrînit, devenise la fel de puţin interesant ca şi un consilier „secret", era năzuros şi se lega de orice nimic. Doamna T. se pricepea de minune să mimeze unul din accesele de toane ale lui într-un restaurant la Geneva, acces care a avut darul pe atunci s-o facă să roşească pentru el : a făcut în prezenţa unei mulţimi de turişti aflaţi acolo o scenă revoltătoare pentru că i se servise altfel de muştar decît cel pe care-l comandase. Era cu-n şervet legat de gît şi se-nfuriase cum se înfuriau de obicei moşierii ruşi. Toată lumea întorcea capul spre masa lor... Şi asta o făcu tocmai el, care ştia să dea tuturor nişte porecle atît de spirituale, atît de usturătoare, care pe vremuri au amuzat atîta Petersburgul liberal al celui de al şaptelea deceniu ! De atunci doamna T. îl dăduse uitării şi,

[1] **Aluzie la situaţia dificilă a lui Leskov între anii 1860—1870 în urma apariţiei romanelor lui „antinihiliste".**

bătîndu-l cu propriile lui arme, îl poreclise : „Bătrînul cu şervetul de gît". Mai tîrziu atenţia ei fu atrasă de Klaczko [1], Langiewicz [2] şi Pustowójtówna [3], iar în cele din urmă de Papa Pius al IX-lea, de la care abia se reîntorsese deunăzi, încîntată de chipul lui „divin".

— E blîndeţea şi bunătatea personificată !... Şi cum mai ştie să umble cu oamenii ! Pentru fiecare are cîte un cuvînt nimerit... Chiar dacă e criticat, pentru că a inventat infailibilitatea şi imaculata concepţiune [4], ce mă priveşte pe mine ! Astea-s dogme ! Şi, Doamne Dumnezeule, care om se poate descurca în de-astea ! Nu-i totuna care şi cum crede ? Dar ce om încîntător ! În timpul unei audienţe acolo erau mai mulţi ruşi — un profesor pe care-l cunoşteam, cu cele două neveste ale lui, adică cu cea legitimă şi cu cea „de inimă", apoi un negustor din Riga, un rascolnic sadea. A venit cu fie-sa, o fată tînără, să se trateze la băi... Papa i-a primit pe toţi. Numai că rascolnicul a fost rugat să-şi pună fracul. Bătrînul n-a mai purtat aşa ceva niciodată în viaţa lui. Cu toate astea şi-a cumpărat un frac şi a venit. Papa a ştiut să vorbească cu toţi. Cu noi a vorbit franţuzeşte, iar rascolnicului i-a spus prin interpret cum că de-alde ei i-ar fi declarat ţarului că „inovaţiile lui au în ele ceva străvechi" ; cică e adevărat asta. Şi rascolnicul a plîns cu suspine : „Vai părinte, zice, de unde le ştii pe toate, de unde le iei ?" I-a căzut la picioare şi nu mai voia să se ridice. „Da, străvechi", i-a zis... Îmi place pe de o parte prezenţa lui de spirit, iar pe de altă parte simplitatea lui... Ştiţi, aici la Paris e acum la modă Bercier. A trădat catolicismul, a devenit pastor protestant şi e grozav de pornit împotriva papei. Nu-l judec. Omul are talent, dar n-are dreptate. I-am spus-o în faţă : „N-aveţi dreptate !

[1] *Julian Klaczko* (1825—1906), cunoscut publicist şi critic polonez, participant la revoluţia din 1848.

[2] *Marian Langiewicz* (1827—1887), unul din capii răscoalei poloneze din ianuarie 1863.

[3] *Henryka Pustowójtówna* (1838—1881) aghiotantă a lui Langiewicz în perioada răscoalei, mai tîrziu emigrantă la Paris.

[4] Papa Pius al IX-lea în anul 1854 a anunţat dogma cu privire la imaculata concepţiune, iar în anul 1869, dogma infailibilităţii papale.

Mai întîi trebuie să-l vedeți pe papă, să-l priviți fără idei preconcepute, pentru că, dacă le ai, orice poate să-ți pară prost ; dacă însă nu le ai..."

Dar nu mai sfîrși vorba : la o cotitură a aleii a răsărit ca din pămînt Șeramur, într-un hal fără hal ! Cu părul vîlvoi, jegărit, slăbit și plin de praf, era aidoma unui motan vagabond, flămînd și jegos, cu o frunză veștedă prinsă în barba-i zbîrlită, cu bluza și pantalonii ferfeniță.

Văzîndu-l, pur și simplu m-am cutremurat și, întrerupînd plăcuta flecăreală a prietenei mele, i-am luat mîna, bazîndu-mă pe vechea noastră cunoștință, și i-am șoptit :

— Uitați-vă bine la el, dar fără idei preconcepute.

— La cine ? La monstrul acesta ?

— Da. Pe urmă vă voi spune ce conținut se ascunde sub acest titlu...

Ea îl cercetă cu atenție printre pleoape și... se cutremură la rîndul ei.

— Îngrozitor ! șopti ea, privind în urma lui Șeramur, care trecu pe lîngă noi cu capul căzut în piept fără măcar să ne învrednicească cu o singură privire. Pesemne că în noaptea aceea, și se prea poate că și în altele, sergenții de stradă se purtaseră nemilos cu el.

Doamna mea duse mîna la poșetă și, scoțînd grăbită din portmoneu zece franci, spuse :

— Ați vrea să-i transmiteți ?

— Bucuros ! am spus eu. Dar dați-mi voie... am o idee : fără îndoială, trebuie să cunoașteți pe cîte cineva din diplomații noștri de-aici ?

— Cum să nu ! Printre ei am și buni prieteni.

— Ajutați-l pe acest nenorocit.

— Cu ce anume ?

— Va trebui să aflați, dacă este cumva urmărit pentru vreun delict politic.

— Cu plăcere. Numai să știe. Se pare că tocmai ei nu știu niciodată nimic despre ruși.

— Pot ei să afle.

În sfîrșit, mi-a promis să vorbească cu unul din intimii ei, diplomat la legație, și după vreo două zile primii răspunsul scris.

Mă ruga să i-l trimit pe Şeramur. Voia să-i dea cartea sa de vizită cu o recomandaţie către dl. N., la care urma să se prezinte. N., funcţionar de vază al legaţiei ruse, i-a promis să-l primească, să stea de vorbă cu el şi, dacă va fi cu putinţă, să-i netezească drumul întoarcerii în patrie.

— Şi pe urmă, continuă doamna, voi lua asupra mea să fac o chetă pentru banii de drum şi voi interveni pentru el la Petersburg... Şi aşa mai departe...

„Ceva mai bine nici că se poate" m-am gîndit.

Îi transmit toate astea lui Şeramur şi-l întreb :

— Ei, ce spuneţi acum ?

— Dar, zice, nu prea înţeleg pentru ce toate astea ?

— Nu vreţi să vă reîntoarceţi în Rusia ?

— De ce nu, se poate... Acolo, zice, şi digestia e mai bună.

— Atunci duceţi-vă la doamna aceea...

— Bine, mă duc. E o proastă ?

— De ce să fie o proastă ?

— E aristocrată.

— Parcă toţi aristocraţii sînt proşti !

— Păi, de unde să ştiu ! Am întrebat şi eu aşa, într-o doară.

— De altfel, n-are nici o importanţă pentru dumneavoastră cum e. Atîta să ştiţi : are o inimă de aur, se interesează de dumneavoastră şi poate să vă ajute mai mult ca oricine altul. Asta-i tot ce trebuie să ştiţi. Şi să vă duceţi acolo.

— N-o să iasă nimic din toate astea.

— De ce să nu iasă ?

— Am spus doar de ce.

— Nu, nu mi-aţi spus nimic.

— E o aristocrată.

— Va să zică, nu vă duceţi ?

Tăcu o clipă, apoi smiorcăi din nas şi spuse cu voce tărăgănată :

— Poate că tot mă voi duce... dracu s-o ia !

Părea c-o face ca un grande signore din condescendenţă, ca să scape de pisălogeală. Slavă Domnului că s-a învoit şi aşa ! Femeia avea un suflet cu adevărat mare : îl va înţelege şi nu o va supăra purtarea-i grosolană.

Altceva însă era cum se va prezenta el la legație, în fața diplomatului rus, fără îndoială om cu simțiri mai rafinate, și care, după statutul diplomaților, „procedează după fapte" și nu după glasul inimii.

CAPITOLUL AL ȘAISPREZECELEA

Așteptam cu nerăbdare rezultatul întrevederilor diplomatice ale lui Șeramur, mai ales că toate astea se petreceau în ajunul plecării mele. Și iată că mi-am pierdut răbdarea, și-n seara zilei în care urma să se prezinte la protectoarea lui, m-am repezit la ea. Am găsit-o foarte bine dispusă și mulțumită.

— Șeramur al dumneavoastră este nespus de nostim ! Și cum mănîncă !... Ca o mică sălbăticiune.

— L-ați ospătat ?

— Da, l-am luat cu mine...

— Ia te uită ! De altfel, întotdeauna am știut că aveți o inimă bună... Iată însă înc-un pas înainte.

— De ce ?

— Este un zdrențăros, și totuși dumneavoastră l-ați dus la restaurant, ați luat masa cu el.

— Ah, asta e ! Lăsați, că aici nu sîntem în Rusia. Nu vă mai osteniți cu laudele. La Petersburg n-aș fi făcut-o pentru nimic în lume, dar aici este cu totul altceva : sînt la fel cu toată lumea și pot face orice poftesc. Numai chelnerii se cam minunau, uitîndu-se la el. Le-am spus că este un rus sălbatic din Siberia și nu-l mai slăbeau din ochi, arătîndu-se însă chiar foarte prevenitori cu el. Apropo, ați observat cum roade oasele ?

— Nu, zic, nu prea am observat.

— Ah, e adorabil ! Le rontăie ca pe o fidea prăjită și clefăie ca un purceluș.

— Mda, zic. În ceea ce privește bunele maniere, trebuie să-i arătați multă îngăduință.

Dar ea chiar se purtase cu multă îngăduință, ba chiar mi-a spus și-o anecdotă pe care am ținut-o minte despre o altă manieră de a proceda cu oasele, cu mult mai

dezgustătoare. Era vorba despre un om de lume bună, vărul povestitoarei, Vovo. Acest văr, unul dintre conservatorii ruşi de vază, avînd onoarea de a mînca la aceeaşi masă cu o principesă, simţi o dorinţă de neînvins de a-i arăta ce mare cinste datora el acestei fericite ocazii. Îl opri, deci, pe lacheul care tocmai ridicase farfuria cu oscioare rămase de la o friptură de pasăre din care ospătase principesa şi, după ce-a ales două-trei din ele, le înveli în batista-i imaculată, spunînd că le va păstra ca o relicvă. Din păcate, această ieşire a lui a fost foarte prost primită : principesa s-a simţit ofensată de grosolănia lui, şi vărul Vovo n-a mai fost niciodată invitat. Doamna T. califică purtarea lui drept „copilărie mondenă rusească", şi după părerea ei gestul lui era incomparabil mai urît decît clefăitul lui Şeramur. Cît despre mine, n-am vrut s-o contrazic.

— Bineînţeles, i-am spus, Şeramur n-ar fi în stare de o astfel de indelicateţă. Acum mă preocupă însă purtarea lui în prezenţa acelui diplomat. Aţi avut oare prevederea să-l preveniţi ce fel de exemplar este Şeramur ?

— Desigur, i-am spus totul.

— Şi ce-a zis ?

— A rîs mult.

Am clătinat din cap, întrebînd-o cu oarecare îndoială :

— Şi ce anume l-a făcut să rîdă ?

— De ce mă întrebaţi ?

— Aşa. Ce-i face pe oameni să rîdă mult cînd aud de suferinţele altora? Mai bine era să rîdă *mai puţin* şi să se gîndească *mai mult.*

Prietena mea oftă şi-mi spuse :

— Adevărat, adevărat, foarte adevărat !

— Cînd are loc această întrevedere a lor ? întreb.

— Mîine.

— Bine. Nu l-aţi povăţuit pe Şeramur cum să se poarte ?

— Nu.

— Păcat, foarte păcat !

— N-am apucat. A fugit atît de repede, că nici nu ne-am luat rămas bun.

— De ce oare ?

— Nu știu. A trebuit să-l las singur cîteva clipe și i-am propus să răsfoiască o carte. Cînd am revenit, nu mai era. Camerista mi-a spus că a azvîrlit cartea și a fugit de parcă-l fugărea necuratul în persoană.

— Mare sucit e și ăsta.

— Da...

— Ce i s-o fi întîmplat ?

— Mai repede s-ar cuveni să vă întreb eu pe dumneavoastră. Îl cunoașteți mai bine decît mine.

— Aveți dreptate. Atît numai c-ar trebui să știu ce s-a petrecut mai înainte.

— Mai înainte ? A mîncat destul de multă omletă cu zmeură...

— A, spusei eu. Ăsta nu-i un indiciu neglijabil !

Și, pare-se, amîndoi am înțeles același lucru și am izbucnit în rîs.

— Cu toate astea, continuă ea, să sperăm că se termină cu bine.

Drept să spun, eu unul nu speram așa ceva, deși nici eu singur nu știam de ce, în ceea ce-l privește, orice speranță bună părea de neînchipuit.

Ziua următoare am petrecut-o numai în alergătură și-n pregătiri de plecare. Așa se face că nu l-am mai întîlnit pe Șeramur. Portarul casei mi-a spus că mă căutase și că, aflînd că nu-s acasă, a plecat după ce-mi scrisese ceva pe pragul de sus al ușii.

Cu multă trudă reușii să descifrez o absurditate, care n-avea nici în clin, nici în mînecă cu problema care mă interesa pe moment. Cele scrise de el sunau cam așa : „Lăsați la portar sticluța cu picături de ochi ce potolesc durerea de dinți".

Țineam minte că o dată, cînd îl dureau dinții, a luat în gură niște picături pentru ochi și s-a tămăduit pe loc. Atunci am rămas foarte mirat și amuzat totodată. Așa că i-am lăsat portarului sticluța pentru eventualitatea că Șeramur iar nu m-ar fi găsit acasă. Dar el nici n-a mai venit să-și ia picăturile ; pesemne că între timp îi trecuse durerea de măsele.

N-a mai apărut nici a doua zi. Pe urmă sosi și ziua plecării mele și pe Șeramur tot nu l-am mai văzut.

Mă simțeam grozav de încurcat. Pe de o parte ardeam de nerăbdare să aflu cu ce l-a bucurat bunul Dumnezeu pe Șeramur prin mijlocirea acestor oameni de ispravă, iar pe de alta — ia-l de unde nu-i! Parcă intrase în pămînt.

Deși mă simțeam cum nu se poate mai prost la gîndul c-o voi deranja din nou pe doamna T. după ce abia-mi luasem rămas bun, am găsit o clipă liberă și-am pornit spre ea, să aflu dacă neisprăvitul meu a mai dat ochii cu ea și dacă știe ceva despre el de la diplomatul la care-l îndreptase.

Sosesc și n-o găsesc acasă: mi se spune că e plecată pe o săptămînă la o prietenă a ei, dincolo de Saint-Cloud.

Se-nțelege că nu mai aveam de unde să aflu noutățile dorite. Mă resemnai la gîndul că, se vede treaba, așa va trebui să plec a doua zi, fără să fi aflat ceva despre Șeramur. Și-n cele din urmă, mă gîndeam, se va pierde cu totul, iar în amintirile mele nu vor rămîne decît niște frînturi dezlînate din această întîlnire. Și-o să-mi pară rău, și-o să-mi fie necaz cît oi trăi, și-o să-mi închipui mereu că e flămînd și rebegit de frig ca și înainte, că tremură pe bulevardele Parisului, rătăcind de la o bancă la alta, neavînd nici unde să-și plece capul.

Egoistul adevărat, care-și iubește mai presus de toate confortul sufletesc, trebuie să evite cu grijă astfel de amintiri. Iată de ce, între altele, este bine să-ți faci cunoștințe numai printre oamenii de seama ta, printre acei oameni cumsecade care-și au întotdeauna treburile în ordine, puse la punct, și să-i lași în plata Domnului ori de cîte ori norocul le întoarce spatele. O fi asta o regulă nedemnă, mișelească, însă ea este cît se poate de practică.

Dar iată că trecu și cea din urmă noapte la Paris și veni dimineața plecării. M-am repezit să mănînc la madame Grillade mîncărurile ei imposibile, în speranța să dau de Șeramur. În cele din urmă — rămînea cel mult o oră și ceva pînă la plecarea trenului — mi-am suit bagajul într-o birjă și am pornit la gară.

Știam c-o să ajung prea devreme pe peron, însă așa trebuia, ca să mă pot întîlni cu-n compatriot al meu, cu

care mă înțelesesem să călătorim împreună. Și apoi mai voiam să-mi dreg și stomacul cu o gustare ca lumea.

— N-am mai stat să mă mai gîndesc și la Șeramur și, tocmai atunci cînd mă așteptam mai puțin, m-am pomenit cu el, și pe deasupra mai era și într-o dispoziție deosebită, cu totul neobișnuită la el.

CAPITOLUL AL ȘAPTESPREZECELEA

În fața intrării principale pe peronul Gării de Nord se află un mic restaurant cu-n trotuar larg în față, umbrit de cinci castani rotați, sub care sînt instalate o mulțime de măsuțe cu tăblia de marmură albă. Aici se servesc fripturi grozave și un vin negru excelent. În jur mai sînt cîteva mici restaurante de felul acesta care se țin toate din consumațiile celor ce pleacă sau vin cu trenurile. Cel mai bun însă dintre ele e tot restaurantul de la cinci castani despre care vă vorbesc. Aici urma să-mi întîlnesc compatriotul cu care voiam să plec la drum și aici ne-am și întîlnit. Un comisionar ne-a scutit de bătaia de cap cu predarea bagajelor și procurarea biletelor, așa că ne mai rămînea o bună oră de răgaz pentru ultimul taifas la umbra castanilor parizieni. Am ocupat o măsuță, am comandat două biftecuri și niște vin, dar nici n-am apucat să ne-nfigem furculițele în fripturi, cînd, deodată, îl zării pe Șeramur cocoțat pe imperiala unui omnibuz apărut de după colțul străzii. L-am recunoscut de departe după barba lui învolburată de Cernomor și după pălăria tîlhărească. M-a văzut și el, și-ntîi mă salută din cap, apoi coborî dintr-un salt de pe imperială și, luîndu-mi mîna, mi-o strînse, o mai reținu cîteva clipe în mîna sa, nu știu de ce, legănînd-o încolo și-ncoace, și mugi c-un glas răgușit :

— Ee-i !

— Deh ! spusei. Uite, plec, Șeramur.

Îmi strînse din nou mîna, din nou o legănă încoace și-ncolo, apoi se apucă să-nfulece biftecul pe care i l-am comandat chiar în clipa în care îl zărisem.

— Beţi-vă vinul, îl îndemnai. Să ciocnim paharele de bun rămas. Doar ne luăm adio acum, am glumit, vorbind *in hochromantische Stil* [1].

— Se poate, făcu el.

I-am turnat vinul într-un pahar mare, în care încăpea aproape jumătate din sticlă, şi mai cerui un biftec şi vin. Voiam să-l ospătez pînă la saţ, şi dacă s-ar putea, să-l îmbăt cu licoarea asta dătătoare de veselie.

Bău, apoi ridică spre mine cel de al doilea pahar pe care i-l turnasem, scoţînd un „ei" răsunător, apoi oftă, îmi apucă din nou mîna, purtînd-o încolo şi-ncoace pe sub masă şi se apucă iar să mănînce. În sfîrşit, dădu gata şi al doilea biftec, bău al treilea pahar de vin şi, rostind obişnuitu-i : „ajunge !" aprinse o ţigară „Caporal", ţinîndu-mă mai departe de mînă, pe sub masă. Vedeam c-ar fi vrut să-mi spună ceva, să facă un gest cald, prietenos, dar nu se pricepea, nu ştia cum. Simţeam un nod în gît.

Profitînd de această strîngere de mînă a lui, îi strecurai monedă de aur de douăzeci de franci, apăsîndu-i-o în palmă. O simţi, îmi surîse cu zîmbetul său plin de simplitate şi-mi spuse :

— Se poate, se poate, făcînd-o să dispară cu dexteritatea unui slujbaş de pe vremuri.

— Ei, şi cum a fost cu debutul dumneavoastră în lumea mare ? l-am întrebat. Povestiţi-mi, vă rog, dragă Şeramur.

— Cum a fost unde ?

— La Legaţie.

— Mda. Am fost.

— Ei, şi cum, a mers bine ?

— Ba de loc.

— De ce ?

— Nu ştiu.

— Ia să lăsăm gluma şi spuneţi-mi cu de-amănuntul cum a fost. Aţi găsit pe cine trebuia ?

— Am găsit. Întîi nimerii undeva, unde scria pe pereţi : „Se aduce la cunoştinţa compatrioţilor că aici nu se acordă

[1] În stil elevat romantic. (Germ.)

nici un fel de ajutoare". Acolo mi s-a spus să caut unde-i lipită pe uşă o hîrtie cu numele lui.

— Şi aţi găsit-o şi aţi sunat...

— Da.

— V-a primit ?

— Da, m-au lăsat să intru.

— Şi i-aţi spus diplomatului povestea dumneavoastră ?

Se uită la mine aşa, cum făcea ori de cîte ori nu-i venea la socoteală să vorbească, şi apoi zise :

— Nu i-am spus nimic.

Nu puteam să-i îngădui să scape de mine atît de uşor şi de aceea nu-l slăbeam de loc :

— Cum ? De ce nu i-aţi povestit nimic ? Doar pentru asta v-aţi dus !

— Şi cum era să-i povestesc cînd el nici măcar nu s-a arătat ?

— Vai, ce chin şi cu dumneavoastră ! Ba „m-au primit", ba „nu s-a arătat ! ! !" Spune, omule, cum se cuvine, să-nţeleg şi eu ceva.

— Lacheul m-a lăsat să intru. Mi-a spus să aştept cinci minute. Stau şi aştept cinci minute şi apoi îi spun : „Cinci minute au trecut". Iar el zice : „Ce să-i faci *monsieur*, probabil că v-a uitat". Iar eu îi spun : „Atunci zi-i lui «*monsieur* al tău» clă e un porc", şi-am plecat.

M-am holbat la el. Cum se poate să se fi isprăvit numai cu atîta toată truda mea ?

— Şi ce-aţi fi vrut mai mult ?

— Vai, Şeramur, Şeramur ! Nenorocită, sărmană fiinţă ! Se poate să-mi faceţi una ca asta ! ?

— Şi ce trebuia să fac ?

— Trebuia să vă gîndiţi puţin... Doar pentru asta am pornit noi toată povestea. Că am amestecat-o în ea pînă şi pe o doamnă din lumea mare...

— Dar ce amestec are ?

— Cum aşa „ce amestec" ! Ea v-a recomandat, ea s-a ostenit pentru dumneavoastră, l-a rugat pe diplomatul acela să vă primească ! Iar dumneavoastră vă duceţi şi-l insultaţi la el în casă, faţă de sluga lui. Aşa ceva nu se face !...

— Şi de ce nu se face ?

— Asta-i acum ! „De ce nu se face“ ? Nu se face şi atît ! Şi pe lîngă asta, aţi procedat nu numai grosolan, dar şi nedrept.

Şeramur făcu un gest brusc de nedumerire :

— Cum vine asta ? Ce-am făcut „nedrept“ ?

— Da ! Aţi fost nedrept. Acest diplomat este un slujbaş al statului şi se putea să fi fost cu adevărat foarte ocupat în momentul acela, putea să şi uite.

— Ia, mai slăbiţi-mă !

— De ce ?

— Ce treabă au şi ăştia ?

— Vorbiţi de diplomaţi ?

— Da.

— Dar relaţiile diplomatice ?

— A, prostii !

— Vă foarte mulţumesc.

— Se-nţelege că-s prostii ! Ei au întotdeauna ce să crape. Eu, bunule domn, cînd am trecut pe acolo, am văzut... Acolo jos era un bucătar cu scufă albă-n cap şi oalele fierbeau de zor. Ce le mai trebuie ? Crapă pînă nu mai pot !

N-am putut să rezist, am rîs şi am cerut să ne mai aducă nişte vin.

Şeramur se lumină la faţă : simţise el că tortura se terminase. M-a prins din nou de mînă şi mi-a frămîntat-o, a tras de ea, apoi mi-a spus, oftînd din greu :

— Mai bine, s-o lăsăm baltă ! Nu-mi trebuie nimic.

— Cum ? Să lăsăm aşa în vînt problema soartei dumneavoastră ?

— Da... Apoi ce soartă mai e şi asta ! Ducă-se !...

— Dar nepăsarea asta a dumneavoastră mi se pare de-a dreptul îngrozitoare.

— Ei, asta-i acum ! Nu face să vă mai gîndiţi.

„Uite rusul !“ mi-am zis. Doar o viaţă are, dar şi aceea tot un fleac e pentru el. Şi tot el mi-a vorbit cu condescendenţă :

— Dumneavoastră, zice, aţi face mai bine să intervineţi acolo, la Petersburg.

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Să vorbiți direct cu Gorceakov [1].

— Ce vă închipuiți, că eu sînt o persoană atît de importantă încît să mă-ntîlnesc cu Gorceakov, și să stau cu el de vorbă cînd vreau ? Să-i spun că la Paris locuiește un al doilea Piotr Ivanovici Bobcinski [2].

— De ce „Bobcinski" ? Să-i spuneți numai cum a fost...

— Și credeți că știu eu cum a fost cu dumneavoastră ?

— Se-nțelege că știți.

— Greșiți ! Știu atîta, că v-au pierdut niște țigani din cea de a noua căruță, că vă închidea hotarnicul acela într-o „pasaltire" strîmtă, că vă cereați în curte și că v-ați strecurat printre picioarele paznicului „ca un Spinoza" și că apoi v-ați luat lumea-n cap, fiindcă nu știați „de ce e asta important în al cincilea rînd".

— Păi așa și este ! Altceva nici n-a mai fost.

— Se poate să fi fost asta tot, absolut tot ?

— Se-nțelege că da !

— Și altceva *nimic ! ?*

— Nimic !

— Ia, aduceți-vă aminte...

A stat el cît a stat și s-a tot gîndit, apoi deodată spuse :

— Am mai fost la o doamnă ; ea m-a trimis la cineva, iar acela la altcineva. Toți erau buni cu mine, dar de ajutat n-aveau cum să mă ajute. Și atunci unul mi-a dat de lucru să copiez și nu mi-a plătit, pentru că l-au arestat.

— Și-ați copiat, nu-i așa ?

— Am copiat.

— Și ce anume ?

— Nu știu, ce-am copiat era doar mijlocul. N-avea nici început, nici sfîrșit...

— Și alte încurcături politice ați mai avut în toată viața dumneavoastră ?

— Nimic !

[1] Ministrul de externe între 1856—1882.

[2] Personaj din *Revizorul* lui Gogol. El îl roagă la un moment dat pe Hlestakov să transmită la Petersburg că în orașul cutare locuiește Piotr Ivanovici Bobcinski.

— Atunci iată cuvîntul meu cel din urmă : oricît de prost v-aţi purtat la legaţie, duceţi-vă din nou la doamna aceea şi povestiţi-i sincer tot, cum mi-aţi spus mie, şi-o să meargă ea singură acolo, să ceară să se facă cercetări relativ la dumneavoastră. Eu sînt sigur că nu aveţi nici o vină, şi se prea poate că nici nu vă urmăreşte nimeni..

— Nu ! La ea nu mă mai duc !...

— De ce ?

Tace.

— Şeramur, de ce nu vreţi să-mi răspundeţi ?

Iar tace.

— Şeramur, doar ştiţi că acum ne despărţim. Spuneţi-mi, de ce nu vreţi să vă mai duceţi la doamna aceea ?

— E o nerușinată.

— Ce-e ?

Mi-am pierdut răbdarea şi de necaz am bătut chiar din picior, ridicînd tonul :

— Cum, ea o nerușinată ! ?

— De ce-mi dă să citesc dracu ştie ce ?

— Spuneţi-mi imediat ce carte atît de deocheată v-a dat s-o citiţi ?

— O carte...

— Ce carte ?

— Nu, nu pot să vă spun.

— Ba da. V-o cer, fiindcă sînt convins că ea nici nu e în stare să facă ceva nerușinat. E o scorneală a dumneavoastră !

— Nu, n-am scornit nimic...

— Şi eu vă spun, c-aţi scornit.

— N-am scornit.

— Atunci faceţi bine şi-mi spuneţi cum se numea cartea aceea nerușinată ?

Se-nroşi la faţă şi începu să rîdă.

— Vă poftesc să-mi spuneţi numaidecît ! am insistat eu.

— Atunci... cel puţin... dumneavoastră...

— Ce vreţi de la mine ?

— Întoarceţi-vă cu spatele.

— Poftim. Nu mă mai uit la dumneavoastră.

— Ea a spus...

— Mai departe, mai departe !

Îşi coborî glasul şi bolborosi pierdut de ruşine :

— Ea a zis...

— Haide, hai !...

— Ar trebui să citeşti romane bune englezeşti... şi mi-a dat...

— Ce ţi-a dat ?

— *Să fie şi el un popenjoi...*[1]

— Ei şi ?

— Şi... atît !

— Şi ce-i rău într-asta ?

— Cum „ce-i rău ?“ *Să fie şi el un popenjoi.* Ce porcărie !

— Şi v-aţi supărat ?

— Da... de-aia am şi plecat numaidecît.

Zău că am simţit dorinţa să-i arunc în cap cu ce-oi nimeri sau să-l pocnesc cu cana de pe masă, atît de tare mă scosese din fire în clipa aceea. Ba, m-am simţit chiar scîrbit de iremediabila lui prostie, de totala lui incapacitate... Abia acum devenii deodată conştient de toată gravitatea aşa-numitei „rupturi petroviene“. „Popenjoiul“ ăsta îmi demonstra limpede cum nu se înţeleg oamenii între ei, dar nu mai aveam timp ca să discut cu el în contradictoriu despre romanul în cauză : apăru comisionarul nostru şi ne anunţă că era timpul să ne urcăm în vagoane.

Şeramur rămase cu noi pînă în ultima clipă, îmi aduse chiar pledul şi din cînd în cînd îmi lua mîna, strîngînd-o şi legănînd-o încolo şi-ncoace. În ultima clipă mi s-a părut c-ar fi vrut să mă atragă spre el, să se lipească de mine. Apoi, am văzut cum o umbră fugară i se aşternu pe chip. Nu încăpea nici o îndoială : era din cale-afară de emoţionat. Mi-a trecut grăbit pledul şi din fuga trenului pornit l-am auzit strigînd :

— Drum bun ! Mi se pare c-am înghiţit o muscă.

În felul acesta, m-am despărţit de el.

[1] *Popinjay* — filfizon, în limba engleză : *Să fie şi el un filfizon ?* — titlul unui roman al scriitorului englez A. Trollope (1815—1882), tradus în rusește în 1878.

Parisul rămăsese undeva în urma noastră.

În vagon, pe măsură ce-mi reveneam din oboseala mea nervoasă, începeam să-mi aduc aminte de alte vremi, de diferiţi oameni a căror situaţie sau ale căror întîlniri avuseseră cît de cît asemănare cu ceea ce mi se întîmplase mie cu Şeramur. Aşa mi-am adus aminte de bătrînul şi temerarul „stareţ Pogodin", de peregrinările lui culturale prin Europa pornite din nobila intenţie de a îndrepta pe calea cea bună mintea lui Iskander [1], de duioasele sentimente pe care „bătrînul" le mărturiseşte în al său *Cuvînt pe înţeles despre lucruri mai încîlcite* (1874). Apoi gîndul mă duse la Ivan Sergheevici Turgheniev — scriitorul cel mai talentat dintre noi toţi, omul „cu firea cea mai blîndă", şi mai apoi la păcătosul acela [2], ale cărui trăsături le zugrăvise Turgheniev în *Rudin* şi pe care scriitorul l-a întîlnit şi l-a studiat tot acolo, în acelaşi Paris, şi deodată mi-a pierit buna dispoziţie. Nu avea rost să fac asemenea apropieri — părea trist şi jalnic. Toţi aceştia aveau propria lor înfăţişare, o substanţă interioară şi o fizionomie morală, pe cînd ăstălalt părea într-adevăr ceva oarecare... pierdut de ţigani, o monedă tocită cu desăvîrşire. Un prăpădit ca vai de el, bun de aruncat la gunoi. Ce să fie asta ? Să fie cumva într-adevăr „vreun rebus" prea isteţ conceput, dintr-acelea cum găseşti în unele dughene pariziene ? Nişte poze stupide cu care însă îşi storc creierul pînă şi cei mai deştepţi oameni. Dintre rebusurile alea unul mai ales mi-a rămas întipărit în minte : un cîrlionţ absurd sau ceva foarte asemănător, o mîzgălitură cenuşie sub care scria : „*Qu'est ce que c'est ?*" Rebusul ăsta mai mult decît toate celelalte intriga şi punea pe gînduri o mulţime de curioşi, înnebunindu-i chiar şi pe pretinşii cunoscători în dezlegarea unor astfel de ghicitori. Îl suceau şi-l învîrteau pe toate părţile, sperînd ca printr-o fericită întoarcere să descopere ce ascunde

[1] **Pseudonimul literar al lui Herzen.**

[2] **Referirea îl vizează pe anarhistul M. A. Bakunin.**

ierogliful ăsta. Şi totuşi nu descopereau nimic şi nici nu vor descoperi nimic vreodată, pentru că în mîzgălitura aceea nici nu se ascundea nimic, pentru că nu era decît o pată şi atîta tot.

După întoarcerea mea la Petersburg am avut prilejul să povestesc pe ici pe colo despre acest curios specimen al emigraţiei noastre. Lumea mă asculta cu interes, uneori chiar cu simpatie, altă dată c-un zîmbet condescendent. Mai erau şi unii care nu voiau să creadă că simplitatea aparentă a lui Şeramur nu ascundea nimic altceva. Spuneau c-ar fi trebuit „bine-ntins şi călcat cu-n fier încins pe spate". Se-nţelege că fiecare judeca în felul lui, dar în casa unor cunoscuţi era o dădacă bătrînă, femeie simplă şi foarte serioasă, care a emis în privinţa lui Şeramur o judecată foarte originală şi totodată o prezicere care m-a uimit mult. Dădaca asta era iubită de toată lumea din familia aceea şi se bucura de multă consideraţie avînd dreptul să se amestece în vorba musafirilor pe care-i cunoştea îndeaproape, ba să facă şi observaţii. Bineînţeles dădaca asta nu făcea parte din vreun partid politic din Rusia, atît de violent „colorate", şi deşi purta *panier* [1] şi-şi permitea o destul de largă fantezie în privinţa *şnipului* [2], în ceea ce priveşte coteriile mondene, împărtăşea punctul de vedere al judeţului Bejeţk, de unde se trăgea şi de unde se aprovizionase cu o rezervă de axiome ruseşti. Nu i-au plăcut frivolitatea şi tonul gulmeţ cu care vorbeam despre Şeramur şi într-o bună zi, nemaiputînd răbda, izbucni :

— Foarte rău faceţi ! E un om amărît şi-i păcat să rîdeţi de el. Lăsaţi, că are şi el un înger păzitor care-i vede faţa cea adevărată.

— Păi, ce să-i faci, dacă omul nu-i bun de nimic ?

— Iaca, nu-i treaba dumneavoastră ! Aşa l-a făcut Dumnezeu.

— Păi el nici în Dumnezeu nu crede.

— Şi totuşi Dumnezeu este cu el ! E prost, de aia nu crede. Dar Dumnezeu e mare şi fără credinţa lui. Şi are necăjitul ăsta un înger, şi îngerul ăla îi poartă de grijă.

[1] Fustă cu carcasă de balene.

[2] Corsaj tare, cu balene, după moda vremii.

— Chiar aşa să fie ?

— D-apoi cum ! E pus să-l vegheze. Ce credeţi dumneavoastră, cu cît e mai de nimic omul, cu atît mai bun e îngerul ce i se pune într-ajutor să calce pe calea cea dreaptă. Şi asta-i şi spre cinstea sa !

— Bine-bine, dumneata cînd te apuci să-i aperi pe cei proşti, apoi nu mai termini. Pentru dumneata, dintre toţi, ei ţi-s cei mai dragi.

Ea se cam supără şi, împungînd cu degetul fărîmiţele făcute de copii pe faţa de masă, spuse cu glasu-i tremurînd uşor de obidă :

— Ei, şi ce vă strică dumneavoastră proştii ? Sînt şi ei trimişi de Dumnezeu şi trebuie să-i răbdăm. Poate că şi prostul are o menire în lumea asta la care dumneavoastră nici nu vă gîndiţi.

— Şi dumneata chiar crezi ceea ce spui ?

— Eu ? De ce să nu cred ? Cred şi nădăjduiesc. Iar dumneavoastră o să vă fie atunci ruşine !

„Ia te uită, mă gîndeam, iat-o pe mama Fedora, prea trupeşă şi prea miloasă, ce peste tot se-nţîlneşte şi tuturor blînd le zîmbeşte şi cu bunătatea inimii se-mpodobeşte, dacă altă podoabă-i lipseşte..."

Dădaca părea cam tulburată de discuţia asta, de aceea n-am mai continuat s-o contrazicem — ca să nu-i mîhnim credinţa atît de adîncă, cu atît mai mult cu cît toţi considerau capitolul acesta definitiv închis, nemaiputînd să creadă că după mult timp vom primi ştiri noi despre Şeramur şi încă dintre cele mai interesante.

CAPITOLUL AL NOUĂSPREZECELEA

Au trecut doi ani şi ceva. În Herţegovina cineva răscolise nişte vechi socoteli şi începuse din nou vărsarea de sînge. Nu se mai gîndea nimeni la Şeramur. La noi se discuta aprins despre felul în care ne-am îndeplinit menirea. Cum nu pricepeam nimic în de-ale politicii, nu luam parte la discuţiile astea. O dată însă cu sfîrşitul războiului, am început să-mpărtăşesc şi eu nerăbdarea

celor mulți, așteptînd o cît mai grabnică ieftinire a alimentelor, căci se scumpiseră îngrozitor. Sub influența acestei așteptări înfrigurate și zadarnice, țin minte cum, de fiecare dată cînd mă-ntorceam acasă de la plimbare, mă duceam la etajera pe care, într-un colțișor ferit, mă aștepta carnețelul nesuferit cu „depășirea" mereu crescîndă a bugetului. Și iată că-ntr-o bună zi, umblînd la locul cu pricina, am dat peste un pachet, după cîte se vedea o carte, învelit destul de neglijent. Pe pachet nici un nume, dar pe marginea albă a ziarului niște semne scrise înghesuit cum scriu oamenii dezordonați din fire. Am încercat să descifrez cele scrise și, după mari eforturi, am izbutit să citesc : „datorie și procente c.m.b." Și nimic mai mult.

Desfac pachetul și găsesc în el cartea lui Renan : *St. Paul,* dar n-apuc s-o deschid, cînd din ea se rostogolește ceva și cade pe jos. Încep să caut, răscolesc peste tot ca să văd ce a căzut. Chem femeia de serviciu și căutăm, întîi amîndoi, apoi mai chem pe cineva, ridicăm și mutăm totul în casă, deplasăm mobila grea și în cele din urmă dăm... peste ce ? o monedă franceză de aur de douăzeci de franci ! Nu se putea să fi rămas aici mai de mult. Doar se mătura zilnic în casă, se mai făcea și parchetul, imposibil să nu fi fost observată de nimeni pînă acum. Nu, lucru cert, moneda asta căzuse adineauri din carte. Dar oare ce-nseamnă asta ? Cine și pentru ce era să-mi facă un asemenea cadou ? Îmi sparg capul gîndindu-mă, dacă nu cumva am scăpat-o eu singur acolo. O sucesc, o-nvîrtesc, degeaba ! nu ajung la nici o soluție. Iau din nou hîrtia pachetului în cercetare, examinez semnele de pe ea, punînd în această ultimă încercare toată speranța mea să aflu ce-nseamnă această poveste. Nimic, în afară de aceleași cuvinte : datorie și procente c.m.b. Caracterul scrisului nu-l pot desluși : e scris cu cerneală pe-o hîrtie care suge și totul s-a întins. Caut să-mi dau seama ce-i aici „datorie" și ce „procent", sau pentru procent : să fie oare moneda aceea „datoria" și cartea „procentul" ? Sau invers ? Și apoi ce vor fi însemnînd literele acele : c.m.b. ? Nu, nu cred să fie inițialele vreunui nume. Trebuie să fie cu totul altceva ! Dar ce anume ? Încerc să le potrivesc, mă gîndesc, născocesc fel de fel de soluții. Rezul-

tatul e bizar. „Cu mulțumiri calde ?“ Nu, ultima inițială nu se potrivește ! „Cumpăr mîine boabe“... Acum toate literele s-ar potrivi, dar pentru ce și cui i-ar fi trebuit să-mi scrie astfel de prostii ? Sau poate să fie continuarea propoziției : Trimit „datoria“ și „pentru procente“, ceva cam în felul ăsta : „cravata mare bleu“ sau „cămașa mea bună“. Nu, tot nu se potrivește !... Ce prostie ! ! Ca într-un vodevil idiot ! Și totuși... Mă interesează. Mă gîndesc la literele astea pînă și-n somn. Le tot potrivesc... O fi : „capăt mereu bani...“

Pare-se c-am nimerit. Sau, și mai bine : „Cînd mai beau ?“ sau „Cînd mai bem“. Și în fine... Vai de mine ! Să stii că așa trebuie să fie ! Chiar așa ! Trebuie să citesc : „Crăp mereu bine“... Dar atunci ! ? Ce-nseamnă toate astea ? S-o fi reîntors Șeramur ? E oare cu putință să fi apărut la Petersburg tocmai acum, în perioada asta atît de nesigură, atît de stranie ? Să se fi furișat aici ? M-o fi căutat pe mine ? Ce curaj pe el ! Sau, poate, a fost iertat, și i s-a permis să se reîntoarcă, să umble liber cu pașaportul în buzunar ? Se zice că toate-s cu putință în lumea asta.

Și deodată mi-am adus aminte că acum trei-patru zile fata din casă mi-a spus ceva, cum că ar fi venit un domn străin și ar fi întrebat de mine, a cerut voie să m-aștepte și a așteptat, dar nu m-am întîlnit cu el, fiindcă a trebuit să plece înainte de a mă întoarce și a promis c-o să revină, dar de atunci n-a mai apărut.

Am întrebat-o pe fată cum arăta, ce statură avea, cum era, gras sau slab, frumos sau urît, dar nu m-am putut dumiri de loc. Semnele particulare sînt foarte precis descrise în pașaportul rusesc, așa că oricui le-ai aplica, se potrivesc întotdeauna.

Nu-mi mai rămînea decît să așez cartea în raft, să pun bine aurul și să-l aștept pe oaspetele meu necunoscut. Așa am și făcut. L-am așteptat cu răbdare și totodată cu speranța că poate o da Dumnezeu și n-o să mai revină. A trecut o zi, două, o săptămînă, o lună, și apoi, într-o bună zi, cînd încetasem să-l mai aștept, a apărut. A sunat. Fata i-a deschis și a dat buzna la mine, șoptindu-mi : „E acela care v-a așteptat“.

O clipă de emoție și am ieșit să-l primesc.

CAPITOLUL AL DOUĂZECILEA

Era un om de vîrstă mijlocie, cu totul necunoscut. Se prezentă, spunîndu-mi un nume străin.

L-am poftit să ia loc şi l-am întrebat cu ce-l pot servi.

— Eu am sosit abia de curînd din străinătate, mi-a spus el. Am stat două luni la Paris şi-am întîlnit acolo pe un compatriot de-al nostru, un om ciudat pe care-l cunoaşteţi şi dumneavoastră. Mi-a dat un comision pentru dumneavoastră, un pachetel, şi m-a rugat să vi-l transmit. L-am lăsat aici la dumneavoastră, ca să nu-l port cu mine, dar am uitat s-o previn pe fata din casă.

— Da, i-am spus, l-am găsit. Dar, mă rog, de la cine este ?

Atunci mi l-a numit pe Şeramur.

— Cum nu ! am exclamat. Îl ştiu ! Ce mai face ? Cum o mai duce, tot atît de greu ca înainte ?

— E şi acum la Paris. Cît despre traiul greu, nu-nţeleg în ce sens o spuneţi... Dacă în legătură cu nevastă-sa...

— Cum aşa ? zic. Nevastă-sa ?... De unde are el nevastă ? V-am întrebat dacă are ce să mănînce ?

— Bineînţeles că are ! Şi să ştiţi că nu o duc rău de loc. E proprietar, căsătorit şi, ca mare mîncăcios ce este, stă mereu lîngă nevastă-sa, în restaurantul căruia îi zice „crăpelniţă“ şi, după propria lui expresie crapă mereu bine.

— Apropo, a şi scris asta cu iniţiale pe hîrtia pachetelului dumneavoastră. Era convins că veţi descifra ce vrea să spună.

— De înţeles, am înţeles. Dar explicaţi-mi şi mie cum vin toate astea ? Cum şi cînd a putut să se-ntîmple ? Bineînţeles... îngerul... înseamnă foarte mult, dar totuşi !...

Şi mă uitam mereu la interlocutorul meu, căutînd să mă lămuresc ce fel de om este şi dacă nu cumva îşi bate joc de mine, aducîndu-mi ştirile astea de necrezut despre Şeramur. Pare-se însă, pe cît mă ştiu eu înzestrat cu spirit de observaţie şi perspicacitate, că omul vorbea foarte serios. Îmi făcea mai curînd o impresie bună şi după

cît se vedea era un ins dintr-o specie nouă, încă insuficient definită, de oameni activi, care nu suferă de exasperarea noastră nervoasă şi de ipohondrie, într-un cuvînt — un om al viitorului, care ştie să privească neînfricat înainte fără să-şi risipească energia vitală de pomană în răscoale fără rost împotriva trecutului şi a prezentului. Unui astfel de om cei din trecut îi par bolnavi, sau mahmuri. Nu se supără niciodată pe ei şi nici nu-i critică, îi consideră ceva mort şi parcă-i petrece în ultimul lor drum, spre cimitir, rostind fără milă : „Voi veţi putrezi, iar noi vom trăi".

Îmi place această specie umană pentru prospeţimea ei, pentru acel ceva ce nu mai e al nostru, complet străin, dar plin de viaţă şi de vigoare. Oamenii ăştia au răsărit pe răzoare, între straturi, ca susaiul pe care niciodată nu-l mai poţi stîrpi cu plivitul. Rusia în curînd va fi altfel decît noi, la fel ca ei, şi slavă Domnului, slavă Domnului !

Înţelegînd că oaspetele meu face parte dintre astfel de oameni, l-am instalat imediat într-un fotoliu cît de comod, am poruncit să i se aducă ceai şi fără prea multe fasoane (cum se şi cuvine cu astfel de oameni), l-am rugat să-mi povestească tot ce ştie despre Şeramur al meu, cum s-a însurat şi cum a devenit proprietar parizian.

Oaspetele s-a învoit amabil să-mi satisfacă curiozitatea.

CAPITOLUL AL DOUĂZECI ŞI UNULEA

Pe Şeramur l-a ajutat mult războiul slav cu Turcia. Cum i-a venit ideea să participe la acest război ? Oare aşa ceva nu i se potrivea firii sale şi obişnuitelor argumente ale sărmanei sale judecăţi ? Împotriva cui şi pentru ce a luptat el cu atîta hotărîre ? Sau, ca şi viaţa sa întreagă, şi hotărîrea asta a fost fără nici un rost ?

Iată cum s-au petrecut lucrurile. Şeramur citise în ziare cum că turcii îi asupresc pe *bieţii* slavi şi le iau

şi recoltele, şi vitele şi altă „haleală". Atîta i-a trebuit! Fără să mai stea la chibzuială, s-a hotărît deodată şi a pornit-o apostoleşte la drum spre Montenegro. Întîi şi-ntîi, nimeri în „Voldavia" sau „Moldahia", s-a alipit de o ceată de voluntari şi s-a pomenit cu ei în Serbia, unde orînduiala exemplară a ţării îi făcea trebuincioşi, chiar şi pe ăi de-alde Şeramur. Fu încorporat undeva, într-o unitate, care anume, după bunul obicei al său, n-a ştiut nici acum să explice desluşit. La război a făcut-o pe toboşarul, lucru la care iarăşi nu m-aş fi aşteptat din partea lui. Pe urmă însă a găsit că-n Serbia toată lumea are mai multă „haleală" de cît a văzut el în toată viaţa lui. „Ăştia beau chiar şi vin!" Bineînţeles, alte interese demne de a lupta pentru ele pe viaţă şi pe moarte nu mai erau. Şeramur nu le recunoştea. De altfel, nici nu-i putem imputa acest lucru fiindcă asta îl depăşea.

Dar acum iată-l deodată revoltat şi tulburat: pen'ce să lupte el aici, cînd ăştia au ce să crape?! „Ce mai vor ăştia, diavoli afurisiţi? Li s-a urît cu binele! Ia, să-i fi trimis la noi, să stea în nişte izbe pline de fum, să mănînce pîine din pleavă!" Şeramur considera că toate pretenţiile slavilor sînt nişte fleacuri dintr-acelea născocite de Aksakov şi de Kokorev [1] acolo, la Moscova. Şi se făcu foc şi se retrase, adică refuză să mai bată toba. Un timp a rătăcit aşa, fără rost, însă cu toate astea se simţea pe deplin mulţumit. „Aici, zicea, peste tot e porumb şi pe deasupra, toată lumea bea vin, parc-ar fi în împărăţia cerurilor!" Se vede că aşa-şi închipuia el împărăţia cerească! Dar iată că, tot umblînd de colo pînă colo, cu ajutorul tîmpitelor şi aiuritelor sale întrebări Şeramur ajunse, călăuzit de îngerul său păzitor, unde trebuia: la nişte oameni care, ca şi el, urlau de foame:

„U-u-u, ce frig, drumeţule, u-u-u, ce frig e!
„Foame mi-e, drăguţule, foame mi-e!

[1] În timpul războiului cu turcii de la 1877, scriitorul K. Aksakov (1823—1886) şi publicistul V. Kokorev (1817—1889) au propovăduit asiduu ideea frăţiei slave sub patronaj rusesc.

Aici Şeramur îşi găsi loc numaidecît, se „aranjă", cum s-ar zice. Şi din nou îţi pui întrebarea cum, drept ce? Relatările lui Şeramur erau iar foarte nelămurite, se vede din neîmpăcata lui dușmănie pentru orice precizare. Totuşi se putea deduce că, datorită aparenţei sale „tuciurii" cît şi situaţiei locale, se afla acolo ca sanitar. Nu ştiu cine şi cui i l-a recomandat — mi se pare, după spusele lui, „un călugăr foarte bun la suflet şi cu totul necredincios". Acest călugăr clarvăzător îl convinsese pe cineva sus-pus că nimeni n-ar fi mai potrivit ca Şeramur, ca să gătească pentru spital. Iată cum originalul nostru amic, pentru prima dată în viaţă, găsi locul cu adevărat corespunzător vocaţiei sale. Oamenii povesteau cum făcea: nu lăsa să se irosească nici o fărîmă de alimente, căra totul la bolnavi. El însă nu mînca decît ciorbă, iar porţia de pîrjoale o împărţea soldaţilor, alegîndu-i pe „cei mai prăpădiţi". Şi cei mari şi surorile, toţi erau foarte mulţumiţi, iar soldaţii nici nu mai ştiau cum să-i preamărească „virtuţile".

Chiar şi unui muribund, pe care călugărul îl şi pregătise pentru moarte, spovedindu-l, Şeramur îi vîra în treacăt cîte o bucăţică de pîrjoală în gură, spunîndu-i cu duioşie: „Na, crapă!" Şi soldatul se oprea parcă din agonie, nu murea şi nu-l mai slăbea din ochi pe Şeramur.

Cum s-a terminat povestea asta pentru Şeramur? Uiteaşa: nici el singur nu observase, cum datorită modului său spartan de viaţă, îşi agonisise spre sfîrşitul slujbei ăsteia „un pumn de galbeni". Nici n-a stat să-i numere, cîţi anume; a plecat în metropola lui, la „elveţieni", ca să-i împartă. S-a dus cu toţi banii la unul din mitropoliţi [1] şi i-a răsturnat pe masă. Au început să discute şi s-au certat: voia să-i ia totul „pentru cauză", dar Şeramur nu s-a lăsat: insista ca mai întîi de toate să se facă o „haleală generală", adică să se ospăteze şi ei, dar

[1] Autorul numeşte astfel pe membrii cercului revoluţionarilor ruşi, stabiliţi în Elveţia cam de pe la sfîrşitul deceniului al şaptelea al sec. trecut.

să-i hrănească şi pe alţii ; şi a perseverat într-asta cu atîta dîrzenie, încît „celălalt a ciupit ceva şi s-a dus". Şeramur nu ştia cît anume îi luase : „a ciupit ceva" şi s-a dus ! Banii nu erau număraţi şi nici nu era cazul să-i mai numere : „Tot n-o să mi-i dea înapoi" !

Şeramur a văzut că aici nu-i împărţeală dreaptă şi a plecat la Paris. Ştia el acolo un suflet cu dreptate, capabil să-i împărtăşească proiectele sale multi-alimentare şi s-i dea o mînă neprecupeţită de ajutor. Omul acesta nepreţuit era chiar tante Grillade.

L-a primit pe Şeramur cu aurul lui cu tot altfel decît „mitropoliţii elveţieni".

Tante Grillade l-a băgat în odăiţa din dosul restaurantului, un fel de „sfînta sfintelor" din templele evreieşti, şi-l invită să-şi golească tot aurul lui într-un sertar al scrinului, să-l închidă cu cheia şi să ia cheia cu el. Apoi a hotărît deocamdată să nu-i strîngă pe toţi *„voyoux"* ai lui. Tante Grillade a spus că ştie ceva mai bun şi au stabilit ca Şeramur să vină mai pe seară, cînd ea va fi liberă. Trebuie să chibzuiască împreună cum să dispună mai avantajos de atîta bănet, ce ar însemna ceva, dacă ar începea pe mîinile unui om cu simţ practic.

Şeramur, căruia pînă acum nu-i veneau în cap astfel de combinaţii, făcuse un plan cît se poate de simplu : să-şi lase banii la tante Grillade şi să-i aducă nişte *„voyoux"* flămînzi pînă ce ea îi va prezenta nota de plată şi-i va spune : „Tout est fini" [1] Dar tante Grillade era mult prea clarvăzătoare şi cu mult mai deşteaptă decît Şeramur şi pe lîngă asta, spre norocul acestuia, avea cu el şi anumite planuri.

CAPITOLUL AL DOUĂZECI ŞI TREILEA

Seara, cînd Şeramur se prezentă la tante Grillade, fu întîmpinat într-un fel cu totul neobişnuit. Sala de „haleală", de al cărei prag pînă atunci Şeramur nu trecuse

[1] S-a isprăvit totul. (Fr.).

încă niciodată, chiar şi-n zilele lui cele mai fericite, era acum pustie, fără nici un client, măturată şi curată. Se mai simţea jilăveala podelelor proaspăt spălate, mirosea a cartofi şi a morcovi, iar într-un colţ sîsîia şi trosnea o mică sobiţă în care ardeau cărbuni, purificînd aerul, iar mai departe, prin uşa acum deschisă, se zărea o adevărată minune de artă decorativă : cămăruţa de lîngă bucătărie, care peste zi apărea ca un dezgustător fund de puţ în care nu pătrundeau niciodată nici aerul şi nici lumina soarelui şi prin care tante Grillade se mişca greoaie ca o broască ţestoasă într-un hîrdău, devenise deodată un colţişor cald şi plăcut. Peretele cenuşiu care acoperea lumina ferestrei largi, dar absolut nefolositoare, era acum ascuns de o bogată draperie albă, frumos festonată ţinută în două funde trandafirii. În loc de obişnuita licărire slabă a luminii de afară, camera era puternic luminată şi încălzită de flacăra a două lămpi mari care stăteau în cele două colţuri ale inevitabilului cămin de marmură. Camera era atît de mică, încît semăna cu-n ghem din care nu se desprindea nimic, nici un căpăţel de aţă şi-n care totul era strîns şi-nghesuit. Pe un spaţiu de cel mult patru arşini pătraţi se afla patul dublu al lui tante Grillade, scrinul în care se păstra acum comoara lui Şeramur, căminul plin de flăcări jucăuşe şi o masă rotundă pe care aburea ademenitor un bulion de carne. În afară de castronul cu supă, pe masă se mai afla o sticlă cu vin roşu şi-un coşuleţ cu fructe uscate şi nuci.

Tante Grillade era şi ea avantajată în acea seară. Părul aşezat pe tîmple în nişte colăcei argintii părea răsucit şi mai vîrtos şi mai cu nădejde decît altă dată, ceea ce-i dădea feţei ei pline de înţelepciunea vieţii un aer impunător şi totodată picant.

Aici se cuvine să ne amintim că Şeramur gusta acum *pentru prima dată* pîinea şi zeama de strugure în *tête-à-tête* cu o femeie, şi simţea fără să mediteze adevărul axiomatic al afirmaţiei că nu-i suficient să ai o bucată de pîine, trebuie să ai şi cu cine s-o împarţi plăcut.

Discuţia ce a avut loc între ei amîndoi la masă n-a fost consemnată de nimeni niciodată, însă fără doar şi poate că a fost foarte importantă şi nu numai în ceea ce priveşte plasarea banilor acelora. Tante Grillade îl

convinse pe Şeramur că, dacă ar fi să-i ţină închişi în sertarul scrinului şi să-i cheltuiască pentru a-i hrăni pe *„voyoux“* banii ăia nu i-ar ajunge mult timp : s-ar isprăvi curînd, şi el n-ar mai avea cu ce să-i mai ospăteze.

Şeramur şi-a însuşit cu totul părerea ei şi a rămas îngîndurat, dar tante Grillade i-a arătat imediat că unica soluţie justă era ca banii ăştia să ruleze : atunci comoara lui i-ar mai aduce şi alţi bani şi astfel s-ar ivi posibilitatea inepuizabilă de a crăpa întotdeauna pe săturate şi de a le da şi la *„voyoux“* să crape.

Şeramur bătu din palme : *„Voilà*, exclamă el, *voilà !* Asta-i chiar ce-mi trebuie !“ Numai că pe dată se şi ivi o piedică : cui să-i încredinţeze el banii ăştia, în cine să se încreadă ?

Şeramur clătină din cap ; apoi îşi aminti de „mitropoliţii“ lui elveţieni şi începu să repete ca pitpalacul : *„Oui, oui, madame, oui, oui, oui !“*

Pe urmă, cînd tante Grillade se sculă şi se apucă să servească compotul de mere, Şeramur rosti foarte timid, cu ochii pironiţi în spatele ei :

— Păi... banii ăştia ia-i dumneata, tante !

— Cum să-i iau, *monsieur ?*

— Păi, fă ce ştii cu ei... Să-i rulezi...

Dar tante găsea că asta nu se poate.

— Fie, îi iau şi-i rulez. Dar dacă mor, te vor alunga de aici pe dumneata.

— Hm, da ! ce ticăloşie ! Ia, spune, cîţi oameni am putea hrăni permanent ?

— S-ar putea hrăni cîte doi de două ori pe săptămînă. Sau, şi mai bine, cîte trei în fiece duminică. Şi-n afară de asta, o dată pe an s-ar putea organiza un ospăţ extra, la care să nu ia parte decît nişte *„voyoux“* fără adăpost.

Şeramur îşi simţi inima bătîndu-i nebuneşte la gîndul ăsta, şi cînd tante Grillade, înarmîndu-se cu cleştişori se apucă să spargă nişte nuci, redeschise sfios vorba :

— Şi atunci, cum facem, tante ? Cum e mai bine ?

Iar tante, luptîndu-se cu o nucă vîrtoasă, ridică ochii spre el şi-i spuse prietenește :

— Trebuie să te-nsori.

— Ei, asta-i acum ! De ce ?

— Pentru că atunci pe toate le vei avea împreună cu nevasta și, dacă nevasta cîștigă, totul îi aparține soțului. Hai să zicem, de exemplu, c-aș fi eu nevasta : îți dau tot restaurantul și nu se mai amestecă nimeni străin.

— Da, da, da ! E bine așa : nu mai lăsăm aici pe nimeni străin ! strigă Șeramur, transportat de bucurie și, cuprins de o dulce nebunie a minții și a simțurilor, o apucă pe tante de amîndouă mîinile și i le frămîntă frenetic, legănîndu-le cînd într-o parte, cînd într-alta, pînă cînd femeia începu să rîdă și-i aduse aminte c-ar fi timpul să plece.

A doua zi îl atrase din nou acolo gîndul la ospățul săracilor și, poate, și la colțișorul atît de cald și de plăcut de lîngă cămin, colțișor pe care el singur, chiar avînd bani, n-ar fi niciodată în stare să și-l aranjeze.

Iată de ce a doua zi — pe seară — Șeramur se înființă din nou la tante Grillade.

— S-ar putea să fie din nou aici... ca aseară ?

— Cine-mi ești, hoțomanule ! Pesemne că ți-ai găsit nevastă și vrei să stăm de vorbă ? Bine, bine, ia loc. Uite, poftim vin și o fripturică de berbec.

— Da, numai că nu-i nici o nevastă. Doar dac-ai vrea...

— Să-ți găsesc eu mireasă ?

— Nu-u ! Dac-ai vrea... dumneata... chiar dumneata...

— Ce-nseamnă asta ? Nu cumva vrei tu să-ndrepți tîrziu fapta lui Napoleon al treilea ? !

— Întocmai !

— Dar mă cam îndoiesc că vei putea să rabzi așa ceva, bietul meu copil. N-ai decît treizeci de ani și ceva pe cînd eu... am patruzeci și opt...

Văzînd cît era de simplu, tante Grillade hotărî pentru orice eventualitate să-și mai reducă vîrsta cronologică cu mai bine de cincisprezece ani. De așa ceva însă nici nu era nevoie : pentru Șeramur n-aveau nici o importanță nici vîrsta, nici înfățișarea doamnei Grillade.

— Nu face nimic...

— Dacă e așa, apoi poftim mîna mea și prietenia pînă la mormînt.

Se îmbrățișară, se sărutară... și se cununară. Prestigiul lui tante Grillade crescu și mai mult în ochii bărbatului

ei cînd, cu ocazia cununiei, a primit o sumă de bani de la o societate pentru încurajarea căsătoriilor.

Seara avu loc „ospățul săracilor", un ospăț cu adevărat de pomină. Invitații sosiră chiar de la Belleville, care mai de care flămînd și zdrențuros. Șeramur, pe care tante Grillade l-a gătit cu un veston luat de nu știu unde, arăta printre ei ca un adevărat rege, și ei, cu delicatețea lor de cerșetori, îi aranjară un tron cu adevărat regal.

Fără doar și poate, Șeramur a trăit aievea sfînta datină a patriei sale : a fost cu adevărat prințul serii sale de nuntă. Toți căutau să-l servească : și nevasta, și oaspeții, și poliția, care putea să bănuiască în acest prolog o oarecare mișcare de propagandă în folosul napoleonizilor.

Cel mai emoționat moment a fost cînd s-au servit niște *beignets aux pommes* [1] și cînd trei dintre invitați, instruiți de tante Grillade, scoaseră fără să-i observe nimeni un coș pitit acolo, sub masă. În el se afla o mare coroană de flori, ce-i drept cam ofilită, cumpărată ieftin de tante Grillade de la un plasator de teatru. Cîteva flori erau cam strivite, dar coroana era înfrumusețată cu purpura unui mănunchi de vișine coapte și cu o lungă panglică de voal roșu aprins cu inscripția : „Bunului unchi Grillade".

Îl încununară cu ea pe Șeramur, și prin actul ăsta desființară o dată pentru totdeauna porecla dată de englezoaică : Șeramur din clipa aceea deveni „bărbatul lui tante", fapt ce-i răpea mult din spontaneitatea sa. El însă nu se gîndea la astfel de lucruri. Și-n afară de asta, probitatea istorică ne obligă să spunem că bunul unchi Grillade în clipa aceea, cea mai solemnă clipă din viața sa, era beat și că n-a fost vina sa, ci vina bunei tante Grillade, care a luat toate precauțiile posibile ca să-i ușureze sarcinile ce-i stăteau în față.

Și spre lauda sa, chiar de la primii pași, ea a arătat că se pricepe și la tactică și la practică. Cînd *sergent de ville* i-a bătut la ușă, pentru ca vesela companie s-o ia din loc, și cînd toți „*voyoux*", încîntați de tratația

[1] Clătite cu mere. (Fr.).

neașteptată, se risipiră care încotro, iar „tinerii căsătoriți" rămaseră singuri, tante Grillade, fără nici un cuvînt, îl luă în brațe pe micuțul ei soț, atîrnă coroana deasupra patului, iar pe el îl dezbrăcă, îl șterse tot cu buretele ud și-l culcă mai spre perete. Șeramur atît ceru, să i se dea vișinile rămase în coroană. Și după ce tante Grillade i-a îndeplinit dorința, le-a și „halit" imediat și apoi s-a supus destinului.

N-a fost oare destinul ăsta prea hain cu el? Iată unele informații care permit oarecari deducții în legătură cu această problemă.

CAPITOLUL AL DOUĂZECI ȘI PATRULEA

Tante Grillade n-a abuzat de privilegiile ei: era mărinimoasă din fire, ca o adevărată fiică a bulevardului. Singurul lucru care-i strica tihna lui Șeramur era iarăși *buretele* — arma asta de temut cu care-l amenința peste tot mîinile de femeie. În schimb, se-nvățase să tragă din această împrejurare și oarecari foloase spre binele celor oropsiți. Dacă i se întîmpla să aibă nevoie să ajute pe cineva „în afară de program", iar tante se cam împotrivea, „nu se mai lăsa spălat", și așa obținea ceea ce voia întotdeauna.

Povestitorul l-a văzut în timpul unei astfel de lupte și a putut să surprindă cîte ceva din esența ei. Mi-a povestit cum mai multe persoane au vrut să ajute pe careva și cît de mult dorea asta și unchiul Grillade, dar n-a putut să contribuie cu nimic și atunci a dispărut de acasă. Și cum mai tîrziu, pe seară, cînd povestitorul a trecut pe la el ca să-l conducă la petrecerea de adio, l-a găsit pe unchiul Grillade tocmai bine după ce i se spălase fața cu buretele și acum nevastă-sa i-o ștergea cu prosopul.

Dînd binețe povestitorului, Șeramur îi vîrî în mînă o monedă de douăzeci de franci, spunînd:

— Să i-o dați lui. Abia acum am scos-o de la dînsa.

— Dar am venit să vă iau la petrecere.

— Acum nu se mai poate.

— De ce ?

— Sînt ocupat. Nu vedeţi ? M-a şters cu buretele.

— Cu atît mai bine... pentru vizită...

— Nu, cum să plec ?... V-am spus doar că-s ocupat. Trebuie să-ţi faci datoria cinstit, pînă la urmă.

Aşa a rămas el, spre folosul celor săraci acasă, lîngă Omfala [1] sa.

Am povestit astă dădacei cele trupeşe în *panier* şi cu „baiene" la corsaj. Şi-a izbit cu palmele şoldurile pline şi a izbucnit în rîs.

— Ia uită-te, de ce soartă a avut parte pînă la urmă !

— Şi cum crezi dumneata : e fericit ori nu ?

— De ce să nu fie ! Ea e o femeie serioasă şi bine văzută. El poate să fie chiar foarte, foarte fericit. Şi-ntr-adevăr, aşa cum este azi îi e mai bine de cum i-a fost în toată viaţa.

Mă tem, cititorule, că Şeramur al meu ţi se pare totuşi de neînţeles, dar nu e vina mea ! L-am descris aidoma cum este. Cît despre mine, datorită relaţiilor obişnuite în care sîntem, îl văd ca pe un om uşor de înţeles. Este un exemplar mai aproape de un gen decît de o specie anume : e fiul „creatorului" său şi, eu, personal, văd foarte limpede trăsăturile caracteristice comune chiar şi cu contesa aceea care a încercat să-l convertească la creştinism. Şi nimic nu-i nou în asta, şi mai curînd apar nişte rămăşiţe ale unei vlăguiri de mai demult. Şeramur e acelaşi „mizantrop" care-şi distrează ipohondria ca şi părintele lui, ca şi contesa aceea. Atîta numai că are incomparabil mai multă inimă decît ei : trăsătura asta însă n-a moştenit-o de la ei ; ea provine de acolo de unde ne vine şi sufletul... Vine şi pleacă iarăşi, numai că nimeni nu-l ştie. Şeramur este un om care nu-i bun de nimic, şi pînă la urmă, ca şi ceilalţi, va „putrezi" o dată cu ei. Deosebirea va fi numai într-asta : despre cei dintîi se va spune „au decedat", iar despre el — „a crăpat". Şi se prea poate ca asta să nu aibă importanţa pe care i-o acordă

[1] Regina Lydiei, la curtea căreia — se spune — Hercules, travestit în femeie, a petrecut trei ani, torcînd în rînd cu roabele.

unii oameni sau, cel puțin, să nu joace un rol hotărîtor pe drumul fără de sfîrșit al eternității.

Piesa s-a terminat. Cititorul poate acum să mă întrebe : ce caută această povestire în același volum cu poveștile despre cei trei sfinți cu care Șeramur, după toate aparențele, nu are nimic comun ?

O astfel de întrebare ar fi cum nu se poate mai firească și, prevăzînd-o din două motive : întîi și-ntîi m-am temut că fără el cartea n-o să aibă numărul paginilor prevăzute în contract, iar în al doilea rînd, dacă Șeramur nu se potrivește printre sfinți, nici măcar în calitate de *nebun*, apoi mai este acolo și dădaca cea trupeșă cu balene la corsaj, a cărei judecată, după părerea mea, poate fi considerată ca fiind expresia spiritului de dreptate al poporului nostru inteligent și bun la suflet.

1879

ALUNGAREA DIAVOLULUI

CAPITOLUL ÎNTÎI

ALUNGAREA DIAVOLULUI este un ritual pe care-l poţi vedea doar la Moscova şi încă numai atunci cînd ai un noroc deosebit şi trecere.

Eu am fost de faţă la alungarea diavolului datorită unor împrejurări fericite şi am urmărit tot ritualul de la început pînă la sfîrşit. Vreau să-l descriu aici pentru adevăraţii amatori şi cunoscători a tot ce-i mai serios şi mai plin de grandoare în stilul naţional rus.

Deşi pe de o parte nobil, pe de altă parte sînt foarte apropiat de popor. Maică-mea se trăgea din negustorime, dintr-o casă foarte bogată, dar s-a măritat cu tatăl meu din dragoste, fugind de acasă. Răposatul era un crai şi jumătate ; lîngă asta era de ajuns să-şi pună ceva în gînd ca totul să fie după el. Aşa a fost şi cu maică-mea. Atît numai că, pentru voinicească lui ispravă, părinţii mamei nu i-au mai dat nimic zestre, decît, se-nţelege, de-ale îmbrăcăminţii, aşternutul şi mila lui Dumnezeu. Toate astea i-au fost date o dată cu iertarea şi binecuvîntarea lor părintească pe vecie. Părinţii mei s-au stabilit în Orel, unde au dus o viaţă plină de lipsuri, însă foarte demnă. Ei nu le-au mai cerut niciodată nimic rudelor bogate din partea mamei, dar nici nu au întreţinut relaţii cu ele. Cu toate astea, cînd mi-a venit timpul să mă-nscriu la universitate, mama mi-a spus :

— Te rog să treci pe la unchiul Ilia Fedoseici şi să-i transmiţi salutări din partea mea. Nu e nimic înjositor în asta. Rudele mai în vîrstă trebuie să le respecţi, iar

dumnealui mi-e frate bun şi, pe lîngă asta, om bisericos şi cu mare trecere la Moscova. Ori de cîte ori oraşul primeşte vreun oaspete de vază, el e cel care-i iese în întîmpinare cu pîine şi cu sare. Îl vezi întotdeauna înaintea celorlalţi cu blidul sau cu icoana. E primit peste tot, şi-n casa guvernatorului şi la mitropolit. Nu te poate învăţa decît de bine.

Şi deşi pe vremea aceea studiasem catehismul lui Filaret şi nu mai credeam în Dumnezeu, o iubeam totuşi pe maică-mea şi m-am gîndit : „Uite, sînt aici, la Moscova, de aproape un an şi pînă acum nu i-am îndeplinit rugămintea. Ia să pornesc chiar acum, să mă duc la unchiul Ilia Fedoseevici, să-l văd şi să-i transmit salutări de la mama şi să-ncerc, dacă într-adevăr pot să-nvăţ ceva de la el."

De mic copil eram deprins să mă port respectuos faţă de cei mai mari, darămite cu astfel de oameni pe care-i cunoşteau şi guvernatorul şi mitropolitul !

M-am sculat, mi-am periat hainele şi am pornit la unchiul Ilia Fedoseevici.

CAPITOLUL AL DOILEA

Era aproape ora şase seara. Un timp frumos, călduţ, cu puţină ceaţă, în sfîrşit, cum e mai bine. Casa unchiului meu — una din cele mai frumoase clădiri ale Moscovei — era cunoscută de toată lumea. Cine n-o ştia ! Numai că eu nu mai fusesem acolo niciodată şi nici nu-mi văzusem unchiul, nici măcar de departe.

Cu toate astea mergeam plin de curaj : „Mă primeşte — bine ! — gîndeam, nu mă primeşte, atîta pagubă."

Intru-n curte ; la intrarea principală stau înhămaţi la trăsură nişte cai ca nişte lei : negri-corbi, cu cozile pînă-n pămînt, cu coamele revărsate ; pielea pe ei făcea ape-ape ca atlazul cel mai scump.

Urc treptele scării şi spun : „Aşa şi aşa, sînt nepotul dumnealui, student, şi rog să mă anunţaţi lui Ilia Fedoseevici. Iar oamenii-mi răspund :

— Uite, acum iese și dînsul. Pleacă să se plimbe cu trăsura.

Și numai ce apare un om cu o înfățișare foarte simplă și foarte rusească, deși îndeajuns de măreață. La ochi semăna cu maică-mea, numai că aveau o altă expresie. Cum s-ar zice un bărbat impunător.

M-am recomandat. M-a ascultat în tăcere, mi-a întins mîna și a zis :

— Hai, urcă, să ne plimbăm puțin.

Era cît pe aci să-l refuz, dar m-am zăpăcit și-am urcat în trăsură.

— În parc ! porunci el.

Leii de cai o luară din loc dintr-o smucitură și zburară de sălta partea dinapoi a trăsurii. Iar de cum am ieșit afară din oraș, am pornit-o și mai iute.

Stăm noi, nu schimbăm nici o vorbă și numai ce văd că unchiul își apasă jobenul mai adînc pe frunte, lăsînd să i se aștearnă pe față o strîmbătură, cum se-ntîmplă cînd omu-i tare plictisit.

Se uită el încolo și-ncoace și deodată îmi aruncă o privire, zicînd :

— Nu mai e de trăit !

N-am știut ce să-i răspund și de aceea am tăcut.

Și tot zburam, și tot zburam înainte. „Unde oare m-o fi ducînd ?“ mă gîndesc și încep să cred c-am nimerit într-o poveste urîtă.

Iată însă că unchiul meu pare să fi luat deodată o hotărîre și numai ce începe să-i comande vizitiului :

— La dreapta !... Acum la stînga ! Și oprește la „Iar“...

Și o dată văd cum ies o mulțime de chelneri din restaurant și toți se ploconesc în fața unchiului pînă la pămînt, în timp ce el, fără să coboare din trăsură, le poruncește să-l cheme pe patron. Cîțiva dau fuga să-l aducă. Iese patronul — un franțuz, și-l salută și el cu cel mai mare respect, iar unchiul nici că se clintește : stă și-și ciocănește dinții de măciulia bastonului, și apoi îl întreabă :

— Cîți nepoftiți ai acum aici ?

— Vreo treizeci în saloane și încă trei separeuri ocupate... spune franțuzul.

— Să-i dai afară pe toţi !

— Prea bine.

— Uite, zice unchiul, uitîndu-se la ceas. Acum e şapte. Trec pe aici pe la opt. Eşti gata ?

— Nu, zice patronul, la opt o să fie cam greu. Mulţi au comenzile gata făcute... Poftiţi pe la nouă. N-o să găsiţi picior de străin în tot restaurantul.

— Bine.

— Ce să pregătesc ?

— Bineînţeles să fie ţigani.

— Şi afară de ei ?

— Orchestra.

— Una ?

— Nu, mai bine două...

— Să trimit după Reabîka ?

— Bineînţeles !

— Ceva dame, franţuzoaice ?

— Nu-mi trebuie.

— Băuturi ?

— De toate.

— Iar ca bucate ?

— Meniul !...

— Meniul !!

I s-a adus meniul.

Se uită unchiul şi parcă n-ar pricepe nimic. Sau poate nici nu vrea să priceapă. Bate uşurel cu bastonul peste lista de bucate şi zice :

— Toate astea pentru o sută de persoane.

Şi, vorbind aşa, îndoaie lista şi şi-o bagă-n buzunar.

Iar franţuzul parcă s-ar bucura, parcă s-ar codi :

— Eu, zice, n-am din unele decît pentru o sută de persoane. Sînt aici şi mîncăruri foarte scumpe, din care n-am decît vreo cinci-şase porţii pentru tot restaurantul.

— Ce crezi dumneata ? Eu stau să-mi aleg oaspeţii după felul de mîncare ? Cine ce vrea, şi să fie pentru toţi, ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Că de nu, frăţioare, să ştii — nici Reabîka nu-ţi mai ajută cu nimic. Acum hai, ia-o din loc !

L-am lăsat pe patron cu chelnerii la intrarea restaurantului şi am zburat înainte.

Acum eram convins de-a binelea c-am picat rău și am încercat să scap, să-mi iau rămas bun, dar unchiul meu nici nu m-a auzit. Părea foarte îngrijorat. Mergeam și tot opream, ba pe unul ba pe altul.

— La ora nouă, la „Iar“ ! îi spunea unchiul scurt fiecăruia. Iar oamenii cărora le zicea așa, tot niște bătrîni cu înfățișare venerabilă, își scoteau pălăria și-i răspundeau tot atît de laconic unchiului :

— Sîntem oaspeții tăi, oaspeții tăi, Fedoseici.

Nu mai țin minte pe cîți i-am oprit în felul ăsta, cred că vreo douăzeci de inși, și tocmai bine se făcuse ora nouă și-am tras din nou în fața restaurantului „Iar“. O mulțime întreagă de lachei ne-a ieșit înainte. Îl iau pe unchiul pe sub brațe, iar franțuzul în persoană îi scutură c-un șervet praful de pe pantaloni.

— S-a curățat ? întrebă unchiul.

— Numai un general, zice, a mai întîrziat. S-a rugat mult să-l las să termine, în separeu...

— Afară cu el ! Imediat ! !

— Lăsați, că termină numaidecît...

— Nu-l las, și așa a avut vreme destulă. Acum să se ducă să termine pe iarbă verde.

Nu știu cu ce s-ar fi sfîrșit, dar tocmai bine în clipa aceea iese un general cu două doamne, se urcă într-o trăsură și pleacă. Iar la intrarea restaurantului încep să sosească unul cîte unul cei pe care îi invitase unchiul în parc.

CAPITOLUL AL TREILEA

Restaurantul era aranjat, curățat și fără de clienți. Numai într-o sală, singur la masă, stătea un uriaș care îl întîmpină pe unchiul meu fără nici o vorbă, îi luă bastonul din mînă și îl ascunse nu știu unde. Fără să protesteze nicicum, unchiul lăsă să i se ia bastonul, ba chiar îi dădu și portofelul dimpreună cu portmoneul.

Uriașul cu părul încărunțit pe jumătate era acel Reabîka, pentru care i se dăduse patronului dispoziția pe

care n-o înțelesesem. Era institutor la copii, dar și aici, după cît se vede, ocupa un post important. Era tot atît de neînlocuit ca și țiganii din local, lăutarii și chelnerii, parcă ieșiți din pămînt deodată. Atîta numai : nu puteam să-nțeleg de loc rolul acestui institutor. Era prea mult pentru un naiv ca mine.

Restaurantul puternic iluminat se afla în plină activitate : tuna muzica, țiganii alergau, îmbucînd cîte ceva la bufet ; unchiul meu căuta prin toate încăperile, prin grotă și prin galerii : căuta peste tot, să vadă dacă nu cumva mai sînt „indezirabili", iar alături de el, însoțindu-l pas cu pas, umbla institutorul ; cînd însă s-au reîntors în salon, unde se și adunaseră toți invitații, se deosebeau foarte mult : expediția avusese asupra lor un efect cu totul diferit : institutorul era tot atît de treaz ca și la plecare, pe cînd unchiul meu era beat turtă.

Cum de reușise asta într-un timp atît de scurt ? Nu știu, în schimb părea foarte bine dispus ; se așeză pe locul de președinte și porni mașinăria !

Toate ușile au fost încuiate, iar în legătură cu lumea de afară s-a spus așa : „Nici de la ei spre noi, nici de la noi spre ei nu mai există nici o trecere !" Ne despărțeau un hău, o prăpastie, o sumedenie de tot felul de lucruri : vin, mîncăruri, dar mai ales o orgie, nu vreau să spun dezgustătoare, dar oricum sălbatică, frenetică, imposibil de a fi descrisă. Dar nici nu mi se putea cere mie așa ceva, pentru că, văzîndu-mă prins aici, despărțit de restul lumii, m-am pierdut cu firea și m-am grăbit să mă-mbăt și eu. De aceea nici nu voi descrie cum a trecut noaptea asta, pentru că nu-i este dat penei mele să le zugrăvească *pe toate* și, de altfel, n-am reținut decît două episoade ale bătăliei și finalul, însă tocmai în ele era concentrată toată *grozăvenia*...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Au anunțat pe un oarecare Ivan Stepanovici, după cum s-a lămurit pînă la urmă cel mai mare industriaș și comerciant din toată Moscova.

Această veste a întrerupt cheful.

— Vi s-a spus doar să nu lăsaţi pe nimeni ! a răspuns unchiul meu.

— Se roagă tare mult.

— Şi unde a fost el pînă acum ? Acolo să se ducă !

Omul plecă, dar se-ntoarse numaidecît şi spuse sfios :

— Ivan Stepanovici mi-a poruncit să vă înştiinţez că vă roagă preaplecat.

— Nu-mi trebuie ! Nu vreau !

Unii din cei prezenţi au propus : „Să-l amendăm ! Să plătească amenda !“

— Nu ! Dă-l afară. Nu trebuie nici o amendă !...

Dar omul a revenit din nou şi a spus cu o mai mare temere :

— Domnule, el zice că e gata să plătească orice amendă. Zice că la vîrsta dumnealui ar fi prea trist să se răzleţească de compania dumneavoastră.

Unchiul sări în picioare şi-l fulgeră cu privirea, dar în aceeaşi clipă între el şi lacheu se băgă Reabîka, cît era el de mătăhălos. Dintr-o mişcare îl dădu deoparte cu mîna stîngă pe lacheu, iar cu cea dreaptă îl sili pe unchiul meu să se aşeze pe scaun.

Din mijlocul oaspeţilor se ridicară glasuri în favoarea lui Ivan Stepanovici. Se rugau de unchiul meu să-i îngăduie să intre, să-i pună un sutar amendă în folosul muzicanţilor.

— E un frate de-al nostru ! Un bătrîn habotnic ! Unde să se ducă el acum ? Se răzleţeşte de noi. Te pomeneşti că ne face şi de ruşine faţă de cei mărunţi. Trebuie să avem milă de el.

Unchiul se lăsă înduplecat şi spuse :

— Să fie nici după mine, nici după domniile voastre, ci după voia Domnului. Vă dezleg să i se dea drumul înăuntru lui Ivan Stepanovici, dar să ne cînte la timpan.

Lacheul cu tratativele se duse şi se reîntoarse din nou :

— Vă roagă mult de tot să-i daţi dumnealui mai bine ce amendă vreţi.

— Ducă-se dracului ! Nu vreau să cînte, nu ne trebuie ! Să se ducă unde-o şti.

Puţin după aceea Ivan Stepanovici capitulă şi trimise vorbă că e *de acord* să cînte din timpan.

— Să vină-ncoace !

Intră o namilă de bătrîn cu o înfăţişare plină de demnitate, c-un chip sever, cu ochii strînşi şi cu spinarea încovoiată. Barba-i albă, cam încîlcită, bătea în verde. Intră şi încercă să glumească şi să dea bineţe, dar îl potoliră numaidecît.

— Mai pe urmă, mai pe urmă. Lasă toate astea ! strigă unchiul meu. Deocamdată, să ne cînţi la tobă.

— Dă-i cu toba ! ! îi ţinură isonul ceilalţi oaspeţi.

— Muzica, ia, ceva cu timpanul !

Şi orchestra porneşte o bucată zgomotoasă. Venerabilul bătrîn pune mîna pe ciocănelele de lemn şi dă-i şi izbeşte timpanul mai în tact, mai aiurea !

O gălăgie şi un zgomot infernal ! Toţi sînt mulţumiţi şi toţi strigă :

— Dă-i ! Mai tare-e !

Şi Ivan Stepanovici, dă, dă din răsputeri, ca „regele negru“ [1] al lui Freiligrath.

În cele din urmă, ţelul este atins : timpanul scoate un pîrîit îngrozitor, pielea lui crapă. Toţi hohotesc de rîs, zgomotul devine de-a dreptul nesuferit, iar pe Ivan Stepanovici îl mai şi amendează cu cinci sute de ruble în folosul muzicanţilor pentru timpanul spart.

El plăteşte amenda, îşi şterge năduşeala şi în timp ce toată lumea bea în sănătatea lui, cînd să se aşeze, deodată zăreşte printre oaspeţi, spre marea lui groază, pe ginerele său.

Şi-apoi din nou ţine-te rîsete, din nou zarvă mare şi tot aşa mereu, pînă m-am pierdut cu totul. În rarele clipe de limpezire, văd cum saltă dansînd ţigăncile, cum dă din picioare stînd pe scaun unchiu-miu şi cum tot încearcă să se ridice, să sară la cineva, dar tocmai în clipa aceea între el şi victimă apare, de nu ştiu unde, Reabîka şi victima zboară deodată deoparte, iar unchiul se aşază pe scaun şi-n faţa lui se clatină două furculiţe înfipte-n masă. Abia acum încep să-mi dau seama de rolul lui Reabîka.

[1] În poemul lui Ferdinand *Freiligrath* (1810—1876) *Căpetenia negrilor*, şeful unui trib negru, căzînd în captivitate, e pus să bată toba într-un bîlci.

Iată însă că pe fereastră începe să adie răcoarea dimineții moscovite și parcă mi se mai limpezește mintea, dar numai atît cît să mă-ndoiesc dacă mai sînt în toate minţile : acum parcă s-a pornit o bătălie, cineva parcă doboară copacii din pădure, s-aude ceva pîrîind, răbufnind, trosnind ; copacii se clatină, se-ndoaie, frumoșii copaci exotici ai pădurilor virgine. După copacii ăștia se-nghesuie, ascunzîndu-se, oamenii tuciurii, iar la rădăcina lor lucesc tăișurile topoarelor, izbesc, icnind, care mai de care, unchiul meu și Ivan Stepanovici... Un adevărat tablou medieval !

Asta era, mă rog, „răpirea captivelor", a ţigăncilor care se ascunseseră în grota din spatele copacilor. Ţiganii nu se băgau — le lăsau în seama lor. Nu era chip să-ţi dai seama ce e joacă aici și ce e serios. Prin văzduh zburau farfurii, scaune, pietre din grotă, iar ei își tăiau voinicește drumul prin pădure. Cel mai aprig se războiau unchiul meu și Ivan Stepanovici.

În cele din urmă, fortăreaţa fu luată cu asalt, ţigăncile prinse, strînse în braţe și pupate ; apoi fiecare îi vîrî în sînul captivei sale cîte un sutar.

Și deodată totul se potoli. Da, totul încetă ca prin farmec, luă sfîrșit. Nimeni nu-i tulburase și atît era suficient : se simţea că „fără asta n-ar fi fost de trăit". Acum însă era suficient.

O simţeau cu toţii și erau satisfăcuţi. Poate că un anumit rol a jucat aici și faptul că institutorul a declarat că „e timpul să merg la școală". De altfel, nici lucrul ăsta nu mai avea nici o importanţă : noaptea valpurgică era terminată, iar viaţa își reîncepea cursul ei normal.

Invitaţii nu plecară, nici nu-și luară rămas bun, ci pur și simplu se topiră ; nu mai era nici orchestra, nici ţiganii. Restaurantul fusese devastat în întregime : nici o draperie, nici o oglindă întreagă, pînă și lustra din plafon zăcea sfărîmată jos, pe parchet ţurţurii ei de cristal se zobeau, scîrţîind, sub tălpile servitorilor somnoroși, care abia-abia se tîrau de colo-colo. Unchiu-meu ședea singur pe o canapea și bea cvas ; din cînd în cînd, amintindu-și cine știe ce, dădea din picioare. Lîngă el stătea Reabîka, grăbit să plece la școala lui.

Li s-a prezentat o notă scurtă, făcută „la grămadă".

Reabîka citi atent socoteala şi ceru o reducere de 1 500. N-a mai stat nimeni să discute, aşa că au făcut totalul : şaptesprezece mii de ruble, şi Reabîka, verificînd nota, declară că socoteala e bună.

— Plăteşte ! rosti monosilabic unchiul meu şi-şi puse jobenul pe cap, făcîndu-mi semn cu capul să-l urmez.

Spre groaza mea vedeam că ţine minte totul şi că era cu neputinţă să-i scap. Mă temeam grozav de el acum şi nu-mi puteam închipui cum vom rămîne între patru ochi în starea asta. Mă luase, fără să-mi spună măcar două vorbe mai ca lumea, şi iată că mă cară după el şi nu-i chip să dispar. Ce o să se aleagă cu mine ?! M-am dezmeticit de-a binelea. Eram pur şi simplu înfrigurat de fiara asta sălbatică şi fioroasă, cu nişte fantezii de necrezut şi cu o frenezie înspăimîntătoare. Între timp, iată-ne şi pe noi gata de plecare. În holul restaurantului ne-a înconjurat o mulţime de lachei. „Cîte cinci ruble de om", porunci scurt unchiu-meu şi Reabîka plăti. După aceea, cînd am coborît scara, am mai plătit portarilor, paznicilor, sergenţilor şi jandarmilor pentru nu ştiu ce serviciu. Au fost satisfăcuţi cu toţii. Dar toate astea reprezentau sume de bani, nu glumă, iar înaintea noastră, prin tot parcul, cît vedeai cu ochii, s-au înşirat birjarii. Erau o puzderie şi ne aşteptau şi ei, îl aşteptau pe *batiuşca* Ilia Fedoseici „poate domnia-sa are nevoie să trimită după ceva".

Ne-am informat cîţi sînt şi le-am dat şi lor cîte trei ruble de căciulă, apoi unchiul şi cu mine ne-am urcat în trăsură, iar Reabîka i-a întins portofelul.

Ilia Fedoseici scoase un sutar şi-l întinse lui Reabîka. Acesta îl suci, îl învîrti între degete şi zise răstit :

— Prea puţin !

Unchiul mai adăugă două hîrtii de douăzeci de ruble.

— Nici acuma nu-i de ajuns ! Doar n-aţi făcut nici un scandal.

Unchiul i-a mai dat încă douăzeci şi cinci de ruble, după care institutorul, cu o adîncă plecăciune, îi întinse şi bastonul.

Am rămas numai noi doi şi acum zburam înapoi, la Moscova, urmaţi cu chiote şi cu zdrăngănit de fiare de toată droaia de birjari. Eu nu înţelegeam ce mai vor. În schimb, unchiul meu înţelegea. Era de-a dreptul revoltător : voiau să-i mai smulgă bani şi-n felul ăsta. Ca şi cum l-ar fi condus cu o cinste deosebită, îl puteau face de ruşine în tot oraşul.

Moscova era acum aproape, ca la o aruncătură de băţ şi se şi vedea toată în lumina minunată a dimineţii, cu fumurile uşoare ridicîndu-se din hogeaguri şi cu dangătul paşnic al clopotelor chemînd lumea creştină la utrenie.

La dreapta şi la stînga barierei se-nşirau nişte băcănioare. Unchiul coborî lîngă una, mărginaşă, se apropie de o putină şi-ntrebă :

— Ce-ai acolo, miere ?

— Miere.

— Cît ceri pe putinica asta ?

— Nu vindem decît cu de-amănuntul, la funt.

— Mie să-mi vinzi cu putina ! Ia zi, cît face ?

Nu mai ţin minte cît a venit, şaptezeci ori optzeci de ruble.

Unchiul îi aruncă banii băcanului.

Cortegiul birjarilor ne ajunse din urmă.

— Care va să zică, băieţi, ţineţi la mine !

— Vai, cum să nu ţinem, domnule neguţător ?! Noi, întotdeauna...

— ...aţi ţinut la mine, ai ?

— Cum să nu, cu toată dragostea...

— Atunci daţi jos roţile.

Birjarii se priviră, nedumeriţi.

— Ia mai iute, mai iute !...

Vreo douăzeci de inşi care erau mai sprinteni, scoaseră de sub capră cheile şi se apucară să deşurubeze piuliţele.

— Aşa-a ! făcu unchiul. Ei, acum ungeţi osiile cu miere.

— Aoleu !

— Ungeţi, n-auziţi ?!

— Păcat, așa bunătate ! Mai bine i-ar sta în gura omului !

— Ungeți, am zis !

Și, fără să mai aștepte, unchiul se sui în trăsură și am zburat înainte. Iar birjarii, cîți erau acolo, rămaseră cu roțile scoase lîngă putina cu miere, cu care, bineînțeles, nu și-au uns roțile ci, fie au împărțit-o între ei, fie au revîndut-o băcanului. În orice caz ne-au lăsat în pace, iar noi am nimerit la baie. Aici chiar că mi-am așteptat sfîrșitul, stam mai mult mort decît viu într-o cadă de marmură, iar unchiu-meu se-ntinse pe jos și nu așa, simplu, ci într-o poză absolut apocaliptică : toată grămada corpului său trupeș se rezema de podea numai în vîrfurile degetelor mîinilor și ale picioarelor și pe reazemul ăsta nesigur corpul lui roșu fremăta tot sub ploaia dușului rece îndreptat asupra lui, iar el scotea un răget înfrînat, aidoma unui urs care-și smulge inelul din nas. Asta a continuat cam o jumătate de oră, în care nu a încetat să se zbuciume și să tremure ca piftia pe o masă zgîlțîită, pînă ce în cele din urmă sări deodată în picioare și ceru să i se aducă cvas. Apoi ne-am îmbrăcat și am pornit spre podul Kuznețki, „la franțuz".

Aici ni s-a potrivit puțin părul, ne-au ondulat și pieptănat, iar apoi ne-am îndreptat pe jos, spre centru, la prăvălia dumnealui.

Cu mine însă nici o vorbă și nici să plec nu mă lăsa. O dată numai îmi spuse :

— Așteaptă, nu toate deodată ! Ce nu-nțelegi acuma, o să-nțelegi cu anii.

Ajunși la prăvălie, se închină la icoane, îi cercetă pe toți vînzătorii cu ochi de stăpîn și se așeză lîngă pupitru. Pe din afară vasul fusese curățat, înăuntru însă tot mai fierbea scîrna cea neagră și el încă mai tînjea după purificare.

Am văzut-o și eu și-am încetat să mă mai tem de el. Acest joc a ajuns să mă pasioneze : voiam să văd cum se va răfui cu sine însuși : prin abstinență sau printr-un har oarecare ?

Pe la zece se indispuse cu totul : tot se uita mereu pe geam, îl aștepta pe vecinul său, să mergem tustrei să bem ceai la ceainărie, că, vezi bine, în trei ne venea mai

ieftin cu cinci copeici. Dar vecinul n-a mai venit : murise de o moarte subită.

Unchiul își făcu cruce și rosti :

— Odată și odată om muri cu toții.

Nu părea tulburat, cu toate că patruzeci de ani, zi de zi mersese cu vecinul ăsta să bea ceai la Novotroițki.

L-am chemat pe vecinul din partea cealaltă și am fost acolo de cîteva ori ; am gustat din toate, fără să ne-mbătăm însă, iar mai pe seară unchiul a trimis după trăsură ca să mergem la Prealăudata [1].

Și acolo l-au primit cu aceeași stimă ca și la „Iar".

— Vreau să-ngenunchi în fața Prealăudatei, să-mi plîng păcatele. Și dumnealui, vi-l recomand, este nepotul meu de soră.

— Poftiți, ziseră călugărițele, poftiți, de la cine altul decît de la domnia-voastră să primească Prealăudata pocăință ! Întotdeauna ați fost binefăcătorul mînăstirii noastre. Acuma-i tocmai clipa prielnică... privegherea.

— Lasă să se termine. Mie-mi place să nu fie lume. Și să mi se facă întunericul cel plin de har.

I-au făcut după plac : au stins toate candelele, în afară de una sau două și de cea mare și adîncă, cu paharul verde ca smaraldul, din fața Maicii Domnului celei Prealăudate.

Unchiul meu n-a căzut, s-a prăbușit ca trăsnit pe genunchi și, izbindu-și fruntea de lespezi, suspină de plîns, încremenind astfel.

Eu și cele două călugărițe ședeam într-un ungher mai întunecos, după ușă. Se-ntinse o liniște de nespus. Unchiu-meu continua să zacă prosternat în fața icoanei, fără glas, fără auz. Mi se păru chiar că a adormit, ceea ce le-am și spus călugărițelor. Sora mai vîrstnică, mai cu experiență, clătină din cap și, după ce aprinse o lumînărică subțire de ceară, se-ndreptă tiptil, ferind flacăra în căușul palmei, spre cel ce se pocăia. După ce-l ocoli, se-ntoarse, tulburată, și ne spuse-n șoaptă :

— Își face efectul... Și cu-ntorsul...

— După ce cunoașteți ?

[1] **Mînăstire de maici cu o vestită icoană a „Maicii Domnului celei Prealăudate".**

Se aplecă puţin şi, făcîndu-mi semn să mă aplec şi eu, zise :

— Priviţi drept înainte, pe lîngă flacăra aceea de lîngă picioruşele lui.

— Văd.

— Uitaţi-vă numai cum se luptă !

Mă uit mai cu atenţie şi văd că pare să se mişte ceva, într-adevăr, acolo : unchiul zăcea pe lespezi, cuprins de pocăinţă, într-o atitudine de rugă, iar la picioarele lui parcă se băteau doi motani, cînd biruia unul, cînd altul, şi atît de iute săreau mereu, mereu...

— Măicuţă, zic, de unde-s motanii ăştia ?

— Aştia zice, dumneavoastră numai vi se pare că-s motani ! Dar nu-s motani, ci ispite : vedeţi, el cu sufletul lui arde ca o flacără spre cer, iar cu picioruşele tot mai păşeşte spre iad.

Mă uit şi văd că-ntr-adevăr unchiul tot mai joacă *trepac* [1]-ul, dar nu ştiu, zău, dacă sufletul lui se înalţa în clipa aceea ca o flacără spre cer !

Iar el, parcă răspunzîndu-mi la acea îndoială, deodată prinse a ofta, şi, cînd, strigă deodată :

— Nu mă scol pîn-ce nu mă ierţi ! Că numai tu singur eşti sfînt, iar noi toţi sîntem nişte draci blestemaţi ! şi a izbucnit în hohote de plîns.

Şi cum a mai hohotit ! Că şi noi trei am început să plîngem împreună cu el cu suspine şi să ne rugăm : „Doamne, fă-i după ruga lui !“

Nici n-am observat cînd a venit lîngă noi, spunîndu-mi cu o voce blîndă, plină de evlavie :

— Haidem să ne dregem puterile.

Iar călugăriţele l-au întrebat :

— V-aţi învrednicit, oare, binefăcătorule, să vedeţi răsfrîngerea luminii ?

— Nu, zice, nu m-am învrednicit de răsfrîngere, uite... aşa a fost...

Strînse pumnul şi-l ridică, cum ai ridica de moţ un puşti.

— V-a ridicat ?

[1] Dans popular rus.

— Da.

Călugăriţele începură să-şi facă cruce, şi eu cu ele. dar unchiul ne lămuri :

— Acuma, zice, mie mi s-a iertat! Drept de sus. de sub cupolă, m-a prins cu dreapta întinsă de păr şi m-a ridicat drept în picioare...

Şi iată, n-a fost respins şi-i fericit; a făcut daruri mari mînăstirii în care şi-a căpătat iertarea şi-a simţit din nou că trăieşte. Mamei mele i-a trimis toată partea ei de zestre, iar pe mine m-a iniţiat în credinţa cea dreaptă a poporului.

De atunci am înţeles şi plăcerea poporului pentru căderea în păcat şi înălţarea prin pocăinţă. Uite, tocmai aşa ceva se şi numeşte *alungarea diavolului,* pentru că „îl alungă pe diavolul înţelepciunii venetice". Atîta vă repet : nu te poţi învrednici să vezi aşa ceva decît la Moscova, şi încă dacă ai un noroc deosebit sau o mare trecere la cei mai venerabili bătrîni.

1879

VULTURUL ALB

(Povestire fantastică)

Cîinele visează pîine, pescarul — peşte.

TEOCRIT (Idilă)

CAPITOLUL ÎNTÎI

„...CĂCI SE PETREC în cer şi pe pămînt..." Aşa obişnuim noi să începem povestirile de felul acesteia, ca să ne apărăm cu ajutorul lui Shakespeare de săgeţile ironiei spirituale pentru care nu există nimic necunoscut. Eu unul cred totuşi că „se petrec în cer şi pe pămînt" mai multe lucruri cît se poate de ciudate şi de neînţeles despre care uneori se zice că sînt supranaturale ; iată de ce ascult cu multă plăcere astfel de povestiri. Iată de ce, acum doi-trei ani, cînd dînd în mintea copiilor, ne-am apucat de spiritism, m-am alăturat unuia din cercurile de acest fel, al cărui regulament cerea ca în serile cînd ne adunam să nu se rostească nici o vorbă despre autorităţi, nici despre principiile vieţii de pe pămînt, ci să se vorbească numai şi numai despre spirite, despre arătarea şi amestecul lor în soarta celor vii. Nu era îngăduită nici „conservarea şi salvarea Rusiei", pentru că şi în asemenea cazuri mulţi „începeau cu *mulţi ani trăiască* şi sfîrşeau cu *veşnica pomenire.*"

Tot pe aceeaşi bază era cu desăvîrşire interzis să se rostească în deşert vreun „nume mare" în afară de cel al lui Dumnezeu, care, după cum se ştie, se întrebuinţează de cele mai multe ori numai pentru că vine vorba. Se întîmpla, bineînţeles, ca cineva să mai şi încalce aceste prescripţii, dar o făcea cu multă băgare de seamă. Uneori, vreo doi dintre politicienii cei mai nerăbdători se trăgeau

mai spre fereastră sau spre cămin şi începeau să şuşotească între ei, dar tot ei îşi atrăgeau unul altuia luarea-aminte, spunîndu-şi : *„Pas si haut“* [1]. Iar gazda îi şi lua la ochi şi-i amenința, mai în glumă, mai în serios, cu pedepse.

Fiecare dintre noi trebuia să povestească, pe rînd, cîte-o întîmplare fantastică din viaţa lui şi, pentru că darul povestirii nu-l are oricine, nimeni nu se lega de forma artistică a povestirii. Nu se cereau, iarăşi, nici dovezi. Dacă povestitorul afirma că cele povestite i s-au întîmplat chiar lui, ceilalţi îl credeau sau — cel puţin — se prefăceau că-l cred. Aşa fusese stabilit.

Pe mine cel mai mult din toate astea mă interesa partea subiectivă a chestiunii. Că „se petrec în cer şi pe pămînt mai multe lucruri de cîte a visat, Horatio, filozofia ta“, de asta nu mă îndoiam ; ceea ce mă preocupa însă nespus de mult era cum vede fiecare aceste lucruri. Şi, ce e drept, subiectivitatea în asemenea cazuri merită o atenţie deosebită. Uneori, oricîtă silinţă îşi dădea un povestitor ca să se transpună în sferele înalte ale lumii spiritelor, izbuteai totuşi neapărat să observi că oaspetele de pe lumea cealaltă vine pe pămînt mai înfrumuseţat, aidoma unei raze de lumină care trece printr-o sticlă colorată. Şi atunci, chiar că ţi-era cu neputinţă să deosebeşti adevărul de minciună... Oricum ar fi, e grozav de interesant să observi un astfel de fenomen, şi vreau să vă povestesc o întîmplare de acest soi.

CAPITOLUL AL DOILEA

„Martirul de rînd“, adică povestitorul, care trebuia să-şi istorisească întîmplarea, era o persoană destul de supusă şi pe deasupra şi cît se poate de puţin obişnuită, pe nume Galaktion Ilici, poreclit în glumă „demnitar slab

[1] Nu aşa de tare. (Fr.)

de neam". Porecla asta ascundea în ea un calambur : omul era într-adevăr un fel de demnitar, şi era şi îngrozitor de slab, şi pe deasupra se mai trăgea şi dintr-un neam cît se poate de modest. Tatăl lui Galaktion Ilici fusese chelar, pe timpul iobăgiei, la o casă mare, apoi *otcupcic* [1] şi în cele din urmă binefăcător şi ctitor de biserici, fapt pentru care a primit o decoraţie în viaţa cea trecătoare de aici, iar în cea viitoare — un loc în împărăţia cerurilor. Pe fiul său l-a ţinut în Universitate şi l-a scos în rîndul oamenilor, dar „veşnica pomenire" care i s-a cîntat pe mormînt, la mînăstirea Nevski, a rămas într-adevăr veşnică, apăsînd greu asupra urmaşului. „Feciorul de slugă" a ajuns la un rang oarecare şi era primit în societatea înaltă, dar vorba de duh spusă cîndva — „slab de neam" — rămăsese agăţată de el pentru totdeauna.

În ceea ce priveşte deşteptăciunea şi aptitudinile lui Galaktion Ilici, nu cred ca cineva să fi ştiut vreodată mare lucru. Ce anume era în stare să facă şi ce nu — nici asta nu putea şti nimeni fără greş. Fişa lui personală era scurtă şi simplă : la începutul carierei sale de slujbaş, nimerise — prin grija părintelui său — la contele Viktor Nikitici Panin, care îl iubise pe bătrîn pentru nişte însuşiri numai de el cunoscute şi, primindu-i feciorul sub aripa lui ocrotitoare, l-a împins destul de repede peste acel hotar dincolo de care începe „mărirea".

Oricum ar fi, trebuie să credem că ceva calităţi tot o fi avut pentru care Viktor Nikitici l-a putut sălta. În societate, însă, în lumea bună, Galaktion Ilici n-a avut succes, şi în genere, n-a fost niciodată răsfăţat în ceea ce priveşte plăcerile vieţii. Avea cea mai şubredă şi mai proastă sănătate din cîte există şi o înfăţişare cît se poate de nenorocită. La fel de lungan ca şi fostul lui patron, răposatul Viktor Nikitici, el nu avea în schimb înfăţişarea măreaţă a contelui. Dimpotrivă : Galaktion Ilici inspira spaimă amestecată cu un soi de dezgust. Arăta în acelaşi timp ca un adevărat fecior de la ţară şi ca un adevărat cadavru viu. Scheletul lui lung şi deşirat abia dacă

[1] Cel ce lua în arendă un bun al statului.

era acoperit cu o piele cenușie ; fruntea peste măsură de înaltă era uscată și gălbejită, bătînd la tîmple într-un verde-stins, cadaveric ; nasul îl avea lătăreț și scurt, ca de schelet ; nici urmă de sprîncene ; gura, veșnic întredeschisă, lăsa să se întrevadă un șir de dinți lungi și lucioși, iar ochii lui țulburi, întunecați, fără pic de culoare, erau înfundați în două scobituri cu desăvîrșire negre și adînci.

Cine-l întîlnea se speria.

O însușire mai deosebită a înfățișării lui era aceea că în tinerețe arătase mult mai înspăimîntător, iar spre bătrînețe se făcuse mai ca lumea, astfel încît te puteai uita la dînsul fără spaimă.

Galaktion Ilici avea o fire blîndă, simțitoare și chiar — după cum o să vedem numaidecît — sentimentală. Îi plăcea să viseze și, ca cei mai mulți dintre oamenii înzestrați cu o înfățișare urîtă, își tăinuia în fundul sufletului visările. În adîncul inimii sale, Galaktion Ilici era mai mult poet decît slujbaș și iubea cu patimă viața, de care nu se putuse niciodată bucura pe deplin.

Nenorocirea sa o purta pe umeri ca pe-o cruce și știa că e veșnică și că-l va însoți pas cu pas pînă la moarte. Pînă și înaintarea în slujbă era pentru el o cupă plină de amărăciune : bănuia că Viktor Nikitici îl ține pe lîngă el în calitate de secretar mai ales pentru că oamenii, cînd dădeau cu ochii de el, se simțeau abătuți. Galaktion Ilici își dădea seama că, de cîte ori oamenii care așteptau să fie primiți de conte trebuiau să-i povestească lui pricina pentru care veniseră, ochii li se tulburau și genunchii începeau să le tremure... Așa se face că mai tîrziu, cînd stăteau de vorbă cu contele însuși, totul li se părea ușor și plăcut... datorită — în mare parte — lui Galaktion Ilici.

Cu trecerea anilor, din slujbașul căruia i se povesteau pricinile, Galaktion Ilici ajunsese el însuși unul căruia secretarul îi aduce la cunoștință aceste pricini... Într-o zi, i-a fost încredințată o treabă foarte serioasă și delicată, într-o localitate îndepărtată. Acolo i s-a și întîmplat acea istorie supranaturală pe care o dăm mai jos, povestită chiar de el.

Acum ceva mai bine de douăzeci şi cinci de ani — începu demnitarul cel slab de neam — au prins a ajunge la Petersburg veşti despre numeroase abuzuri de putere pe care le săvîrşea guvernatorul P-v. Încălcările săvîrşite de el erau foarte multe şi atingeau aproape toate domeniile cîrmuirii. Veneau jalbe scrise cum că guvernatorul bate şi biciuieşte oamenii chiar cu mîna lui ; că, împreună cu mareşalul nobilimii, strînge pentru fabricile lui toate recolta de vinuri de prin acele părţi ; că ia, cînd şi cum i se năzare, sume de bani cu împrumut din visteria ocîrmuirii ; că porunceşte să i se aducă spre cercetare toate scrisorile trimise prin poştă, lasă să plece pe cele care i se par nimerite, iar pe celelalte le face bucăţele şi le aruncă pe foc, răzbunîndu-se mai pe urmă împotriva acelora care le scriseseră ; că-i aruncă pe oameni în închisori... Şi unde mai pui că guvernatorul acela era un artist : întreţinea o orchestră mare şi foarte bună, iubea muzica clasică şi cînta el însuşi minunat de bine la violoncel.

Multă vreme, despre samavolniciile lui umblau doar zvonuri. Dar într-o bună zi, un mic slujbaş de acolo a venit în persoană la Petersburg, a aşternut pe hîrtie cît se poate de amănunţit şi pe larg toată povestea şi a înaintat el însuşi hîrtia drept în mîinile cele mai nimerite.

Şi s-a iscat o istorie numai bună de supus unui control din partea Senatului ! La drept vorbind, chiar aşa ar fi trebuit să se şi facă, dar atît guvernatorul cît şi mareşalul nobilimii erau cît se poate de bine văzuţi de însuşi răposatul împărat, aşa încît nu era chiar atît de lesne să te apuci de-o asemenea treabă. Viktor Nikitici voia mai întîi şi-ntîi să se încredinţeze de toate cele mai temeinic printr-un om al lui, şi m-a ales pe mine.

M-a chemat aşadar la dînsul şi mi-a spus :

— Uite-aşa şi pe dincolo, mi-au ajuns la urechi nişte zvonuri triste, care — din păcate — s-ar părea că mai au şi oarecare temei ; dar, mai înainte de a da curs acestei pricini, doresc să iau cunoştinţă de ea mai îndeaproape şi m-am hotărît să mă folosesc pentru asta de dumneata.

I-am făcut o plecăciune, spunîndu-i :

— Sînt foarte fericit să vă pot fi de folos, dacă o să-mi stea în putere.

— Sînt încredinţat, mi-a răspuns contele, că ai s-o poţi face şi mă bizui pe dumneata. Ştiu că ai un talent anume de a-i face pe oameni să nu te mintă, ci să-ţi spună numaidecît tot adevărul.

„Talentul ăsta — ne-a lămurit, zîmbind molcom povestitorul — nu era altceva decît înfăţişarea mea nenorocită, care îl băga în sperieţi pe oricine ; dar fiecare cu-ale lui şi n-ai încotro."

— Hîrtiile care-ţi sînt de trebuinţă au şi fost pregătite, urmă contele. De asemenea şi banii. Să ştii că pleci *numai* pentru partea care priveşte departamentul nostru... Înţelegi ? *Numai !*

— Înţeleg ! i-am răspuns eu.

— Să se pară că de celelalte încălcări, care privesc alte departamente, nici măcar nu-ţi pasă ! Dar asta să se pară numai ! În adevăr, însă, trebuie să afli *totul*. Împreună cu dumneata or să plece doi slujbaşi pricepuţi. Vă duceţi acolo, vă apucaţi de treabă şi cercetaţi — de ochii lumii — mai ales dacă sînt în bună rînduială lucrările cancelariei lui şi formele după care face judecăţile, dar de adevărat fiţi cu ochii în patru la toate... Să-i chemi pe toţi slujbaşii de acolo pentru lămuriri şi... vezi să-i iei *mai din scurt*. Şi să nu te grăbeşti să pleci de-acolo. O să-ţi dau eu de ştire cînd trebuie să te întorci. Care a fost ultima dumitale decoraţie ?

— Ordinul Sfîntul Vladimir, clasa a doua, cu coroană, am răspuns eu.

Cu mîna lui uriaşă, contele a dat la o parte binecunoscuta lui „pasăre ucisă" de bronz, pe care o punea, de obicei, peste hîrtii, a luat de sub ea caietul de însemnări, a apucat cu toate cele cinci degete ale mîinii drepte un creion uriaş de lemn negru şi, chiar acolo, în faţa mea, fără să se ferească cîtuşi de puţin, a scris numele meu, iar în dreptul lui — *Vulturul alb.*

În felul acesta ştiam pînă şi răsplata care mă aştepta pentru îndeplinirea sarcinii care mi se dăduse. A doua zi,

pe deplin liniştit în toate privinţele, am plecat din Petersburg.

Mă însoţea feciorul, Egor, şi doi slujbaşi de la Senat, amîndoi oameni de lume şi dibaci.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Am ajuns, se-nţelege, cu bine ; după ce-am sosit în oraş, am închiriat o locuinţă şi ne-am mutat cu toţii în ea : eu, cei doi slujbaşi şi Egor, feciorul.

Locuinţa era într-atît de bună, încît mi-a venit foarte uşor să n-o primesc pe cea pe care mi-o pregătise, cu multă bunăvoinţă, guvernatorul, şi care era încă şi mai bună.

Nu voiam — se-nţelege — să-i fiu îndatorat cu ceva, deşi nu numai că ne-am făcut amîndoi vizitele cuvenite, dar de vreo două ori am fost pe la dînsul să ascult nişte cvartete de Haydn. Ce e drept, nu prea sînt nici cunoscător şi nici iubitor de muzică ; de altfel, căutam să nu mă apropii de guvernator mai mult decît aveam nevoie, iar eu unul aveam nevoie să-i văd nu purtările curtenitoare, ci matrapazlîcurile.

Trebuie să recunosc că guvernatorul era om deştept şi dibaci şi nu mă plictiseam de loc cu atenţiile lui. La prima vedere părea că mă lăsase în voia mea cea bună să-mi fac de lucru cu registrele lui de intrare şi ieşire şi cu tot felul de procese-verbale, dar, cu toate acestea, simţeam necontenit că în jurul meu se urzeşte ceva, că oamenii lui încearcă în fel şi chip care-i partea mea cea mai slabă, ca să mă prindă, şi apoi, pesemne, să mă încurce în mrejele lor.

Spre ruşinea neamului omenesc, trebuie să spun, în treacăt, că n-a fost străin de toate astea nici sexul frumos. De la o vreme, au început să vină la mine tot soiul de cuconiţe, ba cu jalbe, ba cu rugăminţi, dar totdeodată şi cu nişte planuri de care nu mă puteam decît minuna.

Oricum ar fi, mi-am amintit de sfatul lui Viktor Nikitici : le-am luat „mai din scurt" şi curînd gingaşele vedenii au dispărut de pe orizontul meu, atît de nepotrivit lor. Cei doi slujbaşi ai mei, însă, aveau dimpotrivă mare succes pe acest tărîm. Eu o ştiam, dar nu-i împiedicam nici să caute bunăvoinţa doamnelor şi nici să se dea drept mari demnitari, lucru pe care cei din jur îl credeau cu uşurinţă. Îmi venea chiar la îndemînă că se-nvîrtesc în societate şi că au trecere pe lîngă doamne. Le ceream doar să se ferească de scandal şi să mă pună în cunoştinţă cam ce foloase vrea să tragă de la ei politica provincială, slujindu-se de firea lor prietenoasă.

Slujbaşii mei erau oameni cinstiţi şi-mi spuneau totul : cei din jurul lor căutau neapărat să afle care sînt slăbiciunile mele şi ce-mi place mai mult.

Ce e drept, singuri ei n-ar fi ajuns niciclnd să le ştie, pentru că, mulţumesc lui Dumnezeu, eu nu prea am slăbiciuni, iar gusturile mele sînt, de cînd mă ştiu, dintre cele mai simple. Mănînc din totdeauna bucate obişnuite, beau, de obicei, la masă un singur pahar de xeres ; pînă şi în privinţa dulciurilor, pentru care am o mare slăbiciune încă din tinereţe, îmi place mult mai mult un harbuz de Astrahan, o pară de Kursk sau o bucată de turtădulce, care-mi aminteşte de copilărie, decît toate fineţurile alea de jeleuri sau ananas... Niciodată iarăşi n-am invidiat bogăţia, faima sau frumuseţea cuiva, şi nici chiar norocul altora, iar dacă am pizmuit ceva vreodată, păi asta a fost, poate, doar *sănătatea*. Şi iarăşi trebuie să spun că „pizma" nu-i cuvîntul care se potriveşte cu simţămîntul meu. Vederea unui om cu sănătate înfloritoare nu-mi trezea în suflet un gînd pizmaş, că de ce adică nu sînt şi eu la fel ca dînsul. Dimpotrivă : cînd îl priveam, mă bucuram, gîndindu-mă ce puzderie de fericiri şi bucurii îi sînt hărăzite, şi în astfel de clipe poate uneori mă gîndeam şi mă răzgîndeam în fel şi chip că mie unuia nu mi-e îngăduită fericirea de-a mă bucura de sănătate, pentru că sănătatea asta nu mi-a fost dată.

Plăcerea pe care mi-o trezea vederea unui om sănătos a făcut să se nască în sufletul meu un gust mai aparte şi pentru frumos : nu mă dădeam în vînt nici după Taglioni,

nici după Bosio[1], şi, în general, atît opera cît şi baletul mă lăsau rece. Prea erau toate făcute acolo. În schimb, îmi plăcea neasemuit mai mult să ascult un cor de ţigani pe Krestovski. Înflăcărarea şi avîntul lor nestăvilit, puterea pătimaşă a mişcărilor lor îmi erau mai pe plac decît orice. Cîte unul din ei nu era nici măcar frumos ; un ciolănos, acolo, dar cînd se pornea să joace, parcă avea pe dracu-n el : frămînta pămîntul cu picioarele, dădea din mîini, îşi sucea capul şi îşi legăna mijlocul — într-un cuvînt, juca de rupea pămîntul ! Şi cînd ştii că eşti un bicisnic, fără să vrei îl mănînci din ochi şi-ţi simţi sufletul frămîntat de nelinişte : cînd eşti aşa, cu ce te poţi înfrupta la ospăţul vieţii ?

De aceea i-am spus slujbaşului meu :

— De s-o mai întîmpla, prietene, să te întrebe careva ce anume îmi place mie mai mult pe lume, să-i spui că sănătatea ; că mai mult decît orice îmi plac oamenii voinici, fericiţi şi veseli. Credeţi că, spunînd asta, am fost cam neprevăzător ? a întrebat povestitorul, oprindu-se o clipă din istorisirea lui.

Cei care-l ascultau s-au gîndit puţin şi cîteva glasuri i-au răspuns în cor :

— Se-nţelege că nu !

— Splendid ! Tot aşa m-am gîndit şi eu. Acum, însă, vă rog să ascultaţi mai departe.

CAPITOLUL AL CINCILEA

De la Curtea de apel mi se trimitea zilnic un slujbaş pentru tot felul de treburi. El îmi raporta despre cei care veneau la mine, mai făcea cîte-o însemnare, la nevoie ne spunea adresele celora după care trimiteam să fie che-

[1] *Maria Taglioni* (1804—1884) — cunoscută balerină pariziană. A dat spectacole la Petersburg la sfîrşitul anilor 30 şi începutul anilor 40. *Angelina Bosio* (1824—1859) — celebră cîntăreaţă italiană. Între 1856 şi 1859 a făcut parte din trupa italiană de Operă care a dat spectacole la Petersburg.

mați, sau culegea cîte-o informație. Slujbașul care mi-a fost dat era unul pe potriva mea, un om mai în vîrstă, uscățiv și trist. Nu prea îți făcea plăcere să-l vezi, dar eu nici nu prea-l băgam în seamă. Știu numai că se numea Ornatski. Un nume frumos, ca de erou al unui roman străvechi. Într-o bună zi, însă, mi s-a spus că Ornatski s-a îmbolnăvit și că în locul lui executorul mi-a trimis un alt slujbaș.

— Pe cine ? am întrebat eu. Poate ar fi mai bine să aștept pînă se întremează Ornatski.

— Nu, mi-a răspuns executorul. Ornatski o să lipsească multă vreme : s-a dat la beție, și-așa o s-o țină într-una pînă o să-l tămăduiască mama lui Ivan Petrovici. Cît despre noul slujbaș, vă rog să n-aveți nici o grijă : în locul lui Ornatski vi l-au dat pe însuși Ivan Petrovici.

Mă uit la el și nu prea înțelegeam despre care Ivan Petrovici *însuși* îmi vorbea, și cum se face că în cele două-trei vorbe pe care mi le-a spus a pomenit de două ori numele lui Ivan Petrovici.

— Cine-i Ivan Petrovici ăsta ? l-am întrebat eu.

— Ivan Petrovici ?! Păi, e cel care șade la registratură, ajutorul ! Credeam că ați binevoit să-l băgați în seamă : e cel mai frumos dintre toți și fiecare îl bagă în seamă.

— Nu, zic, nu l-am băgat în seamă. Dar cum îi spune ?

— Ivan Petrovici !

— Și mai cum ?

— Mai cum...

Executorul s-a fîstîcit, a dus trei degete la frunte, căznindu-se să-și aducă aminte, dar, neputînd s-o facă, a adăugat, zîmbind respectuos :

— Iertați-mă, înălțimea-voastră, parcă mi-a luat, așa deodată, Dumnezeu mințile și nu-mi pot aminti !... îl cheamă... Acvilalbov, dar noi toți îi spunem numai Ivan Petrovici și uneori, în glumă, „Vulturul alb", din pricină că-i atît de frumos. E un om minunat, bine văzut de șefi... Leafa, ca un ajutor ce se află, o are de paisprezece ruble și cincisprezece copeici. Stă împreună cu maică-sa, care mai dă în cărți și mai lecuiește pe unii. Îngăduiți-mi să vi-l prezint. Ivan Petrovici așteaptă alături.

— Mă rog, dacă așa s-a hotărît, poftește-l, te rog, încoace pe Ivan Petrovici ăsta.

„Vulturul alb ! îmi ziceam eu. Ce ciudat ! Mie mi se cuvine ordinul Vulturul alb, și nu Ivan Petrovici.“

În timpul ăsta, omul a întredeschis ușa și a strigat :

— Poftește, Ivan Petrovici !

Nu vi-l pot descrie fără să întrec puțin măsura și fără să fac unele asemuiri care pot să vi se pară prea înfrumusețate, dar vă încredințez că, oricît m-aș căzni să vi-l înfățișez pe Ivan Petrovici, portretul meu n-o să poată reda nici pe jumătate farmecul originalului.

În fața mea se afla „Vulturul alb“ în toată puterea cuvîntului, Aquila albă cu-adevărat, așa cum este înfățișată la primirile de zile mari ale lui Zeus. Un bărbat înalt, voinic, dar minunat de armonios și cu o înfățișare atît de sănătoasă de parcă niciodată în viață n-ar fi zăcut de vreo boală și n-ar fi cunoscut nici urîtul și nici oboseala. Sănătatea parcă țîșnea din el, dar nicidecum grosolan, ci plăcut și îmbietor. Fața lui era gingaș trandafirie, cu obrajii rumeni, încadrați de-un puf bălai, cu toate că începuse să-i dea adevărata barbă ce însoțește vîrsta bărbăției. Împlinise tocmai bine douăzeci și cinci de ani. Părul era și el bălai, ușor cîrlionțat, barba la fel, doar puțintel mai roșcată, iar ochii lui albaștri priveau printre gene negre. Într-un cuvînt, nici măcar Ciurilo Aplenkovici, voinicul din poveste, nu cred să fi fost mai frumos. Mai adăugați o privire îndrăzneață, plină de deșteptăciune, veselă și deschisă, și-o să aveți în fața dumneavoastră o cadră de om ! Purta uniforma care-i venea minunat, iar în jurul gîtului o lavalieră de culoarea rodiei coapte, înnodată într-o fundă bogată.

Pe vremea aceea se purtau astfel de lavaliere.

Nu mă puteam sătura privindu-l și, cum știam că produc asupra oamenilor care mă văd prima oară un simțămînt apăsător, i-am spus simplu și prietenos :

— Bună ziua, Ivan Petrovici !

— Să trăiți, înălțimea-voastră ! mi-a răspuns el cu un glas deosebit de cald, care mi s-a părut de asemenea cît se poate de plăcut.

Rostindu-și răspunsul sub forma salutului ostășesc, Ivan Petrovici s-a priceput să-i dea glasului său o ușoară

nuanţă de glumă prietenoasă şi respectuoasă ; acest simplu răspuns al lui dădea întregii noastre convorbiri un aer firesc de familie.

Începeam să înţeleg şi eu pentru ce omul acesta este „iubit de toţi".

Deci, nu vedeam pentru ce nu i-aş îngădui lui Ivan Petrovici să-mi vorbească pe tonul cu care începuse. I-am spus că-mi pare bine de cunoştinţă.

— Şi eu la rîndul meu, socot asta ca o cinste şi ca o plăcere, mi-a răspuns el, stînd în picioare, dar făcînd un pas în faţa şefului său.

Ne-am făcut plecăciunile cuvenite, după care executorul s-a dus să-şi vadă de treburile lui, iar Ivan Petrovici a rămas la mine, în anticameră.

Peste un ceas l-am poftit în biroul meu şi l-am întrebat :

— Ai un scris frumos ?

— Am un scris ferm, mi-a răspuns dînsul şi a adăugat îndată : Vreţi să scriu ceva ca să vedeţi ?

— Da, fii bun, te rog.

Ivan Petrovici s-a aşezat la masa mea de lucru şi peste un minut mi-a întins o foaie de hîrtie în mijlocul căreia sta scris, citeţ, cu caractere obişnuite şi „ferme" : „Spre bucurii ni-i viaţa dată. Ivan Petrovici Acvilalbov."

Am citit cele scrise şi am izbucnit fără să vreau în hohote de rîs : nici un citat nu i s-ar fi potrivit mai bine decît cel pe care-l scrisese. „Spre bucurii ni-i viaţa dată" ; într-adevăr, *toată* viaţa era pentru el un izvor nesecat de bucurii !

Era un om întru totul după gustul meu !...

Tot pe masa mea l-am făcut să-mi copieze o hîrtie neînsemnată, şi el a făcut-o cît se poate de repede şi fără cea mai mică greşeală.

Apoi ne-am despărţit. Ivan Petrovici a plecat, iar eu, rămînînd singur acasă, m-am lăsat pradă tristeţii mele bolnăvicioase şi trebuie să mărturisesc că, naiba ştie de ce, m-am prins de cîteva ori gîndindu-mă *la el*, adică la Ivan Petrovici : ăsta, dragă Doamne, nici nu se văicăreşte şi nici nu se lasă în voia gîndurilor negre ! Pentru el viaţa-i o bucurie... Şi unde şi-o fi cheltuind-o el cu atîta plăcere cu cele paisprezece ruble ale lui ?... O fi

avînd noroc la cărți, ori... îi mai pică de ici-colo cîte-o mită, ceva ? Sau... negustoresele ?... Că nu degeaba o fi purtînd funda asta atît de vie de culoarea rodiei coapte ?!...

Și uite așa, stăteam în fața a o sumedenie de dosare și procese-verbale, iar gîndurile îmi zburau la niște fleacuri cu totul lipsite de înțeles și care nu mă priveau de loc... Chiar atunci feciorul mi-a raportat că a venit guvernatorul.

L-am poftit să intre.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

— Am poimîine un cvintet, mi-a spus guvernatorul. Sper că o să fie bine cîntat... O să vină și doamne... Și, cum mi-a ajuns la urechi că dumneata te cam lași în voia gîndurilor triste aici la noi, în pustietatea noastră provincială, am venit să te mai văd și să te poftesc la o ceașcă de ceai. Poate că o să-ți prindă bine să mai petreci puțin.

— Mulțumesc cu plecăciune, dar de unde ai luat dumneata că mă las în voia gîndurilor triste ?

— Ivan Petrovici a băgat de seamă.

— A, Ivan Petrovici ! Cel care mă ajută la treburi ? Îl cunoști și dumneata ?

— Vai de mine, cum să nu ! Studentul, artistul, coristul și... nicidecum afaceristul nostru ! [1]

— Nu-i afacerist ?

— Da' de unde ! E norocos ca Policrate și n-are nevoie de așa ceva. Tot orașul ține la el. Iar cînd e vorba de serbări, fără el nu se face nici una.

— E muzicant ?

— Dar ce nu e ! Știe să cînte din gură și din instrumente, să danseze, să facă jocuri cu gajuri care să-i înveselească pe toți, într-un cuvînt, Ivan Petrovici e meșter la toate. Unde-i o petrecere, acolo-i și Ivan Petrovici ;

[1] *Studentul, artistul, coristul și afaceristul nostru* — titlul unui vodevil al lui F. Koni (1809—1879).

la tombole sau spectacole de binefacere — iarăși el ! Știe să înmîneze cîștigurile, să așeze mai frumos decît toți lucrușoarele pentru tombolă... zugrăvește decorurile pentru spectacol, și apoi, tot el, din zugrav se preface în artist, gata să joace orice rol ! Să-l vezi cum joacă roluri de regi, de unchi sau de ibovnici înflăcărați — o încîntare, nu alta ! Dar mai bine decît orice izbutește în roluri de babe !

— Chiar și de babe !

— Da, minunat ! Trebuie să-ți mărturisesc că pentru serata de poimîine am pus la cale, cu ajutorul lui Ivan Petrovici, o mică surpriză. O să avem tablouri vivante. Ivan Petrovici le pune în scenă. Se-nțelege că o să fie și dintr-acelea făcute anume pentru doamnele care vor s-arate ce pot. Trei din tablouri, însă o să le arate cîte ceva și celor cu adevărate gusturi artistice.

— Și le pune Ivan Petrovici ?

— Da, Ivan Petrovici ! Tablourile îl prezintă pe *Regele Saul la vrăjitoarea din Endor*. Subiectul, după cum vezi, e din Biblie, iar așezarea personajelor e cam emfatică sau, cum se zice, „academică". Dar de asta are grijă Ivan Petrovici. Toți ochii o să fie ațintiți numai și numai asupra lui, mai ales la tabloul doi, cînd urmează „surpriza" noastră. Dumitale pot să-ți dezvălui secretul. La deschiderea tabloului îl vom vedea pe Saul, și el va fi rege adevărat, rege din cap pînă-n picioare ! O să fie îmbrăcat la fel cu toți ceilalți. Nici cea mai mică deosebire, pentru că, după cum spune povestea, Saul a venit la vrăjitoare îmbrăcat în așa fel, încît ea să nu-l recunoască, dar pe-al nostru *nu se poate să nu-l recunoști*. E un rege ! Și nu unul oarecare, ci un rege-păstor din *Biblie !* Dar numaidecît cade cortina și îndată după asta personajul se schimbă cu desăvîrșire : Saul zace acum cu fața la pămînt înaintea umbrei lui Samuil, care i s-a arătat lui. Acum Saul parcă nici n-ar mai fi. În schimb, ce Samuil o să ne apară, înfășurat în giulgiu alb !... Cel mai plin de har dintre proroci, pe umerii căruia se odihnește un chip plin de putere, măreție și înțelepciune. Unul ca el putea *să-i poruncească* regelui să se ducă la Betel și Ghilgal.

— Și pe el tot Ivan Petrovici îl înfățișează ?

— Tot el ! Dar cu asta nu se termină ! Dacă oaspeţii o să ceară să-l mai vadă o dată — lucru de care nu mă îndoiesc, şi chiar o să mă şi îngrijesc să fie aşa — atunci n-o să vă plictisim cu aceleaşi tablouri, ci o să vedeţi urmarea epopeii. Noua scenă din viaţa lui Saul o să se petreacă cu totul fără Saul. Umbra a dispărut. Regele şi însoţitorii lui au ieşit din încăpere. Prin uşa deschisă se întrezăreşte doar o parte din pelerina de pe umerii ultimului personaj care se depărtează. În scenă doar vrăjitoarea...

— Iar Ivan Petrovici !

— Fără îndoială ! O să vedeţi însă cu totul altceva decît o vrăjitoare de felul celora care se înfăţişează în *Macbeth*... Nici hidoşenie care te face să încremeneşti de spaimă, nici schimonoseli şi fandoseală, ci doar o faţă care cunoaşte lucruri pe care înţelepţii nici că le-au visat vreodată ! Şi-o să-ţi dai seama cît e de înfricoşător să vorbeşti cu cineva venit de pe lumea cealaltă.

— Îmi închipui ! i-am întors eu vorba, fără să mă gîndesc cîtuşi de puţin că n-o să treacă bine trei zile şi-o să cunosc pe pielea mea această tortură.

Dar asta urma să se întîmple mai tîrziu, iar acum totul era plin numai şi numai de Ivan Petrovici, omul acesta vesel şi plin de viaţă, care a răsărit ca o ciupercuţă din iarba udată de-o ploaie repede şi caldă... Nu-i mare, dar o vezi de pretutindeni şi fiecare o priveşte cu zîmbetul pe faţă şi îşi spune : „Cît e de tăricică şi de drăguţă !“

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

V-am spus pînă acum numai cele ce mi-au vorbit despre dînsul mai-marele lui şi guvernatorul ; dar cînd l-am întrebat pe unul din slujbaşii mei, care se tot învîrtea prin societate, dacă n-a auzit nimic despre Ivan Petrovici, au sărit amîndoi cu gura, luîndu-şi vorba unul celuilalt, şi mi-au spus că l-au văzut şi că e într-adevăr un om foarte plăcut şi cîntă bine, acompaniindu-se cu

ghitara sau la pian. Le plăcea şi lor. A doua zi a trecut pe la mine şi protopopul. Acesta, după ce m-a văzut la biserica lui, îmi aducea la fiecare sărbătoare cîte-o prescure şi totodată îi clevetea „cu sfinţenie" pe toţi din jur. Nu era om să scape de gura lui şi bineînţeles că nu l-a trecut cu vederea nici pe Ivan Petrovici: În schimb, sfinţia-sa clevetitorul ştia nu numai natura fiecărui lucru, ci şi originea lui. Despre Ivan Petrovici a adus el primul vorba :

— V-au schimbat slujbaşul. Se-nţelege că au ei ceva de gînd...

— Da, zic, mi l-au dat pe unul Ivan Petrovici pe nume.

— Îl cunoaştem noi, cum să nu ! Îl cunoaştem chiar foarte bine. Cumnatul meu, pe locul căruia am fost mutat eu cu îndatorirea de a-i creşte pe orfani, chiar el l-a botezat... Taică-său a fost şi el neam de preot şi a ieşit copist, iar maică-sa... Kira Ippolitovna — aşa-i spune ! — din mare amor pentru acest slujbaş a fugit de acasă şi aşa l-a luat... Dar n-a trecut mult şi a sorbit şi din cupa amărăciunii acelui amor, şi pe urmă a rămas văduvă.

— L-a crescut singură ?

— Ce creştere o mai fi fost şi asta ! A urmat vreo cinci clase de liceu, după care s-a dus copist la judecătorie. După o vreme l-au făcut ajutor la registratură... De norocos e norocos, n-am ce zice ! Anul trecut a cîştigat la tombolă un cal cu şa cu tot. A fost cu el mai deunăzi la vînătoare de iepuri, împreună cu guvernatorul. Apoi, iarăşi, un pian : pleca de aici regimentul, şi-au pus pianul la tombolă, şi tot el l-a cîştigat ! Eu am luat cinci bilete şi nu l-am cîştigat, iar dînsul numai unul, şi cu ăla unu l-a cîştigat. Acum cîntă şi el la pianul cela şi-o învaţă şi pe Tatiana.

— Dar Tatiana cine-i ?

— Şi-au luat ei o orfană s-o crească... Drăguţă... una ocheşică. Pe ea o învaţă !

După ce-am vorbit toată ziua de Ivan Petrovici, numai că aud seara, în odaia lui Egor, un fel de zumzet. Îl chem la mine şi-l întreb : „Ce-i asta de se aude de la tine din odaie ?"

— Păi, să vedeți, îmi spune el, dau și eu cu ferăstrăul...

— Asta ce mai e ?

Văzîndu-l pe Egor că se plictisește fără treabă, Ivan Petrovici i-a adus un ferăstrău mic și bucățele de scîndură de la cutiile de țigări de foi, cu model lipit pe ele, și l-a învățat să taie suporturi. I-a dat comandă pentru tombolă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

În dimineața acelei zile, cînd Ivan Petrovici trebuia să joace și să-i uimească pe toți în tablourile vivante de la petrecerea guvernatorului, n-am vrut să-l opresc la slujbă, dar a rămas la mine pînă la ora mesei și chiar m-a făcut să rîd mult. Am glumit, spunîndu-i că ar trebui să se însoare, dar el mi-a răspuns că ține mai mult să rămînă „fată mare". L-am chemat de asemenea să vină la Petersburg.

— Nu, înălțimea-voastră, mi-a răspuns el. Aici sînt iubit de toți, și apoi le mai am și pe mama, și pe Tania, mica orfană, pe care le iubesc, iar ele nu sînt potrivite pentru Petersburg.

Ce însușiri alese avea tînărul acesta ! Să te minunezi și alta nimic. L-am îmbrățișat chiar pentru dragostea asta a lui față de maică-sa și față de mica orfană și, cu trei ore înainte de spectacol, ne-am despărțit.

La plecare i-am spus :

— Abia aștept să te văd sub diferitele dumitale înfățișări.

— Poate că o să vă plictisesc, mi-a răspuns Ivan Petrovici.

După plecarea lui am mîncat și am ațipit în jilțul meu, ca să mă simt mai odihnit seara, dar Ivan Petrovici nu m-a lăsat să dorm, ci m-a trezit foarte curînd și într-un fel cam ciudat : a intrat la mine cu totul pe negîndite, cu pași repezi, a împins cît colo cu piciorul scaunele din

mijlocul odăii, care s-au hurducat cu zgomot, şi mi-a spus :

— Poftim de mă priveşte... Eu unul mulţumesc de plăcere : să ştii că m-ai deocheat şi-am să ţi-o plătesc !

Trezit din somn, am chemat feciorul şi i-am spus să-mi dea hainele ca să mă îmbrac, iar în sinea mea eram grozav de mirat cît de limpede îl văzusem în vis pe Ivan Petrovici.

Cînd am ajuns la guvernator, casa era toată luminată şi se strînseseră oaspeţi mulţi. Dar guvernatorul însuşi, cînd m-a întîmpinat, mi-a şoptit la ureche :

— Să ştii că s-a dus pe copcă cea mai frumoasă parte din program. Tablourile vivante !

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Ssst !... Nu vreau să vorbesc tare, să nu stric veselia invitaţilor, dar Ivan Petrovici a murit.

— Cum asta !... Ivan Petrovici !... A murit ?

— Da, da, da ! A murit !

— Dar bine... acum trei ore a fost la mine şi era sănătos tun.

— ...Iar cînd s-a întors de la dumneata s-a întins puţin pe canapea şi... a murit... Şi ştii... trebuie să ţi-o spun, ca să fii pregătit dacă maică-sa... e atît de înnebunită de durere că s-ar putea să dea buzna la dumneata... Nenorocita de ea e încredinţată că dumneata porţi vina morţii fiului ei.

— Cum adică ? L-a otrăvit cineva la mine, sau cum ?

— N-a spus asta.

— Dar ce-a spus ?

— Că dumneata l-ai *deocheat* pe Ivan Petrovici !

— Dar bine, zic, astea-s prostii !

— Da, da, da, mi-a răspuns guvernatorul. Se-nţelege că-s prostii, dar sîntem în provincie şi acestor prostii li se dă aici mai multă crezare decît lucrurilor serioase. Bineînţeles că nu trebuie să-ţi pui la inimă toate astea.

În clipa aceea soţia guvernatorului m-a poftit la cărţi.

M-am aşezat să joc, dar ce-am îndurat în timpul acelei partide chinuitoare nu pot să vă spun. În primul rînd, nu-mi da pace gîndul că tînărul acela atît de drăguţ şi pe care-l găseam atît de încîntător zace acum pe năsălie.

În al doilea rînd, mi se părea că toată lumea şuşoteşte şi arată spre mine, spunînd : „L-a deocheat". Da, auzeam chiar aievea acest cuvînt prostesc : „l-a deocheat, l-a deocheat..." Iar în al treilea rînd, şi vă rog să mă credeţi că spun adevărul, ori încotro m-aş fi uitat îl vedeam pretutindeni pe Ivan Petrovici... ba îl vedeam umblînd şi plîmbîndu-se prin sala mare şi pustie, a cărei uşă era deschisă, ba se oprea să tragă cu urechea ce-şi mai spun invitaţii, cînd îi vedea vorbind pe cîte doi dintre ei. Apoi deodată răsărea chiar lîngă mine şi mi se uita în cărţi... În astfel de clipe aruncam pe masă fără alegere prima carte pe care puneam mîna, iar vizavi-ul meu se făcea foc şi pară. În cele din urmă, au început şi alţii să bage de seamă ce făceam, iar guvernatorul mi-a şoptit la ureche :

— Să ştii că aici e mîna lui Ivan Petrovici : se răzbună împotriva dumitale.

— Da, i-am răspuns eu. Sînt într-adevăr foarte tulburat de cele întîmplate şi pe deasupra mă mai şi simt foarte bolnav. Cer îngăduinţa să punem capăt partidei şi pe mine să mă iertaţi.

Partenerii mei mi-au dat voie şi-am plecat numaidecît acasă. Am plecat acasă cu sania, dar Ivan Petrovici nu mă slăbea o clipă : ba şedea alături de mine, ba pe capră, alături de vizitiu, dar cu faţa tot la mine.

Mă bătea gîndul că poate am friguri ?

Am ajuns acasă — şi mai rău ! De-abia m-am vîrît în aşternut şi am stins lumina, că Ivan Petrovici s-a aşezat pe marginea patului meu şi chiar a început să-mi vorbească :

— Dumneata, zice, m-ai deocheat cu adevărat şi am murit. Numai că n-aveam nici o trebuinţă să mor atît de tînăr ! Asta-i, domnul meu !... Toţi în jur mă iubeau. Şi-apoi iarăşi, o am pe mama şi pe Taniuşa, pe care n-am apucat s-o învăţ carte cît trebuie. Ce durere cumplită le-a lovit acum !

L-am chemat pe feciorul meu şi, cu toate că una ca asta nu se cuvine, i-am poruncit să se culce pe covor în odaia mea. Dar lui Ivan Petrovici nici că-i păsa. Oriunde m-aş fi uitat, el îmi apărea în faţa ochilor şi gata !

Nici nu mai știu cum am răbdat pînă dimineața și înainte de orice am trimis pe unul din slujbașii mei la mama răposatului, să-i înmîneze din partea mea, cît mai delicat cu putință, trei sute de ruble pentru înmormîntare.

Dar slujbașul s-a întors înapoi cu banii și mi-a spus că femeia n-a primit.

— Și ce-a spus ? l-am întrebat eu.

— A spus : „N-am nevoie. O să-l îngroape oamenii *buni*."

Eu, va să zică, eram dintre cei *răi*.

Cît despre Ivan Petrovici, abia îmi aminteam de dînsul, că mi se și arăta pe dată...

La căderea serii nu-mi găseam liniștea. Am luat un birjar și m-am dus să-l văd pe răposat și să mă rog la căpătîiul lui. Că doar așa e obiceiul, și-mi spuneam că n-o să supăr pe nimeni cu asta. În buzunar luasem toți banii pe care-i aveam : șapte sute de ruble. Voiam să-i înduplec să-i primească măcar pentru Tania.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

...Și l-am văzut pe Ivan Petrovici. Zăcea „Vulturul alb" de parcă l-ar fi secerat un glonț din zborul lui.

Tania se afla și ea prin preajma lui, o fetiță într-adevăr ochești, de vreo cincisprezece anișori, îmbrăcată într-o rochiță neagră de stambă. Tot îndrepta, grijulie, cîte ceva pe lîngă mort, îi mîngîia părul, îl săruta...

Ce chin sfîșietor să văd toate astea !

M-am rugat de dînsa să văd dacă nu cumva aș putea să vorbesc cu mama lui Ivan Petrovici.

Fetița mi-a răspuns : „Bine" și s-a dus în odaia de alături, iar peste un minut a deschis ușa și m-a poftit înăuntru. Dar de îndată ce-am intrat în odaia unde se afla bătrînica, ea s-a sculat și și-a cerut iertare, spunînd :

— Nu, nu vă fie cu supărare ! Degeaba am crezut că o să pot... Nu mi-e cu putință să vă văd... și-a plecat.

Nu eram nici jignit, nici supărat, ci numai şi numai grozav de abătut, şi iar m-am întors înspre Tania :

— Poate măcar dumneata, care eşti tînără, o să fii ceva mai bună cu mine. Crede-mă, nu i-am dorit şi n-am avut pricini să-i doresc lui Ivan Petrovici vreun rău, şi cu-atît mai puţin moartea !

— Vă cred, mi-a răspuns cu greu fata. Nimeni nu i-a dorit nici un rău ! Toată lumea îl iubea !

— Crede-mă că în cele două-trei zile cît l-am cunoscut l-am îndrăgit şi eu.

— Da, da, mi-a răspuns dînsa. O, aceste „două-trei zile" îngrozitoare ! De ce-au trebuit să fie ? !... Mătuşica e tare îndurerată, şi din pricina asta s-a purtat aşa cu dumneavoastră. Mie însă mi-e milă de dumneavoastră !

Şi mi-a întins amîndouă mîinile.

Eu i le-am luat, spunîndu-i :

— Mulţumesc, copilă dragă, pentru simţămintele dumitale ; ele fac cinste atît inimii cît şi minţii dumitale înţelepte. Că doar e îngrozitor, zău aşa, să se dea crezare unor astfel de prostii, cum că eu l-aş fi deocheat.

— Ştiu, mi-a răspuns dînsa.

— Atunci pleacă-ţi urechea la rugămintea mea... fă-mi un mare bine *în numele lui !*

— Ce bine ?

— Ia acest plic... are în el ceva parale... pentru trebuinţele casei... pentru mătuşică.

— N-o să primească.

— Atunci pentru dumneata... pentru educaţia dumitale, de care se îngrijea atîta Ivan Petrovici. Sînt adînc încredinţat că dînsul ar fi încuviinţat asta.

— Nu, mulţumesc, dar nu-i iau. El n-a luat nimic şi de la nimeni pe degeaba. Era foarte, foarte mare la suflet.

— Dar cu asta îmi pricinuieşti o mare durere... se cheamă că eşti supărată pe mine !

— Nu, nu sînt. Şi-o să vă dau o dovadă.

Şi deschizînd cartea de franceză de Ollendorf, a scos grăbită dintre filele ei o fotografie de-a lui Ivan Petrovici şi mi-a întins-o, spunînd :

— El a pus-o aici, ca semn. Pînă aici am ajuns noi doi ieri. Ia-o din partea mea, ca amintire.

Şi cu asta întîlnirea noastră s-a terminat... A doua zi l-au îngropat pe Ivan Petrovici, iar eu am mai zăbovit în oraşul acela vreo opt zile, pe care le-am petrecut în aceleaşi chinuri. Noaptea n-aveam somn. Stăteam cu urechea aţintită la orice zgomot. Deschideam ochiuri de geam ca măcar din stradă să-mi ajungă vreo vorbă vie, omenească. Dar ce folos ? Dacă mergeau doi pe stradă şi vorbeau, cînd ajungeam să le deslușesc vorbele, vedeam că vorbesc de Ivan Petrovici şi de mine.

— Uite-aici, îşi ziceau, stă diavolul ăla de l-a deocheat pe Ivan Petrovici.

Dacă trecea careva în liniştea nopţii spre casă, îi auzeam scîrţîind zăpada sub picioare, îi deslușeam vorbele cîntecului : „Fost-am eu voinic odată...", dar cînd ajungea în dreptul ferestrei mele, ce să vezi ? Tot Ivan Petrovici era ! Pe deasupra mi-a mai venit şi protoiereul, care mi-a şoptit :

— Făcătură şi deochi se-nţelege că se întîmplă, dar se deoache mai ales puii de găină. Cît despre Ivan Petrovici, pe ăsta l-au otrăvit...

Doamne, ce chin !

— Pentru ce şi cine putea să-l otrăvească ?

— S-au temut să nu-ţi povestească toate cele de pe-aici... Trebuia neapărat să-l caute la măruntaie. Păcat că nu l-au tăiat, că găseau neapărat otravă !

Doamne, scapă-mă măcar de bănuiala asta !

În cele din urmă, cu totul pe neaşteptate, am primit un plic confidenţial de la directorul de cancelarie, prin care contele îmi poruncea să mă opresc la cele ce-am izbutit să fac pînă atunci şi să mă întorc fără cea mai mică zăbavă la Petersburg.

Am fost cît se poate de bucuros de asta, mi-am strîns lucrurile în două zile, şi am plecat.

În tot timpul drumului Ivan Petrovici s-a ţinut şi el de mine : mai mă lăsa, mai mi se arăta iar. Dar acum, fie din pricina că schimbasem locul, fie pentru că omul se obişnuieşte cu toate, prinsesem şi eu puţină inimă şi chiar mă obişnuisem cu dînsul. El mi se tot fîţîia pe dinaintea ochilor, dar mie nu mai mi-era teamă. Uneori chiar, cînd aţipeam, parcă mai şi glumeam unul cu celălalt.

El îmi spunea, făcîndu-l pe grozavul :

— Aşa-i că te-am băgat în sperieţi ?

Iar eu îi răspundeam :

— Da' franţuzeşte tot n-ai învăţat !

— La ce bun ? îmi întorcea el vorba. Să mă vezi acum ce bine-i dau drumu' ca autodidact !

CAPITOLUL AL ZECELEA

La Petersburg mi-am dat seama că cei din jurul meu, nu c-ar fi nemulţumiţi de mine, dar şi mai rău : mă priveau cu oarecare milă, cam ciudat.

Pe Viktor Nikitici însuşi nu l-am văzut decît doar cîteva clipe şi el nu mi-a spus nimic ; în schimb, directorului, care era însurat cu o rudă de-a mea, i-a spus cum că i se pare că aş fi *cam bolnav*...

Alte lămuriri n-am mai primit. Peste o săptămînă a venit Crăciunul, apoi Anul nou. Ei, şi ca de obicei, pretutindeni domnea forfota obişnuită a sărbătorilor şi aşteptarea decoraţiilor. Pe mine toate astea nu mă tulburau prea mult, mai ales că ştiam dinainte că o să primesc ordinul „Vulturul alb". Ruda mea, cea care era măritată cu directorul, mi-a trimis în ajun, ca dar, ordinul cu panglica lui cu tot şi eu l-am pus în sertarul biroului meu, împreună cu un plic cu o sută de ruble pentru curierii care urmau să-mi aducă decizia de decorare.

Dar în noaptea aceea, deodată, m-am pomenit cu un ghiont zdravăn în coastă şi Ivan Petrovici mi-a dat *cu tifla* drept pe sub nas. În timpul vieţii fusese cu mult mai delicat şi un asemenea fapt nu s-ar fi potrivit de loc cu felul lui atît de plăcut de-a fi, dar acum îmi dădea cu tifla pe la nas ca un neobrăzat de băieţandru, zicîndu-mi :

— Să te mulţumeşti deocamdată cu atît ! Acum mă grăbesc la biata Tania.

Şi dus a fost.

Dimineaţa mă scol, aştept curierii cu decizia — nimic ! M-am dus în grabă la cumnatul meu să-l întreb ce înseamnă asta.

— Zău dacă înţeleg ce s-a întîmplat, îmi spune el. A fost, era gata făcut, şi pe urmă, deodată, a căzut totul baltă ! Contele te-a şters de pe listă şi a spus că o să raporteze personal... Ţie, ştii, îţi strică mult o istorie... Un slujbaş, cică, abia a ieşit de la tine şi a murit în împrejurări ciudate... Ce-a fost ?

— Fii bun te rog, şi lasă asta, i-am răspuns eu.

— Totuşi, zău... Contele a întrebat chiar de cîteva ori dacă eşti bine sănătos... Iar de-acolo au tot scris diferite persoane, printre care şi duhovnicul lor, al tuturor, protopopul... Cum de-ai îngăduit să te amestece într-o poveste atît de... ciudată ? !

Îl ascultam vorbind şi simţeam că mă încearcă o dorinţă : să-i arăt limba sau să-i dau cu tifla pe la nas, cum mi-a făcut mie Ivan Petrovici de dincolo de mormînt.

Cît despre Ivan Petrovici, el, după ce m-a decorat cu tifla lui în loc de „Vulturul alb", a dispărut cu totul şi nu mi s-a arătat trei ani bătuţi pe muche, după care mi-a făcut cea din urmă şi cea mai „vizibilă" dintre toate vizitele lui.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Era iar Crăciun, şi iar Anul nou, şi se aşteptau din nou avansări. Eu eram de mult trecut cu vederea la orice prilej şi lucrul acesta nu mă mai supăra. Nu mi se dă — atîta pagubă ! Anul nou îl întîmpinam la sora mea. Era veselie multă şi o puzderie de musafiri. Cei sănătoşi se pregăteau de cină, iar eu mă tot uitam cum aş putea s-o şterg pe nesimţite, şi tocmai mă fofilam spre uşă, cînd deodată, în toată larma aceea de voci, am auzit aceste vorbe :

— Acum s-a sfîrşit cu pribegirile mele : mama e cu mine, Taniuşa s-a măritat cu un om cumsecade... Mai fac

o ultimă glumă şi *je m'en vais*[1] ! După care s-a pornit să cînte tărăgănat :

Rămîi, rămîi cu bine,
Pămîntul meu iubit...

„Ehei, mi-am zis eu. Iar mi s-a arătat, şi mai vorbeşte şi franţuzeşte !... Hai mai bine să aştept să iasă cineva, să nu cobor singur scara."

Iar dumnealui a binevoit să treacă pe lîngă mine cu uniforma lui, pe care i-o cunoşteam încă de-atunci şi cu funda mare de culoarea rodiei coapte... Şi de-abia a trecut, că uşa cea mare de la intrare s-a trîntit singură cu atîta zgomot de s-a zguduit toată casa.

Gazda şi slugile s-au repezit să vadă dacă nu umblă cineva pe la şubele musafirilor, dar toate erau la locul lor şi uşa era închisă cu cheia. Eu tăceam, ca să nu-mi spună iar că am vedenii şi să nu mă întrebe de sănătate. S-a trîntit ? Mă rog, s-a trîntit şi gata ! Cîte lucruri nu se pot trînti !...

Am aşteptat pînă s-a ivit prilejul să nu merg singur, şi-am ajuns cu bine acasă. Feciorul pe care-l aveam era altul, nu acela care fusese atunci cu mine şi pe care Ivan Petrovici îl învăţa să taie suporturi din scîndurele. M-a întîmpinat cam adormit şi mi-a luminat drumul. Cînd am trecut pe lîngă masa mea de lucru, am văzut ceva acoperit cu o hîrtie albă... Mă uit, şi ce să vezi ? Ordinul „Vulturul alb" pe care mi-l trimisese, ştiţi, atunci, sora mea... Îl ţineam totdeauna sub cheie. Cum de-a apărut pe birou ? O să-mi spună fiecare : „Se-nţelege că l-ai scos chiar dumneata şi ai uitat..." Bine, să lăsăm asta. Dar să-mi spuneţi ce credeţi despre asta : pe noptiera de la căpătîiul patului am zărit un pliculeţ cu numele meu, scris de-o mînă pe care parcă o cunoşteam de undeva... Da, chiar aşa : era mîna care scrisese odinioară : „Spre bucurii ni-i viaţa dată".

— Cine l-a adus ? l-am întrebat eu pe fecior.

[1] Plec. (Fr.).

Iar acesta mi-a arătat fără cea mai mică şovăială spre poza lui Ivan Petrovici, pe care o ţineam ca amintire de la Taniuşa, şi mi-a spus :

— Chiar dumnealui.

— Ţi s-o fi părut, zic.

— Nicidecum, îmi răspunde el. L-am cunoscut de cum am dat ochii cu dînsul.

În plic am găsit, pe-o hîrtie de scrisori, o copie după decizie : mi se conferea ordinul „Vulturul alb". Şi ce era şi mai bine, în tot restul nopţii am putut să dorm, cu toate că auzeam pe cineva cîntînd în preajma mea un cîntec cu cele mai aiurite vorbe cu putinţă :

Bun rămans, bun rămans, je ale o contradans. [1]

Din experienţa pe care am căpătat-o — de cînd cu Ivan Petrovici — despre lumea duhurilor, am înţeles că cel ce cîntă e Ivan Petrovici care „îi dă drumul autodidactic pe franţuzeşte", gata să-şi ia zborul pentru totdeauna, şi că niciodată n-o să mă mai supere. Şi chiar aşa a şi fost : s-a răzbunat împotriva mea şi apoi m-a iertat. Astea, mă rog, le-am înţeles. Dar pentru ce la ei acolo, în lumea spiritelor, toate sînt atît de încîlcite şi bălmăjite, încît o viaţă de om, care preţuieşte mai mult decît orice pe lume, e răzbunată doar prin nişte spaime fără temei şi printr-un ordin, şi pentru ce venirea lor pe pămînt din sfere înalte e însoţită de-un cîntec atît de stupid ca : *Bun rămans je ale o contradans* — asta n-o mai pot pricepe şi pace.

1880

[1] Fonetic şi stîlcit în l. franceză.

STÎNGACIUL

(Povestea Stîngaciului saşiu de la Tula şi a puricelui de oţel)

1

CÎND ŢARUL ALEXANDR PAVLOVICI isprăvi cu consiliul de la Viena [1], îi veni chef să mai călătorească prin Europa şi să mai vadă din minunăţiile altor ţări. Cutreieră toată Europa şi, datorită purtării lui blînde şi prietenoase, avu pretutindeni convorbiri cum nu se poate mai paşnice cu tot felul de oameni, care se străduiau să-l încînte cu te miri ce şi să-l atragă de partea lor. Dar mai era cu el şi cazacul Platov de la Don [2], care nu vedea cu ochi buni pornirea aceasta şi, ducînd dorul casei lui, îl tot îmbia pe ţar să se-ntoarcă în patrie. Cum băga de seamă că împăratul întreba mai mult de vreun lucru străin, în timp ce însoţitorii lui tăceau chitic, Platov sărea cu gura : las' că şi la noi acasă avem de-alde astea, ba chiar şi mai bune — şi-i muta gîndul în altă parte.

Inglezii ştiau de asta, şi-n aşteptarea ţarului pregătiseră fel de fel de şiretlicuri, ca să-l minuneze cu lucrurile lor şi să-l îndepărteze de ruşi ; şi de multe ori izbuteau, mai ales la marile întruniri, unde Platov nu se pricepea să-şi dea drumul chiar de tot pe franţuzeşte. Dar el nu-şi bătea capul, că era om însurat şi socotea că toată vorbăria franţuzească-i fleac, cu care nici nu făcea să-ţi mai încarci mintea. Iar cînd inglezii îl poftiră pe ţar la toate

[1] Congresul de la Viena, 1814—1815, după înfrîngerea lui Napoleon.

[2] Contele *Platov* — atamanul armatei de la Don, erou foarte popular din războiul cu Napoleon (1812—1815).

depozitele şi la uzinele de armament şi la fabricile de săpun şi de cîte şi mai cîte, ca să-i arate că-s mai presus decît noi la orice, şi să se laude cu asta, Platov îşi zise :

„Ajunge ! Pîn-aici ! Am răbdat eu cît am răbdat, dar acuma nu mai pot. M-oi pricepe ori nu, dar trebuie numaidecît să ţin partea oamenilor mei."

Şi abia-şi isprăvi gîndul, că ţaru-i şi hotărăşte :

— Uite, aşa şi aşa. Mîine mergem să vedem *kunstkammer*-ul [1] lor de arme. Acolo, zice, sînt asemenea minunăţii de ale firii, că după ce le-i vedea, n-ai să mai spui că-i ceva şi de capul nostru.

Platov nu-i răspunse nimic, ci doar îşi afundă nasul de vultur în şuba lăţoasă, iar cînd se întoarse în odăile lui, porunci ordonanţei să-i aducă din lădiţă bidonul cu *chislearca* [2], o votcă din Caucaz. Dădu de duşcă un stacan plin, se închină la iconiţa lui de drum şi, învelindu-se cu şuba, prinse a sforăi aşa de tare, că-n noaptea aceea nu mai putu dormi nici un inglez în toată casa.

Îşi zicea cazacul — noaptea-i sfetnic bun.

2

A doua zi, ţarul şi cu Platov se duseră la *kunstkammer*. Ţarul nu mai luase nici un rus cu el, că li se trimisese o caleaşcă numai de două locuri.

Sosesc ei la o clădire uriaşă, cu intrare frumoasă de nici n-o poţi zugrăvi, cu coridoare fără sfîrşit şi încăperi una şi una, iar la urmă, în sala cea mai acătării — tot felul de *lustruri*, şi în mijloc, sub *badahin*, sta *Abollo din Pelvedere* [3].

Ţarul se întoarce către Platov să vadă dacă se minunează şi la ce se uită ; dar Platov mergea cu ochii în

[1] Muzeu (germ.).

[2] *Chislearca* — rachiu de struguri, care-şi trage numele de la oraşul Kislear din Caucaz.

[3] Apollo din Belvedere.

jos, ca şi cum n-ar fi văzut nimic, şi doar îşi făcea mustaţa inele.

Inglezii încep să lămurească ce orînduială au ei în vreme de război şi s-arate îndată tot felul de minunăţii : *barametre* marinăreşti şi mantale de păr de cămilă ale regimentelor de infanterie, iar pentru cavalerie, mantale date cu răşină prin care nu trece apa. Ţarul se minunează de toate, toate i se par grozave, iar Platov o ţine una şi bună că pentru el toate acelea nu fac nici doi bani, şi stă în aşteptare.

Şi-i spune ţarul :

— Cum se poate una ca asta ? Ce-nseamnă atîta nesimţită nepăsare la tine ? Nu te uimeşte chiar nimic de aici !

Iar Platov îi răspunde :

— De un singur lucru mă minunez aici : cum de voinicii mei de la Don au luptat făr' de-alde astea şi, uite, c-au alungat hoardele celea care grăiau douăsprezece limbi.

— Asta-i o vorbă nesocotită, zice ţarul.

— Nu ştiu la ce anume vă gîndiţi, maiestate, rosteşte Platov, dar nu îndrăznesc să mă-mpotrivesc şi trebuie să tac.

Auzind cearta lor, inglezii îl duc îndată pe ţar drept la *Abollo din Pelvedere,* iau din mîna lui o puşcă Mortimer, iar din cealaltă un pistol, spunîndu-i :

— Iată ce producţie avem noi.

Şi-i întind puşca.

Ţarul se uită foarte liniştit la puşca Mortimer, c-avea şi el o armă ca asta la Ţarskoe Selo. Atunci inglezii îi dau pistolul :

— Pistolul ăsta-i de o măiestrie necunoscută şi fără seamăn ; amiralul nostru l-a smuls de la brîul căpeteniei unor tîlhari din *Candelabria.*

Ţarul priveşte pistolul şi nu-şi mai poate lua ochii de la el, de tare ce-i place. Şi ce se mai minunează :

— Măi, măi, zice, oare cum e cu putinţă să faci un lucru atît de frumos şi de ales ? !

Şi, întorcîndu-se către Platov, îi spune pe rusește :

— Aş fi fericit să am un singur meşter ca ăsta în toată Rusia ; m-aş mîndri cu el şi pe loc l-aş face nobil.

La vorbele acestea, Platov își vîră îndată mîna dreaptă în buzunarul șalvarilor lui căzăcești și scoate o șurubelniță de arme.

— Asta nu se deșurubează, zic inglezii, dar el nu-i bagă în seamă și încearcă închizătorul. Îl răsucește o dată, de două ori, și-l scoate afară. Arată țarului cocoșul, iar drept la încheietură, scria pe rusește : „Ivan Moskvin, Tula".

Inglezii se miră, dîndu-și coate, adică : „O-f ! Am cam sfeclit-o !".

Iar țarul spune cu tristețe lui Platov :

— De ce i-ai făcut de ocară, acuma-mi pare rău de ei. Să mergem.

Se suiră în aceeași caleașcă de două locuri, și plecară. În seara aceea, țarul se duse la un bal, iar Platov îi trase un stacan și mai mare de *chislearca* și dormi dus, ca un adevărat cazac.

Era bucuros că-i făcuse de rîs pe inglezi, iar pe meșterul din Tula îl pusese în lumina cuvenită, dar se și necăjea : și, mă rog, adică de ce-i păruse țarului rău de inglezi ?

„Oare de ce s-o fi mîhnit ? gîndea Platov. Nu pricep de loc !" Și, tot chibzuind așa, se ridică de două ori din pat, se închină, mai bău votcă, pînă izbuti s-adoarmă de-a binelea,

Iar în ăstimp, nici inglezii nu dormeau, că și pe ei îi rodea lucrul ăsta. În vreme ce țarul petrecea la bal, îi și ticluiră altă minunăție, ca să-i ia piuitul lui Platov.

3

A doua zi, Platov se înfățișă să-i dea bună dimineața împăratului, care-i și spuse :

— Poruncește să-nhame îndată caii la caleașca ceea cu două locuri, și hai ș-om vedea alte *kunstkammer-e*.

Platov îndrăzni chiar să-i raporteze că poate le-o fi de ajuns de cînd se tot uită la producția străină și c-ar fi mai bine să se pregătească de întoarcere în Rusia.

— Încă nu, făcu ţarul, vreau să mai văd şi alte noutăţi : mi s-a lăudat grozav fabricaţia zahărului de calitatea întîi.

Şi porniră.

Înglezii îi arătară ţarului ba unul, ba altul din felurile de zahăr pe care le aveau, iar Platov se uită el cît se uită, şi numai ce zise :

— Ia arătaţi-ne şi zahăr *molvo* [1], din fabricile voastre.

Dar înglezii nu ştiau ce-i asta zahăr *molvo*. Şoptesc ei, îşi fac cu ochiul, îngăimîndu-şi unul altuia : „*molvo*, *molvo*“, dar nu pricep că zahărul ăsta se face la noi. Şi, pînă la urmă, au fost nevoiţi să spună că fabrică toate soiurile de zahăr, dar *molvo* n-au şi pace.

— Ei, atunci nu vă mai lăudaţi, izbucni Platov. Veniţi la noi, şi-o să vă ospătăm cu adevăratul zahăr *molvo*, de la fabrica lui Bobrinski [2].

Iar împăratul îl trase de mînecă, şoptindu-i :

— Te rog, nu-mi strica politica !

Atunci înglezii îl poftiră pe ţar în *kunstkammer* din urmă, unde se găseau minerale şi *nimfuzorii*, adunate din lumea întreagă, începînd cu cea mai uriaşă *chiramidă* egipteană şi isprăvind cu puricele, care nu se poate vedea cu ochiul liber şi pişcă omul sub piele.

Şi ţarul se duse. Cercetă *chiramidele* şi tot felul de momîi, apoi ieşi ; iar Platov îşi zicea :

„Ei, slavă Domnului că totul s-a sfîrşit cu bine şi ţarul nu s-a mai minunat de nimic !“

Mai intrară însă şi-n odaia din urmă, unde meşterii lor, îmbrăcaţi cu bluze de lucru şi cu şorţuri, ţineau o tavă pe care nu era nimic. Şi atunci se minună ţarul că i se întindea o tavă goală.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă el.

— E umilul nostru prinos, maiestate ! răspunseră meşterii inglezi.

— Da' ce-i anume ?

— Iaca, zic ei, vedeţi firul cela de colb ?

[1] De la numele unui fabricant de zahăr din Petersburg.
[2] Alt fabricant de zahăr din gubernia Kiev.

Țarul se uită și, într-adevăr, deslușì pe tava de argint un fir ce abia se zărea.

Și-i spun lucrătorii :

— Binevoiți, maiestate, să vă muiați degetul în gură, și să luați firul în palmă.

— Ei, și ce să fac eu cu firul ăsta de colb ?

— Nu-i colb, ci-i o *nimfuzorie.*

— E adevărată și vie ?

— Nu, nu-i vie, îi de oțel inglezesc curat, lucrat în chip de purice, în care-i un arc, și asta-i toată mașinăria lui. Binevoiți să-ntoarceți cheița, și-ndată o să-nceapă a juca.

— Dar unde-i cheița ? întrebă țarul, curios.

— Și cheița-i acolo, în fața maiestății voastre, răspund inglezii.

— Cum de n-o văd ?

— Ca s-o vedeți, lămuresc meșterii, e nevoie de un *micoscop.*

Aduseră *micoscopul,* și împăratul văzu că lîngă puricele de pe tavă se afla într-adevăr și cheița.

— Binevoiți, spun lucrătorii, să luați în palmă puricele ; are-n burtă o gaură mică, iar cheița trebuie întoarsă de șapte ori ca să-nceapă a juca.

Țarul luă cu greu cheița și o ținu anevoie cu degetele, iar cu mîna cealaltă abia putu s-apuce micuțul purice și, de cum vîrî cheița în el, îndată simți că puricele prinde a-și mișca mustățile, a da din picioruțe, și, deodată, sări și-ncepu să joace cu figuri : doi pași într-o parte, și doi pași în alta, pînă ce isprăvi tot cadrilul.

Împăratul porunci să se plătească pe loc inglezilor un milion, în banii pe care-i vor alege : pitaci de argint ori bumăști mărunte.

Inglezii îl fugară să le achite în bani de argint, fiindcă nu cunosc socoteala bumăștilor, apoi îndată își dădură viclenia pe față. Aduseseră puricele în dar, fără să ia și cutiuța, iar, fără cutiuță, nu puteai păstra nici puricele, nici cheița, că se puteau pierde ușor. Și cutiuța era făcută dintr-un bob întreg de briliant, în mijlocul căruia săpaseră locul puricelui. Nu se înfățișaseră cu această cutiuță, fiindcă ziceau că-i a vistieriei, iar în țara

lor e mare strășnicie în ce privește avutul statului, și n-aveau voie s-o dăruiască nici chiar unui împărat.

La început, Platov se făcu foc și spuse :

— De ce atîta coțcărie ? Daru-i făcut, milionul încasat, și tot li se pare puțin ! Doar cutia ține totdeauna de lucru.

— Mă rog ție, lasă, zise țarul, nu-mi strica politica ! Așa-s obiceiurile lor. Apoi întrebă : cît costă bobul cela în care se-nchide puricele ?

Inglezii mai puseră cinci mii la socoteală.

Și țarul Alexandr Pavlovici porunci : „Să li se plătească !" în timp ce așeza puricele în briliant, și odată cu el și cheița ; iar ca să nu piardă briliantul, îl bagă în tabachera-i de aur, hotărînd să fie încuiată în caseta lui de drum, căptușită toată cu sidef și cu os de pește. Cît despre meșterii inglezi, își luă rămas bun de la ei, grăindu-le :

— Sînteți cei mai buni meșteri din lumea întreagă și, față de voi, oamenii mei nu-s buni de nimic.

Meșterii rămaseră tare mulțumiți, iar Platov n-avea cum să vorbească împotriva spuselor țarului. Atîta doar că luă *micoscopul* și, fără nici un cuvînt, îl bagă în buzunar, fiindcă zicea că „și el ține de asta, iar bani ne-ați stors destui".

Țarul nu află nimic decît după întoarcerea lui în Rusia. Plecaseră repede, că-l apucase jalea de atîtea treburi militare, și-i venise chef să se spovăduiască din tot sufletul popii Fedot din Taganrog [1].

Pe drum, nu s-a înțeles prea bine-n vorbă cu Platov, fiindcă, pînă la urmă, părerile lor nu se mai potriveau : țarul socotea că inglezii îs dibaci de n-au pereche, iar Platov gîndea că și rușii prind îndată rostul unui lucru, numai o dată să-l vadă, dar că n-au învățătură destulă. Și arăta împăratului că pentru meșterii inglezi sînt cu totul alte rînduieli de trai, de învățătură și de hrană,

[1] Popa Fedot nu-i pomenit aici din întîmplare. Puțin mai înainte de a muri la Taganrog, țarul Alexandr Petrovici s-a spovăduit preotului Alexei Fedotov-Cehovski, căruia, după evenimentul acesta, i s-a zis „duhovnicul maiestății-sale". Se vede că tocmai acest Fedotov-Cehovski a fost legendarul „Popa Fedot". (n.a.)

așa că fiecare lucrător se bucură de cele mai prielnice împrejurări, și de aceea găsești la ei altă pricepere.

Împăratul însă nici nu voia să-l asculte, iar cazacul se cobora din caleașcă la fiecare han de poștă, și, de necaz, îi mai trăgea un stacan de *chislearca*, dregîndu-și gustul cu cîte un covrigel sărat, își aprindea luleaua de rădăcină de vișin, în care intra deodată mai bine de un funt de tutun „Jukov", apoi se suia din nou în caleașcă și ședea tăcut lîngă țar. Împăratul se uita pe un geam, iar Platov pe celălalt, își lua luleaua și scotea fum ca un coș în bătaia vîntului. Așa ajunseră amîndoi la Petersburg, iar țarul nici nu-l mai luă pe Platov la popa Fedot.

— Tu, zice, nu te poți stăpîni cînd vorbești despre cele dumnezeiești, și apoi mai și fumezi atîta, că mi-ai afumat și creierii.

Platov se alese cu jignirea, iar acasă, se întinse pe o canapeluță nesuferită, unde rămase neclintit, fumînd într-una tutun „Jukov".

4

Și, uite așa, minunatul purice de oțel inglezesc rămase în caseta căptușită cu os de pește a lui Alexandr Pavlovici, pînă ce țarul se stinse la Taganrog ; în ceasul din urmă, o dădu în primire părintelui Fedot, s-o predea mai tîrziu împărătesei, cînd s-o mai liniști. Împărăteasa Elisaveta Alexeeva se uită la figurile de joc ale puricelui și zîmbi, dar nu-și mai bătu capul cu el.

— Acuma-s văduvă, zise ea, și nu mă mai îmbie nici un fel de petreceri. Iar cînd se înapoie la Petersburg, dădu și minunăția aceasta, împreună cu toate celelalte giuvaeruri, drept moștenire noului țar.

La început, țarul Nikolai Pavlovici nu băgă în seamă puricele, fiindcă la urcarea lui pe tron fusese răzmeriță. Dar, mai tîrziu, se apucă într-o zi să cerceteze caseta rămasă de la frate-su, și scoase din ea tabachera, iar din tabacheră bobul de briliant și găsi în el puricele de oțel ;

mașinăria lui nu mai fusese întoarsă de mult, așa că nu juca, ci sta încremenit.

Împăratul se uită cu mirare.

— Ce fleac o mai fi și ăsta și oare de ce-l păstra cu atîta grijă frate-meu ? !

Curtenii voiră să-l azvîrle, dar țarul le zise :

— Nu, ăsta-și are tîlcul lui.

De la spițeria de peste drum de podul Anicikin, chemară un chimist care cîntărea otrăvurile pe cîntărașul cel mai mititel, și i-l arătară. Chimistul luă îndată puricele și-l puse pe limbă, apoi rosti :

— Simt că-i rece ca un metal tare.

Pe urmă, îl mestecă oleacă între dinți, și-și dădu părerea :

— Cum credeți, maiestatea-voastră, dar să știți că ăsta nu-i un purice obișnuit, ci-i o *nimfuzorie* de metal, și-i lucru străin, nu rusesc.

Țarul porunci pe loc să se afle de unde-i puricele și ce înseamnă el.

Luară la cercetat hîrtiile, listele, dar nu găsiră nici o însemnare. Atunci începură să întrebe de unul și de altul ; nimeni însă nu știa nimic. Dar, din fericire, mai trăia Platov, cazacul de la Don, și tot mai ședea lungit pe canapeluța cea nesuferită, fumîndu-și luleaua. De cum auzi că la palat era atîta zarvă, se ridică îndată de pe canapea, își aruncă luleaua cît colo și se înfățișă la țar, cu toate decorațiile pe piept.

Și-l întrebă țarul :

— Ce dorești de la mine, viteaz bătrîn ?

Iar Platov îi răspunse :

— Maiestate, nu-mi trebuie nimic, fiindcă beau, mănînc ce-mi place și-s mulțumit de toate. Dar am venit, zice, să raportez maiestății-voastre despre *nimfuzoria* ceea, pe care ați găsit-o. Uite, așa și așa s-au petrecut lucrurile în Anglia, sub ochii mei. Puricele are o cheiță, iar eu mai am și-un *micoscop* cu care se poate ea vedea, și cu cheița asta se-ntoarce mașinăria din burta *nimfuzoriei* ; atunci o să sară oriunde l-ăți așeza, învîrtindu-se cînd într-o parte, cînd într-alta.

Întoarseră mașinăria, puricele prinse a sălta, iar Platov zise :

— Ce-i drept, maiestate, aici se vede mare meşteşug şi iscusinţă, dar nu trebuie să ne minunăm şi să ne mulţumim numai cu atîta, ci s-ar cuveni să-l dăm spre cercetare meşterilor noştri de la Tula sau de la Sesteorbek — pe atunci Sestroreţkul se mai numea Sesteorbek — şi poate s-or pricepe ei să-i întreacă pe inglezi, ca să nu se mai laude că-s mai presus decît ruşii.

Ţarului Nikolai Pavlovici nu-i plăcea ca străinii să-i întreacă, de aceea îi răspunse lui Platov :

— Bine-ai zis, viteaz bătrîn, şi ţie-ţi încredinţez sarcina să cercetezi treaba asta. Tot nu-mi trebuie acuma cutiuţa, că am eu grijile mele, aşa că ia-o cu tine şi nu te mai culca pe canapeaua ta... ci du-te pe Donul liniştit şi stai de vorbă cu oamenii de acolo, despre viaţa şi credinţa lor şi despre tot ce le place. Iar cînd o să treci prin Tula, arată meşterilor mai *nimfuzoria* asta şi lasă-i să chibzuiască. Spune-le din partea mea că frate-meu s-a minunat grozav de ea, şi-a lăudat mai mult ca pe oricine pe străinii care-au făcut-o ; eu însă trag nădejde că ai mei nu-s mai prejos decît alţii şi mă bizui pe dînşii. Or să ţină ei seama de vorbele mele şi-or să facă ceva.

5

Platov luă puricele de oţel şi, cînd trecu prin Tula spre ţinutul Donului, îl arătă armurierilor localnici şi le aduse la cunoştinţă vorbele ţarului.

— Ei, ce-i de făcut acuma, pravoslavnicilor ? întrebă el apoi.

— Noi, *Catiuşka,* îi răspunseră armurierii, ne bucurăm de cuvîntul prea milostiv al măriei-sale şi n-o să uităm niciodată că-şi pune nădejdea în supuşii lui, dar nu putem spune pe loc la ce-o să purcedem în împrejurarea de faţă, fiindcă nici poporul inglez nu-i tocmai prost, ba chiar îi cam şiret, şi meşteşugul şi-l face cu mare tîlc. Faţă de ei, se zice, trebuie să te apuci de treabă după o bună chibzuinţă şi avînd binecuvîntarea Domnului.

Dacă și înălțimea-ta ne dai aceeași încredere ca și țarul nostru, apăi du-te la tine acasă, pe Donul liniștit, și ne lasă nouă flecuștețul ăsta, așa cum se găsește în cutiuța lui și-n tabachera de aur a țarului. Plimbă-te pe Don, și tămăduiește-ți rănile pe care le-ai căpătat luptînd pentru patrie, iar la întoarcere, cînd vei trece prin Tula, oprește-te și cheamă-ne : poate dă Dumnezeu ca pînă atunci să născocim noi ceva.

Platov nu se arătă prea încîntat că meșterii din Tula îi cereau atîta răgaz și nici măcar nu-i spuneau limpede ce-aveau de gînd să pună la cale. Îi iscodi fel și chip, îi suci și-i învîrti cu șiretenia celor din ținutul Donului, dar nici pomeneală ca cei din Tula să se dea de gol, fiindcă de la început își făcuseră un plan, pe care nici Platov, cît era el de Platov, n-ar fi putut să-l creadă. Așa că doreau să-și înfăptuiască întîi gîndul cel năstrușnic, și numai pe urmă să-l dezvăluie.

Și-i răspunseră :

— Pînă în clipa de față, nici noi nu știm bine ce-o să meșterim, atîta doar că ne punem toată nădejdea în Dumnezeu și, cine știe, poate că n-om face de rușine cuvîntul împărătesc.

Așa că Platov umbla cu șiretlicuri să-i descoasă, dar nici meșterii nu se lăsau mai prejos.

Cercă el, Platov, să-i ducă ; văzînd însă că nu-i chip, le întinse tabachera cu *nimfuzoria :*

— Ei, n-am ce-i face — zice — fie și cum vreți voi : văd ce fel de oameni sînteți, dar n-am încotro și trebuie să vă cred. Numai, băgați bine de seamă, nu cumva să schimbați briliantul, sau să stricați mașinăria subțire inglezească a puricelui, și nici să nu trageți nădejde c-am să întîrzii pe Donul liniștit, că nici două săptămîni n-au să treacă, și mă și-ntorc aici în drumul meu spre Petersburg. Și atunci numaidecît să am ce arăta măriei-sale.

Armurierii îl liniștiră pe deplin :

— Nu stricăm noi mașinăria cea subțire și nici briliantul nu-l schimbăm, iar două săptămîni ne ajung berechet, așa că la întoarcerea înălțimii-tale ai să găsești *ceva* vrednic de arătat măriei-sale.

Dar tot nu-i spuseră *ce anume.*

6

Platov plecă din Tula și îndată armurierii își aleseră trei dintre ei, iscusiții iscusiților, printre care și un stîngaci șașiu, cu un neg din născare pe obraz; ba mai era și chelbos la tîmple, că tot părul i-l smulseseră pe vremea uceniciei. Tustrei își luară rămas bun de la tovarășii lor și de la neamuri și, fără a spune o vorbă nimănui, își puseră-n spate desaga cu merinde, și pe aici ți-e drumul — pieriră din oraș.

Oamenii văzură numai că n-o porniseră spre rohatca Moscovei, ci tocmai în celălalt capăt, adică spre Kiev. Își ziseră că mergeau acolo să se-nchine moaștelor sfinților părinți, sau poate să ceară sfatul vreunui preaînalt duhovnic, din care se găseau totdeauna cu duiumul la Kiev.

Dar nu tocmai așa era adevărul, și cu atît mai puțin adevărul adevărat. Nici timpul, nici depărtarea nu îngăduiau meșterilor din Tula ca-n trei săptămîni să meargă la Kiev și să se-ntoarcă înapoi, ba să mai aibă și cînd înfăptui apoi o treabă atît de iscusită, care să facă de rușine nația ingleză. Mai bine s-ar fi dus să se-nchine la Moscova, pînă unde nu erau decît o sută optzeci de verste, iar cît privește sfinții ce se hodineau pe vecie, nici acolo nu puteai spune că erau puțintei. Pe cînd în partea cealaltă, numai pînă la Orel erau tot o sută optzeci de verste, iar mai departe, pînă la Kiev, încă vreo cinci sute de verste și mai bine. Atîta cale n-o străbați cu una cu două, în fugă, și chiar dac-ai străbate-o, nu-ți trece îndată oboseala, și multă vreme-ți mai sînt picioarele țepene și-ți tremură mîinile.

Ba unii chiar gîndeau că meșterii numai se lăudaseră față de Platov, iar pe urmă, chibzuind mai bine, îi apucase frica și-o șterseseră, luînd cu ei și tabachera împărătească de aur curat, și briliantul-cutiuță, și puricele de oțel inglezesc ce le stîrnise atîtea necazuri.

Ce-i drept, bănuiala asta era tot atît de neîntemeiată și de nedreaptă pentru oamenii aceia dibaci, în care poporul întreg își pusese acum toată nădejdea.

7.

Deştepţi şi pricepuţi meşteşugari ai metalului, tulacii, sînt cunoscuţi şi drept pravoslavnici tare evlavioşi. Le-a mers vestea în toată ţara lor de baştină, ba chiar şi dincolo de sfîntul munte Atos. Nu-s numai meşteri în cîntări cu iscusite mlădieri în glas, dar mai ştiu să şi zugrăvească tabloul „Dangăt în amurg", iar cei care-şi închină toată viaţa lui Dumnezeu şi se duc la călugărie sînt renumiţi drept cei mai vrednici slujitori ai lăcaşurilor mănăstireşti, şi printre ei se ivesc călugării cei mai strîngători întru belşugul mănăstirii. La sfîntul munte Atos se ştie că cei din Tula sînt oameni de mare folos şi, de n-ar fi fost ei, fără îndoială că-n multe colţişoare din Rusia nici nu s-ar fi auzit de atîtea sfinte minuni din Răsăritul îndepărtat, şi nici Atosul n-ar fi avut parte de multe şi bogate prinosuri ale mărinimiei şi evlaviei ruseşti. „Tulacii din Atos" cutreierau acuma-n lung şi-n lat patria lor rusească, povestind cu meşteşug toate sfintele minuni şi, tot cu atîta meşteşug, strîngeau şi luau pînă şi de acolo unde nu era nimic de luat. Tulacu-i plin de evlavie duhovnicească şi-i tare iscusit în treburile acestea. Iată din ce pricină cei trei meşteri care-şi luaseră îndatorirea să-l sprijine pe Platov, şi prin asta să preamărească toată Rusia, nu făcuseră greşeala să se îndrepte spre Moscova, ci o porniseră spre miazăzi. Se duceau la Mţensk, oraş capitală de judeţ din gubernia Orel, şi nicidecum la Kiev. La Mţensk se găsea străvechea icoană a sfîntului Nicolaie, cioplită în piatră, care, încă din timpurile cele mai îndepărtate, aşezată fiind pe o cruce mare, tot de piatră, venise plutind pe rîul Zuşa. Icoana aceasta are o înfăţişare grozav de înspăimîntătoare: sfîntul Nicolaie de la Mira din Likeia e înalt de un stat de om şi, din cap pînă-n picioare, e îmbrăcat cu odăjdii de argint aurite, e întunecat la faţă, într-o mînă ţine un lăcaş al Domnului, iar în cealaltă o sabie — semnul întîietăţii pe cîmpul de luptă. Tocmai în această întîietate era şi tîlcul lucrurilor: îndeobşte, sfîntul Nicolaie, dar mai cu seamă „Nicolaie din Mţensk", e ocrotitorul negustorilor şi al oştenilor, aşa că acolo se duseră meşterii din Tula

să i se închine. Făcură o slujbă chiar în faţa icoanei, apoi alta la crucea din piatră şi se întoarseră acasă noaptea. Fără să spună nimănui nici măcar o vorbă, se şi puseră pe treabă în cea mai mare taină.

Se strînseră tustrei în casa Stîngaciului, încuiară uşa, încuiară şi obloanele de la ferestre, aprinseră candela din faţa icoanei sfîntului Nicolaie, şi se apucară de lucru.

Stau ei o zi, două, stau trei zile, şi nu se duc nicăieri, bocănind într-una cu ciocănaşe mititele. Meşteresc ceva, dar ce anume, nu-i chip de ştiut.

Toţi îs curioşi, dar nimeni nu poate afla nimic, fiindcă meşterii nu spun nimănui o vorbă şi mai că nu s-arată pe afară. La casa aceea veneau tot felul de oameni, sub cuvînt că cer ba foc, ba sare ; cei trei meşteri, însă, nu deschideau la nici o rugăminte sau întrebare — nimeni nu ştia nici măcar cu ce se hrăneau. Au încercat să-i sperie, răcnind că arde casa din vecini, doar s-or repezi afară îngroziţi şi atunci s-o vedea ce-au început să lucreze ; dar viclenii meşteri erau nepăsători la orice. Numai o dată, Stîngaciul scoase capul şi umerii pe fereastră şi le strigă :

— N-aveţi decît să ardeţi, că noi n-avem cînd, şi iar îşi trase capul jumulit, trînti oblonul şi se-ntoarse la lucrul lui.

Numai prin crăpăturile înguste dintre bîrne puteai zări cum sclipeşte o luminiţă în casă, apoi mai auzeai şi ciocănaşele ce răsunau ca argintul, cînd băteau în nicovalele subţiri.

Pe scurt, toată treaba se făcea într-o taină atît de mare, că nu puteai afla nimic. Şi aşa o ţinură meşterii într-una pînă se-ntoarse de pe Donul liniştit cazacul Platov, în drum spre palatul împărătesc. Iar în toată vremea asta, meşterii nu dădură ochii şi nici nu schimbară o vorbă cu nimeni.

8

Platov se întorcea cu mare grabă şi alai : şedea în caleaşcă, iar pe capră, doi vistavoi, nişte cazaci cu nagaici, stăteau de o parte şi de alta a surugiului, şi mi ţi-l ar-

deau fără cruţare, de-ţi era mai mare mila de el, ca să mîne ca vîntul. Şi dacă vreun cazac mai aţipea, apoi chiar Platov îl izbea cu piciorul, şi goana se pornea şi mai nebună.

Măsurile acestea de îndemnare aveau urmări atît de bune, încît surugiul nu-şi putea opri caii la poarta nici unui han de poştă, şi abia-i stăpînea la vreo sută de picioare dincolo de han. Atunci cazacii se puneau iar pe treabă de-a-ndăratelea, şi trăgeau caleaşca în faţa cerdacului.

Aşa sosiră şi la Tula. Ca pretutindeni, trecură şi aici cu vreo sută de picioare de rohatca Moscovei, iar cazacii, îmbiindu-l înapoi cu nagaica pe surugiu, ajunseră în faţa cerdacului şi se apucară îndată să schimbe caii. Platov nu coborî din caleaşcă, ci doar porunci vistavoiului să-i înfăţişeze într-o clipită pe cei trei meşteri cărora le încredinţase puricele.

Vistavoiul alergă în goană, ca să se-ntoarne cît mai repede şi să-i aducă isprava ce avea să-i facă de ruşine pe inglezi ; dar nici nu pierise vistavoiul din ochii lui, că Platov îi mai zori şi pe alţii, ca să-i aducă cît mai iute.

Trimise toţi vistavoii, ba chiar şi oameni din popor care se adunaseră să privească ; de nerăbdător ce era, îşi cobora picioarele din caleaşcă, scrîşnea din dinţi şi tot i se părea că nu se-ntorc destul de repede.

Pe atunci, se cerea ca toate să fie îndeplinite drept la vreme, şi cu mare iuţeală, ca nu cumva să se irosească măcar o clipă.

9

Iar meşterii din Tula, care făureau minunea aceea, tocmai atunci îşi isprăveau treaba.

În fuga mare, vistavoii alergară gîfîind la ei, iar ceilalţi gură-cască nici nu mai ajunseră pînă acolo că, de

frica lui Platov, o șterseseră acasă, ascunzîndu-se care pe unde apuca.

De cum sosiră în fața căsuței, vistavoii prinseră îndată a striga. Văzînd că nu le deschide nimeni, traseră fără multe mofturi de balamalele și de piroanele în care se țineau obloanele; dar balamalele erau atît de tari, că nici nu se clintiră. Pe urmă cercară să împingă ușa, dar și ușa era proptită pe dinăuntru cu un drug de stejar. Atunci vistavoii luară din stradă o bîrnă și, întocmai ca pompierii, ridicară cu ea streașina casei; cît ai clipi, dădură peste cap tot acoperișul. Dar cînd se prăbuși acoperișul, căzură și ei la pămînt, că-n odăița strîmtă și neaerisită a meșterilor era un miros de sudoare atît de iute, încît omul nedeprins, care venea de la adierea proaspătă a vîntului, nu putea să răsufle, nici măcar o dată.

Și solii începură a striga:

— Lua-v-ar dracu', ticăloșilor, ce faceți voi, ba ne-ați și dat gata cu putoarea-sudoarea asta! Ce, n-aveți și voi credință-n Dumnezeu?!

Iar meșterii de colo:

— Uite, acuma batem cel din urmă cuișor, și venim îndată cu isprava noastră.

— Ei, să știți, zic solii, că pîn-atunci dumnealui ne mănîncă de vii și nu mai rămîne nici urmă de noi.

— N-apucă dumnealui să vă-nghită, le-o întorc meșterii, că de cînd trăncăniți aici, am bătut și cel din urmă cuișor. Alergați de-i spuneți că-ntr-o clipă sosim și noi.

Vistavoii alergară, fără prea mare încredere în vorba asta; gîndeau că meșterii-i păcălesc, așa că fugeau cît fugeau, și iar se mai uitau îndărăt. Dar meșterii veneau și ei în urma lor, și erau atît de zoriți, că nici nu se-mbrăcaseră mai cuviincios, așa cum se cuvine să te-nfățișezi înaintea unei fețe mai simandicoase, ci-și încheiau din mers nasturii și cîrligele. Doi din ei nu duceau nimic, dar al treilea — Stîngaciul — ținea în brațe caseta țarului, cu învelitoarea de stofă verde, în care era puricele de oțel inglezesc.

Vistavoii alergară la Platov, vestindu-l :

— Uite c-au venit chiar ei !

Iar Platov se şi repezi la meşteri :

— Gata sau ba ?

— Gata, — răspund aceştia.

— Daţi-o încoace.

Şi i-o dădură.

Caleaşca era înhămată, şi surugiul cu foraiterul se urcară fiecare la locul lui. Cazacii se suiră îndată lîngă surugiu, ridicîndu-şi nagaicele deasupra capetelor, cît pe ce să-l şi pocnească.

Platov smulse învelitoarea verde, deschise caseta, scoase din vată tabachera de aur, iar din tabacheră, coşcogeamite briliantul, şi vede că puricele inglezesc stă ca mai înainte, dar altceva nu mai e nimic.

— Ce-i asta ? se răsteşte Platov. Unde-i lucrul vostru cu care-aţi vrut să-l mîngîiaţi pe ţar ?

— Acolo-i şi lucrul nostru ! răspund armurierii.

Şi-i întreabă Platov :

— Da' din ce se alcătuieşte ?

Iar armurierii de colo :

— La ce să vă mai lămurim ? Totu-i sub ochii dumneavoastră, aşa că uitaţi-vă bine.

Platov dădu din umeri, strigînd :

— Şi unde-i cheiţa puricelui ?

— Păi, tot acolo, răspund ei. Unde-i puricele, acolo-i şi cheiţa.

Platov încercă s-apuce cheiţa, dar avea degete prea butucănoase. Se strădui el, nu era însă chip să ia nici puricele, nici cheiţa de la arcul din burta acestuia ; deodată-i sări muştarul şi începu să-njure căzăceşte.

Răcnea :

— Ticăloşilor, n-aţi făcut nimic, ba te pomeneşti c-aţi mai şi stricat lucrul ! Vai de pielea voastră !

Iar meşterii din Tula îi răspunseră :

— Degeaba ne obijduiţi aşa ; n-avem încotro şi trebuie să vă răbdăm toate jignirile, că sînteţi solul împăratului, dar fiindcă v-aţi îndoit de noi şi-aţi gîndit c-am vrea

— chipurile — să înşelăm şi încrederea măriei-sale, n-o să vă dezvăluim acum taina lucrului nostru, ci binevoiţi a-l înfăţişa împăratului. Las' să vadă măria-sa ce fel de supuşi are şi dacă-l facem de ruşine.

Iar Platov le strigă :

— Ei nu, ticăloşilor, nu plec eu aşa ! Unul din voi o să vină cu mine la Petersburg, iar acolo ştiu eu cum să-i smulg taina vicleniei voastre.

Şi zicînd aceasta, întinse mîna şi cu degetele-i butucănoase îl înhăţă de guler pe Stîngaci, de-i săriră saşiului toate copcile de la cazachin, şi-l aruncă în caleaşcă la picioarele lui.

— Stai acolo ca un *pubel*, pînă la Petersburg, şi-o să-mi răspunzi tu de toate. Iar voi, se-ntoarse el către vistavoi, daţi-i drumul ! Nu căscaţi gura ! Aveţi grijă s-ajung pînă poimîine la Petersburg, la ţar.

Meşterii nu-ndrăzniră să-i spună decît atîta :

— Cum de ne luaţi tovarăşul fără *docoment?* N-o să se poată întoarce înapoi !

Şi Platov doar că-i ameninţă cu pumnul ! Un pumn cumplit, vînăt, ciopîrţit tot şi abia tămăduit ; învîrtindu-l în aer, le strigă : „las' că v-arăt eu *docoment !*" Apoi se întoarse iar către cazaci :

— Daţi-i drumul, flăcăi !

Cazacii, surugiii şi caii se puseră laolaltă în mişcare, ducîndu-l cu ei pe Stîngaciul fără *docoment* ; iar a doua zi, după cum poruncise Platov, trăgeau la scara palatului împărătesc, ba chiar ceva mai departe, că prea îşi luaseră vînt.

Platov se ridică, îşi puse toate decoraţiile pe piept şi se urcă la împărat, poruncind cazacilor să-l ţină la uşă pe Stîngaciul cel saşiu şi să-l supravegheze cu străşnicie.

11

Platov se temea să se înfăţişeze la ţar, fiindcă Nikolai Pavlovici ţinea minte orice. Atamanul ştia c-o să-l întrebe îndată de purice. Şi el, care nu se speriase de nici un

dușman, acuma o băgase pe mînecă ; intră-n palat cu caseta și-o așeză pe furiș în dosul unei sobe dintr-o sală. După ce o ascunse, Platov se înfățișă în cancelaria împăratului, și-i raportă în grabă ce convorbiri pașnice avusese cu cazacii de pe Donul liniștit. Își făcuse planul de a-l lua cu vorba și, numai dacă țarul și-ar fi adus aminte de purice, să i-l dea, iar de nu, să treacă totul sub tăcere, poruncind apoi cameristului de la cancelarie să ascundă caseta ; iar pe Stîngaciul de la Tula gîndea să-l trimită la fortăreață, fără soroc, să șadă acolo, pîn' o avea nevoie de el.

Dar Nikolai Pavlovici nu uita nimic. Și îndată ce Platov își isprăvi raportul despre convorbirile pașnice cu cazacii, țarul îl și întrebă :

— Ia spune, cu ce s-au dovedit mai isteți meșterii mei de la Tula, față de *nimfuzoria* inglezească ?

Platov răspunse așa cum vedea el lucrurile :

— *Nimfuzoria*, maiestate, se află tot acolo, în același loc, și v-am adus-o înapoi ; cît privește meșterii de la Tula n-au izbutit să facă nici o ispravă mai acătării.

Și țarul îi zise :

— Ești un bătrîn viteaz, dar ce spui tu nu poate fi adevărat.

Platov încercă să-l încredințeze, istorisindu-i cum s-a petrecut toată întîmplarea și, ajungînd la rugămintea meșterilor să ducă chiar el puricele în fața împăratului, Nikolai Pavlovici îl bătu peste umăr și-i porunci :

— Adă-l încoace. Sînt sigur că supușii mei nu vor să mă păcălească. Se vede că aici au meșterit ceva mai presus de înțelegerea oricui.

12

Aduseră caseta de după sobă și-i scoaseră învelitoarea de postav ; apoi, deschizînd tabachera de aur, văzură coșcogeamite briliantul, în care puricele sta ca mai înainte.

Ţarul se uită şi grăi :

— Ce lucru minunat o mai fi şi aici ?

Dar nici de data aceasta nu-şi pierdu încrederea în meşterii ruşi, ci trimise după Alexandra Nikolaevna, fiica lui cea mai dragă, şi-i hotărî :

— Tu ai degete subţirele — ia cheiţa şi întoarce maşinăria din burta acestei *nimfuzorii.*

Domniţa răsuci cheiţa şi puricele începu îndată să-şi mişte mustăţile, dar picioarele nu i se clinteau. Alexandra Nikolaevna întoarse cheiţa pînă la capăt, *nimfuzoria* însă tot nu juca şi nici nu mai făcea figuri ca altădată.

Văzînd aceasta, Platov se îngălbeni la faţă şi strigă :

— Ah, javrele şi pungaşii ! Acuma înţeleg de ce n-au vrut cu nici un chip să scoată o vorbă ! Da' bine că măcar am luat cu mine pe un prostănac dintre ei.

Şi zicînd acestea, ieşi-n grabă la scară, îl apucă pe Stîngaci de chică şi începu să-l păruiască şi să-l smucească încoace şi-ncolo, de-i mergeau fulgii. Iar cînd Platov îi dădu drumul, Stîngaciul îşi mai potrivi părul, zicînd :

— Doar şi-aşa mi-au smuls tot părul la învăţătură, nu ştiu ce nevoie era să mi-l mai smulgeţi o dată ?

— Nu ştii ? întrebă Platov. Pentru că mi-am pus nădejdea-n voi, şi-am dat chezăşie pentru voi, şi cînd colo, aţi stricat un lucru rar.

Şi-i răspunse Stîngaciul :

— Vă foarte mulţămim pentru chezăşie, dar noi n-am stricat nimic. Luaţi cel mai puternic *microscop* şi uitaţi-vă.

Platov alergă sus să spună despre *microscop,* tot mai amenin̦ţîndu-l pe Stîngaci :

— La naiba, las' că-ţi arăt eu ţie, ai să vezi tu !

Şi porunci vistavoilor să-i răsucească şi mai tare mîinile la spate. Suia, gîfîind, treptele palatului şi mormăia o rugăciune : „Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu..." şi tot aşa înainte, cum se cuvine. Iar curtenii care stăteau pe scări îi întorceau spatele cu toţii, gîndind : „a dat de dracu' Platov, acuşi or să-l alunge din palat." Trebuie să ştiţi că nimeni nu-l putea suferi, de viteaz ce era.

13

Îndată ce Platov îi raportă vorbele Stîngaciului, ţarul zise cu bucurie :

— Ştiam eu că ruşii mei n-au să mă-nşele. Şi porunci să i se aducă *micoscopul* pe o pernă.

Într-o clipă, sosi şi *micoscopul,* iar împăratul luă puricele şi-l aşeză întîi cu spatele în sus, apoi pe o coastă şi pe urmă cu burta-n sus, dar tot nu vedea nimic. Nici acuma însă nu-şi pierdu încrederea, ci doar porunci :

— Să vină îndată la mine armurierul care se află jos.

Dar Platov raportă :

— Ar trebui să-l mai dichisim oleacă : l-am ridicat aşa cum se găsea, şi arată rău de tot.

— Nu-i nimic, răspunse ţarul, să mi-l aduceţi aşa cum este.

— Ei, la naiba, du-te acuma şi te înfăţişează la ţar, şi-ai să răspunzi pentru toate, se răsti Platov la Stîngaci.

Dar Stîngaciul de colo :

— Uite că mă duc, aşa cum îs, şi-am să răspund.

Şi-o porni aşa cum era : cu cizmele sparte, cu un crac de pantalon vîrît în tureatcă, iar cu celălalt fluturînd pe din afară, cu zăbunul cam vechi şi ros, fără nici o încheietoare, şi cu cămaşa ruptă la guler ; dar nu se ruşina de loc.

„Păi cum ? îşi zicea. Dacă ţarul binevoieşte să mă vadă aşa cum îs, nici vorbă că trebuie să mă duc ; şi nu-i vina mea dacă n-am *docomentul* la mine, îi spun eu cum s-a întîmplat."

Îndată ce intră Stîngaciul şi se ploconi, ţarul îl şintrebă :

— Ce-nseamnă asta, măi frate ? Am aşezat puricele în tot felul sub *micoscop,* şi n-am văzut nimic deosebit !

— Oare v-aţi uitat bine, maiestate ? întrebă şi Stîngaciul.

Dregătorii îi fac semn, că adică nu vorbeşte cum se cuvine. El însă nu cunoaşte obiceiurile linguşitoare sau viclene de la curte, şi grăieşte ca un om din popor.

Dar împăratul le zice :

— Daţi-i pace cu înţelepciunea voastră ! Să răspundă cum ştie el.

Apoi lămureşte îndată Stîngaciului :

— Noi, zice, l-am aşezat şi aşa şi aşa — şi vîrî puricele sub *micoscop*. Uită-te şi tu, că nu se vede nimic.

— Apăi aşa, maiestate, nici că se poate vedea, răspunde Stîngaciul, fiindcă lucrul nostru-i mult prea tainic pentru cît măreşte *micoscopul*.

— Ei, şi ce-i de făcut ? întrebă ţarul.

— Sub *micoscop*, zice Stîngaciul, trebuie pus numai un singur picioruş, şi să-i priviţi numai călcîiaşul pe care calcă.

— Nu mai spune, ca să vezi ! rosteşte ţarul. Păi o fi ceva prea mărunt.

Şi-i răspunde Stîngaciul :

— Ce să-i faci, dacă numai aşa se poate vedea lucrul nostru : atunci veţi desluşi ce nici nu gîndiţi.

Aşezară puricele aşa cum spunea Stîngaciul şi cînd ţarul se uită prin sticla de sus, îndată se şi lumină la faţă, şi-l îmbrăţişă şi-l sărută pe Stîngaci, aşa nedichisit cum era, plin de colb şi nespălat ; apoi se întoarse către curteni şi le grăi :

— Ei, vedeţi, ştiam eu mai bine decît voi toţi că ruşii mei n-or să mă-nşele. Poftim, uitaţi-vă : coţcarii ăştia au potcovit puricele inglezesc.

14

Se uitară toţi pe rînd : într-adevăr, puricele era potcovit la toate picioarele, cu potcoave adevărate, dar Stîngaciul vesti că asta nu-i toată minunăţia.

— Dacă s-ar găsi un *micoscop* mai puternic, ce măreşte de cinci milioane de ori, zice, aţi vedea că pe fiecare potcoavă stă scris numele meşterului rus care a făcut-o.

— Şi numele tău e acolo ?

— Nu — răspunse Stîngaciul — numai al meu lipseşte.

— Păi de ce ?

— Fiindcă, zice, eu am făcut un lucru şi mai mărunt : am meşterit cuişoarele cu care-s bătute potcoavele, şi acelea nu se pot vedea cu nici un *micoscop*.

Şi-l întrebă ţarul :

— Da' unde-i *micoscopul* cu care-aţi putut înfăptui minunăţia asta ?

Iar Stîngaciul îi răspunse :

— Noi sîntem oameni săraci şi n-avem *micoscop*, dar ochiul nostru-i deprins cu de-alde astea.

Văzînd că Stîngaciul a ieşit cu obrazul curat, curtenii au început şi ei să-l sărute, iar Platov îi dărui o sută de ruble, spunîndu-i :

— Iartă-mă, frate, că te-am păruit.

— Dumnezeu să te ierte, făcu Stîngaciul, c-au mai dat peste noi bucurii de astea.

Nu grăi mai mult, de altfel, nici n-avea vreme de stat la taifas, fiindcă ţarul poruncise ca puricele potcovit să fie repede împachetat şi trimis drept dar în Anglia, ca să-nţeleagă cei de acolo că aşa ceva nu-i cine ştie ce lucru mare pentru ruşi. Şi mai poruncise ţarul ca puricele să fie dus de un curier special, care să vorbească toate limbile, iar odată cu dînsul, să plece şi Stîngaciul, pentru ca singur să-şi arate lucrul lui inglezilor, şi să vadă ei ce meşteri avem noi la Tula.

— Eu te binecuvîntez, rosti Platov, iar cînd ăi pleca la drum, ţi-oi trimite *chislearca* de-acasă. Să nu bei puţin, dar nici fără măsură, ci tocmai cît se cuvine.

Şi se ţinu de vorbă — i-o trimise.

Iar contele Kiselvrode [1] porunci ca Stîngaciul să fie îmbăiat la băile populare Tuliakovskie, şi tuns la frizer, apoi îmbrăcat cu un caftan de zile mari al unui cîntăreţ de la curte, ca să semene a slujbaş.

Şi uite aşa-l dichisiră în uniformă, îl ospătară de drum cu ceai şi cu *chislearca* trimisă de Platov, şi-l încinseră zdravăn cu o cingătoare, ca să nu-i salte maţele-n burtă, şi-l porniră spre Londra. De aici, încep alte păţanii de-ale Stîngaciului, aşa cum se-ntîmplă pe meleaguri străine.

[1] Numele ministrului de externe al Rusiei, Nesselrode, metamorfozat prin calambur în „Un-fel-de-chisel".

15

Curierul şi Stîngaciul merseră foarte repede de la Petersburg la Londra, aşa că-n toată calea asta nu poposiră nicăieri, doar că la fiecare haltă îşi mai strîngeau cureaua cu o gaură, ca nu cumva să li se-ncurce maţele cu plămînii. Dar cum, după înfăţişarea lor la ţar, Stîngaciul căpătase de la stat, din porunca lui Platov, o raţie de votcă pe săturate, se mai întărea cu ea pe drum, şi cînta cîntece ruseşti de răsuna Europa. Numai la refren o dădea pe franţuzeşte : *Ai liuli — se tre juli*" [1].

După ce-l aduse la Londra, curierul se înfăţişă îndată unde se cuvenea şi dădu caseta în primire, iar pe Stîngaci îl lăsă la hotel, într-o cameră ; dar omul se plictisi curînd de atîta singurătate, şi apoi i se mai făcuse şi foame. Bătu în uşă, iar cînd veni băiatul, îşi arătă gura cu degetul, iar acesta-l şi duse în sala de mîncare.

Se aşeză Stîngaciul la masă, aşteptă el cît aşteptă, dar nu putu să-ntrebe nimic, fiindcă nu ştia o boabă englezeşte. Îi veni însă un gînd bun : numai ce bătu cu inelul în masă, şi-şi arătă gura cu degetul, că englezii îl şi pricepură — doar că nu totdeauna-i aduceau ce-i trebuia, dar şi el n-alegea decît ce-i plăcea lui. Aşa, de pildă, îi aduseră un *studing* [2] în flăcări — o mîncare englezească — dar el le spuse : „Nu ştiu zău, dacă se poate mînca aşa ceva", şi nici măcar nu gustă din el ; atunci englezii i-l luară de dinainte şi-i dădură altă mîncare în schimb. Tot aşa, nu bău nici din votca lor, că prea era verde, de-ai fi zis că-i amestecată cu piatră vînătă, alese însă ce i se părea mai firesc şi apoi se aşeză la răcoare şi cu sticluţa în faţă, să-l aştepte pe curier.

Iar aceia cărora curierul le predase puricele, cercetară dihania pe loc la cel mai puternic *micoscop*, şi îndată trimiseră o descriere amănunţită la „Curierul publicist", ca să şi apară în *faiton* [3] a doua zi, şi să afle toţi.

[1] *Ai liuli* — refrenul obişnuit al cîntecelor populare ruseşti ; *se tre juli* — „*c'est très joli*" — asta-i foarte frumos, în limba franceză.

[2] Corect — *pudding*. (Engl.)

[3] Folleton.

— Iar pe meşterul acela, spuneau ei, dorim să-l vedem chiar acuma.

Curierul îi duse la hotel, în camera acestuia, şi de acolo în sala de mîncare, unde Stîngaciul nostru se şi ameţise zdravăn, şi-l arătă : „Uite-l, ăsta-i !“

Atunci inglezii — poc-poc ! — îl şi bătură pe umăr, ca pe unul de-al lor, şi-l apucară de mînă. „Camrad — ziseră ei — camrad, eşti meşter bun, stăm noi mai pe urmă de vorbă cu tine, iar acuma să bem în cinstea ta.“

Porunciră mult vin şi-i întinseră Stîngaciului cel dintîi stacan ; dar, din bună-cuviinţă, el nu bău înaintea celorlalţi, gîndind că, mai ştii, poate vor să-l otrăvească de necaz.

— Nu, zice, asta nu-i treabă, că doar şi-n Polonia gazda trece înaintea tuturor. Gustaţi voi întîi !

Inglezii gustară în faţa lui din toate felurile de vin, şi-i turnară apoi şi lui. Atunci omul se sculă, îşi făcu cruce cu mîna stîngă şi bău în sănătatea lor. Băgînd de seamă că se-nchină cu stînga, inglezii-l întrebară pe curier :

— Da' el ce-i, luteran sau *protestantist ?*

Iar curierul le răspunse :

— Nu-i nici luteran, nici *protestantist*, ci-i rus pravoslavnic.

— Ei, şi de ce-şi face cruce cu stînga ?

— E stîngaci din născare, lămuri curierul, şi pe toate le face cu mîna stîngă.

Inglezii se minunară şi mai mult, şi-i cinstiră cu vin, atît pe Stîngaci cît şi pe curier. Şi aşa o ţinură trei zile de-a rîndul, iar la urmă ziseră : „Ei, acuma destul !“ Băură apoi cîte un sifon cu *erfix*[1] şi, cu totul împrospătaţi, începură să-l descoasă pe Stîngaci, unde şi ce-a învăţat, şi cîtă aritmetică ştie.

Şi Stîngaciul le răspunse :

— Învăţătura noastră nu-i mare lucru : Psaltirea şi Cartea visurilor ; cît despre aritmetică, nu cunoaştem aşa ceva.

[1] *Air fixe* — leac contra beţiei.

Inglezii se uitară miraţi unul la altul :

— Ciudat lucru !

— Aşa-i la noi pretutindeni, făcu Stîngaciul.

— Şi ce fel de carte-i în Rusia *Cartea visurilor ?*

— Asta-i o carte, zice, că dacă citeşti în Psaltire ceva din cîntările regelui David şi nu prea înţelegi, apăi în Cartea visurilor găseşti totul de-a fir-a-păr.

— Păcat, răspund inglezii, mai bine cunoşteai măcar cele patru reguli ale aritmeticii, că ţi-ar fi prins mai bine decît toată Cartea visurilor. Atunci ţi-ai fi dat seama că la orice maşină se socoteşte puterea ei, pe cînd aşa, deşi ai mîini foarte iscusite, n-ai priceput că o maşinărie micuţă ca a puricelui e socotită cu mare străşnicie şi nu-i poate duce potcoavele. De aceea, puricele acuma nu mai sare şi nici nu mai joacă.

— Da, aşa-i, recunoscu Stîngaciul, nu ne putem lăuda cu prea multă ştiinţă, dar sîntem credincioşi patriei noastre.

Iar inglezii îi spuseră :

— Rămîi la noi. O să te-nvăţăm multă carte, şi-ai s-ajungi un meşter minunat.

Dar Stîngaciul nu se învoi.

— Am părinţi acasă.

Inglezii îi spuseră c-au să le trimită bani ; Stîngaciul însă nu primi.

— Sîntem legaţi de patria noastră, zice, şi tătucu-i un bătrînel, iar mămuca, o bătrînică, şi-s deprinşi amîndoi să se ducă la biserica din parohia lor ; apoi şi mie mi-ar fi tare urît singur, că încă nu-s însurat.

— Las' că te deprinzi dumneata ; ai să treci la legea noastră şi-o să te însurăm.

— Cît despre asta, niciodată ! se împotrivi Stîngaciul.

— Şi adică de ce, mă rog ?

— Fiindcă legea noastră rusească-i cea mai dreaptă, şi aşa cum s-au închinat strămoşii noştri, aşa trebuie să se-nchine şi urmaşii lor.

— Nu cunoşti credinţa noastră, străruiră inglezii. Sîntem creştini ca şi dumneata şi avem aceeaşi Sfîntă Evanghelie.

— Ce-i drept, răspunse Stîngaciul, Evanghelia e aceeaşi la toţi, dar cărţile noastre sfinte-s mai groase decît ale voastre, şi credinţa noastră-i mai plină.

— Şi după ce judeci aşa ?

— Avem dovezi în privinţa asta.

— Care dovezi ?

— Uite aşa, urmă el, avem şi icoane făcătoare de minuni, şi sfinte moaşte, ba unele chiar varsă lacrimi, pe cînd dumneavoastră, afară de duminici, n-aveţi nici o sărbătoare mai deosebită, şi apoi mai este şi altă pricină : chiar de m-aş însura după lege cu o inglezoaică, nu mi-ar fi la îndemînă să trăiesc cu dînsa.

— Şi de ce, mă rog ? întrebară ceilalţi. Nu trebuie să le dispreţuieşti, că şi-ale noastre se-mbracă curat şi-s bune gospodine.

— Nu le ştiu, răspunse Stîngaciul.

— Nu-i nimic, făcură inglezii, poţi să le cunoşti ! O să-ţi potrivim un *grandevu* [1].

Stîngaciul se roşină.

— De ce să încurcăm fetele degeaba ? zise şi nu se învoi. *Grandevuul* e o treabă boierească şi nu se potriveşte cu noi, oamenii de rînd, iar dacă s-ar afla una ca asta în oraşul meu, la Tula, m-aş face de rîs.

Şi se minunară inglezii.

— Păi, dacă-i fără *grandevu*, atunci cum poţi s-alegi la voi pe cine-ţi place ?

Iar Stîngaciul lămuri cum stau lucrurile :

— La noi, cînd vrea omul să-şi arate gîndurile bune pentru o fată, trimite o femeie, care, de obicei, poartă vorbe de astea, şi numai după aceea se duc de bună-cuviinţă împreună în casă şi, fără să se ascundă, cercetează fata de faţă cu toate neamurile ei.

Inglezii pricepură, dar îi răspunseră că la dînşii nu-s femei care să umble cu vorba şi că n-au obiceiul ăsta, iar Stîngaciul adăugă :

— Cu atît mai bine, fiindcă dacă te apuci de-asemenea treabă, trebuie să ai gînduri hotărîte, or, cum sînt străin în ţara asta, de ce să încurc fetele de pomană ?

[1] *Rendez-vous.*

Judecata Stîngaciului le plăcu inglezilor, așa că începură din nou să-l bată prietenește cu palma pe umeri și peste genunchi, în timp ce iar îl descoseau :

— Noi te întrebam numai așa, ca să ne spui ce semne de destrăbălare ai băgat de seamă la fetele noastre și de ce le ocolești ?

De data aceasta, Stîngaciul le vorbi deschis :

— Ba nu văd nici o destrăbălare, dar nu-mi place că hainele de pe ele, nu știu cum, parcă flutură, și nu pot pricepe ce fel de îmbrăcăminte au și care-i rostul ei : vezi o rochie, iar mai jos alta, prinsă cu ace, iar pe mîini niște învelitori. Juri că-i o maimuță sapaju, cu pelerina aceea de catifea !

Inglezii rîseră, întrebîndu-l :

— Și ce piedică vezi în asta ?

— Nu găsesc nici o piedică, le-o întoarse Stîngaciul, mă tem numai că-mi va fi rușine să mă uit și s-aștept, pînă s-o dezghioca din toate acelea.

— Și adică-i mai frumoasă moda voastră ?

— La Tula, zice, moda noastră-i simplă : fiecare-i cu horboțelele ei și tot din astea poartă și cucoanele mari.

Inglezii îl duseră și acasă la ei, la nevestele lor, și-l ospătară cu ceai.

— De ce te strîmbi ? îl întrebară ei.

Stîngaciul le răspunse că nu-i deprins cu ceai prea dulce :

Atunci îi dădură zahăr bucăți, să bea *„pricusca“*, după obiceiul rusesc.

Inglezii găseau că așa-i mai rău, dar el le răspunse :

— După gustul nostru, așa-i mai bun.

Ce nu încercară inglezii ca să-l ademenească la viața lor și să-l scoată dintr-ale lui, dar nu izbutiră la nimic, doar că-l îndupleca să fie scurtă vreme oaspetele lor, iar în timpul ăsta ei să-l plimbe prin tot felul de fabrici și să-i arate toată iscusința lor.

— Pe urmă, te-om duce pe o corabie de-a noastră, să te predăm viu și nevătămat la Petersburg.

Stîngaciul se învoi.

Inglezii îl luară în seama lor, iar pe curier îl trimiseră înapoi în Rusia. Deşi avea cin şi vorbea mai multe limbi, nu se îngrijeau de dînsul, ci numai de Stîngaci. Şi începură să-l plimbe şi să-i arate tot. Aşa văzu el întreaga lor producţie : şi fabricile de metal, şi cele de săpun şi de cherestea, şi toată rînduiala gospodărească-i plăcu tare mult, îndeosebi felul cum trăiau muncitorii. La ei acolo fieştecare muncitor e întotdeauna sătul, îmbrăcat nu în zdrenţe, ci cu surtuc, are în picioare încălţări groase, cu măciulii de fier, ca să nu-şi lovească piciorul de te miri ce, şi munceşte nu cu bătaia, ci cu învăţătura, şi ştie el multe. Dinaintea fiecăruia stă tabla înmulţirii şi la îndemînă, o tăbliţă, şi tot ce face un meşter, se uită la tablă şi chiteşte ce şi cum, şi pe urmă scrie pe tăbliţă una, şterge alta, şi face treaba întocmai aşa cum spun cifrele. Iar în zi de sărbătoare se adună perechi-perechi, cu bastonaşul în mînă, şi ies frumuşel la plimbare.

Stîngaciul cercetă felul de trai şi tot meşteşugul lor, dar se uită cu cea mai mare luare-aminte la un lucru de care inglezii se mirară foarte mult. Nu întreba atîta cum se fabricau puştile noi, cît mai ales cum se păstrau cele vechi. Cerceta toate puştile noi şi le lăuda, spunînd :

— Şi noi putem face aşa ceva.

Dar cum ajungea la puştile vechi, îşi vîra degetul în cîte o ţeavă, îi pipăia pereţii şi ofta :

— Faţă de ale noastre, astea-s mult mai bune, zicea el.

Inglezii nu ghiceau nici în ruptul capului ce băgase de seamă Stîngaciul, dar el întrebă :

— N-aş putea să ştiu dacă generalii noştri le-au văzut şi ei vreodată ?

Şi-i răspunseră inglezii :

— Pesemne că le-au văzut cei care au fost pe aici.

— Da' purtau mănuşi sau nu ?

— Generalii voştri sînt fercheşi şi poartă totdeauna mănuşi ; aşa că şi aici trebuie să fi fost cu mănuşi.

Stîngaciul nu mai scoase o vorbă. Dar, din clipa aceea, începu să tînjească şi nu-şi mai găsea locul. Îl apucase dorul şi pace. Atunci le zise inglezilor :

— Vă foarte mulţumesc pentru găzduire, şi toate mi-au plăcut la voi ; am văzut tot ce trebuia să văd, iar acuma doresc să mă-ntorc mai repede acasă.

N-a fost chip să-l mai oprească. Pe uscat n-aveau cum să-l trimită, că nu vorbea nici o limbă străină, iar toamna fiind furtunoasă, nu se putea porni pe apă. Dar el o ţinea una şi bună : „lăsaţi-mă să plec !“

— Ne-am uitat la *barametru,* îi spuneau toţi, vine furtună şi te poţi îneca : doar aici nu-i Golful Finic de la voi, asta-i mare adevărată.

— Totuna-i unde mori, le răspunse Stîngaciul, toate-s la voia Domnului, iar eu doresc să mă înapoiez cît mai repede la locul meu de baştină, că de nu, poate chiar să mă smintesc.

Nu-l ţinură cu sila ; îl hrăniră, îi dădură bani, apoi un ceas de aur care suna şi un palton gros de lînă, cu glugă împotriva vîntului, ca să-l apere de frig pe mare, la drum de toamnă tîrzie. După ce-l îmbrăcară tare gros, îl duseră la o corabie care pleca în Rusia. Acolo, îl aşezară cum nu se poate mai bine, ca pe un adevărat boier, dar Stîngaciului nu-i plăcea să stea închis în cabină cu ceilalţi boieri, ci se urca pe punte, sub prelată, şedea acolo şi tot întreba : „Unde-i Rusia noastră ?“

Inglezul pe care-l întreba îi arăta cu mîna sau dădea din cap, iar el se întorcea cu faţa într-acolo şi se uita nerăbdător.

Cînd ieşiră din golf în mare, năzuinţa lui spre Rusia ajunsese aşa de mare, că nu-l mai puteau linişti. Valurile se revărsau peste puntea corăbiei, de-ţi era mai mare groaza, el însă tot nu cobora în cabină ; şedea sub prelată, cu gluga trasă peste cap, şi privea spre ţara lui.

Inglezii veniră de multe ori să-l cheme la căldură, dar, ca să scape de ei, Stîngaciul le trase chiar o minciună :

— Nu vin, că mi-e mai bine aici, iar la loc închis poate să m-apuce şi boala de mare, de atîta legănat.

Aşa rămase tot timpul, şi de aceea îi plăcu strașnic ajutorului de căpitan, care, spre nenorocul Stîngaciului nostru, ştia rusește. Ajutorul căpitanului se mira grozav că un rus, om deprins cu uscatul, ţinea piept la o vreme aşa de rea.

— Bravo ţie, măi rusule ! Hai să bem !

Stîngaciul bău.

Iar ajutorul căpitanului îl îmbie :

— Să mai bem !

Stîngaciul mai bău şi se îmbătară amîndoi.

Atunci ajutorul căpitanului îl întrebă :

— Ce taină din ţara noastră duci tu în Rusia ?

— Asta-i treaba mea, răspunse Stîngaciul.

— Păi, dacă-i aşa, zise celălalt, hai să facem un rămăşag inglezesc.

— Ei, şi cum vine asta ? întrebă Stîngaciul.

— Uite aşa : să nu bem fiecare cum poftim, ci amîndoi laolaltă : ce bea unul, bea neapărat şi celălalt, şi care-i mai tare, acela cîştigă.

Se gîndi Stîngaciul : „ceru-i acoperit, burta mi s-a umflat, plictiseala-i mare, drumul lung, locul meu de baştină-i tocmai dincolo de zare, şi încă nu se arată, aşa c-o să-mi mai treacă de urît cu rămăşagul ăsta".

— Bine, hai ! zice.

— Da' să fie lucru cinstit.

— De asta să n-ai grijă.

Se învoiră şi bătură palma.

17

Rămăşagul începu numaidecît, şi băură pînă la Dinaminde din Golful Riga ; dar se ţinură tari şi băură tot atîta amîndoi, aşa că în clipa cînd unul se uită la mare şi văzu pe dracu' ieşind din valuri, celălalt se pomeni că vede şi el pe necuratul. Numai că ajutorul căpitanului vedea un diavol roşcovan, iar Stîngaciul spunea că-i negru ca un harap.

Şi Stîngaciul îi zise :

— Fă-ţi cruce şi nu te mai uita, că ăsta-i „necuratul din adîncuri".

Iar inglezul ţinea morţiş c-ar fi „ochiul dracului din mare".

— Vrei să te-arunc în mare? zice. Nu te teme, că-ndată mi te aduce el înapoi.

Dar Stîngaciul îi răspunse :

— Dacă-i aşa, aruncă-mă.

Ajutorul căpitanului îl apucă de ceafă şi se îndreptă cu el spre bord.

Marinarii îi văzură şi-i opriră, apoi raportară căpitanului. Iar căpitanul porunci să fie încuiaţi amîndoi într-o cabină de jos, şi să li se dea rom, vin şi hrană rece, ca să mănînce şi să bea, şi să-şi poată ţine rămăşagul mai departe ; dar să nu li se aducă şi *studing* în flăcări, ca nu cumva să li se aprindă spirtul pe dinăuntru.

Aşa încuiaţi, ajunseră la Petersburg, şi nici unul nu cîştigă rămăşagul ; acolo-i aşezară în două căruţe şi-i duseră — pe inglez la ambasada de pe cheiul Ingliţkaia, iar pe Stîngaci, la secţie.

De acum înainte, soarta lor se deosebeşte foarte mult.

18

Îndată ce sosi inglezul la ambasadă, doftorul şi spiţerul fură chemaţi în grabă la căpătîiul lui.

Doftorul hotărî să fie aşezat într-o baie fierbinte, chiar de faţă cu el, iar spiţerul răsuci îndată un hap de gutapercă şi i-l vîrî în gură. Apoi îl ridicară amîndoi şi-l întinseră pe o saltea, acoperindu-l cu o şubă, şi-l lăsară să asude ; iar ca să nu i se tulbure somnul, porunciră ca nimeni nici măcar să nu strănute în toată ambasada. Aşteptară pînă ce ajutorul căpitanului adormi ; pe urmă, mai pregătiră un hap de gutapercă, îl puseră pe măsuţa de noapte şi se duseră amîndoi.

Iar pe Stîngaci îl trîntiră la secţie pe podea şi-l întrebară :

— Cine eşti, de unde vii, ai vreun paşaport sau *document ?*

Dar omul era atît de slăbit de băutură şi de legănatul corăbiei, că nu putea scoate o vorbă şi doar gemea.

Atunci îl scotociră pe loc, îi luară hainele bogate, oprindu-i ceasul care suna și banii, iar comisarul porunci să fie dus la spital cu cea dintîi sanie ce le-o ieși în cale, fără să mai plătească birjarul.

Un vardist îl tîrî pe Stîngaci să-l urce într-o sanie, dar multă vreme nu dădu de nici una, fiindcă se știe că birjarii fug de polițiști. Iar Stîngaciul tot mai zăcea pe pragul rece. Pînă la urmă, vardistul opri o sanie, care n-avea însă pătură îmblănită, că-n asemenea împrejurare birjarii ascundeau pătura sub ei și lăsau polițiștii să-ngheţe la picioare. Așa, neînvelit, îl duseră și pe Stîngaci și, tot mutîndu-l dintr-o sanie într-alta, îl scăpau mereu pe jos, iar cînd îl ridicau, îl urecheau zdravăn să-și vină în fire. Ajung ei la un spital, dar nu-l primește fără *document*, ajung la altul, nu-l primește nici acolo, și tot așa la al treilea și la al patrulea spital; pînă dimineață îl purtară pe fel de fel de uliţe și de hudicioare, mutîndu-l mereu dintr-o sanie într-alta, de se zdrobise Stîngaciul cu totul. Atunci un felcer îndrumă vardistul la Obuhvinskaia [1], spitalul poporului de jos, unde-i primit să moară tot omul din tagmă necunoscută.

Acolo, vardistul ceru să i se dea o hîrtie de predare, și pînă să se găsească un loc, îl trînti pe Stîngaci pe podeaua sălii.

Iar inglezul, ajutorul căpitanului, se sculă a doua zi, înghiți și al doilea hap de gutapercă, luă o gustare ușoară — găină cu orez — ca de dimineață, bău un pahar de erfix și întrebă :

— Unde-i *camradul* meu rus ? Hai și l-oi căuta !

Se îmbrăcă și plecă tare grăbit.

19

Și, mai mare mirarea, ajutorul căpitanului îl găsi foarte repede pe Stîngaci, care tot nu era așezat în pat. Mai zăcea pe podeaua sălii și, cînd îl văzu pe inglez, i se tîngui :

[1] Corect : Obuhovskaia.

— Aș vrea neapărat să spun numai două vorbe țarului.

Inglezul alergă la contele Kleinmichel și făcu mare gălăgie :

— Cum se poate una ca asta ? ! O fi purtînd el cojoc de oaie, dar are suflet de om.

Pentru asemenea cugetare, îl dădură afară pe inglez, ca să nu mai îndrăznească a pomeni de sufletul omului. Pe urmă-i spuse cineva : „Du-te mai bine la cazacul Platov, că el are milă de oamenii din popor".

Inglezul răzbătu pînă la Platov, care acuma ședea iar lungit pe canapeaua lui.

Platov îl ascultă pînă la capăt, și-și aduse aminte de Stîngaci.

— Cum să nu, frate dragă, zise el, îl cunosc de aproape, ba chiar i-am tras și o păruială, numai că nu prea văd cu ce l-aș putea ajuta în nenorocirea asta, fiindcă m-au scos cu totul din slujbă și-am căpătat o *puplexie* [1] — acuma nu mai am trecere la nimeni. Mai bine dă o fugă la comandantul Skobelev, că-i la mărire și-i tare încercat în de-alde astea, așa că poate o să te ajute cu ceva.

Ajutorul căpitanului se duse la Skobelev, și-i povesti despre boala Stîngaciului și din ce i s-a tras.

Iar Skobelev îi răspunse :

— Înțeleg eu boala asta, numai că nemții nu se pricep s-o lecuiască ; aici e nevoie de un doftor din tagma duhovnicească, fiindcă au crescut cu asemenea boli și pot fi de ajutor : îl trimit îndată pe doctorul rus Martîn-Solski.

Dar cînd Martîn-Solski ajunse acolo, Stîngaciul își dădea sufletul, că i se crăpase ceafa de podele, și abia mai îngăimă cîteva vorbe :

— Spune-i țarului că la inglezi nu se curăță puștile cu cărămidă pisată ; să nu le mai cureță așa nici la noi, că, ferească Dumnezeu de un război, n-au să tragă de loc.

Și, dovedind credință pînă la sfîrșit, Stîngaciul își făcu cruce și se stinse.

[1] Apoplexie.

Martîn-Solski se duse îndată la contele Cernîşev să-i raporteze ceea ce trebuia să se aducă la cunoştinţa împăratului ; dar contele începu să zbiere la el :

— Vezi-ţi de leacurile de vărsături şi de curăţeniile dumitale şi nu te băga unde nu-ţi fierbe oala : pentru treburile astea sînt generali în Rusia.

Şi nu-i spuseră nimic ţarului. Aşa că armele se curăţiră mai departe cu cărămidă pisată, pînă la campania din Crimeea. Iar cînd să-ncarce atunci puştile, trage dacă poţi, că se bălăbăneau gloanţele în ţevile bine frecate cu cărămidă.

Văzînd aceasta, Martîn-Solski aminti contelui Cernîşev de Stîngaci, iar contele-i răspunse :

— Du-te la dracu', clistirule, nu te băga unde nu-ţi fierbe oala, că de nu, am să spun sus şi tare că nu mi-ai pomenit nimic, şi tot tu ai să ieşi vinovat.

Martîn-Solski gîndi : „Aşa-i, chiar aşa o să zică", şi tăcu din gură.

Or, dacă vorbele Stîngaciului s-ar fi raportat ţarului la vreme, războiul din Crimeea ar fi luat cu totul altă întorsătură.

20

Toate acestea sînt acum „legende vechi, din altă lume, sînt întîmplări din vremi apuse"[1], deşi nu prea îndepărtate. Nu trebuie să uităm însă legenda aceasta, cu toată forma ei de poveste şi caracterul epic al eroului principal. Numele Stîngaciului, ca şi numele multor genii, s-a pierdut pe veci pentru urmaşi, dar mitul cu păţaniile lui, zămislite de închipuirea poporului, rămîn drept amintirea altor timpuri, pe care le redau aidoma.

Asemenea meşteri ca Stîngaciul din poveste, acuma, bineînţeles, nu se mai află la Tula ; maşinile au făcut una talentele, şi geniul nu se mai avîntă să lupte împo-

[1] Citate din *Ruslan şi Ludmila* de Puşkin.

triva sîrguinţei şi punctualităţii. Ajutînd la sporirea cîştigului, maşinile nu ajută îndemînarea artistică, îndemînare care uneori întrecea măsura, însufleţind închipuirea poporului ca să alcătuiască asemenea legende precum cea de faţă.

Lucrătorii ştiu, fireşte, să preţuiască avantajele pe care le aduc dispozitivele practice ale ştiinţei mecanice, dar de cele ce-au fost odată ei îşi aduc aminte cu mîndrie şi cu drag. Acesta e eposul lor şi e un epos cu mult „suflet omenesc".

1881

MEȘTERUL DE CÎRPITURI

1

E O MARE PROSTIE să urezi tuturor de Anul nou și noroc nou; dar cînd stai să te gîndești, lucrul nu-i cu neputință. Și, dacă-mi îngăduiți, o să vă istorisesc o mică întîmplare de felul ăsta, legată pe de-a-ntregul de această sărbătoare.

Pe vremuri, cu prilejul unei călătorii la Moscova, am întîrziat acolo mai mult decît voiam, și mi s-a urît să tot stau la hotel. Tocmai mă jeluiam prietenului meu, preotul unei biserici de-a curții, de neajunsurile care mi se făceau, cînd dascălul mă auzi și spuse :

— Bine-ar fi, părinte, ca dumnealui să tragă la cumătru-meu, că tocmai are o odaie liberă, cu ferestrele la stradă.

— La care cumătru ? întrebă preotul.

— La Vasili Konîci.

— Aha, la *maître tailleur* Lepoutan ?

— Chiar la el.

— Ce-i drept, n-ar fi rău.

Și preotul îmi zise că, într-adevăr, cunoaște gazdele, și că odaia-i bună, iar dascălul adăugă :

— Și mai este ceva de seamă, dacă vi se rupe haina sau vi se roade tivul de la pantaloni, meșterul vă repară tot, de nici nu se mai cunoaște.

Socotind că orice altă informație era de prisos, nici măcar nu m-am dus să văd odaia, ci îndată i-am dat

dascălului cheia camerei mele de la hotel, împreună cu cartea mea de vizită, prin care-i pofteam pe cei în drept să aibă toată încrederea şi, totodată, l-am însărcinat să facă socoteala şi să-mi mute lucrurile la cumătru-său. L-am rugat să vină apoi după mine şi să mă însoţească la noua mea locuinţă.

2

Dascălul îndeplini repede însărcinarea pe care i-o dădusem şi, după un ceas, trecu să mă ia de la preot.

— Să mergem, făcu el. Toate lucrurile dumneavoastră sînt aşezate la locul lor, vi s-au deschis ferestrele, precum şi uşa ce dă în balconul dinspre grădină. Ba noi, adică eu şi cumătru-meu, am şi băut cîte un pahar de ceai, pe balconul ăsta. Ce să vă spun, tare-i frumos acolo, urmă el. Numai flori unde te uiţi, păsărelele şi-au făcut cuiburi într-o tufă de agriş, iar sub fereastră, în colivie, cîntă o privighetoare. Mai frumos ca într-o vilă, o să vedeţi, pretutindeni e numai verdeaţă. Dar, totodată, şi gospodăria-i bine orînduită ; de vi se rupe cumva un nasture sau vi se toceşte tivul pantalonilor, meşterul vă repară îndată orice.

Dascălul era un tînăr îngrijit şi mare filfizon, din care pricină stăruia mai cu seamă asupra acestei laturi practice a noii mele locuinţe.

Dar şi părintele-i întări spusele :

— Da, zise el, *tailleur* Lepoutan e mare meşter în ramura asta. În toată Moscova, ba cred că nici la Petersburg, nu găseşti altul mai priceput.

— Vorba ceea, specialist, adăugă dascălul cu gravitate, ţinîndu-mi paltonul.

N-am înţeles prea bine de ce-i zicea Lepoutan. De altfel, nici nu mă privea.

3

Am pornit pe jos.

Dascălul mă asigurase că nu făcea să mai luăm o birjă, fiindcă nu erau decît „doi paşi de prominadă".

De fapt, era cale de-o bună jumătate de ceas ; dascălul însă ţinea cu tot dinadinsul la „prominadă", şi poate că nu fără gîndul ascuns de a se făli cu frumuseţea de baston cu canaf liliachiu de mătase, pe care-l avea în mînă.

Casa lui Lepoutan se afla înspre Iauza, pe malul celălalt al rîului Moscova. Acuma n-aş putea să-mi mai amintesc în ce parohie anume, şi cum îi zicea ulicioarei. De altfel, nici măcar nu era o ulicioară, ci mai degrabă o fundătură ce semăna cu un ţintirim de pe vremuri. În mijloc, se ridica o bisericuţă, înconjurată de un drumuşor pe marginea căruia se înşirau şase sau şapte căsuţe cenuşii de bîrne ; numai una singură avea un demisol mai înalt de piatră. Era cea mai mare şi mai arătoasă. De-a lungul faţadei, se întindea o firmă mare de tablă neagră, prinsă în cuie, pe care scria cu litere aurite de o şchioapă, ce se deslueau de departe :

„Maître tailleur Lepoutan"

Se vede că aici era noua mea locuinţă. Totuşi, mi s-a părut ciudat cum de gazda, pe nume Vasili Konîci, se chema *„Maître tailleur Lepoutan"*. Cînd preotul îl numise aşa, mi-am zis că nu era decît o glumă şi nu i-am dat nici o însemnătate. Acum însă, văzîndu-i firma, trebuia să-mi schimb concluzia. Vădit lucru, nu putea fi vorba de o glumă, aşa că l-am întrebat pe însoţitorul meu :

— Ce-i Vasili Konîci, rus ori franţuz ?

Dascălul rămase cam nedumerit, parcă nici nu mi-ar fi înţeles întrebarea.

— Cum aşa ? răspunse el abia într-un tîrziu. Franţuz ? De ce v-a venit în minte una ca asta ? E rus get-beget ! Chiar şi hainele pe care le lucrează pentru vînzare sînt numai şi numai ruseşti : *podiovci* [1] şi altele de felul ăsta, dar mai cu seamă-i vestit în toată Moscova pentru

[1] *Podiovca* — haină lungă, bărbătească, cu falduri la talie.

cîrpiturile lui ; îi trec prin mînă grozav de multe vechituri, care apoi se vînd în tîrg drept noi.

— Oricum, pesemne că se trage din franţuji ? nu mă lăsam eu, curios.

— Aş, de unde franţuji ? ! E rus neaoş, din partea locului. El mi-a botezat toţi copiii. Şi doar ştiţi şi dumneavoastră că noi facem parte din tagma duhovnicească, şi sîntem cu toţii pravoslavnici. Da', mă rog, de ce vă închipuiţi că-i neam de franţuji ?

— Păi, văd pe firmă un nume franţuzesc.

— Aha, de aceea ! Fleacuri, făcu dascălul. Numai pe firmă şi atîta tot. Dacă pe firma cea mare scrie franţuzeşte, apăi uite chiar la poartă alta rusească şi asta-i mai adevărată.

Mă uit, şi într-adevăr : la poartă, altă firmă, pe care erau zugrăvite un *armeac* [1] rusesc, o podiovcă şi două jiletci cu nasturi de argint ce sclipeau ca stelele-n beznă. Dedesubt scria :

„Lucrăm custume ruseşti duhovniceşti, cu specialitate în călcat, întors haine şi ţesut găuri".

Pe a doua firmă a meşterului de „custume călcate şi întoarse", nu se găsea numele întreg, ci numai două iniţiale — „V. L."

4

Ce-i drept, atît locuinţa cît şi stăpînul casei se dovediră mai presus de toate laudele şi descrierile pe care le auzisem, aşa că din clipa întîi m-am simţit acolo ca la mine acasă şi, peste puţin, l-am îndrăgit pe Vasili Konîci, buna mea gazdă. Nu trecu mult şi am început să zăbovim amîndoi la un pahar de ceai, vorbind prietenește despre cîte-n lună şi-n stele. Aşa, o dată, stînd la taifas în balcon, am ajuns şi la tema regescului *Coghelet* [2], a deşertăciunii tuturor cîte sînt sub soare, şi a obiş-

[1] *Armeac* — caftan ţărănesc de postav gros.
[2] *Coghelet* — *Eclesiastul* lui Solomon.

nuitei noastre aplecări de-a sluji orice deşertăciune. Din una în alta, ne-am pomenit discutînd despre Lepoutan.

Nu mai ţin minte cum veni vorba, ştiu numai că Vasili Konîci îşi exprimă atunci dorinţa de a-mi istorisi ciudata poveste — cum şi de ce anume se prezenta sub un „titlu franţuzesc".

Or, „titlul", deşi înscris numai pe firmă, avea oarecare legătură cu moravurile obşteşti şi cu literatura.

Konîci prinse a povesti simplu şi, de la întîiele vorbe, îmi stîrni interesul.

— Cucoane, zise el, nu mă cheamă nicidecum Lepoutan, ci cu totul altfel, *soarta* însă a hotărît să trăiesc sub *titlul* ăsta franţuzesc.

5

Sînt moscovit get-beget şi m-am ridicat din pătura cea mai săracă. Bunícu-meu vindea branţuri patriarhilor *staroveri* [1], la rohatca Rogojskaia. Era un bătrînel tare cumsecade, un adevărat sfînt, cărunt, ca un iepure în pragul iernii, şi pînă la moarte singur şi-a cîştigat pîinea cea de toate zilele. Mi-aduc aminte, cumpăra pîslă, tăia tălpi din ea, le înşira perechi-perechi pe o sfoară şi umbla „pe la pravoslavnici", mormăind cu glas blajin : „Branţuri, brănţurele, cine cumpără branţuri". Şi uite aşa cutreiera Moscova de la un capăt la altul ; deşi se întreţinea singur, toată marfa lui făcea doar cîţiva bănuţi. Tata era croitor şi lucra haine de portul vechi. Cosea caftane cu trei creţuri la spate, ca de iobagi, pentru habotnicii credinţei vechi, şi m-a învăţat şi pe mine meşteşugul. Dar, din copilărie, am avut o deosebită aplecare pentru cîrpit. La croit nu eram cine ştie ce priceput, în schimb cîrpeam cu mare plăcere. Ajunsesem atît de iscusit, încît ţeseam pe locul care era cel mai la vedere, iar cînd te uitai, abia se cunoştea cîrpitura.

[1] *Staroveri* — pravoslavnici de rit vechi.

Bătrînii spuneau mereu tatii :

— Băietanul ăsta are un dar de la Dumnezeu. Şi unde-i dar, vine şi norocul.

Pînă la urmă, aşa a şi fost ; dar norocul trebuie să-l aştepţi supus şi cu răbdare. Am trecut şi eu prin două încercări destul de grele : întîia, mi-au murit părinţii şi-am rămas orfan la o vîrstă fragedă, iar a doua, mi-a ars locuinţa chiar în noaptea de ajunul Crăciunului, în timp ce eram la biserică ; s-a prăpădit acolo tot ce încropisem pentru meşteşugul meu : fiare şi scînduri de călcat, precum şi hainele pe care clienţii mi le lăsaseră la cîrpit. M-am pomenit la mare ananghie, dar tot atunci am făcut şi cel dintîi pas spre norocul meu.

6

Un client, a cărui şubă arsese cînd m-a sărăcit focul, veni la mine şi-mi zise :

— Paguba mea-i mare şi nu-i plăcut să rămîi fără blană în ajunul sărbătorilor, dar văd că n-am ce-ţi lua, ba dimpotrivă, se cuvine să te ajut. Dacă eşti băiat de nădejde, am să te îndrumez pe o cale bună, bineînţeles cu învoiala să-mi plăteşti cu timpul datoria.

— Primesc cu cea mai mare bucurie, i-am răspuns eu îndată, numai de mi-ar ajuta Dumnezeu. Socotesc că, înainte de orice, trebuie să-mi plătesc datoriile.

Clientul îmi hotărî să mă-mbrac şi mă însoţi pînă la hotelul care era peste drum de casa guvernatorului militar. Mă duse la ajutorul bufetierului şi, de faţă cu mine, îi spuse :

— Uite calfa de care ţi-am vorbit. Vă poate fi de mare folos în negoţul vostru.

Iar negoţul lor era să calce tot felul de haine ce se boţiseră în geamantanele călătorilor şi să facă şi toate reparaţiile cuvenite. Ajutorul bufetierului îmi dădu o cîrpitură de probă, se încredinţă că era bună şi mă opri la el, zicîndu-mi :

— Acum, de sărbătorile Crăciunului, au sosit mulţi boieri şi toţi beau şi benchetuiesc, iar pe urmă vine Anul nou şi Bobotează, şi-or să-şi facă şi mai mult de cap, aşa că rămîi.

— Bine, răspund eu.

— Vezi, să te ţii de treabă, se amestecă în vorbă şi cel care m-adusese. Aici poţi cîştiga bani frumoşi ! Numai să-l asculţi pe dînsul (adică pe ajutorul bufetierului). Să-l asculţi ca pe un tată. Că doar aşa-i totdeauna : cînd Dumnezeu dă omului oblăduire, îi scoate-n cale şi un părinte sufletesc.

În gangul din dos, mi-am despărţit un colţişor la fereastră şi m-am apucat de lucru. Mulţi boieri am mai cîrpit eu atunci — cred că nici nu i-aş putea număra — şi-ar fi păcat de Dumnezeu să mă plîng, că totodată m-am cîrpit şi pe mine. Era straşnic de mult de lucru şi se plătea bine. La hotelul acela nu trăgea lume de rînd, ci numai barosani, care ţineau să locuiască pe aceeaşi stradă şi fereastră-n fereastră cu guvernatorul.

Se plăteau bine mai ales înnăditurile şi cîrpitul, cînd stricăciunea se ivise pe neaşteptate, şi mai cu seamă la o haină pe care clientul trebuia s-o îmbrace îndată. Uneori, mi-era şi ruşine — gaura era cît o grivnă, iar ca s-o cîrpeşti să nu se vadă, căpătai un galben.

Niciodată pentru cîrpitul unei găuri nu se plătea mai puţin de un galben. Dar bineînţeles că se cerea şi o adevărată măiestrie ca locul cîrpiturii să nu se deosebească de haină, aşa cum nu se deosebesc două picături de apă.

Cît despre bani, mi se dădea a treia parte din fiecare plată. Cea dintîi parte o lua ajutorul bufetierului ; a doua, servitorii de la camere, care, la sosirea boierilor, le desfăceau geamantanele şi le periau hainele. Ei aveau însărcinarea cea mai de seamă, fiindcă mototoleau hainele şi le mai toceau, făcîndu-le şi cîte o găurică. Va să zică două părţi, iar ce mai rămînea îmi pica mie. Dar şi atîta mi-era prea de ajuns. În scurtă vreme m-am mutat din ungherul meu din gang într-o odăiţă mai liniştită, în aceeaşi curte ; iar după un an, a venit de la ţară sora ajutorului de bufetier, şi m-am însurat cu dînsa. Ea-i nevastă-mea şi, după cum vedeţi şi dumneavoastră, a ajuns cu cinste la bătrîneţe. Poate că numai datorită ei

mi-a hărăzit Dumnezeu ursita asta. M-am însurat cît se poate mai firesc, şi uite cum. Ajutorul bufetierului mi-a zis : „E orfană şi tu trebuie să fii norocul ei, că printr-însa o să dai şi tu de o mare fericire". Tot aşa spunea şi ea : „Eu sînt norocoasă şi-o să te răsplătească Dumnezeu pentru mine". Şi de aici a ieşit, într-adevăr, ceva nemaipomenit şi cu totul neaşteptat.

7

Mai veni o dată Crăciunul şi ajunul Anului nou. Şedeam seara în odaie, cîrpeam nu ştiu ce, şi tocmai mă gîndeam să las lucrul şi să mă culc, cînd pe neaşteptate dă buzna un băiat de la hotel şi-mi spune :

— Du-te fuga la camera număru' unu : a tras acolo un barosan grozav. I-a cotonogit pe toţi, şi cum îi bate pe cîte unul, îl şi miluieşte cu un galben. Acuma te cheamă pe tine la dînsul.

— Ei, şi ce vrea de la mine ? întreb eu.

— A început să se îmbrace pentru bal, zice băiatul, şi, chiar în clipa din urmă, a zărit pe frac, drept la vedere, o gaură de arsură ; l-a bătut măr pe cel care i-l curăţase şi apoi i-a dat trei galbeni. Fugi cît te ţin picioarele : de mînios ce-i, seamănă cu toate sălbăticiunile din lume.

M-am mulţumit să dau din cap, că doar ştiam cum stricau ei înadins hainele călătorilor, ca să tragă folos de pe urma cîrpitului ; totuşi, m-am îmbrăcat şi m-am dus să văd barosanul, care, deşi era unul singur, se arăta mînios cît „toate sălbăticiunile".

Aveam să fiu neapărat bine plătit, fiindcă, la toate hotelurile, „număru' unu" e socotit drept o cameră tare elegantă, bună numai pentru barosani, şi un om care nu făcea lux, nici nu trăgea acolo ; la hotelul nostru, pentru număru' unu se plătea cincisprezece ruble pe zi, în banii de astăzi, iar în asignate, cum se obişnuia pe atunci, cincizeci şi una şi jumătate de ruble, şi toţi clienţii din camera aceea erau porecliţi barosani.

Cel la care mă duseră acum era înfiorător la vedere : cît o namilă de înalt, oacheș la față și sălbatic nevoie-mare : într-adevăr, „cît toate sălbăticiunile".

— Poți să cîrpești o gaură așa ca să nu se mai cunoască ? mă întrebă el cu glas mînios.

— După cum e și haina, i-am răspuns eu. Dacă-i păroasă, se poate cîrpi foarte bine, dacă însă-i de atlaz lucios sau de un material *move* de mătase, la așa ceva nu mă prind.

— Tu ești *move*, făcu el. Pesemne că un ticălos care ședea în spatele meu mi-a ars fracul cu țigara. Uită-te la el și spune.

Am cercetat fracul.

— Se poate repara bine, i-am zis.

— Și-n cît timp ?

— Într-un ceas o să fie gata.

— Repară-l, îmi porunci el, și, dacă iese bine, capeți o pungă cu bani, iar de nu, te dau cu capul de pereți. Întreabă cum i-am bătut pe băieții de aici, și să știi că pe tine o să te bat de o sută de ori mai rău.

8

M-am dus să cîrpesc, dar nu cu cine știe ce bucurie, că nu totdeauna poți fi sigur dacă izbutești ; un postăvior mai moale se lucrează bine, pe cînd la altul mai aspru potrivești anevoie firele ca să nu se cunoască.

Totuși, am făcut treabă bună, dar nu i-am dus chiar eu fracul, că tare nu-mi plăcuse purtarea lui. Meseria asta-i buclucașă rău, și oricît te-ai strădui, dacă are cineva chef, tot poate să-ți găsească nod în papură și nu-i mare lucru să dai de belea.

Am trimis-o pe nevastă-mea să lase fracul la fratele ei, și i-am hotărît să se întoarcă repede acasă. Iar de cum a venit, ne-am încuiat îndată pe dinăuntru, punînd și cîrligul, și ne-am culcat.

Dimineața, m-am sculat și mi-am început ziua după rînduiala obișnuită : m-așez la lucru și aștept să văd ce

plată-mi trimite barosanul — o pungă cu bani, sau mă dă cu capul de pereți ?

Deodată, așa cam pe la două, se înfățișează un băiat de la hotel :

— Te cheamă la dînsul boierul de la număru' unu.

— Nu mă duc pentru nimic în lume, răspund eu.

— Și, mă rog, adică de ce nu ?

— Așa, nu mă duc și pace. Să știu bine c-am muncit de pomană, da' nu vreau să mai dau ochii cu el.

— Degeaba te înspăimînți, mă liniști băiatul de la hotel, îi tare mulțumit de tine. În fracul pe care l-ai țesut, a sărbătorit noaptea de Anul nou și nimeni n-a băgat de seamă cîrpitura. Iar acuma s-au adunat la el musafiri la dejun, să-l hiritisească de sărbătoare ; au băut zdravăn și, venind vorba despre meșteșugul tău, au făcut prinsoare care găsește gaura. Dar n-a găsit-o nici unul. Cum toți îs cu chef, s-au agățat de lucrul ăsta, și beau pentru măiestria ta rusească. Ba vor să te vadă și pe tine. Hai repede, că poate acuma să-ți aducă Anul nou și noroc nou.

Nevastă-mea stărui și ea să merg.

— Du-te, du-te, parcă-mi spune inima că din ziua asta o să ni se tragă fericirea.

I-am ascultat și-am plecat.

9

La număru' unu, am dat peste vreo zece boieri, care de care mai cherchelițI. De cum am intrat, mi-au și pus în mînă un pahar de vin, zicîndu-mi :

— Bea cu noi pentru măiestria ta rusească ce poate să facă mare cinste neamului nostru.

Mai spuneau ei cîte și mai cîte, de care nici nu se cade să mai vorbim.

Bineînțeles, le-am mulțumit și-am închinat un pahar pentru Rusia și altul în sănătatea lor, dar le-am zis că nu pot să beau mai mult vin dulce fiindcă nu-s deprins.

Şi apoi nici nu mi se cuvine atîta cinste să beau cu dumnealor.

Iar barosanul cel fioros de la număru' unu îmi răspunse :

— Tu, frate, eşti un bou, un dobitoc şi un nătărău, că nu ştii cîte parale faci, cînd ai asemenea talent. M-ai ajutat ca, în noaptea de Anul nou, să-mi schimb rostul vieţii, fiindcă aseară, la bal, i-am declarat dragostea mea fetei de neam mare pe care o iubesc şi mi-a dat mîna ei. Chiar în cîşlegi o să jucăm la nuntă.

— Vă doresc, i-am zis eu, atît dumneavoastră, cît şi viitoarei dumneavoastre consoarte, să vă cununaţi după datină şi să fiţi fericiţi.

— Bea şi tu pentru fericirea noastră.

N-am avut încotro şi am băut ; apoi l-am rugat să-mi dea drumul.

— Bine, făcu el, dar întîi să-mi spui unde locuieşti şi cum te cheamă, numele de botez al lui taică-tu şi numele de familie, că vreau să fiu binefăcătorul tău.

— Mă cheamă Vasili, răspund eu, sînt feciorul lui Konon, şi numele meu de familie e Laputin ; iar atelierul mi-e chiar aici alături. Am şi o mică firmă pe care scrie : „Laputin".

Spun asta şi nu bag de seamă că toţi musafirii se strică de rîs ; cît despre boierul căruia-i cîrpisem fracul, pleosc, îmi trage deodată una, aşa din senin, peste o ureche, apoi şi peste cealaltă, de m-am clătinat pe picioare. Pe urmă, îmi dă un genunchi şi m-azvîrle pe uşă afară.

N-am înţeles nimic, dar m-am grăbit s-o şterg.

Ajung acasă şi mă-ntreabă nevasta :

— Ei, Vasenka, spune repede, cum te-a ajutat norocul meu ?

— Maşenka, să nu mă descoşi de-a fir-a-păr. Atîta-ţi spun, că dacă-mi merge într-una cum a fost începutul de astăzi, mai bine mă las păgubaş de norocul tău. Boierul m-a bătut, îngeraşule.

Nevastă-mea se nelinişti nevoie-mare. Cum, de ce şi pentru care vină ? Iar eu, firește, nu puteam s-o lămuresc, fiindcă singur nu ştiam nimic.

Dar, să vedeți, pe cînd vorbeam, deodată auzim bocănituri și trosnete în tinda noastră, și numai ce intră „binefăcătorul" meu de la număru' unu.

Am sărit amîndoi în picioare și ne-am holbat la el. Roșu la față — pesemne că de tulburare, sau poate că mai trăsese la măsea — ținea într-o mînă toporul portarului (avea el unul cu coada lungă), iar în cealaltă mînă, bucățele din scîndurica ce-mi slujise drept firmă sărăcăcioasă, cu numele și cu bietul meu meșteșug pe ea: „Preface și întoarce haine vechi. Laputin."

10

Boierul intră cu bucățelele acelea în mînă și le aruncă drept în sobă, zicîndu-mi totodată: „Îmbracă-te, că te iau cu caleașca, vreau să pun temelia norocului tău în viață. De nu, atît pe tine cît și pe nevastă-ta vă fac praf, uite așa, cu lucrurile voastre cu tot!"

Atunci m-am gîndit: decît să mă cert cu un scandalagiu ca ăsta, mai bine să-l scot cît mai repede din casă, ca nu cumva s-o jignească și pe nevastă-mea.

M-am îmbrăcat în grabă și am rugat-o: „Mașenka, binecuvîntează-mă cu o cruce!" Ne-am suit în caleașcă și-am plecat. Am ajuns în strada Bronnaia, unde locuia Prohor Ivanîci, un cunoscut misit de case, și boierul l-a întrebat îndată:

— Ce case ai de vînzare și unde anume, la prețul de douăzeci și cinci pînă la treizeci de mii de ruble, sau chiar și ceva mai mult?

Bineînțeles, în asignații, cum se obișnuia pe atunci.

— Numai să știi că am nevoie de-o casă pe care s-o cumpăr chiar acuma, și să mă și pot muta în ea, îl mai lămuri boierul.

Misitul scoase din scrin un caiet, își puse ochelarii pe nas și întoarse o foaie, două.

— Am o casă potrivită în toate privinţele, zis el, doar că trebuie să mai puneţi ceva.

— Mai pun.

— Să daţi pînă la treizeci şi cinci de mii.

— Mă-nvoiesc.

— Atunci, pînă într-un ceas isprăvim treaba, iar mîine vă puteţi muta. În casa asta, un diacon s-a înecat la un botez cu un os de găină şi-a murit pe loc. De aceea, nimeni nu mai locuieşte acolo.

Casa o vedeţi, că doar într-însa ne aflăm amîndoi acuma. Merge vorba că răposatul diacon se plimbă noaptea prin odăi şi se tot îneacă ; dar astea-s numai prostii. De cînd stau aici, nimeni nu l-a văzut nici măcar o dată. Eu şi cu nevastă-mea ne-am mutat chiar de-a doua zi, că boierul ne făcuse casa pe numele nostru, cu act de donaţie. Iar a treia zi, a venit cu nişte meşteri, vreo şase, şapte, poate chiar şi mai mulţi ; aduceau o scară şi, uite, firma asta de colo, cică aş fi croitor franţuz.

Şi de cum au sosit, îndată au şi bătut firma în cuie, apoi s-au dus, iar boierul mi-a grăit aşa :

— Un singur lucru-ţi poruncesc : să nu-ndrăzneşti cumva să-ţi schimbi firma, şi totdeauna să răspunzi la numele ăsta. Şi numai ce a răcnit o dată : Lepoutan !

— Ce poftiţi ? i-am răspuns eu.

— Bravo ţie, zice. Mai na-ţi o mie de ruble, de buzunar, dar bagă bine de seamă, Lepoutan ! Dacă-mi respecţi poruncile, ai să fii şi tu respectat, iar de cumva... da, da, ferească Dumnezeu... te statornicești iar sub vechiul tău nume şi prind eu de veste... apăi să ştii că, înainte de toate — ca un mezelic — te rup în bătăi, iar în al doilea rînd, conform legii, „darul se întoarce la donator". Cît timp însă vei îndeplini dorinţa mea, să vii la mine cu orice nevoie, şi-am să-ţi dau de toate.

I-am mulţumit şi l-am încredinţat că n-am nici un fel de dorinţi şi nici nu-mi închipui ce-aş putea să mai doresc, afară doar de un singur lucru : să se îndure de mine şi să-mi spună ce înseamnă toate acestea şi de ce anume mi-a dat casa ?

Dar el nu se învoi.

— Nu trebuie să știi, zice, nu uita însă că, de acum încolo, te cheamă „Lepoutan", și așa te-am trecut și în actul de donație. Păstrează-ți numele ăsta, c-o să-ți fie de folos.

11

Ne-am apucat de gospodărie în casa noastră și ne-a mers cum nu se poate mai bine. Credeam că totul se trăgea de la norocul nevesti-mi, fiindcă multă vreme nimeni n-a putut să ne dea adevărata lămurire. Dar într-o zi, trec prin fața casei doi domni și, deodată, se opresc și intră.

— Ce poftiți ? îi întreabă nevastă-mea.

— Vrem să vorbim cu *musiu* Lepoutan personal, răspund ei.

Cînd m-am înfățișat, și-au făcut cu ochiul și pe neașteptate au pufnit de rîs, vorbindu-mi franțuzește.

Mi-am cerut iertare că nu pricep.

— De mult îți faci meseria sub firma asta ?

Le-am răspuns de cîți ani.

— Ei, vezi, ăsta-i. Noi te cunoaștem : la un An nou ai cîrpit de minune fracul unui domn, și pe urmă ai avut neplăceri cu dînsul la hotel.

— Chiar așa s-a întîmplat, zic eu. Oricum, sînt foarte recunoscător acestui domn, fiindcă datorită lui mi-am făcut un rost în viață ; dar nu-i știu nici măcar numele de botez și nici pe cel de familie, că mi le-a tăinuit.

Atunci mi-au spus numele lui de botez, și cînd s-ajungă la cel de familie, numai ce aud : Laputin.

— Cum ? Laputin ?

— Da, bineînțeles, Laputin. Da' ce, nu știai de ce ți-a făcut binefacerea ceea ? Nu voia să-i fie numele pe firmă.

— Ei, poftim ! Și pînă astăzi noi n-am înțeles nimic din toate acestea ; ne foloseam de binefacere, dar eram cu ochii legați.

— Și cînd te gîndești — zic ei — că tot nu i-a ajutat la nimic ! Ieri a pățit alta și mai boacănă.

Și mi-au povestit întîmplarea, după cum urmează, de mi s-a făcut mai mare mila de binefăcătorul meu.

12

Nevasta lui Laputin, pe care dumnealui o ceruse în căsătorie cînd purta fracul cîrpit, era şi mai grandomană, şi-şi dădea nişte aere grozave. Amîndoi nu erau de cine ştie ce viţă veche, şi părinţii lor se îmbogăţiseră din concesiuni ; dar ei se străduiau să cunoască numai oameni cu vază. La Moscova, guvernatorul militar era pe atunci contele Zakrevski, care cică ieşise din tagma şleahticilor polonezi, iar adevăraţii boieri, ca de pildă prinţul Serghei Mihailovici Goliţîn, nu-l prea băgau în seamă. Alţii însă erau măguliţi cînd îi primea contele în casă. Nevasta binefăcătorului meu ardea de nerăbdare să fie poftită şi ea. Totuşi, Dumnezeu ştie de ce, multă vreme n-au avut parte de asemenea cinste. Abia mult mai tîrziu, domnul Laputin găsi prilejul să-i facă o îndatorire contelui, care-i zise :

— Vino la mine, dragul meu, o să poruncesc să te primească, dar întîi spune-mi cum te cheamă, ca să nu uit.

— Laputin, răspunse binefăcătorul meu.

— Laputin ? se miră contele. Laputin... Ia stai, dă-mi voie, nu cumva... Laputin... Parc-am mai auzit de Laputin... Îl mai cheamă pe cineva Laputin.

— Da, Laputin, excelenţa voastră, zice el, e numele meu.

— Bine, bine, dragul meu, e numele dumitale, numai că-mi aduc aminte... parcă mai era şi alt Laputin. Poate să fi fost chiar tatăl dumitale ?

Boierul încuviinţă că, într-adevăr, pe taică-su îl chema tot Laputin.

— Vezi, de aceea mi se tot învîrte-n minte... Laputin. Se prea poate să fie vorba de tatăl dumitale. De altfel, am memorie foarte bună. Vino, Laputin, să vii chiar mîine, c-o să poruncesc să te primească.

Boierul meu nu mai putea de bucurie. A doua zi, se şi înfăţişă.

13

Deşi contele Zakrevski se lăudase cu memoria lui, de data aceasta însă dăduse greş, fiindcă nu pomenise servitorilor să-l introducă pe domnul Laputin.

Foarte încîntat, boierul intră în anticameră :

— Sînt cutare şi vreau să-l văd pe domnul conte.

Dar portarul îl opri.

— Am ordin, zise el, să nu primesc pe nimeni.

Boierul dă să-l încredinţeze că nu vine din dorinţa lui, ci anume chemat de conte ; portarul însă rămîne neînduplecat la toate.

— Mie mi-a poruncit să nu primesc pe nimeni, iar dacă aveţi vreo treabă, duceţi-vă la cancelarie.

— Nu vin cu treburi, se supără boierul meu, ci ca un cunoscut personal ; contele ţi-a spus pesemne numele meu — Laputin — şi faci o încurcătură.

— Contele nu mi-a spus ieri nici un fel de nume.

— Nu se poate, ai uitat numele şi atîta tot. Mă cheamă Laputin.

— Nu uit niciodată nimic, iar numele ăsta nici n-aş fi putut să-l uit, că şi pe mine mă cheamă tot aşa.

Ei, ce s-a mai înfuriat boierul !

— Cum, şi pe tine te cheamă Laputin ? Cine te-a pus să te cheme Laputin ?

— Nu m-a pus nimeni, aşa-i neamul nostru, şi la Moscova se găsesc Laputini cu duiumul, doar că aceia nu fac nici doi bani, iar dintre toţi, numai eu îs mai răsărit, în rînd cu lumea.

În timp ce se ciorovăiau, iaca se coboară şi contele pe scară şi-i spune :

— Într-adevăr, de numele lui îmi aduceam aminte. Îl cheamă Laputin şi-i un şnapan. Dumneata vino altă dată, că acuma-s ocupat. La revedere !

Firește că după una ca asta nu mai putea fi vorba de revedere !

14

Maître tailleur Lepoutan îmi povesti totul cu modestie şi compătimire, adăugînd ca încheiere cum chiar a doua zi, cînd se întorcea pe bulevard de la lucru, l-a întîlnit din întîmplare pe Laputin cel cu pricina, pe care Vasili Konîci era îndreptăţit să-l socoată drept binefăcătorul lui.

— Şedea abătut pe o bancă, zise meşterul. Am vrut să mă strecor pe lîngă el şi să-mi văd de drum, dar de cum m-a zărit, m-a şi strigat :

— Bună ziua, *monsieur* Lepoutan ! Cum o mai duci ?

— Foarte bine, din mila Domnului şi a dumneavoastră. Dar ce mai faceţi ?

— Rău, nu se poate mai rău, mi s-a întîmplat ceva grozav de neplăcut.

— Am auzit, zic eu, şi m-am bucurat că cel puţin pe dînsul l-aţi lăsat în plata Celui-de-Sus.

— L-am lăsat, răspunse el, că n-am avut încotro, fiindcă nu-i meseriaş slobod, ci-i un şnapan în slujba contelui, dar aş vrea măcar să aflu cine l-a şperţuit ca să-mi facă mîrşăvia asta.

Iar Konîci, în simplitatea lui, începu să-l îmbărbăteze :

— Nu căutaţi, cucoane, pricina şi învăţătura. Ce-i drept, sînt mulţi Laputini, dar printre ei se găsesc şi oameni tare cinstiţi, ca, de pildă, răposatul bunicu-meu, care vindea branţuri în toată Moscova...

Deodată, m-a croit cu bastonul pe spinare, fără să scoată o vorbă.. Şi-am fugit. De atunci, nu l-am mai văzut. Am auzit însă c-a plecat cu nevastă-sa în străinătate, în Franţa : acolo şi-a pierdut averea şi a murit, iar femeia lui i-a pus o lespede pe mormînt. Şi se spune că s-a întîmplat ca pe lespede să fie inscripţia „Lepoutan", întocmai ca pe firma mea. Uite aşa, am ajuns iar să purtăm amîndoi acelaşi nume.

Cînd Vasili Konîci isprăvi de povestit, l-am întrebat de ce nu-şi schimbă acum firma, ca să pună pe ea adevăratul lui nume rusesc, la care are tot dreptul.

— Cucoane, făcu el, de ce să scormonesc ceva care mi-a adus noroc ? ! Şi unde mai pui că asta ar putea să dăuneze şi întregii mahalale !

— Cum adică, să dăuneze mahalalei ?

— Păi să vedeţi : deşi, fie vorba între noi, toată lumea ştie că firma mea franţuzească nu-i decît de formă, totuşi, datorită ei, mahalaua noastră are acuma altă faţă şi casele vecine îs mult mai la preţ.

Şi uite-aşa a rămas Konîci franţuz, spre folosul locuitorilor din fundătura lui, din cartierul Zamoskvorecie, iar nobilul său binefăcător, cu acelaşi nume, a putrezit fără nici un rost undeva, în cimitirul Père-Lachaise, sub o lespede cu alt nume decît al lui.

1882

CUPRINS:

NIKOLAI SEMIONOVICI LESKOV	*Al. Sever*	5
UN OM VENINOS	în românește de *Iulian Neacșu* și *Natalia Stroe*	31
Relatările unui funcționar însărcinat cu misiuni speciale		
LADY MACBETH DIN SIBERIA	„ „ „ „	53
O VOINȚĂ DE FIER	„ „ „	105
ȘERAMUR	„ „ „ „	198
Smintitul întru poftele pîntecului		
ALUNGAREA DIAVOLULUI	„ „ „	267
VULTURUL ALB	„ „ *Xenia Stroe*	282
(Povestire fantastică)		
STÎNGACIUL	„ „ „ *Livia Storescu* și *Ecaterina Tanasova*	308
(Povestea Stîngaciului saşiu de la Tula și a puricelui de oțel)		
MEȘTERUL DE CÎRPITURI	„ „ „	344

Lector : NINA GRIGORESCU Tehnoredactor : AURA IONESCU

Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Coli tipo : 23. Comanda 10 542

Leskov e unul dintre cei mai originali scriitori ruşi... Citindu-l, înţelegi mai bine Rusia, cu tot ce are ea bun şi rău, pătrunzi mai adînc în sufletul atît de complex al rusului...

Maxim Gorki

Lei 11,50

CW

Editura Univers